

МАЙКЪЛ А. КРЕМО & РИЧАРД Л. ТОМПСЪН

ТАЙНАТА ИСТОРИЯ НА ЧОВЕШКАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ

СЪКРАТЕНО ИЗДАНИЕ НА
**ЗАБРАНЕНАТА
АРХЕОЛОГИЯ**

ЕДНО ОТ НАЙ-ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНИТЕ
ИНТЕЛЕКТУАЛНИ ПОСТИЖЕНИЯ НА ХХ ВЕК.

Греъм Хенкок – ЗНАКЪТ И ПЕЧАТЪТ

Съкратено издание на „Забранената археология”

•
•

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	4
БЕЛЕЖКА НА АВТОРА	5
ВЪВЕДЕНИЕ И БЛАГОДАРНОСТИ	6
Част I: АНОМАЛНИТЕ НАХОДКИ	9
1. Песента на Червения лъв: Дарвин и човешката еволюция	9
2. Срязани и счупени кости: корените на измамата.....	15
3. Еолити: камъните на раздора	27
4. Примитивни палеолити	47
5. Развити палеолити и неолити.....	62
6. Доказателства за съществуването на напреднала култура в далечни епохи.....	84
7. Аномални находки на човешки кости.....	99
Част II: ПРИЕТИТЕ НАХОДКИ	122
8. Явайският човек	122
9. Разкриването на аферата Пилтдаун.....	139
10. Пекинският човек и други китайски находки	149
11. Съществуват ли първобитни хора?	167
12. Безкрайните африкански изненади.....	182

„Майкъл Кремо – занимаващ се с история и философия на науката изследовател, и математикът Ричард Томпсън поставят под въпрос господстващите представи за човешкия произход и праистория. Книгата обхваща огромно количество приети и оспорени археологически факти. Към научните методи са отправени социологически, философски и исторически критики, които поставят под въпрос съществуващите представи и изобличават прикриването на информация за произхода и историята на човека.“

Джърнъл ъф филд Аркиолоджи

„Ако си представим историята на човечеството като гигантски музей, който съдържа цялото познание по темата, ще открием, че някои от залите са заключени. Учените са скрили фактите, които противоречат на общоприетата представа за историята. Майкъл Кремо и Ричард Томпсън обаче са отворили много от заключените зали и са позволили на лаици и учени да погледнат вътре. Впоследствие дори и учените са склонни да променят възгледите си. „Тайнатата история на човешката цивилизация“ принуждава академичната общност да навлезе в нови територии и поставя под въпрос много тачени теории за човечеството и човешката история.“

Валтер Й. Лангбайн, списание ПАРА, Австрия

„Трябва да признаем, че „Тайната история на човешката цивилизация“ привлича вниманието ни върху много интересни проблеми, пренебрегвани от историците. Детайлният преглед на ранната литература, който авторите представят, определено действа стимулиращо и повдига някои изключително интересни въпроси – както за историците, така и за хората, които се занимават със социология на научното познание.“

Джо Уодък и Дейвид Олдройд, в Соушъл Стъдис ъф Сайънс

ПРЕДГОВОР

от Греъм Хенкок (автор на „По следите на боговете“)

За мен е огромна чест и удоволствие да представя съкратеното издание на „Забранената археология“. Позволете ми, още в самото начало да заявя, че смятам тази книга за едно от епохалните интелектуални постижения в края на ХХ в. На консервативните учени ще им трябва много време – може би години, – за да се примирят с изложените в нея разкрития. И въпреки това Майкъл Кремо и Ричард Томпсън са написали книгата и стрелката на часовника не може да бъде върната назад. Рано или късно – независимо от това дали ни харесва, или не – нашият биологичен вид ще трябва да приеме фактите, които са така прекрасно обосновани в страниците, които предстои да прочетете. А тези факти са смайващи.

Основната теза на Кремо и Томпсън е, че този модел за човешката еволюция, който учените внимателно са изграждали в течение на последните два века, е напълно погрешен. Авторите не се задоволяват да предложат малки промени и поправки. Това, което трябва да се направи, е въпросният модел да се изхвърли през прозореца и да се започне наново – с отворено съзнание и без каквито и да било предразсъдъци.

Тази позиция ми е особено близка; и наистина, тя стоеше в основата на моята книга „По следите на боговете“. Естествено, при нея фокусът беше най-вече върху последните 20 000 години и върху възможността, преди повече от 12 000 години да е процъфтявала развита световна цивилизация, която да е загинала при голямата катастрофа, сложила край на последната ледникова епоха.

В „Тайната история на човешката цивилизация“, Кремо и Томпсън отиват много по-назад и отдалечават хоризонта на нашата амнезия не на 12 000 или 20 000 години, а на милиони години назад във времето. Те ни показват, че цялата теория за произхода и еволюцията на човека, в която са ни научили да вярваме, се крепи на несигурните основи на академични хипотези и на изключително избирателно представяне на резултатите от различни проучвания. Двамата автори си поставят за цел да коригират тази представа, като излагат цялата информация, която е била преднамерено игнорирана през последните два века. Не че е имало нещо погрешно или фалшиво в тези факти – те просто не са отговаряли на господстващите академични представи.

Сред аномалните или привидно невъзможни открития, които ни представят Кремо и Томпсън, има убедителни доказателства за това, че хора със съвременна анатомия съществуват на тази планета не от близо 100 000 години (каквато е ортодоксалната теза), а от милиони години. Също толкова отдавна са съществували и метални предмети със съвършени форми. Освен това, въпреки че и по-рано са правени сензационни съобщения за аномални артефакти (изработени от човешка ръка предмети), те никога не са били подкрепени с толкова обстойна и убедителна документация, каквато е представена от Кремо и Томпсън.

Това, което убеждава в крайния анализ, е прецизният академи-зъм на авторите и общото количество на фактите, които са изложени в „Тайната история на човешката цивилизация“. Съдържанието на книгата според мен съответства на обществените настроения по целия свят. Хората вече не искат сляпо да приемат твърденията на установените авторитети, а са склонни да изслушат – с отворено за новото съзнание – еретиците, които са в състояние рационално и обосновано да представят своята теза.

Никога по-рано не е правено по-рационално и по-обосновано преосмисляне на човешката история от това, с което ви предстои да се запознаете.

Греъм Хенкок
Девън, Англия
януари, 1998

БЕЛЕЖКА НА АВТОРА

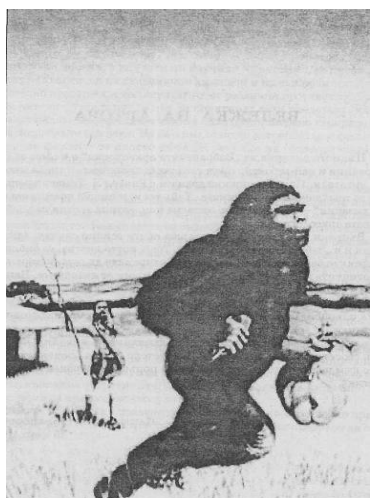
Пълното издание на „Забранената археология“ е в обем от 952 страници и най-вероятно представлява предизвикателство за мнозина читатели. По тази причина двамата с Ричард Л. Томпсън решихме да предложим на публиката „Тайната история на човешката цивилизация“ – по-кратка, по-читаема и по-евтина версия на „Забранената археология“.

Въпреки това тази книга съдържа почти всички случаи, разгледани и в „Забранената археология“. Това, което липсва, са библиографските бележки в текста и детайлизираните дискусии върху геологичните и анатомичните аспекти на много от находките. Например в „Тайната история на човешката цивилизация“ можем да се задоволим с твърдението, че дадено находище се отнася към късния плиоцен. В „Забранената археология“ тази проста информация е съпроводена с пространно изложение върху основанията за дати-ровка, подкрепено с многобройни позовавания на минали и настоящи геологични публикации. Тези читатели, които проявяват интерес към подобни детайли, могат да си поръчат „Забранената археология“.

Майкъл А. Кремо
Пасифик Бийч,
Калифорния
26 март, 1994

ВЪВЕДЕНИЕ И БЛАГОДАРНОСТИ

През 1979 г. изследователите, работещи в Източна Африка – в местността Латоли (Танзания), – открили стъпки в пласт от вулканична пепел. Пластът бил с възраст над 3,6 млн. години. Според Мери Лики и останалите членове на екипа, следите били напълно неразличими от тези на съвременните хора. За учените това означавало само едно нещо – че далечните човешки предшественици, живели преди 3,6 млн. години, са имали удивително модерни ходила. Други изследователи обаче смятат иначе: Р. Тъгъл – антрополог от Чикагския университет – твърди, че фосилните (вкаменелите) стъпални кости на австралопитеците (също отпреди 3,6 млн. години) показват определено маймунски крак. И следователно не могат да съответстват на следите от Латоли. В една своя статия за Начъръл Хистъри (от март 1990 г.) Тъгъл признава, че „сме изправени пред някаква загадка“. Това ни позволява да предложим още една възможност, която и Тъгъл, и Лики пренебрегват: може би – в Африка отпреди 3,6 млн. години – са съществували същества, чиито напълно човешки тела са

отговаряли на напълно човешките им крака. И, може би, точно както е показано на илюстрацията на съседната страница, те са съжителствали с по-маймунообразни видове. Колкото и да е интригуваща тази археологическа вероятност, настоящите представи за човешката еволюция я изключват напълно.

Но както ще видите, в периода от 1984 до 1992 г. двамата с Ричард Томпсън, с помощта на изследователя Стивън Върнат, събрахме огромно количество доказателства, които поставят под въпрос сегашните теории за човешката еволюция. Някои от тези сведения, като например стъпките от Латоли, са относително скорошни. Много други обаче са споменати от учени от XIX и началото на XX в.

Мнозина биха си помислили, без дори да си направят труда да погледнат, че в тази информация има нещо нередно – все пак учените са я отхвърлили много отдавна, и то не без основания. Двата с Ричард сериозно задълбахме в проблема. Като резултат стигнахме до заключението, че качеството на тези противоречиви сведения в никакъв случай не е по-ниско от това на т. нар. „безспорни“ факти, с които обикновено се аргументират съвременните мнения относно човешката еволюция.

В Част I на „Тайната история на човешката цивилизация“ правим детайлен анализ на огромното количество спорни сведения, които противоречат на настоящата представа за биологичното развитие на човека. Спираме се подробно на това, как те са били систематично потулявани, игнорирани и забравяни, макар да са качествено (и количествено) равностойни на доказателствата, подкрепящи общоприетите – понастоящем – възгледи за произхода на човешкия род. Когато говорим за потуляване, нямаме предвид научна конспирация, чиято сатанинска цел е да измами обществеността. Напротив, става дума за един непрекъснат социален процес на филтриране на познанието, който изглежда безвреден, но има сериозен общ ефект. Някои категории факти просто биват пренебрегвани. Според нас това е неправомерно.

Мотивът с потуляването на информация е познат от много време. През 1880 г. Дж. Д. Уитни – геолог от щата Калифорния – публикува подробен доклад за усъвършенстваните каменни сечива, откривани в златните мини на щата. Тези оръдия, сред които има върхове на копия, хавани и чукала, са открити дълбоко в минните гале-

рии, под дебели и непокътнати пластове лава, чиято възраст се изчислява на от 9 млн. до над 55 млн. години. У. Х. Холмс от Института Смитсоновиън, който е един от най-отявлените критици на находките от Калифорния, написал следното: „Може би, ако проф. Уитни беше схванал същината на човешката еволюция, такава каквато си я представяме днес, той би се поколебал да обяви публично заключенията си [че в Северна Америка са съществували хора в една много древна епоха], независимо от впечатляващия арсенал свидетелства, с които се е сблъскал." С други думи, ако фактите не съответстват на подкрепяната теория, то тогава те – независимо от това, колко са впечатляващи – трябва да бъдат пренебрегнати.

Този пример илюстрира основното съждение, което се опитваме да прокараме в „Тайната история на човешката цивилизация“, а именно: в научната общност съществува филтър на познанието, който елиминира нежеланите факти. Процесът на пресяване на знанието продължава вече повече от век.

Като допълнение към този общ маниер на филтриране на информация се появяват и случаи на много по-директно потуляване.

В началото на 50-те години на XX в. Томас Е. Лий от Националния музей на Канада открива много свършени каменни сечива в ледникови наслаги в Шегуианда, на намиращия се в северното езеро Хурон остров Манитулин. Джон Санфорд – геолог от Университета на щата Уейн — изказал мнението, че най-старите артефакти от Шегуианда са най-малко на 65 000 години, като реалната им възраст би могла да достига и до 125 000 години. Всеки, който се придържа към стандартните възгледи за праисторическия период от историята на Северна Америка, би отхвърлил тези дати като неприемливи. Смята се, че първите хора са преминали — от Сибир в Северна Америка – едва преди около 12 000 години.

По-късно Томас Лий ще се оплаче: „Откривателят беше изгонен от поста си в гражданските служби и дълго време остана безработен; публикациите бяха свалени от печат; редица видни изследователи представиха невярно информацията...; тонове находки изчезнаха в хранилищата на Националния музей на Канада; директорът на музея, който беше предложил да се издаде монография, посветена на обекта, и който отказа да уволни откривателя, сам беше уволнен и изпратен в изгнание; хора с могъщи и престижни длъжности упражниха натиск, за да овладеят шестте находки от Шегуианда, които не бяха прикрити навреме; обектът беше превърнат в курорт... Шегуианда щеше да повлече след себе си притеснителните признания, че „Брамините (високообразованите) не са знаели всичко". Резултатите от проучванията щяха да наложат пренаписването на почти всяка книга в областта. Те трябваше да бъдат задушени. И те бяха задушени."

В Част II на „Тайната история на човешката цивилизация“ разглеждаме общопризнатите доказателства, с които обикновено се аргументират доминиращите в момента идеи за човешката еволюция. Особено внимание е отделено на вида *Australopithecus*. Според повечето антрополози именно той е далечният човешки прародител – с маймунообразна глава, но с почти човешка структура на тялото, изправен строеж и походка. Други изследователи обаче са предложили убедителни схващания, които дават съвсем различен поглед към *Australopithecus*. Според тях австралопитеците са били много подобни на маймуните, отчасти са живеели по дърветата и нямат пряка връзка с родословието на човека.

Също в Част II разглеждаме възможното паралелно съществуване на примитивни хоминиди (прародители на човека) и съвременни от анатомична гледна точка хора – не само в далечното минало, но и в настоящето. През последното столетие учените постепенно са натрупали доказателства за това, че в различни необитаеми райони на света все още живеят създания, подобни на *Gigantopithecus*, *Australopithecus*,

Homo erectus и неандерталците. В Северна Америка тези същества са известни под името Саскуоч, в Централна Азия – като Алмас. В Африка, Китай, Югоизточна Азия, Централна и Южна Америка те имат други имена. Някои изследователи са формулирали общата категория „диваци“, за да ги обемат. Различни лекари и учени са описали случаи, в които са били видени живи диваци, умрели диваци или пък отпечатащи от стъпки. Каталогизирани са хиляди сведения от обикновени хора, както и подобни съобщения, запазени в историческите хроники.

Някой може да се запита дали зад създаването на книга като „Тайната история на човешката цивилизация“ не се крие някаква задна цел. И такава цел наистина има.

Двамата с Ричард Томпсън сме членове на Института Бхактиведанта, клон на Международното общество за Кришна съзнание. Това общество се занимава с изследване на връзките между съвременното научно познание и светогледа, който е намерил израз в староиндийската ведическа литература. Именно в нея се корени идеята, че човешката раса съществува от дълбока древност. За целите на едно систематично проучване върху наличната научна литература, посветена на ранните епохи от съществуването на човека, изразихме тази идея под формата на теория, че различни човекоподобни и маймунообразни същества са съществували в течение на дълги периоди от време.

Фактът, че нашите теоретични отправни точки са извлечени от ведическата литература, не означава, че те трябва да бъдат автоматично пренебрегнати. Изборът на теории може да има най-различни източници – лични прозрения, по-ранни теории, разговор с приятел, филм и т. н. Това, което наистина е от значение, е не източникът на теорията, а способността ѝ да обясни направените наблюдения.

Поради ограничения обем в тази книга не съумяхме да обобщим идеите си в единна теория за произхода на човека, която да е алтернативна на общоприетата. По тази причина плановете ни включват втора книга, в която да се опитаем да свържем резултатите от продължителните си търсения с ведическите източници.

Тук искам да кажа нещо относно сътрудничеството с Ричард Томпсън. Ричард има сериозна научна практика и е публикувал много статии върху проблеми на математическата биология, спътниковите наблюдения, геологията и физиката. Аз не съм учен. От 1977 г. насам се занимавам с писане и издаване на книги¹ и списания за Литературния тръст Бхактиведанта.

През 1984 г. Ричард помолил своя сътрудник Стивън Бърнат да започне събирането на материали за древната история и произхода на човека. По-късно – през 1986 г. – той ми предложи да взема събраното и да го систематизирам в книга.

Това, което ме учуди, докато преглеждах материалите, предоставени ми от Стивън, беше изключително малкият брой на сведенията от периода между 1859 г. – когато Дарвин публикува „Произход на видовете“ — и 1894 г., когато се появява студията на Йожен Дюбоа, посветена на човека от о. Ява. Любопитството ми ме подтикна да помоля Стивън да намери трудове по антропология, които да са от края на XIX или началото на XX в. В тези книги, сред които имаше и едно ранно издание на „Изкопаемите останки от хора“ на Марселин Бул, открих много отрицателни отзиви за многобройни съобщения от въпросния период. По бележките успяхме да издирим няколко примера за подобни сведения. Повечето, писани от учени през XIX в., описват кости с нарезки, каменни сечива и кости от съвременни хора, открити в необичайно древен геологичен контекст. Тези публикации са на много високо научно ниво, но търпят всевъзможни критики. Това ме окуражи да се впусна в едно по-систематично проучване.

Откриването на подобни дълбоко погребани сведения отне още три години. Двамата със Стивън Бърнат издирихме редки алманаси и периодични издания от целия

свят и заедно преведохме материалите на английски. Бяха необходими още няколко години, за да могат събраните сведения да бъдат оформени като ръкопис. През' цялото това време имах почти ежедневни дискусии с Ричард, засягащи значението на материала и най-доброто му представяне.

Голяма част от материала за Глава 6 Стивън получи от Рон Кале, който беше така любезен да ни изпрати фотокопия на оригиналните статии от архива си. Също така Вирджиния Стийн-Макинтайър любезно ни предостави кореспонденцията си върху датировката на обекта Хуеятлако (Мексико). Искам да отбележа плодотворните дискусии върху каменните сечива, които имахме с Рут Д. Симпсън от Областния музей на Сан Бернардино, и върху следите от зъби на акула върху една кост – с Томас А. Демере от Музея по естествена история на Сан Диего.

Книгата нямаше да бъде завършена без работата на Кристофър Бийтъл – компютърен специалист от Университета Браун, който се присъедини към Института Бхактиведанта в Сан Диего през 1988 г.

Двамата с Ричард искаме да благодарим на Алистър Тейлър за оформлението на това съкратено издание. Оформлението на корицата е дело на Йамараджа даса. Илюстрацията в началото на въведението, както и илюстрация 12.8, са взети от прекрасната книга на Майлс Триплет. За създаването на книгата също така помогнаха Бевърли Саймс, Дейвид Смит, Сигалит Биниамини, Сюзан Фриц, Барбара Кантатор, Джоузеф Франклин и Майкъл Бест.

Двамата с Ричард искаме да благодарим специално на бившите и настоящите международни попечители на Литературния тръст Бхактиведанта, които подпомогнаха щедро проучванията ни и написването и отпечатването на книгата.

И, накрая, искаме да окуражим читателите да ни изпращат всякакви допълнителни сведения, които биха могли да представляват някакъв интерес. Те ще могат да бъдат включени в бъдещите пре-издания на книгата. Адресът ни за кореспонденция е: Govardhan Hill Publishing, P.O. Box 52, Badger, CA 93603.

Майкъл А. Кремо
Пасифик Бийч,
Калифорния
26 март, 1994

Част I: АНОМАЛНИТЕ НАХОДКИ

1. Песента на Червения лъв: Дарвин и човешката еволюция

Това се случило една вечер през 1871 г. Известното дружество, в което членувало образовани английски джентълмени – Червените лъвове – направило поредната си сбирка в Единбург, Шотландия. Идеята била да похапнат добре и да се повеселят с песни и забавни разкази. В един момент пред събралите се Лъвове се изправил лорд Нийвс, добре известен с духовитите си стихове. Той изпълнил дванадесет строфи, посветени на „Произход на видовете а ла Дарвин". Сред тях били и следните редове:

Маймуната с гъвкав палец и мозък голям,
добрала се веднъж до дара слово,
веднага за Венеца на мирозданието се обявила,
което никой веч' не ще отрича!

Слушателите отговорили по обичайния за Червените лъвове начин – с доволно ръмжене и въртене на пешовете на рединготите си.

Били минали малко повече от десет години от Отпечатването на „Произход на видовете" (1859) на Чарлс Дарвин. Все още много учени и образовани хора обаче смятали, че е невъзможно — и дори смехотворно — да се предполага, че човекът е не

нещо друго, а по-развит наследник на родословието на човекоподобните маймуни. В самата книга Дарвин се спира съвсем накратко върху въпроса за човешкия род, като в последните страници отбелязва, че „ще бъде хвърлена нова светлина върху произхода на човека и неговата история". Но въпреки демонстрираната предпазливост било ясно, че авторът не гледа на хората като на изключение от теорията, че видовете произлизат един от друг.

Теорията на Дарвин

Новата книга на Дарвин — „Произход на човека", – в която той подробно излага възгледите си за човешката еволюция, излязла едва през 1871 г. Обяснявайки това закъснение, авторът пише следното: „Събирах бележки върху произхода и развитието на човека в продължение на много години. Идеята ми беше не да ги публикувам, а напротив — да не ги публикувам, – тъй като това само щеше да засили съпротивата срещу теорията ми. Струваше ми се, че е достатъчно да отбележа – в първото издание на „Произход на видовете", – че тази книга „ще хвърли светлина върху произхода на човека и неговата история"; това предполага, че – що се отнася до появата му на този свят – човекът трябва да бъде поставен редом с всички останали живи организми като генерален извод."

В „Произход на човека" Дарвин категорично отказал на човешкия род какъвто и да било специален статус. „Така ние стигаме до извода, че човекът е произлязъл от косматото и опашатото четириногло, което най-вероятно е живееело по дърветата и е обитавало Стария свят". Това е смело твърдение, и все пак не му достигали най-убедителните доказателства – фосили от видовете, илюстриращи прехода между древните човекоподобни маймуни и хората.

Нямало изкопаеми човешки останки, като се изключат два неандерталски черепа – един от Германия и един от Гибралтар, – които били с несъвсем ясна датировка, и още няколко малко известни находки с модерни морфологични характеристики. Този факт скоро се превърнал в оръжие в ръцете на тези, които се противопоставяли на Дарвиновата идея, че хората са имали маймунообразни предци. Къде – питали те – са фосилните останки, които да я докажат?

И все пак, почти без изключения, днес съвременните палеоантрополози смятат, че успешно са оправдали очакванията на Дарвин, откривайки безспорни останки от човешките прародители в Африка, Азия и на още много места.

Появата на хоминидите

В тази книга сме приели аргументите на съвременната система за периодизация на геологичната история на Земята, която се дели на четири геоложки ери, те – на периоди, а периодите – на епохи (табл. 1.1). При изследването на древните хора и полухора, тя ще ни служи като стабилна рамка. Правим това само с оглед удобството. Иначе смятаме, че откритията ни може би ще предизвикат сериозни промени в геологичната хронология.

Според съвременните представи първите подобни на човекоподобни маймуни създания са се появили през олигоцен, който започва преди около 38 млн. години. Смята се, че през миоцен са живели и първите човекоподобни маймуни, които са част от родословието на човека. Този период обхваща времето от преди 5 до преди 25 млн. години. Сред тези видове е *Widropithecus*.

След това настъпил плиоценът. Тогава сред фосилните останки се появяват първите следи от хоминиди – човекоподобни примати с изправен вървеж. Най-ранният известен хоминид е *Australopithecus* – „южната човекоподобна маймуна", – чиято датировка може да се изтегли до 4 млн. години назад във времето.

Учените смятат, че този получовек е бил висок между 1,20 и 1,50 м и имал черепен обем от 300 до 500 cm³. Твърди се, че – от врата надолу – австралопитекът е

бил много подобен на съвременните хора, макар да е съчетавал маймунски и човешки черти.

Предполага се, че един от клоновете *Australopithecus* дал началото – преди около 2 млн. години – *Homo habilis*. Това станало в началото на плейстоцена. На външен виц, *Homo habilis* имал много сходни черти с австралопитека, но е притежавал по-голям черепен обем – някъде между 600 и 750 cm³.

Преди около 1,5 млн. години, *Homo habilis* еволюирал в *Homo erectus* (към този вид принадлежат човекът от Ява и Пекинският човек). Учените твърдят, че *Homo erectus* е бил висок между 1,50 и 1,80 т и че черепният му обем е варирал в границите на 700-1300 cm³. Сега повечето палеоантрополози смятат, че – също като *Australopithecus* и *Homo habilis* – и *Homo erectus* от врата надолу е изглеждал почти като съвременен човек. Обаче челото му, започващо от масивни надочни дъги, имало силен наклон назад; челюстите и зъбите му били големи, а долната челюст – лишена от брадичка. Твърди се, че този вид е обитавал Африка, Азия и Европа допреди 200 000 години.

Според палеоантрополозите съвременните от анатомична гледна точка хора са се развили постепенно от *Homo erectus*. Твърди се, че първият ранен, т. нар. „архаичен“, *Homo sapiens* се е появил преди 300 000-400 000 години. Ако се вярва на описанията, той е имал черепен обем почти колкото съвременните хора, но е притежавал – в по-малка степен – и редица от характеристиките на *Homo erectus*. Някои от тези черти са масивният череп, наклоненото назад чело и дебелите надочни дъги. Примери за тази категория са находките от Суонскомб в Англия, Щайнхайм в Германия и Фон-тешвад и Араго във Франция. Тъй като в черепите мога да бъдат забелязани и някои неандерталски черти, те са класифицирани също така като преднеандерталски тип. Повечето авторитети застъпват мнението, че от тези преднеандерталци са се развили както съвременните хора, така и класическите западноевропейски неандерталци.

В началото на XX в. някои учени твърдят, че именно неандерталците от времето на последния ледников период – известни като „класически западноевропейски неандерталци“ – са преките предшественици на съвременния човек. Те имали по-голям черепен обем от *Homo sapiens sapiens*. Лицата и челюстите им били много по-масивни и имали наклонено назад ниско чело, започващо от големи надочни дъги. Останки от неандерталци са открити в пластове от епохата на плейстоцена, които са на възраст от 30 000 до 150 000 години. Обаче находките на ранни *Homo sapiens* в наслаги, по-стари от 150 000 години, довели до отстраняването на класическите западноевропейски неандерталци от директната линия, свързваща *Homo erectus* със съвременните хора.

Видът хора, който е известен като „кроманьонци“ и който отговаря напълно на анатомията на днешния човек, се появява в Европа преди около 30 000 години. Доскоро учените твърдяха, че физически съвременният *Homo sapiens sapiens* е най-много на около 40 000 години. Сега обаче много авторитети смятат, че появата му трябва да бъде датирана преди 100 000 години или дори повече. В основата на тези теории стоят находки от Южна Африка и други райони.

Черепният обем на днешните хора варира между 1000 и 2000 cm³, като средната стойност е някъде около 1350 cm³. Както може лесно да се забележи, при съвременните хора няма пряка връзка между размера на мозъка и интелигентността. Както има високо интелигентни хора с мозъчен обем от 1000 cm³, така съществуват и слабоумни с такъв от 2000 cm³.

Модерните теории за произхода на човека не са в състояние да обяснят точно кога, къде и как *Homo habilis* е възникнал от *Australopithecus*, или *Homo erectus* от *Homo habilis* или пък съвременният човек от *Homo erectus*. И все пак, повечето антрополози приемат, че когато Новият свят е бил заселен, това е сторено от

Табл. 1.1
Геологични ери, периоди и епохи

Ера	Период	Епоха	Продължителност в милиони години
неозойска 65–до днес	кватернер 2–до днес	холоцен	0,01 до днес
		плейстоцен	2–0,01
	терциер 65–2	плиоцен	5 [7–2]
		миоцен	25 [26–7]
		еоцен палеоцен	38–26 55 [54–38] 65–54
мезойска 248–65	креда юра триас		144 [136–65]
			213 [193–136]
			248 [225–193]
палеозойска 590–248	перм карбон девон силур ордовик камбрий		286 [280–225]
			360 [345–280]
			408 [395–345]
			438 [440–395]
			505 [500–440] 590 [590–500]
протерозойска преди 590			

вече физически модерни хора. Ранните етапи на еволюцията — от *Australopithecus* нататък — са протекли в Стария свят. Общата представа е, че първите човешки същества в Новия свят са се появили преди около 12 000 години, макар някои учени да са склонни да датират това събитие към късния плейстоцен — преди 25 000 години.

Дори днес в предполагаемата последователна периодичност на произхода на човека има многобройни дупки. Ето един пример: може да се отбележи почти пълната липса на фосили, които да свържат човекоподобните маймуни от миоцена — като например *Dryopithecus* — с плиоценските предци на съвременните човекоподобни маймуни и хората; тази липса е много явна в периода от преди 8 млн. до преди 4 млн. години.

Може би има основание да се вярва, че някой ден ще се появят находки, които ще запълнят тези празнини. Но — нещо, което е изключително важно — няма причина да се предполага, че фосилите, които ще се появят, ще потвърдят еволюционната теория. Какво ще стане, например, ако се открият кости от съвременни хора в пластове, които са по-ранни от тези, които съдържат останките на *Dryopithecus*? Дори по-късни материали — например човешки кости отпреди 4 млн. години — след изчезването на *Dryopithecus* през късния миоцен — биха били достатъчни, за да се отхвърлят напълно настоящите представи за произхода на човека.

Всъщност такива доказателства съществуват, но от момента на откриването си те са били потулявани или просто „забравяни“. Много от тези данни са се появили в десетилетията непосредствено след отпечатването на Дарвиновия „Произход на видовете“, когато единствените забележителни находки били тези на човека от Неандертал. През първите години на „дарвинизма“ нямало общо призната теория за произхода на човека, която да бъде защитавана, и мнозина учени направили и съобщили редица открития, които сега едва ли биха се добрили до издание, по-академично от „Нашънъл Енквайър“. Повечето от тези фосили и артефакти се появили на бял свят още преди Йожен Дюбоа да открие Явайския човек — първият проточовешки хоминид между *Dryopithecus* и съвременния човек. „Човекът от Ява“ е намерен в пластове от средния плейстоцен, чиято възраст обикновено се определя на 800 000 години. Тази находка се превръща в ориентир. От този момент нататък, учените вече не очаквали да открият фосили или артефакти от модерни хора в пластове с подобна или по-голяма възраст. И, ако все пак това се случвало, те (или някой по-

мъдър от тях) заключаваха, че това е невъзможно, и намирали някакъв начин да компрометират находката като грешка, заблуда или фалшификация. Преди появата на Явайския човек обаче мнозина авторитетни учени от XIX в. открили значителен брой скелетни останки от съвременни от анатомична гледна точка хора, които лежали в много древни пластове. Те също така намерили и голямо количество различни каменни сечива и животински кости със следи от човешка дейност по тях.

Някои принципи в епистемологията (гносеологията)

Преди да започнем с прегледа на отхвърлените и приетите палеоантропологични данни, ще изложим накратко някои от епистемологичните правила, които сме се старали да следваме. В „Уебстърс Ню Уърлд Дикшънъри“ епистемологията е дефинирана като „изучаване или теория за произхода, природата, методите и границите на познанието“. Когато човек се заеме с изследването на научна информация, важно е да има предвид природата, методите и границите на познанието; в противен случай, той би рискувал да изпадне в заблуди.

Трябва да се подчертае, че палеоантропологичната информация предполага някои ограничения.

На първо място – свързаните с тази научна област наблюдения обикновено включват редки открития, които не могат да бъдат съзнателно повторени. Като пример за това ще изтъкнем факта, че някои учени са си изградили репутация въз основа на добили световна популярност открития, докато други – всъщност огромното мнозинство – са направили научна кариера, без да се натъкнат и на една значителна находка.

На второ място – при самото откриване на находката се унищожават ключови части от цялата информация и познанието ни за тези части зависи само от свидетелствата на самия откривател. Например една от най-важните характеристики на един фосил е стратиграфското му положение. И все пак, самото изваждане на находката унищожават преките сведения за нейния контекст. След това оставаме зависими от информацията, която съответният изследовател ще ни даде. Някой, разбира се, може да изтъкне, че някои от свойствата на фосила – било то химични или други — биха могли да свидетелстват за неговия произход. Това е валидно за някои случаи, но не за всички. А освен това, дори и в този случай оставаме зависими от сведенията, които ще ни бъдат дадени относно химичните или физическите свойства на въпросните пластове.

Съществуват случаи, при които хора, направили важни открития, не могат да намерят обратния път към мястото. Находищата подлежат на неизбежна разруха – в рамките на няколко години, -която се дължи на ерозия, цялостни палеоантропологични разкопки или някакви индустриални причини (сред които добив на камък, строителна дейност и т. н.). Дори съвременните методи за правене на разкопки, които са съпътствани от щателно описание на всички детайли, разрушават самия обект на изследване. Това обстоятелство ни принуждава да се задоволим единствено с описанията, които би трябвало да подкрепят основните твърдения. А дори и днес, много важни открития са съпроводени само с бегли бележки върху основните елементи.

Следователно за всеки, който би искал да провери отчетите на палеоантрополозите, ще бъде много трудно да се добере до истинските факти, дори да е във възможностите му да отиде до мястото на откритието. Като, разбира се, ограниченията в парите и времето позволяват личното изследване на много малък процент от важните палеоантропологични обекти.

Третият проблем се състои в това, че обикновено (ако въобще това се случва) фактите в палеоантропологията не са лесни за анализиране. Даден учен може да съобщи, че фосилите явно са излезли на повърхността вследствие изветрянето на пласт,

който със сигурност принадлежи към ранния плейстоцен. Това очевидно просто твърдение обаче зависи от многобройни наблюдения, които трябва да отчитат геологичния разсед, възможното пропадане на пласта, наличието или отсъствието на отложен впоследствие пласт, съществуването на запълнена негативна (вдлъбната) форма и т. н. Ако се направи справка с наблюденията на някой друг – също присъствал на обекта, – ще се окаже, че в тях фигурират много важни моменти, които не са споменати от първия източник.

Различните наблюдатели понякога си противоречат и техните впечатления и спомени не са надеждни. И – следователно – възможно е някой да види определени неща и да пропусне да види други, които са по-важни. Някои от тези – по-важните неща – биха могли да бъдат видени от друг наблюдател, което пък да се окаже невъзможно, поради недостъпността на находището.

Не трябва да пропускаме и проблема с измамите. Те могат да се проявят под формата на систематична фалшификация – такъв например е случаят с находката от Пилтдаун. Както ще видим по-късно, разкриването на този тип измами изисква свръхшерлокхолмовски способности, плюс всички възможности, които може да предложи една лаборатория по съдебна медицина. За нещастие зад съзнателните и несъзнателните измами винаги стоят силни мотиви, тъй като откриването на предшественик на човека носи голяма слава.

Фалшификацията може да се ограничи просто със съзнателното пропускане на наблюдения, които противоречат на търсените заключения. Както ще видим по-нататък в книгата, понякога изследователите са отбелязвали наличието на определен тип артефакти в пласта, но не са ги съобщавали, тъй като просто не са вярвали, че е възможно те да са на такава възраст. Това е много опасно, тъй като нашите сетивата са несъвършени. По тази причина, когато видим нещо, което ни се струва невъзможно, е съвсем естествено да предположим, че грешим. И наистина, това може да е точно така. Измамата, която е свързана с пропускането на важни наблюдения, се дължи просто на ограничеността на човешката природа. За нещастие то може да се окаже вредно за емпиричния процес.

Недостатъците на палеоантропологичните факти не се ограничават само до изкопаването на различни предмети. Грешки могат да бъдат получени и при модерните химични и радиометрични методи за датирание. Например вие може би си мислите, че методът „въглерод-14“ се свежда до проста процедура, която дава като резултат надеждно число, което пък отговаря на възрастта на даден предмет. Истината обаче е, че действителните датировъчни изследвания включват многобройни сложни тестове, отнасящи се до характера на пробите, тяхната история и възможните замърсявания. Процесът може да премине през отхвърлянето на някои предварително изчислени дати и приемането на други. Сложните аргументи, които стоят зад този избор, рядко се публикуват пълно. В този случай фактите също могат да бъдат комплексни, непълни и – като общо -недостъпни.

Тези недостатъци на палеоантропологичните факти налагат следното заключение: в тази изследователска област сме принудени да се ограничим основно в рамките на сравнителния анализ на различни научни съобщения. Макар да има материални доказателства -под формата на съхранявани в музеите фосили и артефакти – по-голямата част от ключовите сведения, които придават значение на находките, съществуват само в писмена форма.

Като се има предвид, че информацията, която се съдържа в палеоантропологичните публикации, по принцип е непълна, и че дори и най-простите факти в тази област обикновено пораждаат сложни и нерешими проблеми, трябва да отчетем, че в нея е трудно да се достигне до някакви безспорни заключения. При това

положение, какво всъщност можем да направим? Смятаме, че най-важното е да се сравни качеството на различните научни съобщения. Макар да нямаме достъп до истинските факти, можем пряко да изследваме отделните съобщения и обективно да ги съпоставим.

Можем да преценим определено количество публикации, разглеждащи някакви открития, като вземем предвид дълбочината на въпросното изследване и логичността и последователността на приведените аргументи. Също така, трябва да отчетем и дали са възникнали някакви скептични контрааргументи и – респективно -дали те са били оборени. Понеже при разглеждането на чужди наблюдения винаги има елемент на приемане „на доверие“, би следвало да се интересуваме и от квалификацията на наблюдателя.

Ако изглежда, че два различни набора от сведения са еднакво достоверни — при така поставените критерии – трябва да ги разглеждаме равностойно. И двата могат да бъдат приети, отхвърлени или определени като ненадеждни. Би било погрешно да приемем само едната информация, а да отхвърлим втората. Още по-некоректно би било, ако приведем едните данни като доказателство за някаква теория, а напълно да пренебрегнем другите и да лишим – по този начин – бъдещите изследователи от достъп до тях.

Това е подходът, който сме използвали при разглеждането на два конкретни набора от сведения. Първият се състои от съобщения за аномално древни артефакти и човешки останки, повечето от които са открити през втората половина на XIX и началото на XX в. На тях е посветена първата част на тази книга. Вторият набор се състои от данни за артефакти и костни останки, които – понастоящем – се приемат като доказателства в полза на съвременните теории за човешката еволюция. Като хронология те обхващат периода от края на XIX в. до 80-те години на XX в. и са разгледани във втората част на книгата. Тъй като между двете групи сведения има естествени взаимовръзки, в тази част са засегнати и някои аномални открития.

Тезата, която поддържаме, е, че – независимо от напредъка на палеоантропологията през XX в. — двата набора информация по същество са равностойни. На това се основава и мнението ни, че не е коректно да приемаме единия и да отхвърляме другия, тъй като едно подобно отношение би имало сериозни последици за теорията за човешката еволюция. Ако пък отхвърлим първия набор сведения (аномалиите) и – за да бъдем последователни – направим същото и с втория, тогава теорията за възникването на човека ще се окаже лишена от огромна част от емпиричните си основания. Вторият вариант е да приемем първия набор от сведения. Тогава обаче ще трябва да допуснем, че в далечни геологични периоди като миоцена (и дори еоцена) са съществували интелигентни същества, способни да изработват сечива. Ако повярваме в достоверността на цитираните в тези съобщения скелетни останки, ще трябва да отидем още по-далеч и да приемем съществуването в тези праисторически епохи на модерни от физическа гледна точка хора. Това не само противоречи на съвременната теория за антропогенезата, но хвърля сянка на съмнение върху цялата представа за еволюцията на бозайниците през неозойската ера.

2. Срязани и счупени кости: корените на измамата

Една значителна част от свидетелствата за човешката праистория са под формата на целенасочено срязани или счупени животински кости. Подобни находки попадат в ползрението на сериозните изследвания в средата на XIX в. и в наши дни продължават да бъдат обект на пространни проучвания и анализи.

В десетилетията непосредствено след публикуването на Дарвиновата книга „Произход на видовете“ мнозина изследователи откриват кости със счупвания и нарязи,

които свидетелстват за човешко присъствие през плиоцена, миоцена и дори по-ранни периоди. Веднага се намират критици, които обясняват тези следи като резултат от действието на хищници, акули или пък от престоя им в земята. Въпреки това поддръжниците на откритията предоставят впечатляващи контрааргументи. Например в някои случаи до костите с нарязи са открити каменни оръдия. Проведените с тези сечива експерименти показват, че те оставят върху кости следи, които са идентични с тези, открити по фосилите. С цел да различат подобни нарязи от други, които биха могли да са резултат от животински зъби, учените също така използват и микроскопи. Освен това, в много случаи белезите са открити на специфични места по костите, които са свързани с определени техники на обработване.

Въпреки това съобщенията за срязани и счупени кости, които свидетелстват за съществуването на човека през плиоцена, липсват от комплекса на общоприетите факти. Това съзнателно изключване

обаче не може да бъде оправдано. От непълните сведения, които се намират във фокуса на вниманието на учените, може да се заключи, че съвременният човек се е появил като вид сравнително скоро. Ако вземем предвид фактите, на които е посветена тази глава, налага се мисълта, че те се заблуждават.

Сен Прест, Франция

През април 1863 г. Жюл Десноайе, работещ към Френския национален музей, пристигнал в Сен Прест (Северозападна Франция), за да събира фосили. В пласт от чакъл и пясък той открил кост от подбедрицата на носорог и отбелязал, че на нея има редица тесни жлеbove. Според Десноайе, някои от тях били направени с остър нож или кремъчно острие. Той също така забелязал и няколко малки кръгли следи, за които сметнал, че могат да са резултат от остър инструмент. По-късно, Десноайе изследвал колекциите от фосили от Сен Прест, които се съхранявали в музея в Шартр и в Минното училище в Париж. Там той открил същите белези. Десноайе докладвал откритието си пред Френската академия на науките.

Според някои съвременни учени находището при Сен Прест може да се отнесе към късния плиоцен. Ако заключенията на Десноайе са верни и следите по костите наистина са причинени от кремъчни сечива, то тогава ще се окаже, че на територията на Франция през този период са съществували хора. Някой би попитал: „Добре, и какъв е проблемът?“ В светлината на съвременното разбиране за възникването на човека, проблемът е доста сериозен. Почти невъзможно е да си представим присъствието – в Европа от това време -на същества, способни да използват сложни каменни сечива. Това е така, тъй като – поне според общоприетото виждане – в края на плиоцена, преди 2 млн. години, модерният човек все още не се е появил като вид. В този период примитивни хоминиди са съществували само в Африка: изборът ни е ограничен до *Australopithecus* и *Homo habilis*, от които последният се смята за първия създател на сечива. По мнението на други специалисти, находището при Сен Прест може да се окаже и от по-късна епоха – след плиоцена – и да е само на 1,2-1,6 млн. години. Дори при това положение, нарязите по костите биха изглеждали не на място.

Откритите от Десноайе кости предизвикали спорове още през XIX в. Критиците излезли с тезата, че следите могат да са причинени от инструментите на работниците, които са ги изкопали. Десноайе обаче ясно показал, че нарязите са покрити със същия слой от минерални отлагания, който може да се види и по другите части на костите. Един известен британски геолог – сър Чарлс Лайъл — предположил, че следите могат да са оставени от зъбите на гризачи, на което пък се противопоставил френският праисторик Габриел дьо Мортийе, според когото не било възможно това да са белези от животински зъби. Той предложил друго обяснение – нарязите били направени от остри камъни в резултат от разместването на геологичните пластове. На тази идея Десноайе

отговорил по следния начин: „По много от нарезите има следи от захабяване, причинено от движението им в пластове от пясък и чакъл. Тези следи имат съвсем различен характер от първоначалните белези и набраздявания.“

При това положение, кой е прав – Десноае или Дьо Мортийе? Според редица специалисти проблемът би могъл да се реши, ако се докаже, че наслагите в Сен Прест съдържат и кремъчни сечива, които да са с безспорен антропогенен характер. Един духовник – Луи Буржоа, който освен това имал и репутацията на виден палеоантрополог, внимателно изследвал въпросните пластове в търсене на такива находки. В резултат на търпеливото си проучване, той намерил известно количество кремъци, които – според него – били истински сечива. През януари 1867 г. Буржоа съобщил за откритието си пред Академията. Известният френски антрополог Арман дьо Катрефаж заключил, че сред находките имало стъргала, пробивачи и върхове за копия.

Дори това не задоволило Дьо Мортийе, който казал, че намерените от Буржоа кремъци се били получили от натиска на земните пластове. Изглежда, че в търсенето на отговора на един проблем -характера на нарезите по костите – се сблъскваме с втори: как да разпознаем дейността на човешка ръка по кремъци и други каменни предмети. На този въпрос ще се спрем подробно в следващата глава. За момента просто ще отбележим, че преценката по отношение на това – какво именно представлява едно каменно сечиво – дори днес е предмет на големи спорове. И следователно е съвсем възможно да си намерим причини да се усъмним в опита на Дьо Мортийе да отрече находките на Буржоа. През 1910 г. известният американски палеонтолог Хенри Фьърфийлд Осбърн прави следните интересни забележки по отношение на присъствието на каменни сечива в Сен Прест: „Най-ранните следи от човешка дейност в пластове с подобна възраст са костите с нарезки, намерени през 1863 г. от Десноае в Сен Прест, близо до Шартр. И последните съмнения в неестествения характер на тези нарезки бяха премахнати от скорошните разкопки на Лавил и Рюто; при тях бяха открити еолитни кремъци, които напълно потвърдиха откритията, които направил абат Буржоа в тези наслаги през 1867 г.“

Трябва да е станало вече ясно – поне що се отнася до находките от Сен Прест, – че се занимаваме с палеоантропологични проблеми, чието разрешаване не може да бъде нито бързо, нито лесно. При всички положения, нямаме сериозна причина да отхвърлим тези кости в качеството им на свидетелство за съществуването на човека през плиоцена. Възможно е това да предизвика учудване от факта, че фосилите от Сен Прест, наред с други подобни, почти никога не се споменават в учебниците, обясняващи човешката еволюция. Когато все пак се споменават, обикновено става дума за кратки подигравателни бележки под линия, където те са отхвърлени. Дали това наистина се дължи на факта, че сведенията са очевидно неприемливи? А, може би, това премълчаване или общо отрицание трябва да се обясни по друг начин – вероятната принадлежност на тези предмети към късния плиоцен е несъвместима със стандартните представи за произхода на човека.

В смисъла на тези редове е и един пасаж от книгата на Арман дьо Катрефаж, член на Френската академия на науките и професор към Музея по естествена история в Париж, озаглавена „Изкопаеми хора и диви хора“ (1884): „Изглежда, че в повечето случаи критиките, които се отправят към съществуването на човека през плиоцена и миоцена, се основават на теоретични постановки, а не на директни наблюдения.“

Един съвременен пример: р. Олд Кроу, Канада

Преди да преминем към други примери за открития от XIX в., които поставят под въпрос съвременните представи за появата на човека, нека се спрем на един по-скорошен случай, при който са изследвани целенасочено обработени кости. Един от най-спорните въпроси, с които се е сблъсквала палеоантропологията на Новия свят, е

определянето на епохата, през която първите хора са преминали в Северна Америка. Според общоприетото мнение, първите групи ловци и събиратели преминават от Азия – по Беринговия проток -преди около 12 000 години. Някои авторитети са склонни да изтеглят това събитие докъм преди около 30 000 години, докато малцина (макар и умножаващи се) изследователи съобщават за находки, свидетелстващи за човешко присъствие в Америките по-рано през плейс-тоцена. В следващите глави ще се спрем по-подробно на този въпрос. За момента ще се ограничим само с разглеждането на изкопаемите кости, открити при р. Олд Кроу на територията на Северен Юкон. Идеята ни е да представим един съвременен пример за типа сведения, които са предмет на тази глава.

През 70-те години на ХХ в. Ричард Е. Морлан от Археологическата служба на Канада и Канадския национален музей на човека извършвал проучване на деформирани кости, произхождащи от обекти по р. Олд Кроу. Според заключенията на Морлан много от костите и еленовите рога носели ясни следи от целенасочена човешка дейност, която трябвало да се отнесе към времето преди тяхното фоси-лизиране. Костите, преотложени от течението на реката, били открити в ледникова заливна равнина от периода Ранен Уисконсин, чиято дата е около 80 000 г. пр. нает. (преди настоящето). Това повдигнало сериозни съмнения по отношение на модерните идеи за заселването на Новия свят.

През 1984 г. обаче Р. М. Торсън и Р. Д. Гътри публикували изследване, в което показали, че въздействието на речния лед би могло да предизвика измененията, които – според Морлан – свидетелствали за човешка дейност. Веднага след това последният се отказал от първоначалните си твърдения, че всички събрани от него кости са били обработени от човешка ръка. Морлан признал, че е възможно – в 30 от 34 случая – следите да са резултат от въздействието на речния лед или от някакви други естествени причини.

Но – дори при това положение – той продължавал да вярва, че по останалите четири екземпляра имало несъмнени следи от човешка дейност. В публикувания отчет, Морлан пише следното: „Нарезите и драскотините... са неразличими от тези, които биха оставили каменни сечива при коленето и обезкостяването на животински труп.”

Морлан изпратил две от костите на д-р Пат Шипман от Университета „Джон Хопкинс” – експерт по срязани кости. Шипман изследвала следите с помощта на сканиращ електронен микроскоп и ги сравнила с повече от 1000 документирани следи по кости. В крайна сметка тя заключила, че белезите по едната от костите не могли да се определят със сигурност. Следите по другата обаче със сигурност били оставени от някакво оръдие. Морлан отбелязал, че в района на р. Олд Кроу, както и по близките възвишения, били открити каменни сечива, макар и не в пряка връзка с костите.

Това би трябвало да покаже, че костите от СенПрест, както и подобните на тях, не могат просто да бъдат отхвърлени като доказателство. В наши дни, този тип информация все още се смята за важен и методите за анализ са почти идентични с тези, използвани през ХІХ в. Тогавашните учени може и да не са разполагали с електронни микроскопи, но обикновените микроскопи са били (а и все още са) достатъчно добри за подобна цел.

Пустинята Анза-Борега, Калифорния

Още един скорошен пример за кости с нарезки, подобни на тези от Сен Прест, е откритието, направено от Джордж Милър – уредник към музея на Импириъл Вали Колидж в Ел Сентро, щата Калифорния. Милър, който починал през 1989 г., съобщил за шест мамутски кости със следи, наподобяващи нарезките от каменни сечива, открити в пустинята Анза-Борега. Датирването с радиоактивни (уранови) изотопи, направено във Федералния геоложки институт, показало, че костите са най-малко на 300 000 години, а

палеомагнитният метод на датиране и пробите от вулканична пепел дали възраст от около 750 000 години.

Един уважаван учен казал, че твърденията на Милър са „точно толкова смислени, колкото и тези за чудовището от Лох Нес и за живия мамут в Сибир“, на което пък Милър отговорил, че „тези хора не искат да видят човека в този случай, тъй като с кариерите им би било свършено“. Така се случи, че споменахме за костите от мамут от пустинята Анза-Борега в един разговор с Томас Демере -палеонтолог от Музея по естествена история в Сан Диего (31 май 1990 г.). Демере призна, че по принцип е скептичен към твърдения, подобни на изказаните от Милър. Той постави под въпрос професионализма, с който са били откопани костите, и освен това изтъкна, че в съседство не са намерени никакви каменни сечива. Де-мере също така предположи, че би било малко вероятно нещо, свързано с тази находка, да се появи в научно списание, тъй като редакторите не биха го пуснали. По-късно научихме от Джули Паркс - уредничката, отговаряща за находките на Джордж Милър, – че Де-мере никога не е изследвал фосилите, нито пък е посещавал находището, макар да е бил поканен да го стори.

Паркс ни каза, че едният нарез явно продължава от една кост на друга, която е била разположена до първата, докато скелетът на мамута е бил все още цял. Това предполага белег от разфасоване. Случайните следи, които могат да се получат при местенето на костите в земята – след разпадането на скелета, – вероятно не биха продължавали по този начин от една кост на друга.

Кости с нарези от италиански обекти

Ж. Десноайе проучвал и колекция фосили, събрани в долината на р. Арно (Вал д'Арно) в Италия. Сред тях той открил екземпляри, по които имало следи, подобни на тези от находките от Сен Прест. Въпросните кости били и от същите животински видове, включително *Elephas meridionalis* и *Rhinoceros etruscus*. От хронологична гледна точка те били отнесени към Астейския етап на плиоцена. Това би дало възраст от 3-4 млн. години. Възможно е костите да са едва отпреди 1,3 млн. години, когато *Elephas meridionalis* изчезнал от Европа.

Кости с нарези са открити и в други части на Италия. На сбирка на Италианското общество за естествени науки, състояла се на 20 септември 1865 г. в Специя, проф. Раморино представил кости от изчезнали видове благороден елен и носорози, по които – според него – имало следи от човешка дейност. Находките произхождали от Сан Джовани, близо до Сиена, и – подобно на материалите от Вал д'Арно – били определени като принадлежащи към Астейския етап на плиоцена. Дьо Мортийе, верен на обичайната си негативна позиция, предположил, че следите най-вероятно са причинени от инструментите на работниците, изкопали костите.

Носорозите от Били, Франция

На 13 април 1868 г. А. Лоседа информирал Френската академия на науките, че П. Бертран му изпратил два фрагмента от долна челюст на носорог. Те били открити в яма, близо до Били. На единия от фрагментите имало четири много дълбоки прореза. Тези къси връзвания, разположени по долната част на костта, били приблизително успоредни. Според Лоседа по сечението си белезите напомняли на такива, направени със сатър върху парче твърдо дърво. По тази причина той сметнал, че те би трябвало да са направени по същия начин – по още прясната кост – т. е. с ръчно сечащо каменно оръдие. Това навело Лоседа на мисълта, че в една отдавна отминала геологична епоха хората са били съвременници на изкопаемия носорог. За колко отдалечена епоха става дума, може да се заключи от факта, че челюстта произхождала от пласт от средния миоцен – с възраст около 15 млн. години.

Дали тези следи наистина са резултат от човешка дейност? Според Дьо Мортийе

– не. След като изключил варианта с хищниците, . той написал следното: „Това са просто геологични отпечатъци." Макар да не е изключено Дьо Мортие да е прав, предложените от него доказателства не са достатъчно убедителни.

Луис Р. Бинфорд – антрополог от Университета на Ню Мексико в Албъкърки – е всепризнат съвременен авторитет по обработени кости. Ето какво пише той в книгата си „Кости: древни хора и съвременни митове": „Следите от каменни сечива обикновено са къси и се явяват в групи от успоредни белези." Следите, описани от Лоседа, съответстват на това описание.

Хълмът Сансан, Франция

На заседанието на Френската академия на науките през април 1868 г. бил представен доклад от Ф. Гаригу и Х. Филхол, в който се твърдяло следното: „Вече разполагаме с достатъчно доказателства, които ни позволяват да предположим една определена синхронност на съществуването на човека и бозайниците от миоцена." Доказателствата, за които става дума, се състояли от колекция от кости на бозайници, явно целенасочено счупени, които произхождали от Сан-сан, Франция. Особено забележителни били костите от един вид дребен елен – *Diceroscerus elegans*. Според съвременните учени пластове, в които били открити костите в Сансан, трябва да се отнесат към средния миоцен. Бихте могли да се замислите за унищожителния ефект, който би имало съществуването на хора от преди около 15 млн. години върху общоприетите тези за еволюцията. Верен на себе си, Дьо Мортие веднага излязъл с тезата, че някои от костите от Сансан са били счупени от естествени сили, още по време на фосилизацията им, може би вследствие от изсъхването, а други – от разместването на земните пластове по-късно.

Независимо от това, Гаригу не се отказал от убеждението си, че костите от Сансан са били счупени от хора, с цел да бъде изваден костният мозък. Той представил тезата си на Международния конгрес по праисторическа антропология и археология, състоял се през 1871 г. в Болоня, Италия. В началото на презентацията си, Гаригу показал съвременни кости, по които имало безспорни следи от обработка и нарочни счупвания. След това – за сравнение – той показал костите от малкия елен (*Diceroscerus elegans*), намерени в Сансан. Белезите съответствали напълно.

Освен това Гаригу показал, че по много от парчетата има фини следи от остъргване, каквито могат да се видят по счупени кухи кости от късния плейстоцен. Според Бинфорд първият етап от обработката на костите се състоял в отстраняването на повърхностния пласт тъкан, което е извършено чрез остъргване с каменно сечиво.

Пикерми, Гърция

В Гърция, близо до Маратонската равнина, се намира богат на фосили пласт, датиращ от късния миоцен (Тортонския етап). Това находище било проучено и описано от известния френски учен Ал-бер Годри. На Международния конгрес по праисторическа антропология и археология, състоял се през 1872 г. в Брюксел, барон Фон Дюкер представил доклад, в който се казвало, че костите от Пикерми доказват съществуването на хора в миоцена. Според съвременните специалисти находището трябва да се отнесе към късния миоцен, което означава, че възрастта на костите е около 5 млн. години.

Фон Дюкер изследвал много от костите от Пикерми в музея в Атина. Той открил 34 фрагмента от челюсти шЩрапоп (изчезнал вид трипръст кон) и от антилопи, както и 19 фрагмента от ти-бии (пищялни кости) и още 22 фрагмента от други кости на големи бозайници, например носорози. Всички те носели следи от методично разчупване с цел извличане на костния мозък. Според Фон Дюкер по всички кости имало „повече или по-малко различни белези от удари с твърд предмет". Освен това той отбелязал наличието и на неколкостотин по-дребни фрагмента, които били счупени

по същия начин.

Фон Дюкер проучил и голям брой черепи от *Hipparion* и от антилопи, при които очевидно методично била отстранена горната челюст, за да може да бъде изваден мозъкът. Ръбовете на счупванията били много остри, което обикновено се приема за резултат от човешка дейност, а не от гложаци хищници или от тежестта на земните пластове.

По-късно Фон Дюкер заминал лично за находището Пикерми, за да продължи на място проучванията си. При първите си разкопки той открил десетки кости от *Hipparion* и от антилопи и съобщил, че около една четвърт от тях носят ясни следи от целенасочено счупване. Във връзка с това, би било добре да си припомним заключението на Бинфорд, че в целия набор от кости, счупени от хора – с цел извличане на костния мозък, – белези от удари могат да се наблюдават по около 14 до 17 %. „Сред костите също така открих – съобщил Фон Дюкер – и камък, чиито размери позволяват удобно да бъде държан в ръка. Той е заострен от единия си край и е напълно годен да остави белези, подобни на наблюдаваните по костите.“

Пробити зъби от акула от Ред Краг, Англия

На среща на Кралския антропологически институт на Великобритания, състояла се на 8 април 1872 г., Едуард Чарлзуърт — член на Геоложкото общество – показал много екземпляри на зъби от акула (*Carcharodon*), в средата на всеки от които имало пробит отвор, точно както правят островитяните от Южните морета, с цел да ги използват за оръжия или огърлици. Зъбите били открити в геологичната формация Ред Краг, в Източна Англия, което предполага, че възрастта им е приблизително 2-2,5 млн. години.

Чарлзуърт изтъкнал убедителни аргументи срещу възможността дупките да са направени от морски животни, като например от някои видове „забиващи се“ мекотели. По време на дискусиите един от учените предположил, че отворите биха могли да са резултат от разяждане на зъбите, но – доколкото е известно – акулите нямат подобни проблеми. Друг от участниците предложил като обяснение дейността на някакви паразити, но след това признал, че не са известни такива, които да обитават зъбите на риби.

В този момент д-р Колие се изказал в полза на антропогенни причини. Ето какво гласи стенограмата от заседанието: „Той внимателно бил проучил пробитите зъби от акула с помощта на силно увеличително стъкло... Според него отворите били дело на човешка ръка.“ Сред аргументите били „скосените ръбове на отворите“, „централното разположение на отворите в зъбите“ и „следите от изкуствени средства, използвани при пробиването на отворите“.

Гравирани кости от Дарданелите, Турция

През 1874 г. Франк Калвърт открил – в миоценски формации в Турция (на брега на Дарданелите) – кост от *Deinotherium*, на която имало гравирани изображения на животни. Ето какво отбелязал Калвърт: „В различни участъци на една и съща скала, недалеч от местонахожданието на гравираната кост, открих кремъчна пластина и животински кости, разцепени по дължина – явно с цел изваждането на костния мозък, какъвто е обичаят на всички примитивни раси.“

Съвременните учени смятат, че подобният на слон *Deinotherium* е обитавал Европа от ранния миоцен до късния плиоцен. Следователно е напълно възможно Калвърт да е бил прав, отнасяйки находището при Дарданелите към миоцена. Понастоящем се смята, че миоценът обхваща периода от преди 5 до преди 25 млн. години. Според общоприетите представи по това време са съществували само най-вече маймунообразни хоминиди. Дори отнасянето на находките към късния плиоцен – отпреди 2-3 млн. години – би било една твърде ранна дата за този тип артефакти. Смята

се, че гравирани изображения, подобни на тези от костта от *Deinotherium*, се появяват едва преди около 40 000 години и са дело на съвременния човек.

В своята книга „Праисторията“ Дьо Мортие не оспорва възрастта на пластове от Дарданелите. Вместо това той отбелязва, че едновременното присъствие на гравирани кости, на целенасочено счупени кости и на кремъчна пластина е толкова изумително, че предизвиква съмнения в автентичността на находките. Това е особено забележително. В случая с костите от Сен Прест, Дьо Мортие се позовава именно на липсата на каменни сечива или на някакви други следи от съществуването на хора. В този случай обаче, когато заедно с гравирани кости са открити и необходимите артефакти, Мортие твърди, че комплексът е „твърде съвършен“, намеквайки за някаква измама от страна на Калвърт.

Ето какво казва за откривателя Дейвид А. Трейл, професор по класическа филология от Калифорнийския университет в Дейвис: „Калвърт е бил най-видният представител на семейство английски емигранти, радващи се на добро име в района на Дарданелите... Той е бил добър познавач на геологията и палеонтологията.“ Калвърт ръководил няколко важни проучвания в района на Дарданелите и изиграл важна роля за откриването на Троя. Трейл отбелязва следното: „Доколкото мога да заключа от кореспонденцията на Калвърт, с която съм се занимавал пространно, той е бил изключително честен.“

Balaenotus от Монте Аперто, Италия

През втората половина на XIX в. в Италия били открити кости от кит, по които имало нарязани. На 25 ноември 1875 г. Дж. Капелини – професор по геология от университета в Болоня – съобщил, че белезите били направени по още пресните кости, като за целта очевидно били използвани кремъчни сечива. Мнозина европейски учени се съгласили с интерпретацията на Капелини. Въпросните кости били от изчезнал вид кит от рода *Balaenotus*, живял през плиоцена. Някои от находките били в различни музейни колекции, докато други били открити – лично от Капелини – в находища с пластове от плиоцена, в района на Сиена, като например Поджароне.

Нарезите по костите били разположени на места, подходящи за транжиране на трупа, като например по външната повърхност на ребрата. Капелини разкопал един почти цял скелет от кит, където всички белези били открити само от едната страна на животното. Ето какво пише изследователят: „Убеден съм, че животното е заседнало в пясъка и е лежало на лявата си страна, като по този начин дясната му страна е била достъпна за директна атака от страна на хората; това ясно може да се види от местата, по които са разположени следите.“ Фактът, че в случая нарязани са били само по костите от едната страна на кита, автоматично изключва чисто геологичните обяснения, както например и нападения на акули в дълбоки води. Освен това белезите по изкопаемите китови кости напълно съответстват на белезите по костите на съвременни китове.

На Международния конгрес по праисторическа антропология и археология Капелини съобщил следното: „В съседство с останките на *Balaenotus* при Поджароне открих също така и няколко кремъчни остриета, преотложени в плажния пясък.“ След това той добавил: „С помощта на същите тези кремъчни оръдия успях да възпроизведа – по пресни кости от китообразни – същите следи, каквито могат да се видят по изкопаемите кости.“ Освен това Капелини отбелязал, че в същата област – при Савона – били открити и човешки останки (вж. Глава 7).

След доклада на Капелини участниците в конгреса се впуснали в дискусия. Някои от тях, например сър Джон Еванс, излезли с възражения. Други, сред които и Пол Брока, – главен секретар на Ан-тропологическото дружество в Париж – се съгласили с Капелини, че следите по китовите кости са оставени от хора. В частност той отхвърлил напълно хипотезата, според която белезите били оставени от акули, и

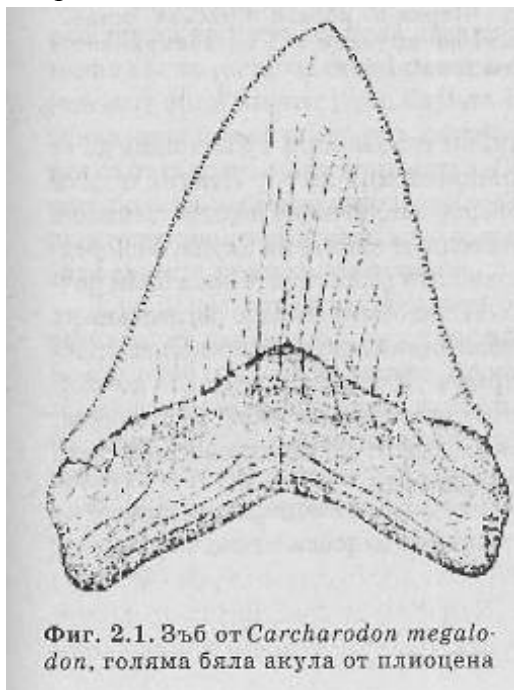
отбелязал, че те имали всички характерни черти на следи от остър инструмент. По това време Брока е бил един от най-големите авторитети по физиология на костите.

Сред учените, които се съгласили, че по костите от *Balaenotus* от Монте Аперто има следи от остри кремъчни оръдия, оставени от човешка ръка, бил и Арман дьо Катрефаж. През 1884 г. той написал следното: „Всички опити да се възпроизведат тези следи – с различни методи или с оръдия от други материали – са осъдени на неуспех. Това е възможно да се постигне единствено с помощта на остър кремъчен инструмент, движен под ъгъл и с голяма сила.”

Проблематиката е обобщена на английски език от С. Лейнг. През 1893 г. той написал следното: „Нарезите демонстрират правилни извивки, които понякога са почти полукръгли, което може да бъде предизвикано единствено от движението на човешка ръка. Във всички случаи без изключение външната изпъкнала страна на белезите е с гладко изсечена повърхност – именно там е приложено действието на острието. Повърхността от вътрешната страна е груба. Мик-роскопските изследвания потвърждават тези заключения и не оставят място за съмнение в това, че нарезите са направени с кремъчен нож или подобно оръдие, което било държано косо и притискано с голяма сила към все още прясната кост. Точно по този начин някой дивак би си отрязал късове месо от изхвърлен на брега кит. Възможно е да бъдат направени аналогични нарезки с кремъчен нож по пресни кости; това всъщност е единственият начин. Изглежда, че отричането на съществуването на човека през терциера – ако се основава единствено на този случай – се дължи не на научен скептицизъм, а на упорити предубеждения.”

Един съвременен авторитет – Бинфорд – твърди следното: „Малки са шансовете някой да съберка следите, оставени от човешка ръка — при разчленяване или разрязване – с такива, които са резултат от действието на животни.”

Обаче зъбите от акула (фиг. 2.1) са по-остри от тези на сухоземните хищни бозайници — например вълци – и могат да оставят белези по костите, които да приличат на следи от режещ инструмент. След като изследвахме фосилни китови кости от палеонтологичната колекция на Музея за естествена история в Сан Диего, заключихме, че всъщност е възможно зъбите от акула да оставят белези, твърде подобни на такива от оръдия.

Фиг. 2.1. Зъб от *Carcharodon megalodon*, голяма бяла акула от плиоцена

Костите, които проучихме, бяха от един малък вид кит от плиоцена. Изследвахме нарезите с помощта на увеличително стъкло. Това, което видяхме, бяха разположени на равни разстояния, успоредни надлъжни набраздявания и по двете повърхности на костта. Точно такива следи могат да се очакват от назъбения ръб на акуловия зъб. Също така отбелязахме и следи от престъргване по костите (фиг. 2.2). Те биха могли да са резултат от кос удар, при който зъбите са одраскали повърхността на костта, вместо да се врежат в нея.

Разполагайки с тези знания, би трябвало да е възможно да се изследват наново костите от плиоценския кит от Италия и да се достигне до сравнително достоверно заключение по отношение на това, дали следите по тях са оставени от зъбите на акула. Успоредните ръбове и нарезите по повърхността на фосилите

Фиг. 2.3. Нарези по кост от *Halitherium*. Миоцен. Пуансе, Франция.

Halitherium от Пуансе, Франция

През 1867 г. на Международния конгрес по праисторическа антропология и археология в Париж, Л. Буржоа предизвикал сензация, като представил кост от *Halitherium*, по която имало следи, наподобяващи нарязи, направени от човешка ръка. *Halitherium* е един вид изчезнала морска крава – воден, морски бозайник от разред *Sirenia* (фиг. 2.3).

Фосилизираните кости били открити от абат Делоней в пластове с раковини при Барьер, близо до Пуансе в Северозападна Франция. Делоней бил много изненадан, когато забелязал – на един фрагмент от раменна кост — серия нарязи. Повърхността на тези нарязи била идентична с тази на останалата кост и те били ясно различни от пресните драскотини; това показвало, че белезите били много стари. Самата вкаменена кост била открита в ненарушен пласт, което пък свидетелствало за това, че следите по нея са от същата геологична епоха. Освен това дълбочината и острите ръбове на норезите показвали, че са направени преди фосилизирането на костта. Изглеждало, че някои от белезите са оставени от два отделни, пресичащи се удара.

Дори Дьо Мортйе признал, че не изглеждало нарязите да са били резултат от движение на земните пластове или от външен натиск. Все пак той отказал да ги приеме като оставени от човешка ръка, основно поради миоценската възраст на пласта, в който били открити. През 1883 г. той написал следното: „Те са твърде стари за съществуването на човека.“ Още веднъж се сблъскваме с явен случай на теоретични предрасъдъци, които диктуват как да бъде интерпретиран определен набор от данни.

сал „серия минерализирани примитивни оръдия от кост, открити под основата на Ред Краг и Коралин Краг, графство Съфък“. Сега се смята, че горната част на Ред Краг – в Източна Англия – маркира границата между плиоцена и плейстоцена, и следователно е на възраст между 2 и 2,5 млн. години. Коралин Краг е по-стара и се отнася към късния плиоцен, което дава от 2,5 до 3 млн. години. Пластовете, които се намират под тези формации и се състоят от детрити, съдържат материали, принадлежащи към периода от еоцена и ерата на плиоцена. Следователно откритите в тях предмети могат да са на възраст между 2 и 55 млн. години.

Една от групите находки се състои от екземпляри с триъгълна форма (фиг. 2.4). В доклада си Моар пише следното: „Всички те са направени от широки, плоски и тънки

биха били почти напълно сигурен знак за това. А ако внимателното изследване на V-образните връзвания също покаже равномерни, успоредни надлъжни набраздявания, това също трябва да се разглежда като доказателство за действието на челюстите на акула. Не може да се очаква, че повърхността на белезите, оставени от кремъчни острия, биха имали подобни равномерни набраздявания.

Фиг. 2.2. Шарка от нарязи и ръбове, оставена от назъбен акулеки зъб по повърхността на китова кост.

парчета кост – може би части от големи ребра – от които е била получена, чрез отчупване, точно определена форма. При всички положения, триъгълната форма е получена чрез фрактури, които са перпендикулярни на естествените „жилки“ на костта." Моар провел различни експерименти с кости и стигнал до заключението, че находките му са „несъмнено дело на човешка ръка". Според него триъгълните парчета от вкаменени китови кости, открити в пластове под Коралин Краг, може да са били използвани като върхове за копия. Той също така открил и ребра от кит, оформени като заострени оръдия.

Заедно с други изследователи Моар открил костни сечива и кости с нарези в различни пластове на находището Кромър Форест, от най-ранните до най-късните. Най-младите наслаги от това находище са на възраст от 0,4 млн. години, а най-старите – минимум на 0,8 млн. години. Според някои учени те биха могли да бъдат и на 1,75 млн. години.

Като допълнение към собствените си находки, Моар споменава и за една кост, открита от господин Уинкоп от Удбридж, графство Съфък. Последният имал в частната си колекция „фрагмент от ребро, частично прерязано и в двата си края". Предметът произхождал от детритен пласт под Ред Краг и – според Моар – бил „разглеждан, както от откривателя си, така и от покойният преподобен Озмънд Фишър, като допустимо доказателство за човешка дейност". Никой не би очаквал да открие следи от разрязване по толкова древен фосил.

С. А. Ноткът открил парче дърво, отрязано с трион, в находището Кромър Форест, близо до Мъндесли. Повечето от пластове на това място са с възраст между 0,4 и 0,5 млн. години.

В коментарите си по отношение на тази находка Моар прави следните наблюдения: „Изглежда, че равният край на парчето се е получил вследствие разрыва-

Фиг. 2.4. Три костени оръдия от детритния пласт под Коралин Краг. Наслагите съдържат материали, отнасящи се от епохата на еоцена до плиоцена. Следователно оръдията по всяка вероятност са на възраст между 2 и 55 млн. години.

Фиг. 2.5. Сечение на отрязано с трион парче дърво от находището Кромър Форест. Стрелката показва едно вдлъбване, което може би е останало от грешка при работата с инструмента.

нето с остър кремък, като ми се струва, че на едно място линията на рязане е била коригирана (фиг. 2.5), което често се случва и сега, при работа с стоманен трион." Малко след това Моар отбелязва: „Заостреният край сякаш е почерней, може би от действието на огън; възможно е находката да е примитивна пръчка за откопаване на корени."

Съществува някаква възможност в Англия от времето на пластовете в находището Кромър Форест да са съществували същества от вида *Homo erectus*. Въпреки това нивото на технологично развитие, което трябва да се предположи от това дървено сечиво със следи от трион, говори по-скоро за способностите на *Homo sapiens*. Всъщност, трудно е да си представим как този тип разрязване би могло да бъде получено с помощта на каменни оръдия. Дори малки кремъчни пластини, захванати за дървена дръжка, не биха могли да постигнат толкова равна повърхност, каквато има находката, тъй като дървената част би била по-широка от кремъчните зъби. Поради това, с подобен инструмент не би могъл да бъде направен тесен разрез. Едно изцяло кремъчно острие на трион от друга страна би било изключително чупливо и не би издържало цялата операция. Освен това направата на такова острие би било огромно постижение. Следователно изглежда, че подобен разрез може да бъде резултат само от работата на метален трион. Разбира се, метален трион на възраст 0,4-0,5 млн. години би представлявал сериозна аномалия.

Необходимо е да се отбележи, че гравираниите кости, костените сечива и другите артефакти от находищата Ред Краг и Кромър Форест почти не се споменават в съвременните учебници и справочници. Това е особено забележително в случая с материалите от Кромър Форест, които – от хронологична гледна точка – се доближават до общоприетата от съвременната палеоантропология картина.

Капан за слонове от Дюлиш, Англия

Откриването на един странен елемент от пейзажа на Дорсетшър – „слонския ров“ при Дюлиш – е дело на Озмънд Фишър, член на Геоложкото общество. Ето какво казва той в един материал за „Дъ Джюлоджикъл магазин“ (1912 г.): „Ровът е изкопан във варовиков пласт и има дълбочина 12 фута (3,7 т); ширината му е точно колкото човек да може да мине през него. По продължение на оста му не може да се проследи никакво естествено нарушаване на терена, а разположените от двете му страни кремъчни пластове си съответстват. Дъното на рова е от варовик, а страните и единият му край са вертикални. Другият край се отваря диагонално към стръмния склон на една долина. В пълнежа на рова е открито значително количество останки от *Elephas meridionalis*, но никакви други фосили... Според мен той е бил създаден от хора, някъде към края на плиоцена, и предназначението му е било да служи като капан за слонове.“ *Elephas meridionalis* – „южният слон“ – е съществувал в Европа от преди 3,5 до преди 1,2 млн. години. Следователно, макар да е възможно костите от рова в Дюлиш да се отнесат към ранния плейсто-цен, също така е възможно да са и от късния плиоцен.

На снимките може да се види, че вертикалните стени на траншеята са одялани много внимателно, сякаш е било използвано огромно длето. Освен това Фишър се позовава на съобщения за подобни ровове, които още се използват от примитивни ловци, дори в съвременната епоха.

По-късните разкопки на това място, извършени от Полевия клуб в Дорсет, за които се споменава в кратка бележка в списание „Ней-чър“ (16 октомври 1914 г.), разкрили, че „ровът не завършва с оформено дъно, а продължава надолу в серия от тесни, разклоняващи се кухни във варовика“. Все пак не може да се изключи възможността древните хора да са се възползвали от наличните малки цепнатини в скалите, за да създадат по-голяма дупка във варовика. Би си струвало да се изследват слонските кости от пълнежа на рова, за да се провери за евентуалното наличие на следи от сечива.

Фишър е автор на още едно интересно откритие. В отчета си за 1912 г. той пише следното: „Докато търсех фосили в еоценските пластове при Бартън Клиф, попаднах на парче от подобен на гагат (черен кехлибар) материал с квадратна форма – с дължина на страната 9,5 инча (24,7cm) – и с дебелина 2,25 инча (5,85 cm)... Най-малко на една от

страните му имаше белези, които приличаха на следи от обработката, с която му е била придадена правилната квадратна форма. Сега находката се намира в Музея Седжуик в Кеймбридж." Гагатът представлява плътен кадифеночерен въглищен материал, който е подходящ за полиране и често се използва в бижутерията. Еоценът обхваща периода от преди 55 до преди 38 млн. години.

Заключителни думи по въпроса за костите със следи от човешка дейност

Много е интересно наистина, че толкова много сериозни учени и изследователи от края на XIX и началото на XX в. – независимо един от друг и нееднократно – са съобщавали за белези по кости и раковини, произхождащи от миоценски, плиоценски и ранноплейс-тоценски пластове. Те разглеждали тези белези като следи от човешка дейност. Сред изследователите, които са излизали с подобни твърдения, са Десноайе, Дьо Катрефаж, Раморино, Буржоа, Дело-ней, Бертран, Лоседа, Гаригу, Филхол, Фон Дюкер, Оуен, Колие, Калвърт, Капелини, Брока, Ферети, Белучи, Стоупс, Моар, Фишър и Кейт.

Дали всички те са се заблуждавали? Може и да е така. И все пак нарезите по изкопаеми кости не са нещо, около което е вероятно да се развият заблуди — те едва ли могат да се разглеждат като романтични или особено вдъхновяващи. Дали изброените по-горе учени не са били жертва на някакво отклонение на мисълта, характерно за XIX и началото на XX в.? Или наистина е възможно животинските кости от плиоцена и по-ранните периоди да предоставят изобилни следи за съществуването на примитивни ловци?

Ако приемем, че такива доказателства действително съществуват, бихме могли да се запитаем – защо тогава не ги откриваме и в наши дни? Една от основателните причини за това е, че никой не ги търси. Ако даден палеоантрополог е убеден, че в средния плиоцен не са съществували човешки същества, които да са способни да изработват сечива, то той едва ли ще се замисли върху природата на следите по животинските кости от този период.

3. Еолити: камъните на раздора

През XIX в. изследователите откривали многобройни каменни сечива и оръжия в пластове от ранния плейстоцен, плиоцена, мио-цена и по-ранни периоди. Съобщенията за тези находки се появявали в стандартните научни списания и – съответно – били обсъждани на научни конгреси. Днес обаче почти никой не е чувал за тях. Цели категории факти просто се изпарили.

Успяхме да се доберем до голямо количество от тези „погребани“ свидетелства и прегледът, който сме подготвили, ще ни отведе от хълмовете на Кент в Англия до долината на Ирауади, Бирма. Съществуват случаи, при които изследователи са откривали аномално древни каменни производства дори в края на XX в.

Аномалните каменни сечива, които ще разгледаме, попадат в три основни категории: (1) еолити; (2) примитивни палеолити и (3) развити палеолити и неолити.

Според някои специалисти еолитите (или „камъни на зората“) представляват парчета с естествено оформени ръбове, които обаче могат да се употребяват за различни неща. Твърди се, че подобни отломъци били подбирани от хората и използвани като сечива с минимална или без допълнителна обработка. За нетренираното око еолитните каменни сечива често наподобяват най-обикновени скални парчета, но специалистите са разработили система от критерии за идентифицирането на следи от обработка и употреба. Най-малкото, за да бъде определена дадена находка като еолит, е тя да демонстрира несъмнени следи от употреба.

В случая с по-развитите каменни сечива, обозначени като „примитивни

палеолити" следите от обработка са по-явни и обикновено може да се забележи стремеж целият камък да се оформи като разпознаваемо оръдие. Въпросите, които подобни находки пораждаат, обикновено се концентрират върху определянето на точната им възраст.

Третата категория паметници – развитите палеолити и неолитите – обхваща аномално древни каменни сечива, които приличат на фино обработените и полирани каменни оръдия, принадлежащи към късния палеолит или неолита.

Повечето изследователи разглеждат еолитите като най-древния вид сечива, следвани от палеолитите и неолитите. Ние ще използваме термините основно в друг смисъл – като описателни за качеството на изработка на съответните находки. Невъзможно е да се определи възрастта на дадено сечиво, като се изхожда единствено от формата му.

Еолити от платото Кент, Англия

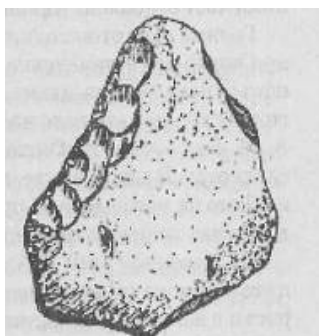
Малкият град Айтъм, графство Кент, се намира на около 27 мили (44 km) югоизточно от Лондон. През Викторианската епоха Бендж-амин Харисън държал зарзаватчийница в града, а в свободното си време обикалял по околните хълмове и долини и събирал кремъчни сечива. Макар сега те отдавна да са забравени, в продължение на десетилетия са били повод за нескончаеми спорове сред научната общност.

В много от случаите Харисън се консултирал със сър Джон Престуич – известния английски геолог – който живеел наблизко. Освен това Харисън поддържал редовна кореспонденция с други учени, които се занимавали с палеоантропологични изследвания и грижливо описвал и нанасял на картата своите находки. В това отношение, той спазвал всички стандартни процедури.

Първите находки на Харисън били полирани каменни артефакти от неолитен тип. Според съвременните представи неолитните култури се появяват най-рано преди около 10 000 години и обикновено се свързват със земеделие и керамика. Неолитите, които Харисън намерил, били пръснати по земната повърхност около Айтам.

По-късно, той започнал да открива палеолити в чакълестите пластове на древни речни легла. Макар да били по-груби от неолитните сечива, те също можели без никакво съмнение да бъдат определени като творение на човешка ръка.

Каква била възрастта на тези палеолитни оръдия? Според Престуич и Харисън някои от откритите около Айтам артефакти можели да се отнесат още към шгиоцена. Някои от геолозите от ХХ в. като например Франсис Едмъндс от Геологическия институт на Великобритания, също смятали, че речните пластове, в които били намерени много от сечивата, били с плиоценска възраст. Хуго Обер-майер — водещо име в палеоантропологията от началото на ХХ в. — твърдял, че кремъчните сечива, събрани от Харисън по платото Кент, трябва да бъдат отнесени към средния плиоцен. Датировка в средния или късния плиоцен би означавала, че тези артефакти са на възраст от 2 до 4 млн. години. Според съвременните антрополози, откритите в областта Сом във Франция палеолити могат да се припишат на *Homo erectus*, което определя

Фиг. 3.1. Еолит от платото Кент.

Фиг. 3.2. Сър Джон Престуич характеризирал тези оръдия, произхождащи от варовиковото плато Кент, като еолити. Според него това отляво, намерено при Воуър Лейн, може да бъде определено като примитивен връх за копие.

възрастта им на около 0,5 – 0,7 млн. години. Смята се, че най-древното всепризнато каменно сечиво, намерено на територията на Англия, е на около 0,4 млн. години.

Сред палеолитните оръдия, които Бенджамин Харисън събрал от платото Кент, имало няколко, които сякаш трябвало да се отнесат към някаква още по-примитивна култура. Това били еолити – „камъни на зората" (фиг. 3.1). Палеолитите, открити от Харисън, макар и груби на вид, носели следите от продължителна обработка, която да им придаде необходимата форма – на сечиво или оръжие (фиг. 3.2). Еолитните оръдия обаче били всъщност естествено отцепени кремъци, по чиито ръбове единствено можело да се забележи ретуширане. Подобни оръдия все още се използват от примитивните племена в различни части на света, които вземат един кремъчен отломък, отцепват единия край и след това го използват като стъргалка или режещ ръб.

Фиг. 3.3. Горе: каменни оръдия от дефилето Олдувай. Долу: оръдията, намерени от Бенджамин Харис на платото Кент, Англия.

Според критиците, еолитите на Харисън били само плод на неговото въображение – най-обикновени кремъчни късове. Но Лилънд У. Патерсън – съвременен авторитет в областта на каменните сечива — смята, че е възможно да се направи разлика и между най-грубата целенасочена обработка и естественото действие. „Би било трудно да си представим — казва Патерсън — как произволно прилагани сили биха могли да създадат еднороден и еднопосочен ретуш по голяма част от ръба на някой отломък."

Голяма част от находките на Харисън били еднолицеви оръдия, при които на систематична обработка е била подложена само едната повърхност. Ако следваме критериите на Патерсън, би трябвало да ги определим като дело на човешка ръка. На 18 септември 1889 г., А. М. Бел — член на Геоложкото общество – написал на Харисън следното: „В еднородните, макар и груби следи има нещо повече, отколкото би могло да бъде причинено от случайно триене... След като достигнах до това заключение, аз ще го поддържам безусловно."

На 2 ноември 1891 г. Алфред Ръсел Уолъс – един от най-известните учени на своето време – инцидентно посетил Бенджамин Харисън в неговата зарзаватчийница в Айтам. Харисън показал на Уолъс колекцията си от каменни сечива и го завел на някои от находищата. Уолъс признал достоверността на артефактите и помолил Харисън да напише пространен доклад.

Сър Джон Престуич, който бил един от най-авторитетните специалисти по каменни сечива, също признал автентичността на находките на Харисън. В отговор на

поредните нападки, че еолитите били „натурафакти“, а не артефакти, през 1895 г. Престуич заявил следното: „Макар авторите на подобни твърдения да бяха приканени да покажат такива естествени примери и да минаха три години от отправянето на това предизвикателство, те все още не са открили дори един подобен... Доколкото течашката вода има някаква конструктивна сила, тя обикновено заглажда всички ръбове и превръща кремъка в повече или по-малко закръглено камъче.“

В друга своя статия, публикувана през 1892 г., Престуич прави следното важно наблюдение: „Ако извадим творенията на съвременните диваци – например каменните сечива на австралийските аборигени — от ръкохватките им, ще забележим, че те не демонстрират нито повече, нито по-фина обработка, отколкото тези ранни па-леолитни образци“.

Следователно не е необходимо да приписваме еолитите от платото Кент на някакъв примитивен вид маймонообразни хора. Като се има предвид, че на практика еолитите са идентични с каменните сечива, създавани от *Homo sapiens sapiens*, трябва да приемем, че е напълно възможно те (а и палеолитите) да са създадени от напълно съвременни хора, които да са обитавали Англия през средния и късния плиоцен. Както ще видим в Глава 7, през XIX в. учените на няколко пъти откривали кости от съвременни от анатомична гледна точка хора в пластове с плиоценска възраст.

Интересно е да се отбележи, че днешните специалисти приемат за несъмнени човешки творения каменни сечива, абсолютно идентични с откритите от Харисън еолити. Като пример можем да дадем валчестообразното оръдие и пластините от долните нива на дефилето Олдувай, които са изключително груби (фиг. 3.3). Въпреки това учените не са поставили под съмнение статуса им на изкуствено създадени предмети.

Някои критици застъпвали мнението, че дори и сечивата на Харисън да са направени от хора, те може би не трябвало да се отнесат към плиоцена. Възможно било, те да са попаднали в шшоценските пластове много по-късно.

С цел да бъде разрешен спорът, засягащ възрастта на еолитите, Британската асоциация – престижно научно общество – финансирала разкопки в горните пластове на речните наслаги по платото, както и на други места в околностите на Айтам. Идеята била да се докаже, че еолитите се намират не само по повърхността, но *in situ*, дълбоко в предледниковите плиоценски чакълени пластове. Харисън вече бил открил няколко еолита *in situ* (някои например били намерени в ями за поставяне на стълбове), но разкопките, финансирани от авторитетната Британска асоциация, щели да бъдат убедителни. Британската асоциация натоварила самия Харисън с ръководството на проучванията под надзора на комитет от учени. Харисън записал в дневника си, че открил много примери за еолити *in situ*, включително „тридесет убедителни“.

През 1895 г. Харисън получил покана да изложи еолитите си на срещата на Кралското общество. Някои от учените останали скептични, но други били силно впечатлени. Сред тях бил и Е. Т. Ню-тон, сътрудник на Кралското общество и член на Геологическия институт на Великобритания. На 24 декември 1895 г. той изпратил на Харисън писмо, в което казвал следното по отношение на каменните сечива: „Някои от тях, и това е най-малкото, което може да се каже, носят ясни следи от човешка обработка... Те са създадени преднамерено и следователно от единственото интелигентно същество, което ни е известно – Човека.“

Престуич починал през 1894 г., но Харисън продължил с разкопките на платото и с отговорите към скептиците; дори в отсъствието на видния си наставник. Той спечелил за каузата на еолитите от платото Кент Рей Е. Ланкастър, който по това време бил директор на Британския музей (Естествена история).

Някой би могъл да се запита, защо обръщаме толкова голямо внимание на

еолитите на Харисън. Една от причините е да покажем, че не всички доказателства от този вид са от маргинално и чудато естество. Силно аномални находки често са били предмет на сериозни, продължителни спорове, водени в елитните научни кръгове. В редица случаи техните защитници са заемали също толкова престижни постове, колкото и опонентите им. Надяваме се, че с представянето на детайлно описание на това взаимодействие на противоречащи си мнения ще дадем на читателя възможност сам да си отговори на следния въпрос – дали наистина доказателствата са били отхвърлени по чисто обективни причини, или са били потулени и забравени, просто защото не са отговаряли на изискванията на някои определени теории?

Харисън починал през 1921 г. и тялото му било положено в гробището на енорийската църква „Св. Петър“, в Айтам. На възпоменателната плоча, поставена на 10 юли 1926 г. на северната стена на църквата, пише следното: „IN MEMORIAM. – Бенджамин Харисън от Айтам, 1837-1921 г., местен зарзаватчия и археолог, чиито открития на еолитни кремъчни сечива от района на Айтам сложиха начало на плодотворни научни изследвания в областта на най-далечната човешка древност.“

Но тези „плодотворни научни изследвания в областта на най-далечната човешка древност“, чието начало било положено от еолитите от платото Кент, били погребани заедно с Харисън. Ето какво се случило. През 90-те години на XIX в. Йожен Дюбоа открил и обнародвал известния, макар и все още съмнителен, „маймуночовек“ от о. Ява (Глава 8). Мнозина учени приели, че Явайският човек, който не бил съпроводен от каменни сечива, е истински предшественик на човека. Обаче, тъй като той бил открит в пластове от средния плейстоцен, многобройните свидетелства за хоминиди, способни да създават оръдия на труда, но съществували през миоцена и ранния плиоцен, просто били лишени от каквото и да било внимание. Как било възможно подобни хоминиди да са се появили далеч преди техния предполагаем човекоподобен предшественик? Подобно нещо било невъзможно; поради това, по-удобно било да се пренебрегнат или забравят всички открития, които не са вписвани в границите на теоретичните очаквания.

Откритията на Дж. Рейд Моар в Източна Англия

Изследователското ни пътешествие ще ни отведе към Югоизточното крайбрежие на Англия и откритията на Дж. Рейд Моар – член на Кралския антропологически институт и председател на Праисторическото общество на Източна Англия. В хода на своите проучвания, започнали през 1909 г., Моар открил кремъчни сечива в и под пластове на Ред Краг и Коралин Краг.

Формацията Ред Краг, в която Моар направил някои от най-значителните си открития, е съставена от черуп-честите пясъци на морето, което някога миело брегове-ге на Източна Англия. На някои места, под Ред Краг, може да бъде открита друга подобна формация, наречена ЕСоралин Краг.

Изучаването на съвременните геологически съчинения показва, че Ред Краг е тй-малко на 2-2,5 млн. годишни. Следователно Коралин Краг би трябвало да е по-стара. В Източна Англия – под Ред Краг и Коралин Краг -има детритни пластове, които понякога са наричани „костните“ пластове. Те са съставени от всевъзможни материали – пясъци, чакъл, раковини и кости, които произхождат от различни по-стари формации, включително еоценските лондонски глини.

Дж. Рейд Моар открил в детритните пластове, намиращи се под Ред Краг и Каролин Краг, каменни сечива, по които можело да се видят следи от различна степен на преднамерена обработка (фиг. 3.4). Като заключил, че по-грубите сечива трябва да са чак от еоцена, Моар излязъл с твърдението, че е „необходимо да се признае една много по-голяма древност на човешката раса, отколкото се предполагаше досега“.

Сечивата на Моар могат да са най-късно от късния плиоцен. Според

общоприетата еволюционна теория обаче не може да се очакват следи от способни да обработват камък хора, които да са обитавали Англия преди 2-3 млн. години.

Фиг. 3.4. Заострено оръдие, открито под Ред Краг. То би трябвало да е на над 2,5 млн. години.

Моар сметнал, че създателите на най-старите и най-грубите от намерените от него сечива „представят един ранен и примитивен етап от човешката еволюция“. Но дори и в наши дни са известни племена, които създават много примитивни каменни сечива. Следователно е възможно, дори и най-грубите сечива, открити от Моар под пластовете на Ред Краг, да са изработени от същества, които са били много подобни на *Homo*

sapiens sapiens.

Фиг. 3.5. „Опитният екземпляр от Норуич“. Според Дж. Рейд Моар, той бил открит под Ред Краг при Уитлингем, Англия. Счупването (стрелката) е оформило работната част на оръдието, което, ако наистина произхожда от под Ред Краг, трябва да е на повече от 2,5 млн. години.

Фиг. 3.6. Горна и долна страна на две каменни сечива от Ред Краг при Фоксхол, Англия. Те се отнасят към късния плейстоцен. Хенри Феърфийлд Осбърн казал следното за оръдието отляво: „Два изгледа на заострено кремъчно оръдие, обработено и от горната, и от долната страна и имащо стеснена основа. Намерено на ниво 16 фута (4,87 m) в изкопа при Фоксхол. Примитивен връх за стрела, който вероятно е използван при лов.“ За оръдието отляво Осбърн казва: „Пробивач (percuteur) от дълбочина 16 фута при Фоксхол.“

Самите находки станали предмет на ожесточени спорове. Много учени ги

определили като резултат от действието на естествени сили, а не от антропогенна обработка. Въпреки това Моар намерил мнозина влиятелни поддръжници. Сред тях бил и Анри Брьой, който лично проучил обектите. В колекцията на Моар той открил несъмнени камъни за прашка, които били открити в пластовете под Ред Краг. Моар бил подкрепен също така и от Арчибалд Гейки – уважаван геолог и президент на Кралското общество – и от сър Рей Ланкастър – директор на Британския музей. Ланкастър идентифицирал сред материалите на Моар един представителен тип сечиво, на който дал името „рострокаринат“. Тези две думи насочват вниманието към две от основните характеристики на артефактите. „Ростро“ се отнася към работния край на сечивото, който наподобява човка, а „каринат“ — към острия килевиден ръб, който минава по дорсална-та (гръбната) им повърхност.

Ланкастър представил детайлен анализ на това, което нарекъл „опитен екземпляр от Норуич“ (фиг. 3.5). Тази находка – особено добър пример за „рострокаринатния“ тип сечива – била открита под Ред Краг при Уитлингем, близо до Норуич.

Ако артефактът наистина произлиза от пластове под Ред Краг, то той трябва да е на повече от 2,5 млн. години. „Опитният екземпляр от Норуич“ съчетава две характеристики – явни следи от преднамерена обработка и ясна стратиграфска позиция. През 1914 г. в доклада си за Кралския антропологически институт Ланкастър пише следното: „Не е възможно някой, който е запознат едновременно и с обработката на кремък, и с естествените отцепвания на кремъка, да твърди, че има и най-малката възможност за това, оформянето на опитния кремък от Норуич да е резултат от нещо друго, а не от човешка дейност.“ Ланкастър смятал, че подобни сечива могат да бъдат отнесени към миоцена.

Важен комплекс материали бил открит от Моар при Фоксхол, където той намерил, наред късноплиоценските пластове на Ред Краг, каменни сечива (фиг. 3.6). Те би трябвало да са на повече от 2 млн. години. През 1927 г. Моар пише следното: „Находките се състоят от останките от работилница за изработка на кремъчни оръдия и обхващат каменни чукала, ядра, от които са били отцепвани пластини, завършени оръдия, многобройни отломки и няколко обгорели камъка, които показват, че на това място са палени огънове... Ако знаменитата човешка челюст от Фоксхол, чиято форма явно не е особено примитивна, наистина произхожда от древната повърхност, която сега е покрита от наслагите на Ред Краг и от дебел ледников чакълен пласт, то можем да заключим, че анатомичните характеристики на тези хора не са били особено различни от нашите.“

Челюстта, за която споменава Моар, има интересна история (вж. Глава 7). Някои от учените, които се занимавали с нея, сметнали, че тя прилича на такава на съвременен човек. За съжаление челюстта от Фоксхол не е достъпна за по-нататъшни изследвания. Тя би могла да добави аргументи в полза на тезата, че кремъчните оръдия от Фоксхол са дело на човешка ръка. Но дори и без челюстта, самите сечива са достатъчно доказателство за съществуването на хора в Англия през късния плиоцен – може би преди 2-2,5 млн. години.

През 1921 г., американският палеоантрополог Хенри Феърфийлд Осбърн се обявил в подкрепа на оръдията и предложил отнасянето им към плиоцена. Според думите му, доказателствата за съществуването на хора през плиоцена „вече почиват на солидната основа, предоставена от кремъците от Фоксхол, при които следите от човешка дейност е несъмнена“. Сред оръдията Осбърн определил про-бивачи, островърхи артефакти, подобни на върхове за стрели, стъргалки и странични стъргалки.

Осбърн подкрепил не само кремъците от Фоксхол, но и цялата останала работа на Моар: „Откритията на Дж. Рейд Моар, които свидетелстват за съществуването на пшоценски хора в Източна Англия, отварят нова епоха в археологията... Те дават неоспорими доказателства за това, че в Югоизточна Британия са живели хора, които са били достатъчно интелигентни, за да могат да обработват кремък и да палят огън; това е било преди края на плиоцена и преди началото на първия ледников период.“

Един друг учен, който бил спечелен за каузата на находките от Фоксхол, бил Хуго Обермайер, по-рано твърд и явен противник на еолитните открития. Обермайер бил сред тези изследователи, които смятали, че еолитите били резултат от естествени сили, подобни на тези, които могат да се наблюдават в мелниците за цимент и варовик. През 1924 г. обаче той пише следното: „Откритията във Фоксхол са първото доказателство за съществуването на хора през терциера, с което разполагаме.“ Терциерът обхваща периодите от еоцена до плиоцена.

Моар прави няколко открития и в по-късното находище Кромър Форест в Норфък. Намерените там оръдия би трябвало да са на възраст между 0,8 и 0,4 млн. години. Съществува и друго мнение, според което датата на долните пластове от формацията Кромър Форест може да се изтегли назад до преди 1,75 млн. години.

Голям брой учени обаче продължавали да не приемат находките на Моар като автентични оръдия. С. Хейзълдийн Уорън например твърдял, че те се били получили в резултат на действието на геологичното налягане, което притискало кремъчните парчета към твърдите варовикови пластове. Като доказателство за това той се позовава на няколко каменни отломки от еоценското находище Булхед в Англия. Ето какво казва Уорън за един от тези предмети (фиг. 3.7) в доклада си пред Геоложкото общество в Лондон, изнесен през 1920 г.: „Този предмет, който е добър пример за заострена пластина, е най-забележителният екземпляр от цялата група. Ако го разгледаме самостоятелно – в рамките на собствените му характеристики и независимо от съпътстващите материали и обстоятелствата на откриване, то едва ли бихме се усъмнили в близостта му с мустиерски находки." Терминът „мустиерски" описва едно общоприето кремъчно производство от втората половина на плейстоцена, наречена така по името на находището от Мустие, Франция. Според Уорън, невъзможно било да се откриват оръдия в пластове от еоцена. Тези изследователи обаче, които не са обременени с предразсъдъци, биха могли да се запитат дали в еоценските пластове в Есекс Уорън всъщност не е намерил автентично сечиво.

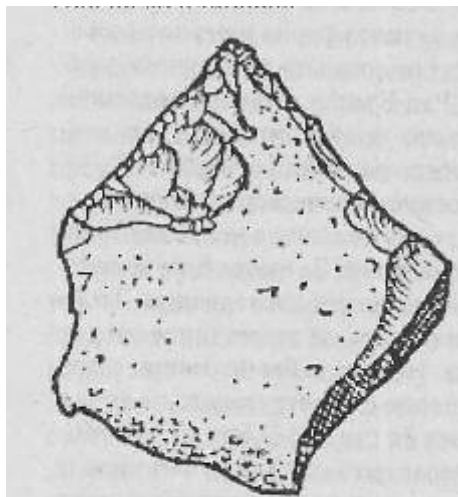
По време на дискусиата, която последвала доклада на Уорън, един от присъстващите учени изтъкнал, че в някои случаи оръдията на Моар били намерени в средата на наслагите от терциера, а не директно върху твърдия варовик. Този довод би трябвало да опровергае обяснението на Уорън, основаващо се на земния натиск.

В един определен момент споровете около находките на Моар били предоставени за разрешаване на международна научна комисия. Тя била сформирана по молба на Международния институт по антропология и в нея били включени осем видни европейски и американски антрополози, геолози и археолози. Групата се обявила в подкрепа на изводите на Моар. Те заключили, че кремъците от основата на Ред Краг при Ипсуич произхождат от ненарушени пластове, които са датирани най-късно от плиоцена. Също така обработката на кремъците определено била дело на човешка ръка. Членовете на комисията освен това направили и четири сондажа в детритните пластове

под Ред Краг и открили със собствените си ръце пет типични образци. Тези оръдия би трябвало да са на поне 2,5 млн. години. И тъй като същите детритни пластове съдържали материали и с по-древен, еоценски характер, то възрастта на оръдията би могла да бъде и 55 млн. години.

Луи Капитен, един от членовете на комисията, заявил следното: „В основата на Ред Краг съществуват ненарушени пластове, които съдържат обработени кремъци (самите ние се запознахме с тях). Те не може да са резултат от нищо друго, освен от дейността на хора или хоминиди, които са съществували през терциера. Според нас -праисториците – този факт е абсолютно доказан."

Колкото и да е изненадващо това, дори и след доклада на комисията, опонентите на Моар – сред които бил и Уорън – продължили да упорстват в опитите си да докажат, че кремъчните сечива са резултат от естествени сили. Уорън излязъл с хипотезата, че кремъците били разтрошени от движението на айсберги върху океанското дъно,

Фиг. 3.7. С. Хейзълдийн Уорън заявил, че този предмет, който според него бил резултат от действието на геологичното налягане, приличал изключително много на ретуширано мустиерско оръдие. Въпреки че е открито в еоценски контекст, то би могло да е продукт на човешка дейност.

близо до брега. Доколкото ни е известно обаче, все още никой не е доказал, че айсбергите са в състояние да направят нещо, което да прилича на многобройните следи от удари и на внимателния ретуш, които се наблюдават по оръдията на Моар. Нещо повече, много от образците от Ред Краг лежат посред седиментите, а не на твърда скала, върху която айсбергите да могат да ги разтрошат. Можем да добавим също така и бележката на един английски археолог – Дж. М. Коулс, – според когото оръдията от Фоксхол произхождат от пластове, които представляват земни повърхности, а не плажни наслаги. Това наблюдение също оборва айсберговата хипотеза.

Малко след като Уорън представил теорията си за айсбергите, споровете заглъхнали. Ето какво пише Коулс през 1968 г.: „Фактът, че научният свят все още не е съумял да приеме без сериозни колебания едно от двете становища, най-вероятно се дължи на забележителната липса на внимание към този проблем на Източна Англия, която се наблюдава след големите спорове." Това може и да е вярно отчасти, но има още едно възможно обяснение – може би някои елементи в научните среди са решили, че мълчанието ще погребее находките на Моар по-добре, отколкото едно явно публично несъгласие. Още от 50-те години на ХХ в., научната общественост застава твърдо зад теорията за ранноплейстоценския африкански еволюционен център. И следователно едва ли би имало някакъв смисъл непрекъснато да се правят опити да се опровергават доказателствата за съществуването на хора в Англия през епохата на плиоцена, което - от теоретична гледна точка – е невъзможно. Напротив, това би донесло само неудобства и вреди. Освен това, подобни спорове биха поддържали активността и на двете страни. Политиката на мълчание – целенасочена или не – се оказала изключително успешен начин за потушаване на находките на Моар. Не е необходимо да се оборва нещо, което дори не си струва да бъде споменато, а и едва ли може да се извлече много полза от поддържането му.

Коулс е единственото изключение от обичайното инстинктивно отричане на откритията на Моар (или от пълното мълчание). Той сметнал, че е „нечестно да се пренебрегне целия този материал, просто без да му се обърне внимание", и в една публикация от 1968 г. колебливо допуска, че някои от оръдията може и да са автентични.

Макар че повечето днешни авторитети дори не споменават за откритията на Моар, една от редките отрицателни бележки може да се открие в книгата на Б. У. Спаркс и Р. Дж. Уест „Ледниковият период в Британия": „В началото на този век се появили публикации, които описват като артефакти много кремъци, открити в пластове от ранния плейстоцен. Сред тях са кремъците, някои от които са бифаси (с две лица), намерени в Ред Краг, близо до Ипсуич, и т. нар. „ростро-каринати" от основата на Норуич Краг, близо до Но-руич. В наши дни всички те са определени като естествени продукти, тъй като не удовлетворяват изискванията, които са необходими, за да бъдат признати за оръдия. Тези изисквания са следните: предметът да принадлежи към серия с постоянни характеристики, да е намерен във възможно от геологична гледна точка място на обитаване, като е желателно да са открити и други следи от човешка дейност (например отломки, кости или погребения), и да носи следи от ретуширане под прав ъгъл от две или три страни." Спаркс и Уест работят в университета в Кеймбридж и са специалисти по плейстоцена в Британия.

Без да се впускаме в дълъг коментар, можем да отбележим, че Моар и други авторитети – например Осбърн и Капитен – успели да определят образците от Ред Краг като различни видове оръдия (брадви, пробивачи, стъргалки и т. н.), сравними с тези от общоприети палеолитни каменни производства, като например Мустиерското. Находището при Фоксхол, заедно с челюстта от Фоксхол, било прието от много учени като геологически възможно място на обитаване. Моар го интерпретирал като

работилница и отбелязал наличието на следи от огън. А що се отнася до ретуширането от няколко страни, това не е единственият критерий, който може да бъде приложен при търсенето на следи от човешка дейност върху каменни предмети. А дори и да би било така, М. С. Бъркит от Кеймбридж открил по някои от оръдията от колекцията на Моар ретуш от няколко различни страни и под прав ъгъл.

Бъркит бил включен в международната комисия, която, през 20-те години на ХХ в. инспектирала находките на Моар. В публикуваната през 1956 г. книга „Старата каменна епоха“, той дава положителни отзиви за тях.

Авторът бил особено впечатлен от находището при Торингтън Хол, на две мили (3,2 km) южно от Ипсуич, където, в пластове на Ред Краг, били открити кремъчни сечива. „При Торингтън Хол, точно над артефактите, бяха намерени миди, с по две неразделени черупки... не е възможно да е имало някакво по-късно разместване на чакълестите пластове, което да е предизвикало фрагментирането на кремъците, тъй като то би довело до скъсването на крехките връзки между черупките.“

След това Бъркит прави едно смайващо заключение, засягащо оръдията, намерени в и под Ред Краг: „Повечето от самите еолити са много по-стари от късноплиоценските пластове, в които са открити. Някои от тях дори могат да бъдат отнесени към предшшоценски епохи.“ С други думи той бил готов да приеме съществуването на интелигентни хоминиди, способни да създават оръдия, в Англия от преди повече от 5 млн. години. А тъй като съществуват многобройни доказателства, сред които и кости, за съществуването на напълно съвременни хора преди началото на плиоцена, то няма никаква причина да отхвърляме възможността, находките на Моар от формацията Ред Краг да са били създадени от *Homo sapiens* преди повече от 5 млн. години.

Сред поддръжниците на намерените от Моар материали бил и Луис Лики, който през 1960 г. пише следното: „Повече от възможно е в Европа през ранния плейстоцен да са съществували примитивни хора, както са съществували и в Африка. При всички положения изглежда, че част от образците, открити в пластове под Ред Краг, са обработени от човешка ръка и не могат да бъдат разглеждани като резултат от действието на природни сили. Възможно е оръдията от пластове под Ред Краг да не се отнасят към ранния плейстоцен, а към късния плиоцен.“

Фиг. 3.8. Анри Брьой открил кремъчни отломки, от които геологичното налягане било отцепило люспи. Находките произхождали от еоценската формация при Клермон (Оаз), Франция. Според него подобни образци доказвали, че еолитите не са изработени от човешка ръка.

Две прочути опровержения на еолитите
Разглеждайки посветената на палеоантропологията литература, понякога можем да се натъкнем на някоя категорично критична публикация, която в общия случай се използва отново и отново, за

да се обезсилят дадени твърдения. В случая с европейските еолити съществуват два такива примера. Това са статията на А. Брьой, в която се твърди, че псевдоеолитите са създадени от геологичния натиск в еоценските формации при Клермон (Оаз), Франция, и текстът на А. С. Барнс, с който авторът се опитва да докаже чрез статистически анализ на ъглите на въздействие върху кремъчното ядро, че еолитните кремъчни производства са с естествен произход.

През 1910 г. Анри Брьой провел проучвания, които според него трябвало да сложат край на еолитните спорове. В публикацията си, често цитирана по-късно, той съобщава, че

открил наподобяващи сечива кремъци; находището било в Танетийска формация при Бел-Асиз, близо до Клермон. Формацията се отнасяла към ранния еоцен, което предполага, че находките са на възраст около 50-55 млн. години. Брьой обаче не можел да си представи, че е възможно да е имало човешки същества през еоцена. Как тогава се били появили тези кремъчни предмети? По време на разкопките, Брьой открил няколко кремъчни отломъка, близо до които лежали отцепени от тях люспи. По някои от тези люспи имало „пета“, образувана при удара. По други парчета имало отлюспвания, които приличали на ретуш. Според Брьой, всичко това се дължало единствено на натиска на земните пластове.

Дали наистина е възможно този натиск да даде резултатите, наблюдавани от Брьой? Лиланд У. Патерсън – един от съвременните специалисти по каменни сечива – твърди, че в такива условия много рядко се получават ясно оформени „пети“ от удар. За това обикновено е необходим целенасочен удар.

Вероятно Брьой е подбрал илюстрации на най-добрите

примери за кремъчна люспа, намерена в съседство с парчето, от което е отцепена (фиг. 3.8). Обаче следите от отцепвания и ретуш по тях са много по-груби, отколкото по ядрата и пластините, подбрани от автора като илюстрация за псевдоеолити (фиг. 3.9). Според твърденията на Брьой, всички те били резултат от естествено отцепване, причинено от геологичния натиск. Това становище обаче би било оправдано, единствено ако той беше намерил люспите от по-добре изглеждащите еолити, също в съседство с отломъка родител. Такива случаи нямало.

Незадоволителното естество на хипотезата на Брьой за геологичния натиск би станало още по-явно, ако разгледаме това, което самият той нарича „два наистина изключителни предмета, чието местонахождение – във вътрешността на пластове – е абсолютно сигурно.“

Брьой твърди, че първият предмет (фиг. 3.10) е буквално неразличим от някоя Азило-Тарденоазка $\wedge$ сШогг, т.е. челна стъргалка. По принцип, учените приписват оръдията от Азило-Тарденоазки тип на Homo sapiens sapiens, обитавал Европа през късния плейстоцен. В описанието, което дава на втория изключителен предмет (фиг. 3.11), Брьой го сравнява със сечивата, открити на един френски обект от късния плейстоцен – Лез Ейзи. Натискът на земните пластове не изглежда като адекватно обяснение за тези две сечива, чиято възраст е над 50 млн. години.

И все пак статията на Брьой още се цитира като доказателство за това, че еолитите са по-скоро естествен, отколкото изкуствен продукт. Този тип цитиране е много ефективна пропагандна техника. В крайна сметка колко човека биха си дали

труда да изкопаят оригиналния текст на Брьой и сами да проверят дали в твърденията му наистина има смисъл?

Категоричната публикация на Брьой се появява през 1910 г. и предшества повечето от откритията на Моар в Източна Англия. Когато находките на последния започнали да привличат внимание, Брьой отишъл в Англия, за да се запознае на място с тях. Колкото и да е изненадващо, той подкрепил Моар и приел, че откритите в плиоценските пластове на формацията Ред Краг при Фоксхол оръдия са автентични. Освен това Брьой заявил, че някои от тези, които били открити в пластове под Ред Краг, били „абсолютно неразличими от класическите кремъчни сечива“. Възрастта на наслагите, които лежат под Ред Краг, се колебае някъде между 2 и 55 млн. години. По-късно Брьой отново заел уклончива позиция. В едно късно издание на неговата книга „Хората през Старата каменна ера“, излязло през 1965 г. – след неговата смърт – се споменава само, че „известен брой от пластините биха могли да бъдат приети като дело на човешка ръка, макар ъгълът им на отцепване да говори срещу това“. Някой би могъл с право да се учуди от факта, че Брьой не споменава за предметите, които били – по неговите собствени думи – „не просто еолити, но и напълно неразличими от класическите кремъчни сечива“.

Още един от важните елементи в еолитните спорове е и тестването на ъгъла на платформата, предложен от Алфред С. Барнс. Макар през 20-те години на ХХ в. той да бил на страната на Моар, по-късно Барнс се обявил срещу него. През 1939 г. той станал автор на труд, който според редица съвременни специалисти се оказал смъртоносен удар срещу английските еолити на Моар. Барнс не се ограничил само с Моар. Неговото изследване, озаглавено „Разликите между естествените и човешките следи по праисторическите кремъчни оръдия“, разглежда също така каменни производства от Франция, Португалия, Белгия и Аржентина.

Една от основните тези на поддръжниците на еолитите била, че природните сили не са в състояние да причинят отлюспванията, които се наблюдавали върху въпросните предмети. Барнс посветил търсенето си на някакъв метричен начин, с който да може да се докаже, дали това е така, или не. За тази цел той избрал един елемент, който нарекъл „ъгъл платформа-белег“. Барнс обяснява следното: „Ъгълът платформа-белег е ъгълът, склучен между платформата или повърхността, върху която е нанесен удар или е приложена сила – с цел да се отцепи пластина – и белега от сечивото, останал на мястото на удара.“ При автентичните човешки творения този ъгъл трябва да е остър.

Ъгълът, който се наблюдава при естествени продукти, би следвало да е тъп.

Не можем да не признаем, че от описанието на Барнс не става ясно какъв точно ъгъл трябва да бъде измерен. Говорихме със специалисти по каменни сечива от Областния музей в Сан Бернардино, Калифорния, включително и с капацитета в тази област Рут Д. Симпсън, но те също не можаха да определят, какъв ъгъл е измервал Барнс. При всички положения, той е вярвал. Ма-белег е открил обективно измерима характеристика, с чиято помощ да може да различи естествените следи от човешката дейност.

За да бъде ефективно, това измерване би трябвало да се приложи не към един екземпляр, а към обширна извадка от образци от въпросното производство. Според Барнс една подобна извадка „може да се приеме за създадена от хора, ако при по-малко от 25 % от образците ъгълът платформа-белег е тъп (повече от 90°). След като задава това условие, Барнс достига до унищожителни заключения: нито един от еолитите, които изследвал, включително тези на Моар, не бил дело на човешка ръка. Интересно е да се отбележи, че самият Моар е бил наясно с критерия на Барнс и е смятал, че неговите находки попадат в необходимите стойности. За Барнс обаче, а и за почти цялата научна общност, с това бил поставен край на спора.

Не трябва да пропускаме и че по това време споровете, засягащи еолитите и другите каменни производства от терциера, отдавна вече не били най-горещият проблем във водещите кръгове в науката.

Фиг. 3.11. Кремъчен предмет, открит в еоценската формация в Клермон (Оаз), Франция. Въпреки че признал, че той прилича на късноплейстоценски заострени оръдия, Брьой заявил, че е резултат от геологичното налягане.

Откритията, свързани с Явайския човек и с човека от Пекин, допринесли за все по-силното убеждение на учените, че ключовият преход от майнуподобни предшественици към способни да създават оръдия хора (или протохора) се е състоял някъде в ранния или средния плейстоцен. Тази тенденция превърнала предполагаемите каменни сечива на хора от плиоцена в страничен проблем, без особено значение. Все пак Барнс изпълнил важната (макар и мръсна) задача – да премахне ненужните останки от неуместни факти. Всеки път когато се случело така, че се повдигала темата за много стари кремъчни производства, а това все още се случва, учените можели спокойно да се позоват на публикацията на Барнс. Дори и в наши дни, занимаващите се с каменни оръдия изследователи прилагат метода на Барнс.

При едно по-внимателно вглеждане обаче ще се окаже, че категоричното опровержение на Барнс може да се нуждае от опровергаване. Ето какво пише през 1986 г. канадският антрополог Алан Лайъл Брайън: „Все още сме много далеч от разрешаването на проблема с това, как да различим „натурафактите“ от артефактите. За тази цел са необходими още проучвания. Начинът, по който този въпрос е разрешен в Англия – чрез прилагането на метода на Барнс за статистически анализ на ъгъла платформа-белег, не е универсално приложим към всички случаи, в които е необходимо да се различат естествени от изкуствени продукти.“ По време на един телефонен разговор от 28 май 1987 г., проведен с един от двама ни, Брайън също така изрази едно предпазливо предположение, че в опита си да елиминира всички аномални европейски кремъчни производства Барнс е отишъл твърде далеч. С оглед последните изследвания Брайън спомена, че някои от австралийските късноплейстоценски сечива не съответстват на изискванията на Барнс.

Олдованското производство, отнасящо се към по-долните нива на дефилето Олдувай, е още един пример за комплекс, който не отговаря на критериите на Барнс. Ако вземем предвид изключително примитивното естество на находките, които според Луис Лики – са сравними с материалите на Моар, би трябвало да ни направи впечатление, че тяхната автентичност никога не е била оспорвана от научната общност. Това може би се дължи на факта, че Олдованското производство поддържа приетата като догма хипотеза за произхода на човека в рамките на африканската еволюция.

Като имаме предвид възгледите, защитавани от Брайън и от други изследователи, би трябвало да ни е ясно, че не можем да оправдаем едно пълно отричане на еолитите и другите ранни кремъчни производства, което се основава само на метода на Барнс.

Нови примери за еолитни оръдия от Америка

Въпреки огромните усилия на Брьой и Барнс, еолитният въпрос продължава да преследва археолозите. Наскоро в двете Америки бяха открити няколко аномално стари, примитивни каменни производства, подобни на еолитната.

Повечето археолози поддържат теорията, според която ловци от Сибир са

преминали в Аляска, като използвали сухоземната връзка, получила се в резултат от спадането на морското ниво; то било причинено от последния ледников период. По време на този период Канадският леден щит възпирал миграциите на Юг. Едва преди около 12 000 години се появил свободен коридор, който позволил на първите американски имигранти да проникнат на територията на днешните Съединени щати. Това били т. нар. „ловци от Кловис“, известни с характерните си върхове за копия. Те съответстват на развитите каменни сечива от края на палеолита в Европа.

В разрез с тази теория, на много – разкопани със съвременни археологически методи – обекти в Америка са открити следи от хора, които са на възраст от около 30 000 години. Сред тях са Ел Седрал в Мексико, о. Санта Барбара край бреговете на Калифорния и пещерното обиталище Бокиерайо до Ситио да Педра Фурада в Бразилия. Други спорни находища са много по-стари.

Джордж Картър и находището Тексас Стрийт

Един от добрите примери за оспорвано ранноамериканско кре-мъчно производство, подобно на европейските еолити, е откритото от Джордж Картър. През 50-те години на XX в. той ръководил проучванията на Тексас Стрийт в Сан Диего. На този обект, в нивата, съответстващи на последния междуледников период, т. е. отпреди 80 000-90 000 г., Картър открил пещи и груби каменни оръдия. Веднага се намерили критици, които да се подиграят с откритието, определяйки предполагаемите сечива като естествен продукт или „кар-тифакти“. По-късно, Картър бил публично опозорен в един курс лекции в Харвард, наречен „Фантастична археология“. И все пак Картър предложил ясни критерии за разграничаване на тези сечива от фрагментирани по естествен път камъни, като твърденията му били подкрепени от специалисти в областта – например от Джон Уитхофт.

През 1973 г. Картър провел по-мощни разкопки на Тексас Стрийт и поканил мнозина археолози, да дойдат и да се запознаят с обекта от първа ръка. Почти никой не се отзовал на поканата. Ето какво казал Картър по случая: „Щатският университет в Сан Диего остана непреклонен в отказа си да погледне какво се прави в собствения му заден двор.“

През 1960 г. един от редакторите на „Сайънс“ – списанието на Американската академия за научен напредък – помолил Картър да напише статия, посветена на ранните хора в Америка. Картър изпълнил искането, но когато редакторът изпратил текста на двама учени за рецензия, те я отхвърлили.

Когато списанието уведомило Картър за случилото се, той отговорил с писмо (датата е 2 февруари 1960 г.): „Би трябвало да предположа, че не сте имали представа за силата на чувствата, които владеят тази област от науката. Опитите да се прокара някаква идея, свързана с ранните хора в Америка, са почти безнадеждни. Има нещо, което бих искал да споделя с вас, само за идеята: кореспондирам си с един специалист, чието име не мога да използвам, тъй като -макар да смята, че съм прав – това признание ще му струва работата. Имам контакти с още един такъв анонимен учен, който, малко след като завършил университета, открил материали, които доказват моята теза. Той и неговите колеги, обаче, потулили находките. Те просто били сигурни, че ако привлекат вниманието върху тях, това ще им струва шансовете за докторат. На една среща, към мен се приближи млад специалист и ми каза следното: „Искрено се надявам да надделеете. Аз също бих ви подкрепил, ако смеех, но това ще ми коства работата.“ На друга среща, друг младеж приседна до мен, за да ми каже: „При еди-кои си разкопки намериха същите оръдия като вашите, но просто не ги публикуваха.“

Потискащият ефект, който имала тази негативна пропаганда по отношение на находките на Картър, е описан от археолога Брайън Рийвс, който – през 1986 г. – пише следното на своите съавтори: „Дали на Тексас Стрийт наистина са намерени артефакти

и дали находището наистина датира от последния междуледников период?... Като се има предвид обемът на критичните „доказателства“, представени от утвърдени археолози, авторът [Рийвс] прие безкритично скептичната позиция, определяйки обектите и находките като природни явления." Но когато си дал труд сам да погледне материалите, Рийвс променил становището си. Той заключил, че предметите наистина са изработени от човешка ръка и че находището на Тексас Стрийт е наистина толкова древно, колкото твърдял Картър.

Луис Лики и находището Калико

В един ранен момент от кариерата си Луис Лики, който по-късно си спечелил слава с откритията в дефилето Олдувай в Африка, внезапно се впуснал в радикални идеи по отношение на праисторията на хората в Америка. По това време, учените смятали, че проникването на първите хора на континента не може да е станало преди повече от 5000 години.

Ето какво се спомня Лики: „През 1929-30 г., когато водех упражнения на студенти в университета в Кеймбридж... започнах да

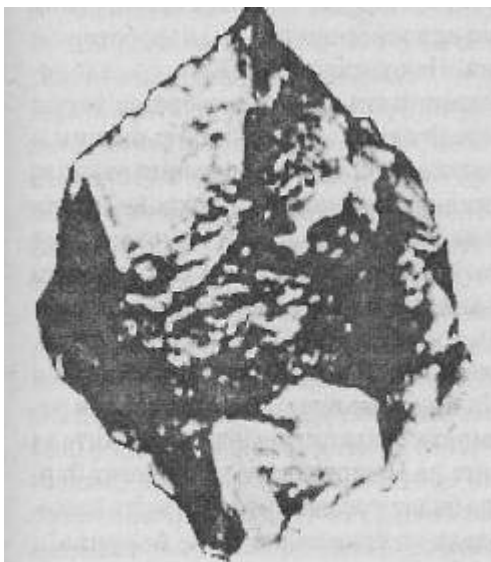
твърдя пред тях, че в Новия свят би трябвало да има хора поне от 15 000 години. Никога няма да забравя един случай: така беше станало, че Алес Хръдлика – този голям учен от Института Смитсоуни-ън – беше дошъл в Кеймбридж и моят професор (аз бях още асистент) му казал, че д-р Лики обяснява на студентите, че в Америка трябва да има хора поне отпреди 15 000 години. Той влята в стаята ми и дори не изчака да си стиснем ръцете."

Хръдлика запитал: „Лики, какви са тия работи, които чувам? Нима преподаваш ерес?"

„Съвсем не!“, отговорил Лики.

„Напротив! – казал Хръдлика. – Разправяш на студентите, че в Америка има хора от 15 000 години. Какви са ти доказателствата?"

Лики отговорил: „Нищо сигурно, просто съпътстващи данни. Но като вземем

Фиг. 3.12. Ключест резец – каменно оръдие от Калико в Южна Калифорния. Предполагаема възраст 200 000 години.

предвид, че хора живеят от Аляска до нос Хорн, говорят огромно количество различни езици и са имали най-малко две цивилизации, то не е възможно те да са били по тези места само няколкото хиляди години, които им позволявате."

Лики продължил да таи неортодоксални идеи по този въпрос и през 1964 г., на находището Калико в пустинята Мохаве, щата Калифорния, се опитал да събере някакъв веществен материал. Обектът бил разположен на брега на пресъхналото плейс-тоценско езеро Маникс. При разкопките – ръководени в продължение на осемнадесет години от Рут Д. Симпсън — там били открити 11 400 подобни на еолити артефакти, принадлежащи към най-различни нива. Датирането с радиоактивни изотопи показало

- за най-ранното от тези нива
- възраст от около 200 000 години.

Както се случило с Тексас Стрийт обаче, по-голямата част от археолозите отхвърлили артефактите от Калико като естествен продукт, и сега находището Калико се подминава с мълчание в популярните археологически трудове. Биографката на Лики – Соня Коул – казва следното: „За мнозина от колегите, които питаели към Луис и

семейството му възхищение и приятелски чувства, годините на Калико били период на тъга и объркване."

И все пак артефактите от Калико също намерили своите защитници, които предлагали сериозни аргументи в полза на това, че става дума за създадени от хора предмети, а не за „геофакти“, получили се при естествени процеси. Ето какво казва — през 1979 г. -Филип Тобайъс, известният сътрудник на Реймънд Дарт, откривателя на австралопитека: „Когато д-р Лики ми показва една малка колекция от находки от Калико... веднага се убедих, че някои -макар и не всички – образци демонстрират несъмнени следи от човешка дейност."

През 1986 г. Рут Д. Симпсън заявява следното: „Природата би се затруднила да създаде многобройни образци, които да приличат на направени от хора, с абсолютно еднопосочен ретуш, изработен по еднообразен, целенасочен начин. Находището при Калико даде голямо количество напълно едностранни оръдия, с еднообразен ретуш по ръба. Сред тях има челни стъргалки, странични стъргалки и резци." Пластинчати сечива с едностранни и еднопосочни отцепи, каквито били намерени в Калико, са характерни за европейските еолити. Такива образци могат да се намерят и сред Олдованските производства в Източна Африка. Сред най-добрите оръдия, открити при Калико, е един клонест резец (фиг. 3.12). Също така се споменава и за боласи (ласа с топузи).

Като общо, обаче, редиците на традиционната палеоантропология посрещнали откритията при Калико с мълчание, присмех или отрицание. Въпреки това, Рут Симпсън заявява следното: „Данните за много древни хора на територията на Новия свят се увеличават бързо и скоро няма да е възможно да бъдат пренебрегвани, просто защото не пасват на настоящите модели за праисторията на Америка... За да се направят равностойни и безпристрастни преоценки, е необходимо гъвкаво мислене."

Тока да Есперанца, Бразилия

Автентичността на оръдията от Калико е потвърдена от една находка от Бразилия. През 1982 г., Мария Белтрао открива – в щата Бахиа – серия пещери със стенописи. През 1985 г. в Тока да Есперанца („Пещерата на надеждата“) бил направен сондаж, а разкопките, проведени през 1986-7 г., открили комплекс от груби сечива и кости на плейстоценски бозайници. Когато костите били тествани по метода на радиоактивните изотопи, били получени стойности, надвишаващи 200 000 години. Най-голямата засвидетелствана възраст била 295 000 години. Откритието било оповестено пред научната общественост от Анри дьо Люмли — известен френски археолог.

Оръдията били изработени от кварцови отломки и приличали на намерените в дефилето Олдувай. Най-близкото находище на кварц се намирало на около 10 km от пещерата.

Ето какво казват Дьо Люмли и неговите сътрудници в отчета си: „Изглежда, тези данни показват, че ранните хора са проникнали на територията на Америка много по-рано, отколкото се смяташе." По-нататък те продължават: „В светлината на откритията при Тока да Есперанца е много по-лесно да се интерпретира каменното производство от обекта Калико в пустинята Мохаве, намиращ се близо до Йермо, окръг Сан Бернардино, щата Калифорния. Нейната възраст е някъде в рамките на 150-200 000 години."

Според Дьо Люмли и неговия екип хора и хоминиди са преминавали от Северна Азия в Америка на няколко пъти през плейстоцена. Ранните преселници, които са създатели на сечивата от бразилската пещера, са според тях представители на *Homo erectus*. Макар този възглед да съответства на общоприетата картина на човешката еволюция, няма причина, която да изключва възможността, сечивата да са били изработени от физически модерни хора. Както вече на няколко пъти споменахме,

подобни предмети още се изработват от хора в различни части на света.

Монте Верде, Чили

Друг археологически обект, който има значение за преценката на примитивните каменни сечива, е находището Монте Верде, в южната част на Централно Чили. Според съобщението в „Мамот Тръм-пит“ (1984 г.) обектът е проучван за първи път от археолога Том Дилихей през 1976 г. Макар възрастта му – между 12 500 и 13 500 години – да не е твърде аномална, откритите там материали поставят под въпрос стандартната теория за „ловците от Кловис“. Културата на хората от Монте Верде няма нищо общо с тази на „ловците от Кловис“. Макар те също да са изработвали различни развити двули-цеви оръдия, основната част от находките се състои от минимално модифицирани каменни сечива. Всъщност до голяма степен те просто подбирали намиращи се в района естествени отломки. По някои от тях могат да се забележат единствено следи от употреба; по други ясно личат следите от ретуширане по работния ръб. Тези характеристики силно напомнят по описание на европейските еолити.

В този случай станало така, че вълнуващият въпрос артефакти срещу „натурафакти“ бил разрешен от едно щастливо обстоятелство: обектът е разположен в бластичен район, който създава условия за запазването на нетрайните материали от растителен и животински произход. Вследствие на това две от оръдията били открити заедно с дървените им дръжки. Били открити и основите на дванадесет постройки, направени от дъски и колове, намерени на място. Имало големи общи пещи и малки пещки за дървени въглища, измазани с глина. На една от буците глина, складирана наблизо, личал отпечатък от крак на дете на 8-10 години. Били намерени и три груби дървени хавана, придържани от колове. Сред находките имало и хромелни камъни („метатес“), заедно с останки от диви картофи, билки и растения от морското крайбрежие, които били с голямо съдържание на сол. Обектът при Монте Верде дава интересни сведения за създаванията, които може би са изработвали и използвали грубите каменни сечива, разпространени в Европа през плиоцена и миоцена и в Африка и датирани на границата между плиоцена и плейстоцена. В този случай културата им била снабдена с домашни приспособления от нетрайни материали. Културното ниво е много далеч от субчовешко и е такова, каквото бихме могли да очакваме от физически модерни хора в примитивна селска среда дори и днес.

Нови открития в Пакистан

В други части на света, извън Северна и Южна Америка, също продължават да бъдат откривани подобни на еолити оръдия, които не съответстват на стандартните идеи за човешката еволюция. Като пример могат да се изтъкнат някои относително скорошни открития, направени от британски археолози в Пакистан. Тези груби режещи сечива са на около 2 млн. години. Ако се вярва обаче на доминиращата идея за „африканската люлка“, то човешкият предшественик от този период - *Homo habilis* – би трябвало да е обитавал само Африка.

Някои учени се опитали да дискредитират пакистанските находки. Антроположката Сали Макбриърти се оплаква в едно съобщение в „Ню Йорк Таймс“, че откривателите „не са предоставили достатъчно доказателства за това, че образците са толкова древни и че са дело на човешка ръка“. Прегледът, който направихме на аномалните каменни оръдия, ни кара да бъдем подозрителни към подобни обвинения. Обикновено учените изискват повече доказателства за аномалните находки, отколкото за тези, които пасват на утвърдените представи за човешката еволюция.

В един материал, публикуван през 1987 г. от британското списание „Ню Сайънтист“, се твърди, че Макбриърти е прекалено скептична. По отношение на съмненията, касаещи стратиграфския контекст и възрастта на каменните оръдия, в списанието пише следното: „Робин Денел, полеви ръководител на Палеолитния проект

на Британската археологическа мисия и на Университета в Шефилд, твърди, че подобни съмнения не са валидни в случая с каменните оръдия от долината Соан, намираща се югоизточно от Равалпинди. Двата с неговата колежка Хелън Рендъл – геолог от университета в Съсекс – съобщават, че въпросните образци, всичките от кварцит, били така здраво вградени в пласт от конгломерати и едрозърнест пясъчник, обозначаващ като серия „Горен Сивалик“, че трябвало да ги освобождават с помощта на длето." Според „Ню Сайънтист“ дати-ровката е направена с комбинация от палеомагнитни и стратиграфски изследвания.

Как стои въпросът със съмненията на Макбриърти, че каменните предмети не били изработени от човешка ръка? „Ню Сайънтист“ дава по-умерено становище: „Денел смята, че поне осем от откритите образци са „несъмнени артефакти“. По мнението на Денел най-малко съмнителният образец представлява кварцитен отломък, за който се предполага, че е бил ударен от три страни с каменен чук, най-вероятно от някакъв хоминид. В резултат от това били отцепени седем люспи (фиг. 3.13). Фасетъчната обработка и свежият вид на следите по „ядрото“ го правят „много убедителен“ пример за човешка намеса."

Каква е съдбата на пакистанските находки? Учените, поддържащи тезата, че първият представител на рода Номо, който е напуснал Африка преди около 1 млн. години, бил *Homo erectus*, очевидно са останали твърди в намерението си да дискредитират оръдията от Пакистан – на възраст от 2 млн. години, – вместо да преосмислят възгледите си. Бихме могли да си представим как биха реагирали тези хора на каменни оръдия, открити в миоценски контекст.

Сибир и Индия

На други азиатски обекти, в Сибир и Северозападна Индия, също са открити многобройни каменни сечива с възраст около 2 млн. години.

През 1961 г. в Горноалтайск, разположен на р. Улалинка в Сибир, били намерени стотици примитивни речнокаменни оръдия. Според публикацията на руските учени – А. П. Окладинев и Л. А. Рагозин – оръдията били намерени в пластове с възраст между 1,5 и 2,5 млн. години.

Друг руски изследовател – Юрий Монахов – открил, каменни оръдия, подобни на европейските еолити, в находище на брега на р. Лена – при Дириг Юрлах в Сибир. Датирването на формациите, откъдето произхождали находките, било направено по калиево-аргонов и магнитен метод и показало възраст от около 1,8 млн. години.

Някои скорошни открития в Индия също ни връщат 2 млн. години назад. В района на хълмовете Сивалик в Северозападна Индия били открити многобройни каменни оръдия. Възвишенията са наречени на името на полубожествения Шива (*Siva* на санскрит), повелител на силите на космическото разрушение. През 1981 г. Анек Рам Санхиян от Антропологическия институт на Индия открил при селището Хариталиангар каменно сечиво; то било извадено от пли-оценската формация Татрот, чиято възраст е над 2 млн. години. В същите пластове били намерени и други оръдия.

Споменатите сибирски и индийски находки, които са на възраст 1,5-2,5 млн. години, противоречат на традиционната представа, която се заключава в следното: първият представител на *Homo*, който се разпространил извън Африка, бил *Homo erectus*, и това станало преди около 1 млн. години. Ето един по-скорошен пример. През 1982 г. К. Н. Прасад от Геологическия институт на Индия съобщил за откриването – в миоценската формация Нагри, близо до селището Хариталиангар – на „примитивно едно-лицево речно каменно оръдие, приличащо на брадва“. Селището се намира в Северозападна Индия, в подножието на Хималаите. Ето какво заявява Прасад в доклада си: „Оръдието е открито *in situ*, по време на измерванията на геологичните наслаги, извършени с цел да се определи дебелината на пластове. Бяха взети мерки да се

уточни местонахождението на материала, за да се провери възможността дали той не произхожда от древни епохи."

Фиг. 3.13. Каменно оръдие, открито във формацията Горен Сивалик в Пакистан. Британски учени определили възрастта му на около 2 млн. години.

Според Прасад оръдието било изработено от много примитивно създание, известно като *Ramapithecus*. Намирането на речно каменни сечива в толкова древни седименти – казва той – е свидетелство за това, че ранните хоминиди – като например *Ramapithecus* – също са създавали оръдия, ходели са изправени на два крака и може би са използвали тези оръдия за лов." В наши дни, обаче, повечето учени разглеждат рамапитека не като предшественик на човека, а като прародител на съвременните орангутани. Определеният по този начин *Ramapithecus* със сигурност не е бил създател на каменни оръдия.

При това положение, кой е направил миоценското сечиво, описано от Прасад? Напълно е възможно това да са били модерни от анатомична гледна точка хора, които да са живели през миоцена. Дори да предположим, че то е дело на някакво по-примитивно създание – например *Homo habilis* – това също би породило много

въпроси. Според общоприетите представи първите създатели на сечива са се появили в Африка преди около 2 млн. години.

Кой е изработил еолитните оръдия?

Възможно е някой, дори и след като е изслушал всички аргументи в полза на това, че еолитите са създадени от хора (а тези аргументи за мнозина са напълно убедителни), да продължи да изпитва съвсем оправдани съмнения. Възниква въпросът: можем ли да простим на този човек факта, че не приема еолитите? Отговорът е „да“, но с една уговорка. Уговорката е следната: същият този човек трябва да отрече и другите подобни каменни производства. Това означава, да отхвърли много общоприети производства, като например Ол-дованската от Източна Африка, открито от Луис и Мери Лики. Ако сравним рисунка на еолити от платото Кент от Източна Англия и такава на оръдия от дефилето Олдувай (фиг. 3.3, с. 51), едва ли ще забележим голяма разлика в изработката.

Най-смисленото заключение е, че и европейските еолити, и Ол-дованските оръдия от Източна Африка са били създадени целенасочено. Но от кого? Учените приемат, на практика без възражения, че Олдованските оръдия са били изработени от *Homo habilis*, един от примитивните хоминиди. Следователно не би трябвало да е абсолютно недопустимо – за същите тези учени – да приемат възможността еолитите от Източна Англия и платото Кент, някои от които са сравними като възраст с Олдованските оръдия, да са създадени от някакво същество, подобно на *Homo habilis*.

Съществува, обаче, и друга възможност. В книгата си, посветена на Олдованските каменни оръдия, Мери Лики пише следното: „Наскоро в Югозападна Африка бе открит един интересен съвременен пример за употребата, в качеството им на режещи сечива, на неретуширани пластини. Бихме могли да му обърнем малко внимание. Експедиция от Държавния музей в Уиндохек открила две групи от племето ова тжимба, които все още употребяват каменни сечива. Те не само че изработвали секачи, с които да разтрошават костите и да вършат друга тежка работа, но също така си служели – при рязане и дране – с неретуширани и неприкрепени към дръжки прости пластини." При

това положение, нищо не ни спира да приемем възможността, физически модерни хора да стоят дори и зад най-грубите каменни оръдия, открити в дефилето Олдувай и по европейските еолитни находища.

Стандартният отговор е, че не съществуват фосили, които да показват присъствието на хора от модерния вид по това време — през ранния плейстоцен или късния плиоцен, преди 1 до 2 млн. години. За сметка на това, съществуват фосили от *Homo habilis*. Останките от *Homo sapiens* обаче са много редки дори на късноплейстоценски обекти, където се откриват много каменни сечива и всякакви други следи от човешко обитаване.

Освен това, както ще стане ясно от седма и дванадесета глава, учените са открили скелетни останки от хора с напълно съвременна анатомия в пластове, които съответстват на долните нива на дефилето Олдувай в Танзания. От тях може да споменем изкопаемия човешки скелет, открит през 1913 г. от д-р Ханс Рек – в пласт II на дефилето Олдувай, – и някои от човешките бедрени кости, открити от Ричард Лики при езерото Туркана в Кения – във формация, която е малко по-стара от пласт I в Олдувай.

Не е коректно следователно да се твърди, че не съществуват каквито и да било доказателства, които да свидетелстват за присъствието на съвременни хора в долните нива на Олдувай. Освен с фосилните доказателства, разполагаме и със съобщението на Мери Лики за някаква необяснима кръгла каменна структура от находището DK от долната част на пласт I. Тя предполага, че „те може да са били поставени така, за да поддържат забити в земята клони или пръти, които са оформяли някакъв заслон или примитивна колиба“.

„Като общо впечатление – пише тя – кръгът напомня на съвременни конструкции, каквито често правят днешните номадски племена. Те издигат около жилищата си ниски каменни стени, които да служат като опора срещу вятъра, или за да поддържат клоните, които са извити в горния си край и са покрити с кожи или трева.“ За илюстрация Мери Лики прилага снимка на една подобна временна колиба, дело на племето окомбамби от Югозападна Африка (сега Намибия).

Интерпретацията на Лики не била посрещната с всеобщо съгласие. Но ако приемем нейната версия, ще възникне един очевиден въпрос: ако тя е убедена, че структурата прилича на създаваните от съвременни номадски племена, като окомбамби например, защо да не приеме, че Олдувайският кръг4 е бил направен преди 1,75 млн. години от хора с модерна анатомия?

Интересно е да се отбележи, че съществуват данни за това, че някои от оръдията от дефилето Олдувай са били много развити. Ето какво пише Дж. Дезмънд Кларк през 1971 г. в предговора към изследването на Мери Лики: „Открити са и артефакти, които традиционно би трябвало да се свържат – от типологична гледна точка – с много по-късни епохи (с късния палеолит или дори със следващите периоди) – миниатюрни стъргалки, шила, длета... и едно валчесто-образно оръдие, по което има жлебове и отвори.“ Трябва да отбележим обаче, че подобни оръдия, които се отнасят към „късния палеолит или следващи периоди“, учените приписват на дейността на *Homo sapiens*, а не *Homo habilis* или *Homo erectus*. Каменни сечива с усъвършенствана форма са открити и в европейските еолитни комплекси. И следователно бихме могли да приемем възможността, че хора със съвременна анатомия са отговорни за някои, ако не за всички, Олдувайски и еолитни оръдия.

Освен това, Луис и Мери Лики открили – също в пласт I на дефилето Олдувай – камъни за боласи и сечиво, очевидно предназначено за обработката на кожа, с което може да са били правени ремъците за боласите. Струва ни се, че употребата на боласи за хващането на дивеч изисква интелигентност и сръчност, каквито са били извън

възможностите на Номо *habilis*. Това впечатление се затвърждава от скорошното откритие на почти цял скелет на Номо *habilis*, който показва, че този хоминид е бил доста по-човекоподобен, отколкото се предполагаше.

Къде ни води това? Откриваме, че днес хората продължават да изработват каменни сечива от най-различни видове — от примитивни до развити. И както става ясно от тази и от следващите две глави, същото разнообразие се открива и в плейстоцена, плиоцена, миоцена, дори и в еоцена. Най-простото обяснение се състои в това, че хората със съвременна анатомия, които създават целия този набор от оръдия днес, са ги създавали и в миналото. Бихме могли също така да си представим, че тези хора са съществували паралелно с по-примитивни човекоподобни същества, които също са изработвали каменни оръдия.

4. Примитивни палеолити

В сравнение с еолитите, примитивните палеолити демонстрират напредък. Еолитите са естествено получили се скални отломки, които се използват като сечива без или с незначителни модификации. Би могло да има лек ретуш по работния ръб или пък просто да могат да се видят следи от употреба. За разлика от това палеолитите често целенасочено са отцепвани от каменно ядро и са подлагани на много по-сериозна обработка.

Находките на Карлос Рибейро в Португалия

Стана така, че разбрахме случайно за откритията на Карлос Рибейро. Докато прелиствахме писанията на един американски геолог от XIX в. – Дж. Д. Уитни, – срещнахме едно-две изречения, в които се споменаваше, че Рибейро открил кремъчни оръдия в миоценски формации, близо до Лисабон в Португалия.

Още кратки бележки открихме в книгите на С. Лейнг – известен английски научнопопулярен автор от края на XIX в. Това събуди любопитството ни и ние се отправихме към библиотеката само за да разберем, че под името на Рибейро не се водят никакви заглавия. Оказахме се в задънена улица. Скоро отново попаднахме на името на Рибейро, този път в едно английско издание от 1957 г. на книгата на Бул и Валоа „Изкопаемите хора“. В нея работата на този португалски геолог от XIX в. беше накратко отречена. Бул и Валоа, обаче, ни отведоха до едно издание от 1883 г. на „Праисторията“ на Габриел дьо Мортийе, чиито отзиви за откритията на Рибейро се оказаха положителни. Като проследихме цитираните в бележките заглавия, открихме голямо количество убедителни оригинални публикации, поместени във френски археологически и антропологически списания от втората половина на XIX в.

Търсенето на тези погребани сведения ни просветли по въпроса, как научните институции третират информацията, която вече не съответства на общоприетите възгледи. Имайте предвид, че за повечето днешни студенти по палеоантропология Рибейро и неговите открития просто не съществуват. За да откриете и най-кратката бележка за него, трябва да се върнете към учебници, отпечатани преди поне 30 години.

През 1857 г. Карлос Рибейро бил избран да оглави Геологическия институт на Португалия и освен това бил приет за член на Португалската академия на науките. Между 1860 и 1863 г. той се занимава с проучвания на каменни оръдия, открити в Португалия. Геолозите от XIX в. разделяли геологичните епохи на четири основни групи: (1) първични, които обхващат от предкамбрий до перм; (2) вторични, обхващащи от триас до креда; (3) третични (терциер), обхващащи от палеоцена до плиоцена; (4) четвъртични (кватернер), обхващащи плейстоцена и по-късните епохи. По време на работата си Рибейро научил, че кремъци със следи от човешка намеса са открити в терциерни наслаги между Канергадо и Алемкер – две селища в басейна на р. Тагус, североизточно от Лисабон.

Рибейро незабавно започнал свое собствено проучване и открил -на много места – пластини обработен кремък и кварцит, произхождащи от терциерни пластовете. Той обаче решил, че трябва да се съобрази с господстващата научна догма (която още е в сила), че преди кватернера хора не са съществували.

През 1866 г. при съставянето на геологичните карти на Португалия, Рибейро с неохота определил като кватернерни някои от пластовете, в които били открити оръдия. Когато видял картите, френският геолог Едуар дьо Верной се обявил срещу преценката на Рибейро и изтъкнал, че т. нар. „кватернерни“ пластовете без съмнение се отнасят към плиоцена и миоцена. Междувременно във Франция един друг именит изследовател – абат Луи Буржоа – съобщил за откриването на кремъчни оръдия в пластовете от Терциера. Повлиян от критиките на Дьо Верной и от находките на Буржоа, Рибейро открито започнал да твърди, че е открил човешки сечива в плиоценски и миоценски формации в Португалия.

През 1871 г. Рибейро представил пред Португалската академия на науките в Лисабон, колекцията си от кремъчни и кварцитни сечива, а сред тях и такива, които били открити в терциерни наслаги в долината на р. Тагус. През 1872 г., на заседание на Международния конгрес по праисторическа антропология и археология в Брюксел Рибейро показал още образци, повечето от които били островърхи пластини. Мненията на научната общност се разделили.

На Парижкото изложение през 1878 г. Рибейро представил 95 кремъчни оръдия от терциера. Влиятелният френски антрополог Габриел дьо Мортийе посетил изложбата и заявил, че по 22 от експонатите има несъмнени следи от обработка. Заедно с един свой приятел – Емил Картелхак – Дьо Мортийе довел още учени, за да видят образците на Рибейро, и всички те били единодушни – голям брой от кремъците били обработени от хора.

Ето какво пише Дьо Мортийе: „Целенасочената обработка е явно демонстрирана — не толкова от общата форма, която може да бъде подвеждаща – а много по-красноречиво от очевидните ударни платформи и от наличието на „пети“, оставени от удара.“ Понякога бколо „петите“ можело да се забележат драскотини – малки отце-пи, причинени от силата на удара. По някои от образците на Рибейро имало следи от отцепването на няколко дълги, успоредни вертикални пластини, което е трудно да се получи в резултат от хаотичното действие на природните сили.

Един от съвременните специалисти по каменни сечива – Лиланд У. Патерсън – твърди, че образуваната от удара „пета“ е най-важният признак за идентифициране на целенасочената обработка на една кремъчна пластина.

Фиг. 4.1. Ляво: лицев и обратен изглед на каменно оръдие, открито в терциерна формация в Португалия. То би трябвало да е на над 2 млн. години. Дясно: общоприето каменно оръдие, на по-малко от 100 000 години, отнасящо се към Мустерския културен етап на европейския късен плейстоцен. И двете сечива ясно демонстрират следните белези за целенасочена човешка дейност: (1) ударни платформи; (2) драскотини; (3) „пети“; (4) успоредно отцепване на пластини.

показва и следи от ударна платформа, то тогава човек може да бъде още по сигурен, че си има работа с пластина, която целенасочено е отцепена от кремъчно ядро, а не е естествен кремъчен отломък, който само прилича на сечиво или оръжие.

На фиг. 4.1 е показано едно от миоценските сечива на Рибейро, открито в

Португалия, и за сравнение каменно сечиво от Мустиерс-кия културен етап на европейския късен плейстоцен, което не под-

лежи на съмнение. По тях могат да се забележат едни и същи типични белези, свидетелстващи за целенасочена обработка: ударна платформа, „пета“, драскотини, успоредно отцепване на пластини.

Ето как продължава Дьо Мортийе: „По много от образците от страната на „петата“ има вдлъбнатини, в които се виждат следи и парчета от варовик, което потвърждава първоначалното им положение в пластове.“ Някои учени обаче все още хранели съмнения. През 1880 г. на заседание на Международния конгрес по праисторическа антропология и археология, състоял се в Лисабон, Рибейро показал още образци, които били намерени в пластове от миоцена. Ето какво заявил той в

Фиг. 4.2. Стратиграфията на находището в основата на хълма Монте Редондо при Ота, Португалия, където Г. Белучи намерил каменно оръдие: 1) пясъчник; 2) миоценов пясъчников конгломерат с кремъци; 3) повърхностни депозити, ерозирани кремъци. Маркираната с X стрелка показва местонахождението на оръдието.

доклада си: „(1) Те са открити като неотделима съставка от пласта. (2) Имат остри, добре запазени ръбове, което показва, че не са били донесени от голямо разстояние. (3) Личи патина, която на цвят е подобна на скалите от пластове, в които са открити.“

Второто твърдение е особено важно. Някои геолози излезли с тезата, че това са плейстоценови кремъчни сечива, които са попаднали вследствие на наводнения или пороци в пукнатини в пластове от миоцена. Но ако кремъците са претърпели едно подобно пренасяне, то то би повредило острите им ръбове, което в случая не се наблюдава.

Конгресът назначил специална комисия, която да инспектира оръдията и находищата. На 22 септември 1880 г. комисията се качила на влака и се отправила на север от Лисабон. По време на пътуването, те разглежда ли старите крепости, издигащи се по хълмовете, и си сочели един на друг юрските, кредните и терциерните терени, които можело да се видят из долината на р. Тагус. Комисията слязла от влака в Карегадо. Членовете ѝ се отправили към намиращата се наблизо Ота, като крайната им цел бил хълмът Монте Редондо, на два километра от Ота. Тук учените се пръснали да търсят кремъци из клисурите. В своята книга „Праисторията“, Габриел дьо Мортийе дава кратко описание на случилото се при Монте Редондо: „Членовете на комисията пристигнали в Ота, наред една голяма сладководна формация. В миналото това било дъно на езеро и по средата имало пясъци и глини, а по краищата – пясъци и скали. Можело да се предположи, че интелигентните същества са оставили оръдията си по бреговете на езерото и именно по тях се концентрирало търсенето. То се увенчало с успех. Г-н Белучи – един способен изследовател от Умб-рия (Италия) – открил *in situ* кремък, по който имало несъмнени следи от обработка. Преди да го извади, той го показал на много от колегите си. Кремъкът бил заседнал здраво в скалата и Белучи трябвало да използва чук, за да го освободи. Находката определено била на възраст на баслагата. Вместо да лежи на някаква повърхност, с възможността да е попаднала там много по-късно, тя била открита от долната страна на един перваз, под който имало образувана от ерозията кухина (фиг. 4.2). Едва ли е възможно да се желае по-красноречива демонстрация за принадлежността на кремъка към пласта.“ Според някои съвременни специалисти конгломератите при Ота трябва да се отнесат към ранния миоцен – преди около 15-20 млн. години. Като се има предвид всичко това, не изглежда

да има някаква причина, поради която откритията на Рибейро да не се радват на сериозно внимание, дори и днес.

Находките на Л. Буржоа при Теней, Франция

На 19 август 1867 г. Л. Буржоа представил в Париж пред Международния конгрес по праисторическа антропология и археология - доклад, посветен на кремъчните оръдия, които открил в пластове от ранния миоцен (на възраст около 15-20 млн. години) при Теней, в северната част на Централна Франция. Буржоа заявил, че те приличали на образци от кватернера {стъргалки, пробивачи, остриета и т. н.}, каквито той намирал по повърхността в същия район. По почти всички миоценски образци той открил всички стандартни белези от човешка дейност: фин ретуш, симетрични отцепи и следи от употреба.

Фиг. 4.6. Едностранично ретуширани оръдия от ранния миоцен. Теней, Франция.

На Парижкия конгрес само неколцина учени допуснали, че това са автентични артефакти. Буржоа не се притеснил от това и продължил да намира нови образци и да убеждава отделни палеонтолози и геолози, че става дума за резултат от целенасочена обработка. Габ-риел дьо Мортие бил сред първите, привлечени за

каузата.

Някои изследователи поставили под въпрос стратиграфския контекст на находките. Първите образци, които Буржоа намерил, произхождали от скални наслаги, намиращи се по двата склона на една малка долина, прорязваща платото Теней. Редица геолози, сред тях и сър Джон Престуич, заявили, че това всъщност са повърнинни находки. В отговор на тези нападки, Буржоа направил сондаж в долината и намерил кремъци, по които имало същите следи от обработка.

Фиг. 4.5. Горe: късноплейстоценско каменно оръдие. Долу: оръдие от ранномiocенските пластове при Теней, Франция.

Критиците не се задоволили с това и предположили, че откритията при сондажа кремъци са попаднали там през пукнатини от повърхността на платото, където често били откривани плейстоценски оръдия. За да отговори на това твърдение, през 1869 г. Буржоа направил сондаж на върха на платото. По време на работата, той стигнал до варовиков пласт с дебелина

един фут (30,48 cm), в който нямало пукнатини, през които плейсто-ценските оръдия да

попаднат в по-долни нива.

По-надолу в сондажа – на около 14 фута (4,27 т) в пластовете от ранния ми-оцен – Буржоа намерил многобройни кре-мъчниоръдия. Ето какво казва Дьо Мортийе в „Праисторията“: „Вече не можело да има съмнение в древността им или пък в геологичната им позиция.“

Въпреки тази очевидна демонстрация, мнозина учени запазили неоснователните си съмнения. Окончателният сблъсък се разrazil през 1872 г. на Международния конгрес по праисторическа антропология и археология в Брюксел.

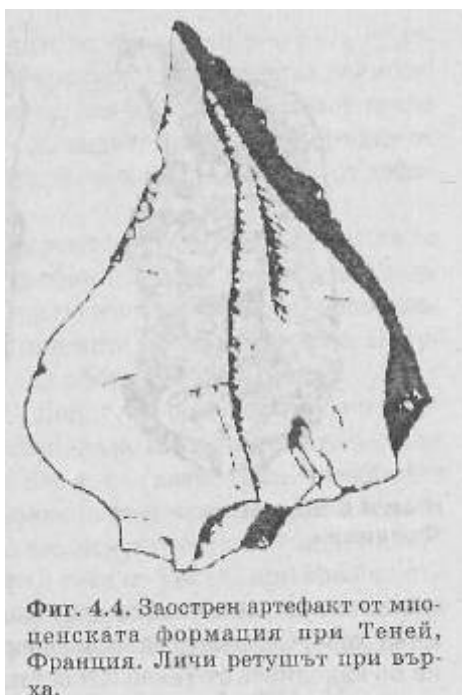
Фиг. 4.3. Заострено оръдие от миоценската формация при Теней, Франция.

Буржоа показал много образци, чиито рисунки били включени в публикацията на разискванията по време на Конгреса. Дарайки описание на едно заострено оръдие (фиг. 4.3), Буржоа заявил следното: „В случая става дума за подобно на пробивач сечиво, което има широка основа. Централният връх е

постигнат в резултат на старателен ретуш. Подобен тип сечива се срещат във всички епохи. На противоположния край има „пета“, получена се като резултат от отцепващия удар.“

Буржоа дал описание на още едно оръдие, което определил като нож или някакъв друг режещ инструмент: „По ръбовете има целенасочен ретуш, а в единия край се забелязва „пета“.“ Буржоа също така отбелязал, че по много от образците може да се забележи следната характерна черта: докато ръбовете на тази част от оръдието, която най-вероятно е служела като ръкохватка, били запазени, ръбовете от работната част показвали силни следи от износване.

Друг екземпляр (фиг. 4.4) бил характеризирани от Буржоа като връх на копие или пробивач. Той отбелязал следите от ретуширане по краищата, явно с идеята да се направи остър връх. Сред събраните от него предмети имало и едно ядро, по два от краищата на което имало ретуш и което явно било използвано с някаква цел. Ето какви са наблюденията на Буржоа: „Най-издаденият край е отчупен с няколко целенасочени удара,

Фиг. 4.4. Заострен артефакт от миоценската формация при Теней, Франция. Личи ретушът при върха.

тъй като най-вероятно е причинявал неудобство на държачия го човек. Ръбовете по другите три страни са се запазили остри, което показва, че отчупването не е резултат от действието на естествени сили.“ На фиг. 4.5 е показано едно сечиво от ранния миоцен от Теней, сравнено с подобен „безспорен“ предмет от късния плейстоцен. За да бъдат разрешени всички спорове, Конгресът по праисторическа антропология и археология назначил комисия от петнадесет души, която да прецени откритията на Буржоа. С мнозинство от осем гласа, комисията гласувала в полза на това, че кремъците са били изработени от хора. Само петима от членовете не признали следи от обработка по находките от Теней. От останалите двама, единият се въздържал от мнение, а другият подкрепил Буржоа,

макар и с известна резервираност.

По ранномиоценските кремъци от Теней рядко можела да се забележи „пета“, но за сметка на това по ръбовете на повечето от тях имало фин ретуш. Обикновено ретуширането било съсредоточено само по едната страна, докато другата оставала необработена; това се нарича еднолицева обработка. Подобно на съвременните специалисти, Дьо Мортийе също смятал, че еднолицевият ретуш не може да е резултат от естествени процеси, а само от целенасочена обработка. В книгата си „Праисторическият музей“, той поместил рисунки на някои от кремъците от Теней, по които имало много ясни следи от еднолицев ретуш (фиг. 4.6).

Фиг. 4.7. Ляво: кремъчно сечиво от ранномиоценската формация при Теней, Франция. Дясно: безспорно оръдие от долната част на средните напластявания на пласт II при дефилето Олдувай, Африка. По долните ръбове и на двата образеца има успоредни следи от ретуш, които удовлетворяват изискванията за признаването им като продукт от човешка дейност.

Неколцина от критиците на Буржоа по между другото споменали и това, че сред събраните от него ранномиоценски кремъци имало съвсем малко добри образци – някъде около тридесет. На това Дьо Мортийе отговорил по следния начин: „Дори един безспорен екземпляр би бил достатъчен, а те разполагат с цели

тридесет!“ Някои съвременни авторитети по каменни сечива – например

Л. У. Патерсън – твърдят, че следите от успоредни отцепи, с приблизително еднакви размери, са добър признак за човешка дейност. Рисунките на кремъци от ранния миоцен от Теней показват точно такива следи. На фиг. 4.7 можете да видите еднолицево оръдие от Теней и за сравнение подобно безспорно еднолицево сечиво от дефилето Олдувай.

По повърхността на много от кремъците от Теней могат да се забележат фини пукнатини, които обикновено се приемат за следи от огън. Дьо Мортийе стигнал до заключението, че хората използвали огън, за да нагреят и разчупят големите кремъчни късове. Получените по този начин пластини били оформяни като сечива.

Благодарение на книгите на С. Лейнг, информацията за ранномиоценските сечива от Теней достигнала до интелигентната четяща публика в англоезичните страни. Ето какво казва той: „Човешкият произход на тези оръдия се потвърди и от откритието, че племето минкопици от островите Андаман все още изработват точила и стъргалки, които са почти идентични с тези от Теней, при това по същия начин – с използване на огън, за да се разцепят камъните и да се постигне необходимият размер и форма... Взети като цяло, доказателствата в подкрепа на тези миоценски сечива изглеждат напълно достатъчни, а критиките едва ли се основават на нещо друго, освен на нежеланието да се признае един толкова древен произход на човека.“

Кой е създал оръдията от Теней? По мнението на някои това са били примитивни, човекоподобни предшественици. Но през 1894 г. С. Лейнг казва следното по отношение на кремъците от Теней: „Подобни типове продължават да се срещат, почти без изменение – може би с някои леки подобрения – през плиоцена, кватернера и

дори до наши дни: Стъргалките на ескимосите или на островитяните от Андаман не са нищо повече от уголемена и подобрена версия на ми-оценските." Щом хората създават подобни сечива сега, то е напълно възможно миоценските стъргалки също да са изработени от подобни същества. И както ще видим в следващите глави, учените действително са открили в терциерни пластове кости от човешки същества, които са неразличими от тези на *Homo sapiens*.

От това би трябвало да е станало ясно защо кремъците от Теней вече не се споменават. В историята на палеоантропологията е имало един момент, когато неколцина вярващи в еволюцията учени приели миоценските оръдия от Теней, но ги приписали на предшественици на човешкия вид. Еволюционната теория ги убедила, че такива предшественици са съществували, макар и да не били открити фосили. И когато през 1891 г. очакваните фосили били открити на о. Ява, това станало във формация, която сега се определя като отнасяща се към средния плейстоцен. Това поставило поддръжниците на миоценския маймуночовек пред дилема. Човешкият предшественик — свързващото звено между изкопаемите човекоподобни маймуни и съвременните хора — бил открит не в ранния миоцен — преди 20 млн. години, по сегашните датировки — а в средния плейстоцен, преди по-малко от 1 млн. години. И следователно кремъците от Теней и всички други доказателства за съществуването на хора през терциера (или пък на терциерни маймуночовеци, способни да изработват сечива) били тихомълком, но явно съвсем успешно отстранени от дискусиите и по-късно — забравени.

Многобройните данни за съществуването на способни да правят оръдия хоминиди през терциера били *de facto* погребани и стабилността на цялата система на модерната палеоантропология зависи от това, те да си останат погребани. Ако се приеме доказателство за съществуването на интелигентни същества през миоцена и ранния плейстоцен, то ще разруши цялата картина на човешката еволюция, така грижливо изградена през XX в.

Оръдията от Орияк, Франция

През 1870 г. Анатоли Ружу съобщил, че геологът Шарл Тарди е открил кремъчен нож (фиг. 4.8) на откритата повърхност на късно-миоценски конгломерат при Орияк, Южна Франция. За да опише начина на откриване, Ружу използва думата *attacher* (минало причастие на глагола *attacher* — изтръгвам), което означава, че при освобождаването на находката е използвана сила. По мнението на Дьо Мортие, кремъчното оръдие на Тарди е било вградено в повърхността на късномиоценския конгломерат едва неотдавна. Той предпочел да го отнесе към плейстоцена.

Фиг. 4.8. Първото каменно оръдие, намерено при Орияк, Франция.

От друга страна френският геолог Ж. Б. Рамен се усъмнил в неестествения произход на находката на Тарди. През 1877 г. обаче самият Рамен открил кремъчни оръдия в същия район при Сюи Курни, близо до Орияк. Тези сечива били извлечени от седименти, които лежали между пластове от вулканични материали, образувани в късния миоцен преди около 7 до 9 млн. години.

През 1894 г. С. Лейнг дава детайлно описание на следите от обработка (от човешка ръка), които Рамен забелязал по кремъците: „Сред образците имало няколко добре познати палеолитни типа -длета, върхове за стрели, стъргалки и пластини, -чиято единствена разлика със съответните предмети от по-късни

епохи се състои в това, че са по-малки и по-груби. Те били открити на три места в един и същ чакълен пласт и удовлетворили всички изисквания, с които се проверява автентичността на оръдия от кватернера, като например наличие на „пета“, конхоидални (подобни на мида) счупвания е най-вече – целенасочен ретуш с определена посока." Според това, което пише Лейнг, френският антрополог Арман дьо Катрефаж отбелязал фини успоредни драскотини по обработените краища на много образци, което свидетелствало за употреба. По неретушираните краища нямало такива белези. На научния конгрес в Гренобъл, Франция, кремъчните оръдия от Пюи Курни били приети като автентични.

Ето какво още казва Лейнг по отношение на тези сечива: „В чакълестия пласт, в който били открити, се съдържат пет вида кремък. Всички находки, които приличали на дело на човешка ръка, били изработени от един от тези видове, който по своята природа е най-годеен за употреба. Както казва Катрефаж, нито водата, нито която и да било друга природна сила би могла да направи такова разграничаване – то може да е резултат само от дейността на интелигентни създания, които са подбирали камъни, които да са най-подходящи за изработването на сечива и оръжия."

Макс Ферворн от университета в Гьотинген, Германия, първоначално се съмнявал в съобщенията за каменни сечива от плиоцена и от по-ранни епохи. През 1905 г. той отишъл до Ориак, за да направи свои собствени проучвания на откритите там каменни оръдия.

Ферворн останал в Ориак шест дни и провел разкопки на мястото, наречено Пюи дьо Будийо, недалеч от Пюи Курни. В отчета си за резултатите от първия ден той написал следното: „Имах късмета да попадна на място, където намерих много кремъчни предмети, чието несъмнено изкуствено естество ме поразя веднага. Не бях очаквал подобно нещо. Трябваше ми известно време, за да свикна с мисълта, че в ръцете си държах сечива на човешко същество, живяло през терциера. Повдигнах всички възражения, за които успях да се сетя. Усъмних се в геологичната възраст на находището, усъмних се в изкуствения характер на образците, но най-накрая – макар и с нежелание – признах, че дори всичките възможни критики не са достатъчни, за да опровергават фактите."

Заострените, ретуширани кремъчни предмети, очевидно сечива, били открити на малки групи, между камъни, които били силно загладени от ерозията. Това означавало, че кремъците не били претърпели някакво значително преместване след попадането си в пласта, което пък означавало, че следите по тях са оставени от хора, а не от природни сили. Фактът, че те били откривани на групи, предполагал наличието на работилници.

По-нататък в текста Ферворн се спира надълго и нашироко върху различни начини, по които може да бъде идентифицирана човешката обработка по кремъците. Той разделил доказателствата на три групи: (1) следи от първоначалния удар, който е отделил пластината от кремъчното ядро; (2) следи от последвало вторично ретуширане; (3) следи от износване на работните ръбове.

Като разгледал всички различни характерни черти на отцепване и употреба, Ферворн стигнал до извода, че нито една от групите не е сама по себе си решаваща. Ето какво казва той: „Единственото нещо, което ще ни позволи да стигнем до някакво решение, е критичният анализ на всяка дадена комбинация от симптоми."

Същата методология е предложена и от Л. У. Патерсън — съвременен експерт по каменни оръдия. Той обаче придава по-голямо значение, отколкото допуска Ферворн, на „петата" от удара и на еднопосочния ретуш по една от страните на дадена пластина, особено когато става дума за обект, от който са намерени многобройни екземпляри. Изследванията на Патерсън показват, че природните сили не са в състояние да предизвикат подобни следи в някакви съществени количества.

Ферворн предоставил и пример, който да илюстрира, как точно трябва да бъде приложен методът му на анализ: „Да предположим, че в пласт от междуледниковия период съм намерил кремъчен предмет, който има ясно изразена „пета“, но не показва никакви други следи от целенасочена обработка. В този случай лично аз бих се усъмнил дали става дума за дело на човешка ръка, или не. Нека предположим нещо друго обаче: да речем, че на същото място съм намерил кремък, който от едната си страна има всички типични белези от обработка, а от другата – негативните очертания на няколко пластини, отцепени от удари, които са имали еднаква посока. Освен това, нека предположим, че по единия ръб на същия предмет могат да се забележат многобройни последователни малки отцепи, всичките с една и съща посока и всички без изключение, разположени само на едната страна на ръба. Да предположим също, че всички останали ръбове са остри и не показват следи от удари или от ерозия. В този случай бих могъл да заявя със сигурност, че имам работа с оръдие, което е било създадено от човешка ръка.“

След като провел многобройни разкопки около Ориак, Ферворн! анализирал многобройните кремъци, които бил открил. При това; той приложил вече описаната строго научна методология. Ето д(какви заключения достигнал: „Аз лично, със собствените си ръце открих в ненарушени пластове при Пюи дьо Будийо голям брой подобни безспорни артефакти. Това е непохватимо доказателство за съществуването в края на миоцена на способни да обработват кремък същества.“

Повечето от оръдията, открити от Ферворн в миоценските пластове при Ориак, представлявали различни видове стъргалки. „Някои от стъргалките – пише той – имат следи от употреба само по работния край, докато останалите ръбове са остри и по тях няма подобни белези. При други образци работният край демонстрира следи от многобройни отцепи, направени целенасочено в една и съща посока. Тези отцепи ясно показват всички стандартни следи от работата по оръдието. Дори и сега ръбовете на следите от удари, които се виждат по горната част на някои от сечивата, са много остри. Целта на обработката по ръбовете е ясна и без каквито и да било съмнения може да бъде определена или като премахване на варовитата кора, или като опит да се придаде на сечивото определена форма. По много образци ясно може да се различи областта на ръкохватката, оформена чрез премахване на острите ръбове и издатини, които биха могли да причинят наранявания.“

Ето какво казва Ферворн за един друг предмет: „Следите от ретуширането по острието на стъргалката са толкова правилно подредени една до друга, че човек се сеща за палеолитни или дори за неолитни образци.“ Според общоприетата хронология палеолитът и неолитът се отнасят към втората половина на плейстоцена.

Сред находките на Ферворн има и много заострени стъргалки (фиг. 4.9): „Измежду всички останали кремъчни предмети, при тях целенасочената изработка на сечиво с определена форма личи най-добре, поне в областта на работните ръбове. Всъщност върховете са направени по такъв начин, че човек би могъл да говори за истинска грижа и внимание при изпълнението. Ръбовете така са оформени с многобройни еднопосочни удари, че не оставят никакво съмнение в намерението да бъде оформен връх.“

При Ориак също така били намерени назъбени стъргалки (фиг. 4.10), на работните краища на които имало оформени закръглени вдлъбнати отвърстия, с които да могат да се обработват цилиндрични предмети, например кости или дръжки за копия. „В повечето случаи – отбелязва Ферворн – назъбените стъргалки са оформени, като на единия ръб чрез многобройни еднопосочни удари е придадена извивка.“

Ферворн открил и няколко сечива, които можело да се използват като чукала, копачи или тесли. В описанието на едно такова оръдие изследователят изтъква

следното: „Голямо заострено сечиво, предназначено за копаене или за сечене. Оформено е от естествена кре-мъчна плоча, като просто е бил обработен единият ѝ край. На една от повърхностите може да се види варовитата кора на кремъчния къс; върхът е оформен чрез отцепването на многобройни пластини, повечето от които в една и съща посока." За друго подобно сечиво Ферворн казва следното: „От едната страна на оръдието точно под върха има оформена дръжка — тя е направена чрез премахването на острите ръбове. Това може би е някаква примитивна брадва-чук, предназначена за чукане и сечене." Също така Ферворн намерил сечива, които според него служели за пробождане, пробиване и гравирание.

Ето до какви заключения достига той: „В края на миоцена, на това място е съществувала култура, която – доколкото можем да съдим от кремъчните ѝ сечива – не е била в началната фаза от развитието си, а вече е била преминала дълъг период на развитие... Тази миоценова популация в Кантал е знаела как да обработва кремък."

По-нататък Ферворн казва следното: „Размерът на оръдията свидетелства за същество, чиято длан е била идентична -по форма и големина с нашите. Следователно

Фиг. 4.9. Заострено ка-
менно оръдие от къс-
ния миоцен, намерен
при Ориак, Франция.

Фиг. 4.10. Ляво: долната повърхност на нарязана стъргалка от къс-
ния миоцен при Ориак, Франция. Дясно: горна повърхност, показ-
ваща извития работен ръб, по който Ферворн забелязал слаби следи
от употреба.

то би трябвало да е имало и същото тяло. Изглежда, че наличието на големи стъргалки и заоблени оръдия, които изпълват нашите ръце, и най-вече съвършеното приспособяване към дланта, което може да се забележи при почти всички оръдия, потвърждава тези заключения в максимална степен. Сечива с най-разнообразни размери, които демонстрират ясни работни ръбове, следи от употреба и оформени ръкохватки, лежат в ръцете ни толкова удобно и толкова естествено, че някой би си помислил, че са правени именно за нас. При всички тях острите ръбове и издатини са премахнати точно от местата, където бихме ги хванали."

Ето какво казва Ферворн за създателите на оръдията: „Макар да е възможно тези същества от терциерада са стояли по-близо до животинските предшественици на модерните хора, отколкото до самите модерни хора, кой би могъл да каже със сигурност, че те не са притежавали основните анатомични характеристики на последните, т. е. че развитието на специфичните човешки черти не трябва да се отнесе още към късния миоцен?"

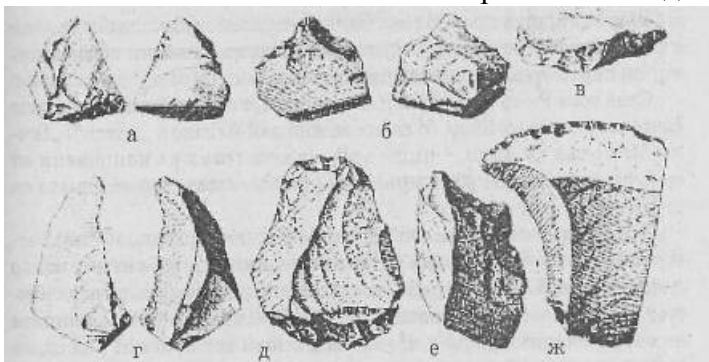
В седма глава ще се спрем подробно на това, че фосилни скелетни останки, неразличими от тези на съвременните хора, са открити в пластове от плиоцена, миоцена, еоцена и дори от по-ранни епохи. Като вземем предвид и факта, че в наши дни хората продължават да изработват оръдия, които не са особено различни от намерените в миоценските находища във Франция, както и на други места, то валидността на стандартната хронология на човешката еволюция би трябвало да ни се стори съвсем несигурна. Всъщност въпросната хронология може да се защити само при

положение, че се игнорира голямо количество достоверна информация. Ако се разгледат всички налични данни – скелетни останки и оръдия, – ще бъде много трудно да се построи каквато и да било еволюционна верига.

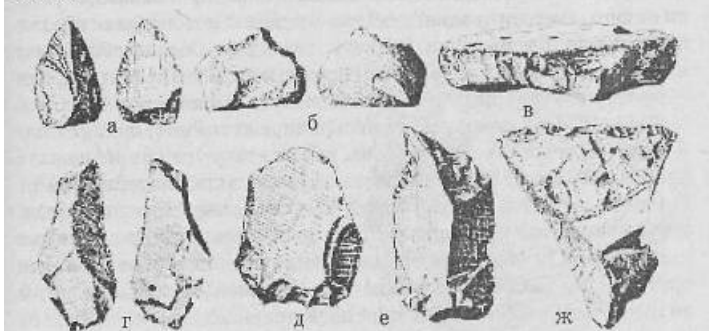
Оставаме с впечатлението, че преди десетки милиони години са съществували най-различни видове човешки и човекоподобни същества, които са живели по едно и също време и са изработвали каменни оръдия с различна степен на сложност.

Дори през 1924 г. Джордж Грант Маккърди – директор на Американската школа за праисторически проучвания в Европа – дал положителни отзиви в „Начъръл Хистъри“ за оръдията от Орияк. Дж. Рейд Моар открил подобни сечива в Англия. Веднага се намерили критици, които излезли с твърдението, че естествени причини – например движението на земните маси – са разтрошили кремъците, като по този начин са се получили предмети, наподобяващи оръдия. Учените обаче доказали, че точно на мястото, където Моар намерил сечивата, няма никакви доказателства за действието на подобни природни сили.

Ето какво пише Маккърди: „В конкретните плиоценски наслаги, където Дж. Рейд Моар е открил обработени кремъци, не съществуват условия, които да благоприятстват игрите на природните сили... Дали можем да кажем същото и за ретушираните кремъци от късномиоценските пластовете при Орияк (Кантал)? Наскоро и Солъс, и Капитен се изказаха положително по този въпрос. Сред находките на Капитен има не само кремъчни парчета със следи от употреба, но и истински сечива, които биха могли да се приемат като характерни за палеолитно находище. Подобни предмети се появяват отново и отново: закръглени в единия си край пластини – грижливо

Фиг. 4.11. Оръдия, изработвани в близкото минало от местното население на о. Тасмания. Рюто заявил, че те почти напълно съответстват на оръдията от олигоцен при Бонсел, Белгия. (а) странична стъргалка (*racloir*) – сравни с фиг. 4.12а; (б) заострено оръдие (*perçoir*) – сравни с фиг. 4.12б; (в) наковалня (*enclume*) – сравни с фиг. 4.12в; (г) каменен нож (*couteau*) – сравни с фиг. 4.12г; (д) двустранна стъргалка (*grattoir double*) – сравни с фиг. 4.12д; (е) пробивач (*perçoir*) – сравни с фиг. 4.12е; (ж) челна стъргалка (*grattoir*) – сравни с фиг. 4.12ж.

Фиг. 4.12. Каменни оръдия, открити под късноолигоценските пясъци при Бонсел, Белгия: (а) странична стъргалка, подобна на мустьерски връх от късния плейстоцен в Европа; (б) заострено оръдие с ясно изразена „пета“ от отцепващия удар; (в) наковалня със следи от удари; (г) каменен нож със следи от употреба по работния ръб; (д) челна стъргалка; (е) пробивач; (ж) голяма челна стъргалка.

ретуширани, с цел да се получат върхове и стъргалки от мустьерски тип, дискове с правилно оформени ръбове, разнообразни остриета и шила. Капитен достига до заключението, че има пълно съответствие между обработените кремъци от Кантал и класическите образци от най-познатите палеолитни находища.” Уилям Солъс е бил ръководител на катедрата по геология в Оксфорд, а Луи Капитен -много уважаван френски антрополог, преподавател във Френския колеж.

Откритията на А. Рюто в Белгия

В началото на ХХ в. А. Рюто – консерватор към Кралския музей по естествена история в Брюксел – направил серия открития в Белгия, които отново извадили на преден план аномалните кремъчни

производства. Повечето от идентифицираните от Рюто производства датирани от ранния плейстоцен. През 1907 г. обаче

неговите продължаващи проучвания довели до нови, смайващи открития. Те били направени в пясъчни легла при Бонсел, в района на Ардените в Белгия. Пластовете, в които били намерени сечивата, се отнасяли към олигоцен, което означава, че тяхната възраст била някъде между 25 и 38 млн. години.

В един материал за „Зейтшриффт фюр Етнолоджи“ Георг Швайн-фюрт дал следното описание на сечивата: „Сред тях има секачи, каменни наковални, ножове, стъргалки, пробои и камъни за хвърляне. По всички образци личат ясни следи от целенасочена обработка, чрез която са били получени форми, които явно са приспособени за използване от човешка ръка... Щастливият откривател имал удоволствието да покаже находището на 34 белгийски геолози и студенти по праистория. Всички те се съгласили, че относно позицията на находките не може да има никакво съмнение.“

Пълният отчет на Рюто, посветен на находките от Бонсел, се появил в бюлетина на Белгийското общество за геология, палеонтология и хидрология. Освен това изследователят заявил, че подобни каменни сечива са били открити в олигоценски контексти при Ба-рак Мишел и в пещера при залива Боне. При Росар – на левия бряг на р. Мьоз – били открити каменни оръдия в пластове от средния плиоцен.

„Понастоящем изглежда – пише Рюто, – че теорията за съществуването на човека през олигоцен... е потвърдена с такава сила и точност, че никой не би могъл да открие и най-малкото слабо място.“ Рюто отбелязал, че олигоценските сечива от Бонсел намирали почти абсолютни аналози сред сечивата, изработвани през последните неколкостотин години от автохтонните жители на Тасмания (фиг. 4.11 и фиг. 4.12).

По-нататък Рюто прави детайлно описание на различните типове олигоценски оръдия от Бонсел, като започва с *spegcuteurs* (т. е. секачи). Сред тях имало следните разновидности: обикновени секачи, наострени секачи, островърхи секачи и ретушьори, които били използвани за подновяването на работните ръбове на други каменни оръдия. По всички *видовегcuteurs* можело да се забележат отце-пи, които да направят сечивата по-удобни за държане, както и следи от употреба по работния ръб.

В находищата при Бонсел били намерени и няколко каменни наковални, които се характеризирали с големи плоски повърхности, по които имало ясни следи от удари.

След това Рюто описва няколко оръдия, които той определя като *souteaux*, което може да бъде преведено най-близко с „резци“. „Всеки би могъл да види – пише той – че *souteaux* са направени от сравнително дълги кремъчни пластини, които са остри от едната си страна и тъпи от другата.“

Друг тип сечиво била *gasloir* – странична стъргалка. Обикновено *gasloir* били изработвани от овални отломки, отново с един остър и един тъп ръб. Тъпият ръб бил специално ретуширан, за да осигури удобно захващане за ръката, а острият бил движан по дължината на обработвания предмет. По време на тази операция от режещия ръб на оръдието се отцепвали малки люспи, като подобни следи от употреба личали по много образци.

Рюто описва и други типове *gasloirs*: назъбена *gasloir*, която вероятно се е използвала при обработката на дълги, заоблени предмети, и двойна *gasloir*, която имала два остри ръба. Някои от двойните *gasloirs* наподобявали мустьерски заострени оръдия, датиращи от късния плейстоцен.

Също така Рюто описва и една специална категория сечива, наречени от него „смесени оръдия“, тъй като очевидно можели да се използват по повече от един начин. Ето какво казва той: „Обикновено те имат на острия си ръб връх, образуван от пресичането на два прави ръба, или – което е по-често срещано – два зъба, получени чрез ретуш.“

Следващият тип оръдие, идентифицирано от Рюто, било *grattoir*

- друг вид стъргалка. Освен това, той описва *pergoirs* – нещо като пробои или шила. Рюто отбелязва наличието сред материалите от Вонсел на предмети, наподобяващи камъни за хвърляне или за прашка. И накрая той предположил, че някои кремъчни предмети, по които имало много следи от удари, били използвани от древните обитатели на Бонсел за палене на огън. Подобни камъни могат да се видят и сред оръдията от късния плейстоцен.

„Оказва се – казва Рюто, – че сме изправени пред голям проблем

- съществуването през олигоцен на същества, които са били достатъчно интелигентни, за да могат да изработват и използват най-различни видове оръдия." Днешните учени не обръщат никакво внимание на възможността за съществуването на човешки – или дори про-

точовешки – същества през олигоцен. Според нас за това има две причини – непознатостта с наличните материали, сред които са и тези на Рюто, и непоколебима вяра в общоприетите възгледи за произхода и възрастта на човека.

Фиг. 4.13. Раковина от Скалдизианската формация (късен миоцен до ранен плиоцен) при Антверпен, Белгия. Вдясно от връзката може да се забележи връзване.

Откритията на Фройденберг при Антверпен

През февруари и март 1918 г. геологът Вилхелм Фройденберг –който по това време бил прикрепен към германската армия — направил за нуждите на военните сондажни проучвания в терциерни формации при Антверпен, Белгия. В глинести отлагания при Хол, близо до Сен Жили, както и на други места, Фройденберг открил кремъчни предмети, които определил като сечива. Заедно с тях били намерени и срязани кости и раковини. Повечето от находките произлизали от седиментни пластове от

Скалдизианския морски етап. Той обхваща късния миоцен и ранния плиоцен – т. е. времето от преди 4 до преди 7 млн. години. Фройденберг предположил, че откритите от него предмети могат да бъдат отнесени към времето преди Скалдизианската морска трансгресия – настъпване на морето към сушата поради понижаване на части от земната кора, което би означавало възраст от най-малко 7 млн. години.

Фройденберг смятал, че някои от кремъчните сечива са служили за отварянето на миди. Много от тези предмети били открити в съседство с разсечени черупки и обгорени кремъци. Тези находки били изтълкувани от откривателя като доказателства, че през терциера в Белгия са живели интелигентни същества, които са използвали огън. А що се отнася до разрязаните черупки (фиг. 4.13), Фройденберг пише следното: „Открих многобройни нарочни нарязи, повечето от които – по задната част на раковините, близо до връзката." Той твърди, че на-резите били такива, че „може да са получени само в резултат от работата с остър инструмент". По някои от черупките имало отвори. Освен разрязани мидени черупки, Фройденберг открил и кости от морски бозайници, по които – според него – също имало нарязи. Той внимателно обмислил и отхвърлил алтернативните обяснения, като например химична корозия или геологично износване. Фройденберг открил и кости, по които имало дълбоки белези от удари, които можело да са резултат от каменни чукове.

Друго потвърждение за съществуването на хора се появило под формата на отпечатъци по буци глина, очевидно оставени от човешки крака. На една буца от глиненото находище при Хол Фройденберг открил следи от стъпало и от четири пръста. Според него, запечатаните бръчки и пори отговаряли на човешки, а не на маймунски крака.

Фройденберг бил еволюционист по убеждения и смятал, че терциерния човек

трябва да е бил всъщност малък хоминид, който в допълнение на човешките си крака трябва да е демонстрирал комбинация от различни човешки и животински черти. Като общо, неговото описание на този Фламандски терциерен човек напомня на това на *Australopithecus*. Обаче никой не би очаквал – поне според настоящата палеоантропологическа доктрина – да открие австралопитеци в Белгия, при това през късния миоцен преди повече от 7 млн. години. Най-ранните представители на рода са открити в Африка и са едва на 4 млн. години.

При това положение, кой е оставил отпечатъците, открити от Фройденберг? В наши дни съществуват – в Африка и на Филипините – пигмейски племена, при които зрелите мъже не стигат и до пет фута (около 1,50 т), а жените са дори по-ниски. Предположението, че не австралопитек, а дребно човешко същество е оставило стъпките, отговаря в по-голяма степен на целия набор данни – каменни сечива, кости с нарязани, изолирани следи от огън, отворени по изкуствен начин миди. Не е известно, австралопитеците да са изработвали каменни оръдия или да са използвали огън.

Централна Италия

През 1871 г. проф. Дж. Понци представил на заседанието на Международния конгрес по праисторическа антропология и археология в Болоня доклад с данни за съществуването на терциерни хора в Централна Италия. Доказателствата за това били кремъчни оръдия, открити от геолози в пластове брекча от плиоценската Акватраверсанска ерозионна фаза (от преди повече от 2 млн. години). Брекцията е седиментна или седиментно-вулканична твърда скала, състояща се от дребнозърнеста матрица от вкаменен пясък или глина, с включени в нея скални парчета.

Каменни оръдия от Бирма

През 1894 и 1895 г. научните издания обявили откриването на обработени кремъци в миоценски формации в Бирма, която по това време била част от Британска Индия. За сечивата било съобщено от палеонтолога Фриц Нойтлинг, който ръководел мисията на Геологическия институт на Индия в района на Йенангяунг в Бирма.

Докато събирал фосили, Нойтлинг забелязал правоъгълен кремъчен предмет (фиг. 4.14). Според него било „трудно да се обясни с естествени причини“ наподобяващата оръдие форма на предмета. Ето какво отбелязва Нойтлинг: „Формата на този екземпляр силно ми напомня за ретуширания кремък, описан в Том I на Анализите на Геологическия институт на Индия, който бил открит в плейстоценски пласт при р. Нербуда. Изглежда, никой не се съмнява в неговия изкуствен произход.“ Нойтлинг продължил търсенето си и намерил още около дузина кремъчни отцепи.

Колко сигурна е стратиграфската позиция на кремъците на Нойтлинг? Ето какво казва по въпроса самият откривател: „Точното място, където бяха открити кремъците... се намира на стръмния източен склон на едно дере, много над дъното му, но под ръба. Положението им беше такова, че изглежда немислимо да са попаднали тук с чужда намеса. В тази тясна клисура няма място за жилище, нито пък някога е имало; от начина, по който бяха открити кремъците, може да се заключи, че не е възможно те да са попаднали там вследствие на някакво наводнение. Като анализирах всички аргументи, абстрахирайки се от факта, че всъщност трябваше да ги от-копая от пласта, стигнах до твърдото убеждение, че те бяха открити *in situ*.“

В заключение Нойтлинг казва следното: „Ако наистина е възможно естествени сили да са създали кремъци с подобна форма, то това ще постави под съмнение огромен брой от кремъчни предмети, за които досега се смяташе, че са с безспорно изкуствен [т. е. човешки] произход.“

Оръдия от р. Блукс Форк, Уайоминг

През 1932 г. двама археолози аматьори – Едисън Лор и Харълд Дънинг – открили голям брой каменни сечива на високите тераси на р. Блукс Форк в щата

Уайоминг, САЩ. Изглеждало, че те трябва да се отнесат към средния плейстоцен, което за Америка е аномално.

Лор и Дънинг показали събраните от тях сечива на Е. Б. Рено -професор по антропология в университета в Денвър. Рено, който по това време бил ръководител на Археологическата служба на Високите западни равнини, организирайл експедиция в района, където били открити оръдията. През лятото на 1933 г. екипът на Рено събрал образци от древните речни тераси, между градовете Грейнджър и Лиман.

Сред екземплярите имало примитивни брадвичукове и пластинчати сечива, каквито обикновено се приписват на *Homo erectus*. Според общоприетите твърдения този вид е обитавал Европа през средния плейстоцен.

Реакцията на американските антрополози била негативна. През 1938 г., Рено пише, че докладът му бил „остро разкритикувай от един от най-непримиримите противници на идеята за праисторическите хора в Америка, който не бил виждал нито находищата, нито образците.“

В отговор на това Рено оглавил още три експедиции и събрал още оръдия. Макар много експерти от чужбина да се съгласили с това, че оръдията представят автентично производство, американските учени продължават да го отричат и в наши дни.

Най-често срещаната реакция било твърдението, че примитивните образци представляват заготовки (необработени пластини), изоставени от някое индианско племе сравнително скоро. Обаче Хър-бърт Л. Миншал – колекционер на каменни оръдия – заявил през 1989 г., че по тези оръдия могат да се забележат следи от причинена от вода ерозия. Те обаче били намерени на пустинната повърхност на древни заливни тераси, по които не е текла вода от 150 000 години.

Ако бяха намерени на находище с подобна възраст в Африка, Европа или Китай, подобни каменни сечива не биха предизвикали спорове. Тяхната поява в Уайоминг обаче – при това от преди повече от 150 000 години – е много неочаквана. Според преобладаващото сега мнение първите хора са се появили в Северна Америка най-много преди 30 000 години. В по-ранните периоди не е имало миграции на хоминиди.

Някои изследователи предположили, че ерозията по сечивата е резултат от действието на носен от вятъра пясък, а не от вода. В отговор на това Миншал заявява следното: „Образците са ерозирани от всички страни – както отгоре, така и отдолу. Следите са едни и същи и по венстралната (коремната), и по дорсалната (гръбната) повърхност. Изглежда твърде невероятно, това да е причинено от въздействието на носен от вятъра прах по тежки каменни оръдия, лежащи сред чакъл. Подобни следи обаче могат да се очакват по предмети, които са били изложени на силно водно течение.“

Освен това Миншал отбелязал, че оръдията са покрити с дебел минерален слой от пустинна глеч. Глечта, чието натрупване отнема много време, била по-дебела, отколкото по оръдията, намерени на по-долните, т. е. по-късните тераси в същия район.

Изглежда, предположението, че откритите от Рено оръдия са заготовки, попаднали сравнително скоро на високите пустинни тераси, се опровергава от комплексните данни. Миншал отбелязва следното следното: „Интерпретацията, която Рено прави на колекцията от Блукс Форк – като свидетелства от далечно минало – предизвикала и още предизвиква сред американските учени реакция на скептицизъм и недоверие. Това продължава вече повече от половин столетие, и то при положение, че може би дори един на хиляда археолози не е посетил находището и не е видял артефактите.“

Според Миншал откритите от Рено сечива са дело на *Homo erectus*, който може да е проникнал на територията на Северна Америка през средния плейстоцен по време на едно понижаване на морското равнище. Миншал също така смята, че това

предположение е валидно и за други находища с подобна възраст — например това при Калико, както и за собствените му разкопки при каньона Бю-канън. И двата обекта се намират в Южна Калифорния.

Миншал изрази резерви към едно друго находище от средния плейстоцен. През януари 1990 г. той каза на един от двамата ни (на Томпсън), че не можел да приеме като автентични технологично развитите каменни оръдия, открити при Хуеятлако в Мексико (Глава 5). Те били характерни за *Homo sapiens sapiens* и следователно не било лесно да се припишат на *Homo erectus*. Неговата интерпретация на находките от Хуеятлако се състоеше в следното: при положение, че не се появят допълнителни доказателства, трябва да се приеме, че стратиграфията на обекта е била изтълкувана погрешно. Т. е. животинските кости, с помощта на които е датирано находището, и усъвършенстваните каменни оръдия по начало произхождат от различни места и са били смесени по-късно. Това идва да покаже, че изследователи, които приемат някои аномални находки, отхвърлят други, като използват метода на „двойния стандарт“.

5. Развити палеолити и неолити

Развитите палеолити са по-фино обработени от примитивните. Това не означава, че производствата, които съдържат развити палеолити, не могат да включват и примитивни такива. Първо ще се спрем на откритията на Флорентино Амегино и на отправените към тях атаки, дело на Алес Хръдлика и У. Х. Холмс. След това ще разгледаме находките на Карлос Амегино, които предоставили едно от най-солидните и убедителни доказателства за съществуването на хора от модерния вид през плиоцена. По-нататък ще обърнем внимание на аномални находки, направени на различни места в Северна Америка — Хуеятлако, Мексико; пещерата Сандиа, Ню Мексико; Шегуи-анда, Онтарио; Луисвил, Тексас; Тимлин, Ню Йорк. Ще завършим с неолитните находки от златоносните пясъци на известната със златната си треска Калифорния.

Откритията на Флорентино Амегино в Аржентина

В края на XIX в. Флорентино Амегино направил детайлно проучване на геологията и фосилите на крайбрежните райони на Аржентина, с което си спечелил международно признание. Оспорваните находки на Амегино, сред които имало каменни оръдия, гравирани кости и други следи от съществуването на хора през плиоцена, ми-оцена и по-ранни периоди, само увеличили световната му слава.

През 1887 г. Флорентино Амегино направил няколко важни открития при Монте Хермозо – на 37 мили (60 km) североизточно от Бая Бланка, по крайбрежието на Аржентина. Ф. Амегино резюмира данните от Монте Хермозо по следния начин: „Съществуването на хора или по-скоро на техни предшественици на това древно място се доказва от грубо обработени кремъци, подобни на тези от Португалия, гравирани кости, обгорени кости и обгоряла земя на местата на древни огнища.“ Пластовете, които съдържали тези свидетелства, са част от плиоценската формация Монте Хермозо, която е на възраст от около 3,5 млн. години.

Сред намерените на това място фосили бил открит атлас (първият прешлен от гръбначния стълб в основата на черепа) от хоминид. Според Амегино по него можели да се проследят някои примитивни черти, но А. Хръдлика го определил като напълно човешки. Това било силен довод в полза на тезата, че артефактите и следите от огън, открити във формацията Монте Хермозо, трябва да се припишат на същества, подобни на съвременните хора.

Откритията, които Амегино направил при Монте Хермозо, както и на други места в Аржентина – също в пластовете от терциера, — привлекли вниманието на неколцина европейски учени. Алес Хръдлика – антрополог от Института Смитсъниън във Вашингтон — също проявил огромен, макар и враждебен, интерес към тези

находки. Хръдлика сметнал, че подкрепата, с която те се ползвали сред професионалните учени, особено сред европейските, е смайваща. Освен че не бил съгласен със съществуването на хора през терциера, Хръдлика не приемал никакви твърдения за присъствието на хора в Америка, което да е по-ранно от преди няколко хиляди години. Той си къздал отлична репутация, като дискредитирал, макар и със спорни аргументи, всички такива сведения за Северна Америка. След това Хръдлика насочил вниманието си към радващите се на широк отглас южноамерикански открития на Флорентино Амегино. През 1910 г. той посетил Аржентина, като самият Амегино го придружил до Монте Хермозо. Хръдлика възприел един любопитен подход към откритията, направени на това място. В книгата си „Ранните хора в Южна Америка“ (1912 г.) той споменава накратко каменните оръдия и останалите следи от човешко обитаване, открити от Амегино във формацията Монте Хермозо. Колкото и да е странно, той не ги оспорва пряко. За сметка на това е посветил десетки страници на усилието да хвърли съмнение върху по-късните и по-малко убедителни открития, които двамата с Амегино направили в Пуелхейска-та формация, която е по-късна от Монтехермозианската. Двете лежат една над друга при Монте Хермозо. Пуелхейските пластове са на 1-2 млн. години.

Явно Хръдлика решил, че обстойното му опровергаване на находките от Пуелхейската формация е достатъчно, за да дискредитира тези от много по-старите пластове от Монте Хермозо. Тази тактика често се използва, за да се събудят съмнения към аномални находки – критикуваш с всички налични средства по-слабите доказателства и се стремиш да игнорираш, доколкото е възможно, по-силните. И все пак има много данни, които предполагат, че находките и от Монтехермозианската, и от Пуелхейската формация са автентични.

Повечето от оръдията, които Хръдлика и Амегино намерили при съвместната си работа, били грубо изработени от кварцитни отломъци. Хръдлика не оспорил антропогенния произход дори на най-примитивните сред тях. Вместо това поставил под въпрос възрастта им. Хръдлика предположил, че те са открити в късен пласт. За да достигне до това заключение, той се позовал изключително на преценката на Бейли Уилис – един американски геолог, който го придружавал.

Въпросният пласт се намирал на повърхността на Пуелхейската формация. Макар и с известно колебание, Уилис отнесъл цялата формация най-късно към плиоцена. По неговите думи тя се състояла от „стратифицирани, леко втвърдени сиви пясъци или пясъчници... характеризиращи се с изключително ясно кръстосано стратифициране и хомогенен сив цвят и зърнистост.“ Уилис описва най-горния пласт, който Амегино определено включвал в Пуелхейската формация, като ивица с дебелина от 6 до 16 инча (15,6-41,6 cm), „съставена от сив пясък, ъгловати отломки сив пясъчник и речни камъни, някои от които били разтрошени от човешка ръка.“

Уилис отбелязал, че най-горният пласт от сив пясък – в който били открити оръдията – имал „еднаква структура“ с по-долните пластове от Пуелхейската формация, но бил отделен от тях поради „прекъсване, предизвикано от ерозията“. Това явление може да се определи като липса на континуитет между пластове, които са в контакт един с друг. То съответства на период, в който не е имало отлагане, на изветряне или на ерозия, както е в този случай. Животинските фосили са най-сигурният начин да се определи колко време е изминало между образуването на пластове от двете страни на разделителната линия. Уилис обаче не споменава за фосили. Следователно не можем да преценим на какъв период от време съответства въпросното „прекъсване“. Той може да е бил много кратък, което би дало приблизително една възраст за горните и долните наслаги – около 1-2 млн. години.

В опита си да елиминира тази алтернатива Уилис пише следното:

„Обработените от човешка ръка камъни, открити в този пясъчен пласт, го определят като късен.“ Уилис предположил, че каменните оръдия трябва да са късни и следователно, че пластът, в който са открити, също трябва да е късен. Би могло да се окаже обаче, че едрозърнестият пясък, в който били открити сечивата, всъщност принадлежи към Пуелхейската формация (каквото било мнението на Амегино) и че въпросните сечива са на възраст до 2 млн. години.

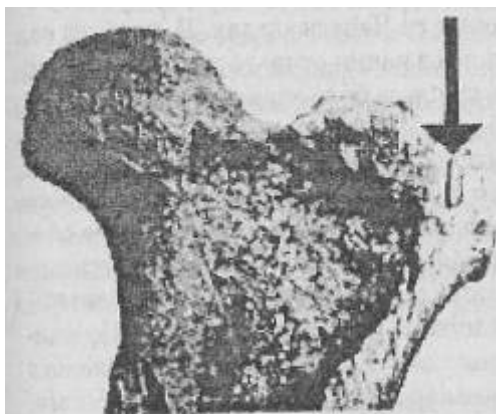
Амегино намерил каменни оръдия заедно с кости с нарязи и следи от огън в Сантакруцианската и Ентереанската формации в Аржентина. Първата се отнася към ранния и средния миоцен, което означава, че намерените сечива трябва да са на възраст от 15 до 25 млн. години. В съвременната литература не открихме никаква информация за Ентереанската формация, но като се има предвид, че тя е по-ранна от Монтехермозианската, то би трябвало да се отнася най-късно към късния миоцен — преди повече от 5 млн. години.

На много места, Амегино открил следи от огънове, които били по-силни от обикновен лагерен огън или от степен пожар. Сред тях имало големи, дебели парчета от отухлена глина и шлага. Възможно е това да са били останките от примитивни пещи или топилни, използвани от плиоценските обитатели на Аржентина.

Оръдията, открити от Карлос Амегино при Мирамар, Аржентина

След критиките, които Алес Хрълика отправил към откритията на Флорентино Амегино, братът на последния – Карлос Амегино -започнал нова серия проучвания по Аржентинското крайбрежие, на Юг от Буенос Айрес. Между 1912 и 1914 г. Карлос Амегино и неговите помощници, работещи от името на музеите по естествена история в Буенос Айрес и Ла Плата, открили каменни сечива в пли-оценската формация, наречена Чападмалалан. Тя се намирала в основата на barranca – скалите, опасващи крайбрежието при Мирамар.

С цел да бъде потвърдена възрастта на оръдията, Карлос Амегино поканил комисия от четирима геолози, които да дадат мнението си. В състава на комисията влизали: Сантьяго Рот, директор на Службата по геология и минно дело за провинция Буенос Айрес; Луц Вите, геолог към Службата по геология и минно дело за провинция Буенос Айрес; Валтер Шилер, завеждащ секцията по минералогия към музея в Ла Плата и консултант към Националната служба по геология и минно дело; Мойзес Кантор, завеждащ секцията по геология в музея в Ла Плата.

Фиг. 5.1. Тази бедрена кост от тексондонт с каменен връх, все още забит в нея, била открита в плиоценска формация при Мирамар, Аржентина.

След като внимателно проучила находището, комисията заключила единодушно, че оръдията са открити в ненарушени седименти от формацията Чападмалалан и следователно, че би трябвало да са на възраст от 2-3 млн. години.

Докато били на обекта, членовете на комисията станали свидетели на намирането в пластове от плиоцена на каменна топка и кремъчен нож. Това им позволило да се убедят в достоверността на откритията. В близост били намерени и парчета отухлена глина и шлага. Освен това комисията докладвала и следното: „Докато копаяше с кирка на същото място, където бяха открити боласа и ножа, някой намери плоски

камъни, каквито индианците и днес използват при запалването на огън. Това стана в присъствието на комисията.“ На същото това място били открити още каменни оръдия. Всички налични данни предполагат, че преди 2 до 3 млн. години – в късния плиоцен – в

Аржентина са живеели хора, които са били способни да изработват сечива и да използват огъня.

След като комисията си заминала за Буенос Айрес, Карлос Амегино останал в Мирамар, за да продължи с разкопките. От най-горното ниво на късноплиоценските пластове на формацията Чапдмала-лан той извадил бедрена кост от токсодонт — изчезнал вид южноамерикански копитен бозайник, наподобяващ късокрак, космат и без-рог носорог. Амегино открил, че във костта на токсодонта бил забит каменен връх на стрела или на леко копие (фиг. 5.1). Това било поредното доказателство, че преди 2-3 млн. години в Аржентина са живели хора с високо културно ниво.

Дали е възможно бедрената кост на токсодонта заедно с върха за стрела, да е с по-късна дата и да е попаднала случайно в долните пластове? Карлос Амегино изтъкнал, че бедрената кост била намерена все още свързана с останалите кости от задния крайник на животното. Това показва, че костта не е била единична, за да попадне случайно в плиоценската формация Чападмалалан, а че е била част от животно, което е умряло, когато пластът се е образувал. Амегино отбелязва следното: „Костите са с мръснобелия цвят, който е характерен за този пласт, а не с черен, който да е предизвикан от магнезиевите окиси във формацията Енсенадан.“ Той добавя, че някои от кухите части на костите са били запълнени с льос (песъчлива глинеста почва) от пластовете на Чападмалалан. И, разбира се, дори и да се е смъкнала по някакъв начин от по-горната формация Енсенадан, бедрената кост пак щеше да бъде аномално древна. Тази формация е на възраст 0,4-1,5 млн. години.

Всеки, който би искал да оспори голямата възраст на бедрото на токсодонта, ще изтъкне, че този вид е изчезнал от фауната на Южна Америка едва преди няколко хиляди години. Карлос Амегино обаче съобщава, че откритият при Мирамар токсодонт – възрастен индивид – е по-малък от тези в горните, по-късни нива от Аржентинската хронология. Това свидетелства за по-стар, отделен вид. По мнението на Карлос Амегино, екземплярът от Мирамар принадлежал към характерния за Чападмалалан вид *Toxodon chapalmalensis*, отличаващ се с дребния си ръст. Този вид бил идентифициран за първи път от Ф. Амегино.

Освен това Карлос Амегино сравнил директно бедрената кост на токсодонта от Чападмалалан с тези на екземпляри от много по-късни формации. В резултат от това прави следното наблюдение: „Бедрената кост от Мирамар като общо е по-малка и по-крехка.“ След това авторът се впуска в детайлно описание, в какво точно се отличава бедрената кост, открита от него в късноплиоценската формация Чападмалалан при Мирамар, от тази на *Toxodon burmeisteri* от по-късните Пампейски нива.

По-нататък Карлос Амегино описва каменния връх, който бил забит в бедрената кост: „Става дума за кварцитен отломък, отцепен с един-единствен удар. По-късно е бил ретуширан по страничните ръбове, но само от едната страна. Най-накрая е бил заострен от двата си края и ретуширан по същия начин. Това му придало приблизително формата на лист от върба. В това отношение той прилича на Солютрейските върхове, наречени *feuille de saule* (от фр. лист от върба)... От всички тези характерни черти можем да заключим, че пред нас се намира връх от мустьерски тип, отнасящ се към европейския палеолит.“ Фактът, че този връх е открит във формация, датираща от преди 3 млн. години, предизвиква сериозни въпроси по отношение на тази версия за човешката еволюция, която се подкрепя от съвременната наука. Според нея преди 3 млн. години авангардът на човешкото родословие е бил представен от най-примитивните австралопитеци.

През декември 1914 г. Карлос Амегино – придружаван от Карлос Брух, Луис Мария Торес и Сантяго Рот – посетил Мирамар, за да отбележи и фотографира точното място, където била открита бедрената кост от токсодонта. Карлос Амегино разказва

следното: „Когато пристигнахме на мястото на последните находки и продължихме разкопките, започнахме да намираме все повече и повече обработени камъни, което ни убеди, че сме се натъкнали на истинска работилница от тази далечна епоха." Сред многобройните оръдия имало каменни наковални и чукала. Каменни сечива били открити и във формацията Енсенадан, която при Мирамар лежи върху Чапмалалан.

Опити да се компрометира Карлос Амегино

Възгледите на Карлос Амегино относно древността на хората в Аржентина били оспорени от Антонио Ромеро. В една своя статия от 1918 г. Ромеро прави многобройни заядливи бележки и когато човек ги прочете, очаква да открие някакви убедителни геологически доводи, които да ги подкрепят. Вместо това, в статията няма почти нищо друго, освен някакви чудновати идеи относно геологичната история на крайбрежния район при Мирамар. Според Ромеро всички формации, включени вЪштапса (от исп. дефиле) при Мирамар, са късни. „Ако откривате фосили от различни епохи в различни нива на баганса – пише той, – това не означава, че там е представена пълната хронология на тези епохи. Това е така, защото водата може да е разрушила на друго място някакви много древни пластове с фосили и да е преотложила по-старите фосили в основата на баганса."

В случая е от значение фактът, че формациите от Мирамар на няколко пъти са били проучвани старателно от различни професионални геолози и палеонтолози, като нито един от тях не споделя вижданията на Ромеро. Некоректността на неговата интерпретация на стратиграфията на Мирамар се потвърждава и от съвременните изследователи, които идентифицират формацията в основата на скалите като Чападмалалан и я отнасят към късния плиоцен. Т. е. възрастта ѝ е около 2-3 млн. години.

Освен това, Ромеро предположил, че пластове шЪбаганса са претърпели съществени пренареждания и размествания, които позволили на оръдия и животински кости от повърхностните пластове да се смесят в по-долни нива. Единствените факти обаче, предложени в подкрепа на тези заключения, са два случая на две изключително незначителни размествания в пластове.

Малко по-наляво от мястото, където членовете на комисията открили каменния болас, в пластове на Чападмалалан има участък, където профилът на един пласт камъни се отклонява слабо от хоризонтала. Това разместване се наблюдава в близост до едно голямо дърво, което пресича баганса. Както може да се очаква, тук част от баганса хлътва леко наляво. На самото място обаче, където бил открит бол асът, хоризонталната стратиграфия не била нарушена. В друг участък от баганса, малка част от пласта камъни се отклонява само на 16° от хоризонтала.

Въз основа на тези две относително неправомерни наблюдения Ромеро стигнал до заключението, че всички пластове на баганса са били подложени на много силни размествания. Това би трябвало да е позволило на каменните сечива от сравнително късните индиански селища, съществували на скалите, да попаднат в по-долните нива. Но от снимките и от наблюденията на много други геолози (включително и на Уилис) може да се заключи, че на местата, където са направени откритията, последователността на пластове не е била нарушена.

В изданието на „Изкопаемите хора" от 1957 г. Марселин Бул пише, че след първоначалното намиране на бедрената кост на токсо-донта Карлос Амегино открил в пластове на Чападмалалан при Мирамар непокътнат участък от гръбначния стълб на токсодонт; в него били загнездени два върха от стрели. Бул казва следното: „Тези находки били оспорени. Благонадеждни геолози потвърдили, че предметите са дошли от по-горни пластове, където нм&loraparadero – древно индианско селище. Откриването им в пластове от терциера се дължало единствено на нарушавания и пренареждания на

насла-гите." В бележката под линия Бул цитира единствено статията на Ромеро от 1918 г.! Тод не споменава комисията от четирима уважавани геолози, които достигат до заключения, обратни на тези на Ромеро. Може би този пропуск се дължи на факта, че според него те не са били достатъчно благонадеждни. Обаче, след като изучихме внимателно геологичните заключения на Ромеро, особено в светлината на тези на Бейли Уилис и на съвременните учени, останахме озадачени от факта, че именно той е характеризирани като благонадежден.

Бул допълва следното: „Археологическите данни потвърждават това заключение, тъй като същият терциерен пласт е дал и обработени и полирани камъни – bolas или boladeras – които били същите като тези, които индианците използват за хвърляне." Бул споменава, че тези факти били документирани от Ерик Боман — „един прекрасен етнограф".

Дали е възможно в Аржентина да е имало хора още от времето на терциера, които да не са променили технологията си на производство през цялото това време? Защо не, особено ако вземем предвид заключенията на комисията, че оръдията били открити *in situ* в пластове от плиоцена. Самият факт, че тези оръдия са идентични с използваните от по-късните обитатели на същата област, не поставя никакви пречки пред отнасянето им към терциера. Съвременни племенни народи от различни части на света все още изработват разнообразни каменни сечива, които са неразличими от такива, чиято възраст от 2 млн. години се приема за безспорна. Освен това през 1921 г. при Мирамар била открита една напълно запазена човешка фосилна челюст (вж. Глава 7).

С твърденията си относно находките от Мирамар Бул представя един класически случай на предразсъдъци и предварително поставени условия, маскирани като научна обективност. В неговата книга всички доказателства за присъствието на хора в Аржентина от времето на терциера са отхвърлени на теоретична основа. При това са пренебрегнати изключително важни наблюдения, направени от компетентни учени, които се случило да поддържат забранени възгледи. Например Бул въобще не споменава за откриването в Чапад-малалан при Мирамар на споменатата човешка челюст. Следователно би трябвало да сме изключително предпазливи, когато приемаме твърденията от популярни учебници като последна дума на палеоан-тропологията.

Учените, които не приемат спорните доказателства, обикновено споделят подхода на Бул. Първо споменават някое изключително откритие, след това обясняват, че с течение на времето около него са се водели спорове, и най-накрая цитират някои авторитет (като Ро-меро), който уж решил проблема веднъж завинаги. Но често се случва така, че когато някой си даде труд да изкопае оригинална публикация, която подобно на тази на Ромеро уж е сложила точка на спора, тя се оказва далеч не толкова убедителна.

Това, което беше казано за твърденията на Ромеро, важи и за тези на Боман. Както видяхме, Бул го представя като изключителен етнограф. Когато се запознахме с трудовете на Боман обаче, причините за тази положителна оценка станаха повече от ясни. В цялата си статия, посветена на критики срещу теориите на Флорентино Амегино и срещу откритията на Карлос Амегино при Мирамар, Боман – приемайки ролята на признателен ученик – непрекъснато се позовава на авторитета на Бул. Както може да се очаква, Боман честичко цитира и многословните негативни отзиви на Хръдлика, касаещи работата на Флорентино Амегино. И все пак, въпреки отрицателното си отношение, Боман успява да даде някои от най-сигурните възможни доказателства за съществуването на хора по времето на плиоцена. Той прави това напълно несъзнателно.

Боман ааподозрял измама, извършена от музейния уредник Ло-ренцо Пароди, който работел за Карлос Амегино, за което обаче няма никакви доказателства. Ето

Фиг. 5.3. Камък за прашка от детритния пласт под Ред Краг при Брамфорд, Англия. Той е най-рано от плиоцена, но би могъл да е дори от еоцена.

какво казва самият той: „Нямам право да питая подобни подозрения, тъй като Карлос Амегино се изказа много положително за него и заяви, че едва ли може да се намери по-честен и по-достоеен за доверие човек." Но по-нататък отбелязва: „Що се отнася до въпроса, откъде е възможно да се набавят предметите, които да бъдат заровени в днешно време пластовете на Чапад-малалан, това не представлява голям проблем. На няколко мили от находището съществува изоставено индианско селище,

- което се намира на повърхността и е сравнително късно датирано

- едва на около 500 години. Там могат да се намерят много предмети, които са

идентични с откритите в наслагите на Чападмалалан."

След това Боман описва собственото си посещение на обекта при Мирамар, състояло се на 22 ноември 1920 г.: „Пароди беше съобщил за една каменна топка, оголена от приборя, но все още загнездена в баганса. Карлос Амегино беше поканил различни хора, за да присъстват на изваждането ѝ, и аз също отидох заедно с д-р Естанислао С. Зебалос – бивш Министър на външните работи. Сред присъстващите бяха и д-р Х. фон Ихеринг, бивш директор на музея в Сао Пауло в Бразилия, и известният антрополог д-р Р. Леман-Нитше." Разглеждайки баганса при Мирамар, Боман се убедил, че дадената от Карлос Амегино геологична информация по същество е вярна. Това признание потвърждава нашата лична преценка, че на обратните твърдения на Ромеро не може да се има голямо доверие. Това дискредитира и Бул, който се основава само на Ромеро, за да оправдае опитите си да отрече откритите при Мирамар бедрена кост и гръбначен стълб от токсодонт, в които все още били забити върхове на стрели.

Фиг. 5.2. Тези каменни боласи били открити в късноплиоценската формация Чападмалалан при Мирамар в Аржентина. При намирането им присъствал и етнографът Ерик Боман.

„Когато стигнахме до целта на нашето пътуване – продължава Боман, – Пароди ни показва някакъв каменен предмет, вграден във вертикалния профил на баганса. Около мястото се забелязваше леко хлътване, което очевидно беше резултат от действието на вълните. Видимата повърхност на предмета беше с диаметър само около 2 cm. Пароди се зае да махне част от околната пръст, така че да може да бъде фотографирани. Тогава се видя, че предметът всъщност е каменна топка с жлеб по най-широката си част – такива жлебове има по

боласите. Бяха направени снимки на топката *in situ*, на баганса и на присъстващите хора. След това боласът беше изваден. Той беше загнезден толкова здраво в твърдата пръст, че трябваше да бъдат използвани голяма сила и сечива, за да бъде откопан, малко по малко."

По-нататък, Боман потвърждава позицията на боласа (фиг. 5.2а), открит в стената на Баганса, на около 3 фута (92cm) над плажния пясък. Ето какво казва той:

„Barranca се състои от две формации – Енсенадан отгоре и Чападмалалан отдолу. Без съмнение, границата между двете не е съвсем ясна... Но дори при това положение на мен ми се струва, че боласът беше открит в пластовете на Чападмалалан, които са компактни и хомогенни.“

След това Боман споменава за още едно откритие: „По късно под мое ръководство Пароди продължи да задълбава с кирката на същото място, където беше открит боласът. Тогава съвсем неочаквано на 10 cm под първата, се появи втора топка... Тя приличаше повече на точило, отколкото на болас. Това оръдие (фиг. 5.26) беше открито на дълбочина 10 cm от повърхността на скалата.“ Според Боман по него можело да се забележи износване, предизвикано от продължителна употреба. Малко по-късно, двамата с Пароди открили още една каменна топка (фиг. 5.2в), на около 200 т от първото място и на около половин метър по ниско. За това последно откритие при Мирамар Боман казва, че „няма никакво съмнение, че топката е оформена от човешка ръка“.

Взети като цяло, обстоятелствата около откриването сочат една несъмнено плиоценска дата за боласите от Мирамар. Боман съобщава следното: „Д-р Леман-Нитше изказа мнението, че откритите от нас каменни топки са намерени *in situ* и че следователно са съвременни на повърхността от времето на Чападмалалан, а не са попаднали в пласта по-късно. В това отношение д-р Фон Ихеринг не беше толкова категоричен. Що се отнася до мен, мога да заявя, че не забелязах никакви следи да са попаднали на това място по-късно. Боласите бяха открити на място в изключително твърдия околен терен и нямаше никакви следи, които да свидетелстват за някакво разместване.“

След това Боман изкусно повдига съмнения за измама. Той си представя няколко различни начина, по които Пароди е могъл да постави каменните топки. Освен това той забил връх на стрела в бедрена кост от токсодонт, за да демонстрира как Пароди е подготвил фалшификацията. Самият Боман, обаче, е принудена да признае: „Без съмнение в крайния анализ не съществува неопровержимо доказателство за измама. Напротив – много от обстоятелствата говорят в полза на автентичността на находките.“

Трудно е да се разбере, защо Боман таи такива съмнения спрямо Пароди. Би могло да се изтъкне, че Пароди едва ли е искал да изложи на риск – като изфабрикува фалшиви открития *f*- доброто място на музеен уредник, което заемал от дълго време. При всички положения музейните служители настоявали Пароди да оставя всеки създаден от хора предмет на място, така че да може да бъде фотографиран, изследван и изваден от специалистите. Тази процедура е много по-съвършена от онази, която е била използвана при много от известните открития, с които се аргументира общоприетият сценарий за човешката еволюция. Например повечето от свързаните с *Homo erectus* открития на о. Ява, за които съобщава Фон Кьонигс-валд, са били направени от местни работници. За разлика от Пароди те не оставяли фосилите *in situ*, а ги изпращали в кошове на Фон Кьонигсвалд, който често се намирал далеч от мястото на намирането. Освен това прословутата Венера от Вилендорф – една неолитна статуетка от Европа – била открита от строителен работник. От това би следвало да е ясно, че ако подходим със скептицизма на Боман към всички тези случаи, биха възникнали съмнения в автентичността на почти всяко палеоантро-пологично откритие.

Колкото и да е иронично, дори скептиците приемат, че именно сведенията на Боман са най-голямото доказателство за това, че в Аржентина от преди 3 млн. години са съществували човешки същества, които са били способни да изработват оръдия. И дори ако в името на спора приемем, че първата каменна топка, открита при посещението на Боман в Мирамар, е била поставена предварително от Пароди, как ще

обясним втората и третата находка? Те не били предизвикани от уредника Пароди, а от самия Боман, на самото място и без каквото и да било предупреждение. От значение е и че топките били напълно скрити от погледа, а Пароди дори не намекнал за тяхното съществуване.

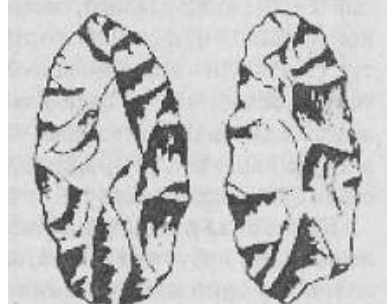
Нашето мнение е, че Ромеро, Бул и Боман, взети заедно, не са предложили нищо съществено, с което да дискредитират откритията на Карлос Амегино при Мирамар. Напротив – Боман дава първокласни доказателства за съществуването на плиоценски хора, които са умели да изработват боласи.

Фиг. 5.5. Врх за метателно оръжие от пласт III на находището Шегуианда. О. Мани-тулин, щата Онтарио, Канада.

Фиг. 5.6. Двустранно ретуширано оръжие от горния пласт ледникови наслаги (пласт IV) на находището Шегуианда.

Фиг. 5.7. Кварцитни бифаси от долния пласт ледникови наслаги (пласт V) при Шегуианда. Геологът Джон Санфорд твърди, че тези оръдия, както и това на фиг. 5.6, са най-малко на 65 000 години.

Още боласи и подобни предмети

Значението на боласите от Мирамар се състои в това, че те доказват съществуването на човешки същества с високо културно ниво през плиоцена и дори през по-ранни периоди. Освен в Южна Америка, подобни предмети са откривани също и в Африка и Европа, отново в плиоценски пластове.

През 1926 г., Джон Бакстър – един от сътрудниците на Дж. Рейд Моар – намерил един особено интересен предмет (фиг. 5.3). Откритието било направено при Брамфорд в наел агите, лежащи под плио-ценската формация Ред Краг. Находището се намира в Англия, близо до Ипсуич.

Моар не отделил голямо внимание на предмета, но три години по-късно находката събудила интереса на Анри Брьой. Ето какво пише той: „По време на престоя ми в Ипсуич, където бях на гости на моя приятел Дж. Рейд Моар, двамата обработвахме предмети, открити под основата на Ред Краг, при Брамфорд. Дж. Рейд Моар ми показва един яйцевиден предмет, който бил прибран заради необичайната си форма. Още от пръв поглед ми се стори, че по предмета има изкуствени набраздявания и фасети. Това ме подбуди да го разгледам с минераложка лупа (фиг. 5.4). Това проучване показва,

че първоначалните ми подозрения са били напълно оправдани и че камъкът е бил оформен от човешка ръка." Брьой го уподобява на „камъните за прашка от Нова Каледония". Според Моар неколцина други археолози се съгласили с този извод. Камъните за прашка и боласите илюстрират едно ниво на технологично развитие, което обикновено се асоциира със съвременния *Homo sapiens*.

Можем да припомним, че в детритните пластове под Ред Краг са открити фо-сили и седименти от обитаеми древни повърхности, които обхващат периодите от еоцена до плиоцена. Следователно камъкът за прашка от Брамфорд може да е на възраст между 2 и 55 млн.' години.

През 1956 г. Г. Х. Р. фон Кьонигсвалд описва различни човешки артефакти, открити в долните нива на обекта в дефилето Олдувай в Танзания. Сред тях имало „голям брой камъни, на които чрез обработка е била придадена грубо сферична форма". Ето какво пише Фон Кьонигсвалд: „Смята се, че това е някаква особено примитивна форма на камъни за хвърляне. Подобни каменни топки, известни по името *volas*, все още се използват от туземните ловци в Южна Америка. Те са завързвани в малки кожени торбички и две или три такива са закрепвани за краищата на дълъг ремък.

Ловецът държи една от топките, завърта другата над главата си и ги пуска."

Фиг. 5.4. Рисуника, която показва следите от целенасоченото оформяне на камъка за пращка, открит в детритния пласт под Ред Краг при Брамфорд, Англия.

Ако приемем, че предметите, за които споменава Фон Кьонигсвалд, наистина са използвани като южноамериканските боласи, то това би означавало, че техните създатели са владеели не само обработката на камък, но и обработката на кожа.

Това обаче става малко проблематично, като отчетем факта, че възрастта на пласт I от Олдувай, в който са намерени каменните топки, е някъде между 1,7 и 2 млн. години. Според стандартните възгледи за човешката еволюция по това време наоколо са се навъртали единствено *Australopithecus* и *Homo habilis*. На настоящия етап на проучванията, няма никакво сигурно доказателство, че австралопитеците са използвали каквито и да било сечива. За *Homo habilis* се смята, че не са били способни да използват толкова сложна технология, колкото се предполага от каменните боласи (ако въобще въпросните предмети са били такива).

Още веднъж се оказваме пред ситуация, която изисква едно очевидно, но забранено предположение – може би, в самото начало на плейстоцена в района на Олдувай са съществували създания със способностите на съвременните хора.

Тези изследователи, които разглеждат подобни хипотези като невероятни, със сигурност ще изтъкнат факта, че те не са подкрепени от фосилни находки. В рамките на общоприетата понастоящем информация, това без съмнение е така. Но ако разширим малко кръгозора си, ще се натъкнем на скелета на Рек, който е напълно човешки и е открит също в дефилето Олдувай, но в по-горния пласт II. Също в близост – при Канам – Луис Лики открил една напълно запазена човешка челюст. Пластовете били еквивалентни на ранно-плейстоцения пласт I. Характерът на находката бил потвърден от научна комисия. В по-скорошни времена, също в Източна Африка, били открити бедрени кости – много подобни на човешки – отново в контекст от ранния плейстоцен. В началото тези отделни кости били приписани на *Homo habilis*. Последвалото откриване на почти цял скелет на индивид от вида *Homo habilis* показало, че някои от анатомичните му характеристики, включително и бедрените кости, го приближават повече до човекоподобните маймуни. Това открива една нова възможност, според която приписаните на *Homo habilis* бедрени кости да са принадлежали на физически модерни хора, които да са обитавали Източна Африка през ранния плейстоцен. Ако разширим проучването си и из други части от света, ще можем да умножим примерите за напълно човешки фосилни останки, отнасящи се към ранния плейстоцен и дори към по-ранни епохи. В този контекст боласите от Олдувай не изглеждат не на място. Възможно е това да не са боласи. Ето какво казва Мери Лики за тази вероятност: „Макар да не разполагаме с преки доказателства за това, че тези предмети са били използвани като боласи, все още не се е появила алтернативна хипотеза, която да обясни едновременно и големия им брой, и грижливата им обработка. Ако са били използвани просто за хвърляне – с малка възможност да бъдат намерени отново – би било невероятно да е вложено толкова много време в тяхната обработка.“ По-нататък авторката добавя: „Л. С. Б. Лики също застава зад употребата

им като боласи и тази хипотеза би могла да се окаже вярна."

Луис Лики съобщил за откриването на истинско костено сечиво, в същия пласт, където били открити и каменните боласи. През 1960 г. той казва следното: „Изглежда, че става дума за нещо като „лъскачка“, използвана при обработката на кожа. Това предполага, че създателите на Олдованската култура са водели много по-напреднал начин на живот, отколкото повечето от нас предполагаха."

Сравнително развити находки от Северна Америка

Тук ще се спрем на някои сравнително усъвършенствани аномални палеолитни сечива, открити на територията на Северна Америка. Ще започнем с тези от Шегуианда, Канада. Находището се намира на о. Манитулин в езеро Хурон на север. Много от тези северноамерикански находки не са особено древни, но тяхното значение се състои в това, че могат да ни дадат поглед към вътрешните проблеми на археологията и палеоантропологията. Вече видяхме как научната общност потулва данните, чието съпоставяне с доминиращата теория за човешката еволюция би предизвикало неудобства. В този случай ще се сблъскаме с един друг аспект на това явление – личните мъки и проблеми на тези учени, които са имали нещастieto да направят подобни аномални открития.

Шегуианда: археологията като вендета

В периода между 1951 и 1955 г. Томас Лий – антрополог към Националния музей на Канада – провел разкопки при Шегуианда, на о. Манитулин в езерото Хурон.

В горните пластове на находището, на дълбочина около 6 инча (15,6 cm) {ниво III}, били открити различни върхове за копия (фиг. 5.5). Лий ги определил като късни.

При по-нататъшните разкопки бил достигнат глинест ледников пласт – каменни наслаги, оставени от отдръпващите се ледници, – в който също били открити оръдия (фиг. 5.6). Това означавало, че тук са живели човешки същества, преди или по време на последното североамериканско заледряване, обозначено като Уисконсин, Влизането в дълбочина показало, че отдолу има още един глинест пласт, в който също имало оръдия (фиг. 5.7). Пластовете под тези глини също съдържали различни сечива.

Каква била възрастта на тези оръдия? Трима от четиримата геолози, които проучили обекта, заключили, че те трябва да се отнесат към последния междуледников период. Това дава възраст между 75 000 и 125 000 години. Накрая в общото си становище четиримата се съгласили на компромис от „минимум“ 30 000 години. Лий продължил да подкрепя междуледниковата възраст на откритите оръдия.

Единият от въпросните геолози – Джон Санфорд от университета на щата Уейн – по-късно се обявил в подкрепа на Лий. Той предоставил много геологични факти и доказателства, които показвали, че находището Шегуианда датира от Сангамонския междуледников период или от междустадиялния период Сен Пиер – едно затопляне

в самото начало на заледряването Уисконсин. Тази гледна точка, защитавана от Лий и Санфорд, не получила голяма подкрепа от страна на останалите учени.

Ето какво си спомня Лий: „Откривателят [Лий] беше изгонен от поста си в гражданските служби и дълго време остана безработен; публикациите бяха свалени от печат; редица видни изследователи от Брамините [личности с висока култура и интелект, особено членове на семейства от Нова Англия, смятани за аристократични] представиха невярно информацията...; тонове находки изчезнаха в хранилищата на Националния музей на Канада; директорът на Националния музей [д-р Жак Русо], който беше предложил да се издаде монография върху обекта и който отказа да уволни откривателя, сам беше уволнен и изпратен в изгнание; хора с могъщи и престижни длъжности упражниха натиск, за да овладеят шестте находки от Шегуианда, които не бяха прикрити навреме; обектът беше превърнат в курорт. Всичко това стана в продължение на четири дълги години, без хората от гилдията да си направят труда да

погледнат -докато все още имаше време за това — за какво точно става дума. Шегуианда щеше да повлече след себе си неловките признания, че Брамините няма как да са знаели всичко. Резултатите от проучванията щяха да наложат пренаписването на почти всяка книга в областта. Те трябваше да бъдат задушени. Те бяха задушени."

В опитите да публикува доклада си, Лий срещнал огромни трудности. Ето какво пише той, описвайки своето безсилие: „Някой нервен и боязлив редактор, чиито изострени сетива биха доловили всяка заплаха, надвиснала над поста, сигурността, репутацията или преценката му, дава копия от подозрителната статия на един-двама съветници, които да са с необходимото положение, за да могат да дадат безопасно мнение. Те прочитат материала, или по-скоро само го преглеждат, в търсене на няколко подбрани фрази, които да могат да използват срещу автора (всъщност мнението им е формирано отдавна въз основа на носещите се клюки или на дочутото в задимените коридори на научни конференции – дребнави сплетни, които да им кажат, че авторът живее в собствен свят, че е единак или недосегаем). След това, с няколко остри, неподлежащи на оспорване и абсолютно неоправдани изказвания, те просто „убиват" статията. Красотата – както и порочността – на цялата система се състои в това, че те остават анонимни завинаги."

Повечето от основните съобщения относно Шегуианда се появили в „Антрополоджикал Джърнъл ъф Канада", чиито основател и главен редактор бил самият Лий. Когато той умира през 1982 г. списанието е поето за кратко от сина му – Робърт И. Лий.

Не било възможно, разбира се, именитите учени просто да не споменават Шегуианда. Когато това се налагало обаче, тенденцията била, доказателствата за необичайно древната възраст на обекта да бъдат премълчавани, пренебрегвани или представяни погрешно.

Ето какво пише Робърт, синът на Лий: „На студентите се предлага невярното обяснение, че Шегуианда е пример за следледниково свличане на пластове, а не за ледникови наслаги от периода Уискон-син."

Първоначалните публикации дават необорими доказателства срещу тезата за пропадане на земни маси. Лий-старши пише, че мнозина геолози „заявиха, че наслагите несъмнено биха били определени като ледникови глини, ако не беше наличието на артефакти. Почти всички изследователи, които посетиха обекта, реагираха по този начин". Санфорд от своя страна казва следното: „Може би най-силното потвърждение, че тези неясни наслаги са ледникови отлагания, дойде от посещението през 1954 г. на четиридесет или петдесет геолози. Случаят за това беше една екскурзия на Геоложкото общество от басейна на Мичиган. По това време разкопките бяха в ход и глинестите пластове все още можеха да се видят. Въпросните седименти бяха представени на групата като глинести наслаги и никой не изрази съмнения в това обяснение. При всички положения, ако имаше някаква възможност за съмнения относно характера на пластовете, те щяха да бъдат изразени още тогава."

Ако единият подход към проблема е да се отрича, че неясните пластове с оръдията са глини, другият се състои в това да се изискват изключително големи доказателства за съществуването на хора на това място и по това време. Джеймс Б. Грифин – антрополог към Университета на Мичиган – заявява следното: „В Северна Америка има голям брой места, за които се твърди, че са били обитавани от ранни индианци в дълбока древност. Написани са дори цели книги, посветени на тези несъществуващи обекти." Според Грифин Шегуианда също попада в числото на несъществуващите обекти.

Той казва, че един истински обект трябва да притежава „ясно определим геологичен контекст... изключващ възможността за нарушения или вторични

отлагания." Освен това Грифин настоява обектът да бъде проучен от няколко геолози, които да са специалисти именно по представените формации; те трябва да достигнат до съгласие. На обекта също така трябва да има „разнообразие от сечива и останки... добре запазени животински кости... поленови анализи... макроботанически материали... човешки кости." Изискванията на Грифин включват и датиране по радиовъглеродния и други методи.

При така зададените условия на практика нито едно от местата, където са били направени големи палеоантропологични открития, не би могло да бъде определено като автентичен обект. Например повечето от африканските находки на *Australopithecus*, *Homo habilis* и *Homo erectus* не са направени в ясно определени геологични контексти, а на повърхността или в пещерни наслаги. Подобни ситуации е много трудно да бъдат интерпретирани от геологична гледна точка. Повечето от явайските находки на *Homo erectus* също са от повърхността, с много неясни местонахождения.

Интересно е да се отбележи фактът, че Шегуианда отговаря на почти всички от строгите изисквания на Грифин. Оръдията са открити в геологичен контекст, който е много по-ясен от тези на повечето от приетите за безспорни находища. Няколко специалисти по североамерикански ледникови наслаги очевидно са постигнали съгласие по отношение на една възраст от над 30 000 години. Няма никакви доказателства, които да показват нарушения на пласта или вторични отлагания. Открити са различни оръдия, направени са поленови анализи и радиовъглеродно датиране, има и макроботанически материали (торф).

Находището при Шегуианда заслужава много повече внимание, отколкото е получило. Като се връща назад към времето, когато за първи път установил, че оръдията са открити в ледникови глини, Т. И. Лий пише следното: „В този момент, някой по-мъдър от мен би заровил сондажите и би се скрил в нощта, без дори да спомене за това... И наистина, при своето посещение един виден антрополог възкликна с недоверие: „Нали нищо не намирате там долу?“ Когато ръководителят му отговори: „Да бе, нищо! Защо не слезеш и не провериш сам?“, той ме посъветва да забравя за всичко, открито в ледниковите наслаги, и да се концентрирам върху по-късните материали, намирани над тях."

Луисвил и Тимлин: вендетата продължава

През 1958 г. близо до Луисвил, щата Тексас, бил проучван обект, на който били открити каменни оръдия и обгорени животински кости. Находките били намерени в комплекс, който включвал и огнища. По-късно, когато разкопките били продължени, били проведени и радиовъглеродни анализи на въглени от огнищата, които показали възраст от най-малко 38 000 години. Малко след това бил открит и един връх тип Кловис. Хърбърт Александър – по това време дипломиран студент по археология – е описал какво точно се случило с тези открития. „В редица случаи – заявява той — изказваните по това време мнения бяха, че огнищата са направени от хора и че комплексът от животински останки е автентичен. Когато се появили датировките обаче, някои хора променили становищата си, а когато беше открит и връхът от тип Кловис, критиките и общото игнориране станаха съвсем явни. Тези изследователи, които по-рано приемаха пещите и/или животинските останки, започнаха да се съмняват в спомените си."

Откриването на връх от тип Кловис в пласт на 38 000 години предизвикало обръкване, тъй като ортодоксалните антрополози отнасят първите такива предмети към времето отпреди около 12 000 години, с което се отбелязва и първото проникване на хора в Северна Америка. Появили се критики, в които се твърдяло, че връхът от Луисвил е подхвърлен с цел фалшификация. Други твърдели, че получените по радиовъглеродния метод датировки са погрешни.

След като споменава няколко други такива случая, при които откритията са били осмени или отхвърлени, Александър припомня една реплика, че „за да бъдат разрешени проблемите, свързани с ранните хора, скоро ще са необходими адвокати". Това може би не е толкова лоша идея в една област като археологията, в която личните мнения определят статуса на фактите, а самите факти се разтварят в системи от интерпретации. Адвокатите и съдилищата могат да помогнат на археолозите да достигнат по-лесно до научния консенсус, който минава за установена истина в тази област. Но Александър отбелязва и това, че съдебната система изисква наличието на съдебни заседатели, а първият въпрос, който съдията им поставя, е

„Стигнахте ли до решение по случая?". Много малко са археолозите, които още не са стигнали до решение по въпроса за датата на първото човешко проникване в Северна Америка.

Тезата за това, че върховете от тип Кловис са най-ранните оръдия в Новия свят била поставена под съмнение и от разкопките на обекта Тимлин – в планините Катскил в щата Ню Йорк. В средата на 70-те години на ХХ в. там били открити оръдия, много подобни на тези от Горния Ашел в Европа. В Стария свят, Ашелските оръдия обикновено се приписват на *Homo erectus*. Връзката не е сигурна, тъй като по тези обекти обикновено липсват скелетни останки. Въз основа на ледниковата геология възрастта на находките от Катскил била определена на около 70 000 години.

Хуеятлако, Мексико

През 60-те години на ХХ в. Хуан Армента Камачо и Синтия Ъру-ин-Уилямс открили при Хуеятлако, близо до Валсекило, усъвършенствани каменни сечива (фиг. 5.8), способни да съперничат и на най-добрите произведения на европейските кроманьонци. Находището се намира на 75 мили (120,6 km) югоизточно от Мексико Сити. В близост, при Ел Корно, били открити малко по-груби оръдия. Изглежда, че нито при Хуеятлако, нито при Ел Хорно можело да има никакви съмнения в стратиграфската позиция на оръдията. И все пак, тези артефакти имат една много проблематична характеристика: екипът от геолози, работещ за Геологическия институт на САЩ, определил възрастта им на около 250 000 години. Екипът, който работел с финансовата подкрепа на Националната научна фондация, включвал следните лица: Харолд Молд и Вирджиния Стийн-Макинтайър, и двамата от Геологическия институт на САЩ, и покойния Роалд Фриксел от Университета на Вашингтон.

Според твърденията на геолозите необичайно голямата възраст на артефактите, открити при Валсекило, била потвърдена по четири независимо използвани метода за датиране: (1) датиране по радиоактивни изотопи на урана; (2) датиране по проследяване на периода на полуразпад; (3) датиране по хидрацията на тейфрита (базалтова смола); (4) проучване на минералното изветряне.

Както можело да се очаква, отнасянето на обекта Хуеятлако към времето от преди 250 000 години, потвърдено от екипа геолози, сложило началото на яростни спорове. Ако тази възраст бъде приета, тя би революционизирала не само антропологията на Новия свят, но и цялостната представа за произхода на човека. Смята се, че човешки същества, способни да създадат толкова съвършени сечива като намерените при Хуеятлако, се появяват за първи път в Африка преди около 100 000 години.

В опитите си да осигури публикуването на резултатите на екипа, Вирджиния Стийн-Макинтайър се сблъскала с много препятствия и силен социален натиск. В бележка, адресирана до неин колега (10 юли 1976 г.), тя заявява следното: „От дочути случайно клюки разбрах, че в определени кръгове тримата с Хол и Роалд сме разглеждани като безпринципни нагаждачи, използвачи и търсачи на слава, и това заради Хуеятлако. Още не мога да се съвзема от удара." Статията на Стийн-Макинтайър и

нейните колеги, посветена на откритията при Хуеятлако, била задържана без никакво обяснение в течение на години. Докладът бил представен за първи път на антроположкия конгрес през 1976 г. и трябвало да се появи в тома на симпозиума. Четири години по-късно Стийн-Макинтайър написала следното, в писмо до Х. Дж. Фулбрайт от Научната лаборатория в Лос Аламос, един от редакторите на така и неотпечатаната книга: „Колективната ни статия за обекта при Хуеятлако е истинска бомба. Тя ще постави човека в Новия свят десет пъти по-рано, отколкото на археолозите би им се искало да вярват. Още по-лошо – повечето от тях смятат, че бифасите¹, открити in situ, трябва да се припишат на Homo sapiens. Според сегашните теории по това време Homo sapiens още не се е появил като вид, та камо ли в Новия свят.“

По-нататък Стийн-Макинтайър обяснява следното: „Археолозите вдигат много шум около Хуеятлако – те дори отказват да вземат под внимание находките. От втора ръка разбрах, че различни представители на гилдията ме смятат за: 1) некомпетентна, 2) търсачка на сензации, 3) безпринципна използвачка, 4) непочтена, 5) луда. Очевидно е, че нито едно от тези мнения не помага на професионалната ми репутация! Единствената ми надежда, за да изчистя името си, остава отпечатването на статията за Хуеятлако. Така тези хора сами ще могат да преценят фактите.“ След като не получила отговор, Стийн-Макинтайър поискала да изтегли статията, но така и не получила ръкописа си.

Една година по-късно (8 февруари 1980 г.) тя писала до Стив Портър – редактор на „Куотърнъри Рисърч“ – с молба да отпечата статията ѝ за Хуеятлако. „Материалите, които искам да обнародвам, дават геологични доказателства — заявила тя. – Фактите са напълно ясни и ако го нямаше обстоятелството, че ще трябва да се пренапишат огромно количество учебници по антропология — не мисля, че ще има някакъв проблем те да бъдат приети от археолозите. Но тъй като нещата са поставени по този начин, антропологическите списания бягат от тях като от чума.“

Стив Портър отговорил на Стийн-Макинтайър (25 февруари 1980 г.) и заявил, че ще обмисли публикуването на спорната статия. Той обаче споменал, че можел да си представи, „колко трудно ще бъде да бъдат получени обективни рецензии от някои археолози“. Обичайната процедура, предхождаща всяка научна публикация, включва предоставянето ѝ на няколко други учени, които да я рецензират, оставайки анонимни. Не е трудно да си представи човек как окопалата се научна ортодоксалност би могла да манипулира този процес и да държи нежеланата информация далеч от специализираната периодика.

В крайна сметка „Ку-отърнъри Рисърч“ (1981 г.) публикували един текст на Вирджиния Стийн-Макинтайър, Ро-алд Фриксел и Харолд Молд. Статията защитавала определената за обекта при Хуеятлако възраст от 250 000 години. Естествено винаги е възможно да се повдигнат възражения срещу археологическите датировки и точно това прави Синтия Бруин-Уи-лямс в едно свое писмо до Стийн-Макинтайър, Фриксел и Молд. В отговора си, Молд и Стийн-Макинтайър отговарят на нейните критики точка по точка. Бруин-Уилямс не се отказала. Тя, както и цялата американска археологическа общност, продължава и досега да отхвърлят датировката, предложена от Стийн-Макинтайър и нейните колеги.

Аномалните находки от Хуеятлако причинили лични загуби и професионални наказания, В това число – прекратяване на финансирането, загубата на работа, средства и личната репутация на Вирджиния Стийн-Макинтайър. Нейният случай ни дава рядката възможност да надникнем в реалните социални процеси на потулване на информация в палеоантропологията, белязани с конфликти и много болка.

Една последна бележка — опитахме се веднъж да си осигурим позволение да използваме снимки на артефактите от Хуеятлако; бяха ни необходими за една публикация. Иформирах я ни, че това разрешение ще ни бъде отказано, ако имаме намерение да споменем „налудничавата“ възраст от 250 000 години.

Пещерата Сандия, Ню Мексико

През 1975 г. Вирджиния Стийн-Макинтайър научила за съществуването на още едно находище на каменни сечива с невъзможно ранна датировка. Това била пещерата Сандия, в щата Ню Мексико, където оръдия от усъвършенствани типове (върхове тип Фолсъм) били открити под сталагмитен пласт, чиято възраст била определена на 250 000 години. Едно такова оръдие е показано на фиг. 5.9.

Вирджиния Стийн-Макинтайър написала писмо до канадския геолог Хенри П. Шварц, който определил датата на сталагмитите, в което се казва следното (10 юли 1976 г.): „Не мога да си спомня дали точно с вас или с някой от вашите колеги говорих през 1975 г. на конференцията в Пенроуз (Мамутските езера, Калифорния). Човекът, с когото говорих, докато се бяхме наредили на опашката за обяд, спомена за сталагмитен пласт над находище на артефакти в пещерата Сандия. Датирването било направено по радиоактивните изотопи на урана. Получената възраст го беше разстроила силно – тя беше в силно противоречие с общоприетата хипотеза за проникването на хората в Новия свят. Едва не си изпуснах таблата, когато той спомена, че тя била някъде около четвърт милион години. Бях изненадана не толкова от голямата възраст, а че тя толкова добре съвпаднаше с датировките, които бях получила за едно спорно находище със следи от ранно човешко обитаване в Централно Мексико... Едва ли е необходимо да споменавам, че много бих искала да науча нещо повече за вашата датировка и отношението ви към нея!“ Според Стийн-Макинтайър тя така и не получила отговор на това писмо.

Тя писала и до ръководителя на разкопките при Сандия и също поискала информация относно възрастта на находището. В този случай бил получен отговор (2 юли 1976 г.), който гласял следното: „Надявам се, че няма да използвате тази „червива ябълка“, за да доказвате нещо, не и преди да сме имали шанса да преценим за какво става дума.“

Стийн-Макинтайър ни изпрати някои съобщения и снимки на артефактите от Сандия. Ето какво се казваше в придружаващата бележка: „Геохимиците са сигурни в датировките си, но археолозите са успели да ги убедят, че откриващите се под травертина (шуп-лест варовик) артефакти и въгленчета са резултат от дейността на гризачи... Как ще обяснят обаче артефактите, които са вградени във варовитата кора?“

Неолитни сечива от златоносния район на Калифорния

През 1849 г. в чакъла на пресъхналите речни корита по склоновете на планините Сиера Невада в Централна Калифорния било открито злато. Новината привлякла тълпи от съмнителни авантюристи, които се стекли на места като „Градът на брендито“, „Последен шанс“, „Загубеният лагер“, „Можеш да бъдеш сигурен“ и „Разкриване на картите“. В началото самотни златотърсачи промивали люспи и бучки от пясъците на днешните потоци, но скоро се появили големи златодобивни компании, които вкарали в употреба далеч по-значителни средства. Някои дълбаели шахти в планинските склонове, за да проследят докъде ще ги отведат златоносните пластове. Други използвали силни водни струи, за да отмият същите тези чакъли от хълмовете. Миньорите открили стотици каменни артефакти и макар и по-рядко, човешки фосили (Глава 7). Най-значителните артефакти били публикувани от Дж. Д. Уитни, който по това време бил щатен геолог на Калифорния.

Предметите, които били намирани по повърхността и в изкопаната от машините земна маса, били с неопределима възраст, но откриваните в дълбоките минни сондажи и галерии можели да бъдат датирани с по-голяма сигурност. На времето, Дж. Д. Уитни решил, че геологичните податки за златоносните пластове ги отнасят най-късно към плиоцена. Съвременните учени смятат, че някои от тях могат да са дори от еоцена.

Много шахти били прокарани в Плоската планина, окръг Тюо-лумн. Те трябвало да преминат под дебели пластове от базалтов вулканичен материал – латит – преди да достигнат до златоносните базалтовата шапка в продължение на стотици метри (фиг. 5.10). Материалите от чакълестите пластове, които били откривани непосредствено над материковата скала, можели да са на възраст между 33,2 и 55 млн. години, а тези от други нива на същите пластове – в широките граници на 9 до 55 млн. години.

Уитни лично се запознал с колекцията от артефакти от Плоската планина, принадлежаща на д-р Перес Снел от Сонора, щата Калифорния. В нея имало върхове на копия и други оръдия. Снел не разполагал с много информация за откривателите и първоначалната стратиграфска позиция на сечивата. Имало само едно изключение. Ето какво пише Уитни: „Става дума за каменно чукало или някакво друго сечиво, предназначено за стриване. Д-р Снел информирал Уитни, че го извадил „със собствените си ръце от количка, натоварена с пръст от някаква шахта под Плоската планина“. В колекцията имало и човешка челюст, с която Уитни също се запознал. Тя била дадена на д-р Снел от миньорите, които твърдели, че са я открили в наслагите под латитните пластове на Плоската планина в окръг Тюолумн.

Едно по-добре документирано откритие в същата планина било направено от Албърт Дж. Уолтън – един от собствениците на участъка Валънтайн. В златоносните пластове, на 180 фута (55 m) под повърхността и под латитната шапка, Уолтън намерил каменен хаван с диаметър 15 инча (39 cm). От значение е и това, че хаванът бил открит в една хоризонтална галерия, водеща от главната шахта на мината към участъка Валънтайн. Това изключва възможността предметът да е паднал отгоре. Също в мината Валънтайн бил намерен и фрагмент от фосилен човешки череп.

Фиг. 5.10. Страничен поглед към Плоската планина в окръг Тюолумн, щата Калифорния, на който са показани галериите, които проникват в терциерните чакъли под вулканичната шапка (в черно).

Уилям Дж. Синклер предположил, че съществуват връзки между многото хоризонтални галерии, разположени до този участък и че следователно хаванът може да е попаднал там по един от тях. Но по-късно той си призна, че когато през 1902 г. посетил мястото, дори не успял да намери шахтата Вальнтайн. Това не му попречило да използва недоказаното си предположение, за да опровергае съобщението за находката на Уолтън. Ако човек действа по този начин, той би могъл да си намери основания да отхвърли което и да било палеоантропологическо откритие.

През 1871 г. Джеймс Карвин съобщил за още една находка от Плоската планина в окръг Тюолумн: „Този документ трябва да удостовери, че аз, долуподписаният, през 1858 г. открих каменна брад-вичка. Това стана при разработването на няколко минни участъка, известни като компания „Станислаус“, в Плоската планина в окръг Тюолумн, срещу ферибота на О'Бърн, на река Станислаус... Спомената антика беше намерена между 60 и 75 фута (18,2-23 т) под повърхността в чакълен пласт под базалта и освен това на около 300 фута (91,4 т) от началото на галерията. Приблизително на същото място и по същото време бяха открити и няколко хавана.“

През 1870 г. Оливър У. Стивънс представил следната нотариално заверена декларация: „През 1853 г. аз, долуподписаният, посетих галерията Сонора, която се намира в Плоската планина, на около миля (1,6 km) и половина северозападно от ферибота на Шоу. В този момент от гореспоменатата галерия Сонора тъкмо излизаше една количка, натоварена със златоносен чакъл. Аз, долуподписаният, намерих в този чакъл (който произхождаше от под базалта и от галерията, на около 200 фута (61 т) навътре и на дълбочина около 125 фута (38 т) зъб на мастодонт... Заедно с него намерих и каменна антика, която приличаше на голямо каменно мънисто и може би беше от алабастр.“ Това мънисто, ако наистина произхожда от чакълестите пластове, е най-малко на 7 млн. години, като е възможно да е дори на 55 млн. години.

Уилям Дж. Синклер възразил, че обстоятелствата, при които е направена находката, не са достатъчно ясни. При много от общоприетите открития обаче съпътстващите обстоятелства са абсолютно идентични с този случай. Един пример – фосилите от *Homo sapiens sapiens* от Граничната пещера в Южна Африка били открити в купчини пръст, изхвърлени от минни сондажи години по-рано. На фосилите била приписана възраст от 100 000 години, и то главно защото били намерени сред скалните материали. Ако трябва да приложим строгите критерии на Синклер към подобни находки, то те също трябва да бъдат отхвърлени.

През 1870 г. Луелин Пиърс дал следните писмени показания: „Аз, долуподписаният, на днешния ден предадох на господин С. Д. Войд, за да го съхранява в колекцията си от древни каменни антики, един каменен хаван, който очевидно е бил направен от човешки ръце. Хаванът беше откопан от мен, през 1862 г. под Плоската планина. Намерих го в чакъла на около 200 фута (61 т) под повърхността и под базалта,

който беше с дебелина повече от 60 фута (18,2 т) и на около 1800 фута (549 т) от отвора на тунела. Находката беше направена в сондажа, известен като компания „Бостън Тънел". Чакълестите пластове, в които бил открит хаванът, са на възраст между 33 и 55 млн. години.

Уилям У. Синклер възразил, че хаванът е изработен от андезит -тъмна вулканичя скала, която не се намира в дълбоките чакълести пластове на Плоската планина. Съвременните геолози съобщават обаче, че в района на север от Плоската планина има четири находища, които са със същата възраст като предвулканичните златоносни пластове и съдържат залежи от андезит. Андезитните хавани биха могли да бъдат ценна стока и биха могли да бъдат пренасяни на значителни разстояния с лодки и салове, а дори и по суша.

Според Синклер Пиърс открил заедно с хавана и още един арте-факт: „На автора беше показана и малка овална плочка от шиста (скалноглинест пласт) с тъмен цвят, на която в нисък релеф бяха гравирани лист и пъпеш... По плочката не личаха следи от износване, причинено от чакъла. Всички драскотини са късни нарушения. Изображението показва ясни следи от стоманено острие и явно е било замислено и изпълнено от художник със значителни умения."

Синклер не уточнява какво точно го е накарало да мисли, че изображенията по плочката са направени със стоманено острие. Следователно той може и да греши по отношение на използвания инструмент. При всички случаи шистовата плочка била открита заедно с хавана в предвулканичните чакъли, намиращи се дълбоко под латитната шапка на Плоската планина в Тюолумн. И дори по нея да има следи от гравирание със стоманено острие, това не означава, че е късна. Човек би могъл да достигне до логичното заключение, че изображението е направено от човешки същества, които вече са били достигнали сравнително високо културно равнище; това трябва да е станало преди 33-55 млн. години. Синклер казва също, че по плочката не се забелязвали следи от триенето в чакъла. Може би тя не е била влачена дълго от някой поток и следователно е останала нена-рушена. Освен това, възможно е тя да е попаднала в чакълестите наслаги на някое пресъхнало легло.

На 2 август 1890 г. Дж. Х. Нийли подписал следното изявление, описващо направените от него открития: „През 1877 г. господин Дж. Х. Нийли бил надзирател на компанията „Монтесума Тънел", и прокарал гарлерията Монтесума в чакълестия пласт, който се намира под лавата на Плоската планина, окръг Тюолумн... На разстояние между 1400 и 1500 фута (427 и 457 m) от отвора на тунела, и на между 200 и 300 фута (61 и 91 т) от края на солидния пласт лава, господин Нийли забелязал няколко върха за копие, направени от тъмен камък, с дължина почти един фут (30 cm). Когато продължил проучването, самият той открил малък хаван с диаметър 3-4 инча (8-10 cm) и с неправилна форма. Откритието било направено на 1-2 фута (1,6-3,2т) от върховете за копия. След това той намерил голямо, добре оформено чукало, което сега е собственост на д-р Р. И. Бромлей, и в близост – голям и много правилно оформен хаван, понастоящем също собственост на д-р Бромлей." Последните две находки са показани на фиг. 5.11.

Клетвената декларация на Нийли про-дълждава по следния начин: „Всички тези антики били намерени... близо до мате-риковата скала, може би на около един фут (1,6 т) над нея. Господин Нийли декларира, че е абсолютно невъзможно те да са попаднали на това място по друго време, освен при образуването на чакълестия пласт и преди образуването на вул-каничната шапка. Не се забелязвали каквито и да било следи от нарушаване на земните маси, нито пък някаква естествена пукнатина нито на това място, нито в близост." Местонахождението на арте-фактите в чакъла, близо до материковата скала на Плоската планина, издава възраст между 33 и 55 млн. години.

През 1898 г. Уилям Х. Холмс решил да интервюира Нийли и през 1899 г. публикувал следното резюме на казаното от него: „Един от миньорите, който излязъл за обяд, донесъл в кабинета на надзорника каменен хаван и счупено чукало, за които казал, че били намерени в най-дълбок ата част на галерията, на около 1500 фута (457 т) от входа на мината. Господин Нийли го посъветвал, когато се връща на работа, да се огледа на същото място за други сечива. Напълно според очакванията му, там били открити още два предмета – малък яйцевиден хаван, с диаметър 5-6 инча (13-15,6 cm), и плосък хаван или паница, с диаметър 7-8 инча (18-21 cm). Тези две находки сега са с неизвестно местонахождение. При друг случай, един работник от мината му донесъл много обсидианови остриета или върхове на копия. Те били единадесет на брой и били със средна дължина около 10 инча (26 cm).”

Двете описания се различават. Ето какво казва Холмс, по отношение на Нийли: „По време на нашия разговор той не спомена да е бил в мината, когато се били направени откритията.” Това може да се интерпретира по посока на заключението, че Нийли е излъгал при първоначалните си показания. Но току-що цитираният пасаж всъщност съдържа думи не на Нийли, а на Холмс, който казва следното: „Неговите (на Нийли) показания, които аз записах в бележника си по време на и непосредствено след интервюто, бяха с това съдържание.” Може да се поспори дали трябва да вярваме повече на индиректното обобщение на думите на Нийли, направено от Холмс, или на нотариално заверената клетвена декларация на самия Нийли, под която той е сложил подписа си. От значение е и това, че Нийли не е потвърдил истинността на версията на Холмс за техния разговор.

Едно по-късно интервю с Нийли, направено от Уилям Дж. Синклер през 1902 г.,

подказва с голяма доза сигурност, че Холмс е сгрешил. Като обобщава казаното от Нийли, Синклер пише следното: „Един от миньорите (Джо), който работел дневна смяна в галерията Монтесума, изнесъл от мината каменна паница или поднос с дебелина около два инча (5 cm). Нийли посъветвал Джо да се огледа, на същото място за още предмети... По време на нощната смяна господин Нийли отишъл там и в една яма за укрепваща греда „мер-нал“ един от обсидиановите върхове за копия. С изключение на донесения от Джо, всички останали били намерени лично от господин Нийли, по едно и също време, на площ с диаметър около 6 фута (2 т), намираща се в периферията на тунела. Оръдията лежали в чакъла, близо до материковата скала, и били смесени със субстанция, която приличала на въглини.” Ако претеглим внимателно всички показания, би трябвало да стигнем до заключението, че самият Нийли е слязъл в мината и сам е извадил оръдията от чакъла.

Ето какво казва Холмс относно обсидиановите върхове за копия, намерени от Нийли: „Идентични обсидианови остриета са били откривани в погребални ями в този район заедно с останки от индианците дигър. От това може да се заключи, че донесените на господин Нийли върхове са били намерени от миньорите в някой от некрополите, които се намират в съседство.” Но Холмс не е представил никакви доказателства, че миньорите наистина са намерили остриетата в гробни ями.

Той просто заявява следното: „Това, как единадесет големи върха за копия са попаднали в мината и дали въобще произхождат от мината, са въпроси, на които не се наемам да отговоря.”

Ако използваме методите на Холмс, бихме могли да дискредитираме което и да било палеоантропологично откритие: трябва просто да откажем да повярваме на съобщените данни и да предложим всевъзможни неясни алтернативни обяснения, без да отговаряме на въпросите, които напълно закономерно ще ни бъдат поставени.

Ето какво още пише Холмс по въпроса за обсидиановите остриета: „Изглежда много невероятно те да произхождат от леглото на терциерен поток; как би могло едно струпване от единадесет крехки листовидни предмета да остане неразпръснато в тези условия; как е възможно чупливите стъквени остриета да устоят на разрушителните сили, действащи в леглото на един поток; и как е възможно такъв брой крехки остриета да останат незасегнати от кирките на работниците, копаещи в тъмната галерия?“ Човек би могъл да си представи многобройни обстоятелства, при които струпването от предмети може да се е запазило незасегнато в леглото на един терциерен поток. Да предположим, че в някакъв момент през тер-циера група търговци са преминавали или са плавали през потока. При това те са изпуснали известен брой обсидианови остриета, които са били опаковани здраво в парче кожа или тъкан. Възможно е пакетът с остриетата да е попаднал в дълбока дупка на дъното и да е бил покрит бързо от чакъла, като по този начин да се е запазил сравнително незасегнат в продължение на десетки милиони години. Това, как сечивата са останали цели при откриването си, също не поставя непреодолими препятствия. В момента, в който Нийли е разбрал за остриетата, той е могъл да предприеме необходимите предпазни мерки, за да ги запази. Очевидно той е направил точно това. Може дори да е счупил някои от тях.“

В един доклад, представен пред Американското геоложко общество през 1891 г., геологът Джордж Ф. Бекер казал следното: „За мен лично щеше да бъде по-удовлетворително, ако сам бях откопал тези оръдия, но не мога да откроя нито една причина, която да обяснява, защо показанията на господин Нийли да не са достатъчни, както биха били моите. Той е също толкова компетентен, колкото съм и аз, да открие пукнатина, водеща към повърхността, или пък следи от древни сондажи. Всеки миньор ги разпознава на момента и изпитва огромен страх от тях. Някой биха могли да предположат, че работниците на Нийли са „подхвърлили“ сечивата, но никой, който е запознат с минното дело, не би възприел сериозно подобна хипотеза... Златоносните чакъли изискват много копаене, в повечето случаи – дори използването на взрив – и дори и най-некомпетентният надзирател не би могъл да бъде измамен по този начин... На кратко, не можем да избягаме от заключението, че споменатите в показанията на господин Нийли сечива наистина са лежали близо до дъното на чакъла и че те са се оказали там, където са били намерени, по същото време, когато са били отложени и речните наслаги.“

Макар разглежданите досега оръдия да са били откривани от миньори, има и един случай, в който артефакт е бил открит на място от учен. През 1891 г., Джордж Ф. Бекер съобщава пред Американското геоложко общество, че през пролетта на 1869 г. геологът Кларънс Кинг — директор на Службата на Четиридесетия паралел -провеждал проучване при Плоската планина в Тюолумн. По това време, той открил каменно чукало, вградено дълбоко в депозит от златоносен чакъл, притиснат под шапка от базалт или латит. Този пласт е бил подложен на ерозия едва малко преди това. Ето какво казва Бекер: „Господин Кинг е абсолютно сигурен в това, че този предмет е бил открит на място и че е оригинална част от чакълестия пласт, в който е открит. Трудно е да си представим по-удовлетворително доказателство, което да потвърди откриването на сечива в златоносните, предледникови, суббазалтови чакъли.“ От това описание и от съвременното геологично датироване на пластове от Плоската планина става ясно, че находката е била на възраст от над 9 млн. години.

Дори Холмс бил принуден да признае, че чукалото на Кинг, което било

включено в колекцията на Института Смитсоновиън, „не може с лека ръка да бъде подлагано на съмнения". Холмс внимателно претърсил района и отбелязал присъствието на няколко хромелни камъка на съвременни индианци, които били пръснати по повърхността. Ето какво казал той: „Опитах се да разбера дали е възможно някой от тези предмети да е попаднал в откритите туфни {шуплести варовити} пластове е скорошен или сравнително скорошен момент, тъй като това понякога се случва – при преотлагания и повторни споявания на свободни материали. Не можах да достигна до никакви сигурни заключения по този въпрос." Ако Холмс беше намерил и най-малкото сигурно доказателство за подобен процес, той щеше здраво да прегърне тази възможност да хвърли сянка на подозрение върху чукалото, открито от Кинг.

Но понеже не намерил нищо друго, с което да дискредитира това съобщение, Холмс се ограничил с това, да се учуди от факта, „че господин Кинг е пропуснал да публикува находката – че е пропуснал да даде на света информацията, която може да се окаже най-важното наблюдение върху историята на човешкия род, правено някога от някой геолог, а я е оставил да се появи 25 години по-късно чрез посредничеството на д-р Бекер." В своя доклад Бекер отбелязва следното: „Аз показах на господин Кинг съобщението за неговото откритие и той потвърди, че то е правилно."

Дж. Д. Уитни също съобщил за открития, направени под ненарушени пластове с вулканичен произход на други места, а не само под латитната шапка на Плоската планина в Тюолумн. Сред тях имало каменни оръдия, намерени в златоносните пясъци при Сан Андре-ас, окръг Калаверас, при Спаниш Крик в окръг Ел Дорадо и при Чероки в окръг Бют.

Еволюционистки предубеждения

В светлината на представените данни е трудно да оправдаем упоритото противопоставяне срещу находките от Калифорния, демонстрирано от Холмс и Синклер. Те не успели да открият доказателства за измама, а предположенията им, че преносимите хавани и върховете на копия са били внесени в мините от индианци, също не са много правдоподобни. Един съвременен историк – У. Търентин Джак-сън от Калифорнийския университет в Дейвис – изтъква следното: „По време на златната треска индианците са били изгонени от района на минните сондажи и рядко са влизали в контакт с подвизава-щите' се там златотърсачи."

При това положение някой би могъл да се запита защо Холмс и Синклер проявили такова упорство в опитите си да дискредитират доказателствата за съществуването на хора през терциера, представени от Уитни. Един от важните ключове към разбирането на този феномен се съдържа в следното изказване на Холмс: „Може би, ако проф. Уитни би схванал същината на човешката еволюция такава, каквато си я представяме днес, той би се поколебал да обяви публично заключенията си, независимо от впечатляващия арсенал свидетелства, с които се е сблъскал." С други думи, ако фактите не съответстват на общоприетата теория, то те – независимо от това, колко са категорични – трябва да бъдат отхвърлени.

Не е трудно да се разбере защо един поддръжник на човешката еволюция – какъвто е бил Холмс – би искал да направи всичко възможно, за да дискредитира всяка информация, която изтегля съществуването на съвременния вид хора твърде далеч в миналото. Защо Холмс се е чувствал толкова уверен в себе си? Една от причините за това е била появата на Явайския човек (*Pithecanthropus erectus*). Това откритие, направено от Йожен Дюбоа през 1891 г., е приветствано като дълго търсеното „липсващо звено", което да свърже съвременните хора с техните предполагаеми предци – някакви човекоподобни създания. Холмс заявил, че „данните на Уитни остават непотвърдени" и че „те предполагат съществуването на човешка раса, която да е поне един път и половина по древна от *Pithecanthropus erectus* на Дюбоа, който пък може да

се разглежда единствено като някаква зачатъчна форма на човешко същество." За всички подкрепящи спорния Явайски човек (Глава 8) било необходимо да се унищожи всяка информация, която да предполага, че още преди него е имало съвременни хора. Холмс бил един от главните палачи. Ето какво казва той за находките от Калифорния: „Може да се очаква, че ако тази информация не получи по-късно потвърждение, тя постепенно ще загуби значението си и ще изчезне; науката обаче не може да чака тази досадна селективна процедура и е необходимо да се предприеме нещо, което да ускори това решение." Редица учени, сред които Холмс и Синклер, свършили своята част от работата. Тактиката им остава под въпрос.

Алфред Ръсел Уолъс, който си поделя с Дарвин заслугата за формулирането на теорията за еволюция чрез естествен подбор, изразил ужаса си от това, че доказателствата за съществуване на физически развити хора през терциера са подложени на „атаки с всички възможни средства — съмнения, обвинения и присмех".

В едно детайлно проучване на сведенията за голямата древност на хората в Северна Америка Уолъс придава голямо значение на описанието, което прави Уитни на откритите в Калифорния терциерни човешки фосили и каменни оръдия. В светлината на недоверието, с което находките от златоносните пясъци и други подобни места били посрещнати в определени среди, той изказал мнението си, че „правилният начин, по който трябва да се третират сведенията за древността на човека, е да се опишат и да се приемат за известно време; това трябва да е така при всички случаи, при които подобно отношение би било адекватно към което и да било животно. Не би трябвало, както се случва често сега, тези данни да бъдат разглеждани като недостойни да бъдат приети и техните откриватели да бъдат подлагани на всевъзможни обвинения, от сорта че са фалшификатори или жертви на фалшификация."

Въпреки всичко, интелектуалната атмосфера в началото на ХХ в. подкрепила възгледите на Холмс и Синклер. Какво – терциерни каменни сечива, при това като тези на съвременните хора? Скоро тези неща станали неподходящи за съобщаване, неактуални за защитаване и удобни за забравяне. Подобни възгледи все още са валидни, при това с такава сила, че откритията, които дори съвсем малко поставят под въпрос доминиращите тези върху човешката праистория, са потулвани бързо и ефективно.

6. Доказателства за съществуването на напреднала култура в далечни епохи

Фактите, които разгледахме дотук, създават впечатлението, че дори и да е имало хора в далечното минало, те са били на доста ниско културно и технологично равнище. Някой би могъл да си зададе следния въпрос: ако хората са разполагали с толкова много време, за да усъвършенстват уменията си, защо не откриваме древни артефакти, които да илюстрират развитието на цивилизацията?

През 1863 г. Чарлс Лайъл изразява едно подобно съмнение в книгата си „Миналото на човека": „Вместо най-груба керамика и кре-мъчни сечива... би трябвало да откриваме скулптирани образи, които да са по-прекрасни от тези, които са излезли изпод ръцете на Фидий и Праксител; погребани от времето железопътни линии и електрически телеграфи, от които и най-добрите съвременни инженери да могат да научат ценни неща; астрономически уреди и микроскопи, които да са по-съвършени от всеки един, който би могъл да се намери в Европа, както и всякакви други следи от високи постижения в изкуствата и науките." Историите, които следват, не стигат чак до такива висини, но някои от описаните предмети са свидетелство за неочаквани постижения.

При това, не само че някои от въпросните находки са много по-напреднали от каменните сечива, но също така голяма част от тях са открити в геологични контексти,

които са много по-древни от разглежданите досега.

Огромната част от тези съобщения, с някои малки изключения, произхождат от ненаучна литература. Освен това често самите артефакти са загубени, тъй като не са били съхранени в музеи.

Самите ние не сме сигурни в това какво значение трябва да се приписва на тези изключително аномални сведения. Включваме ги, за да бъде нашето изследване пълно и за да подбудим бъдещи проучвания.

В тази глава ще представим само малка извадка от всички публикации, с които разполагаме. Ако имаме предвид непълното отразяване и редките случаи на съхраняване на тези силно аномални находки, то е много вероятно, всички съществуващи съобщения да са само една малка част от общия брой на подобни открития, правени през последните няколко века.

Артефакти от Екс ан Прованс, Франция

В книгата си „Минералогия“ граф Бурнон е запазил описание на една интригуваща находка, направена от френски работници в края на XVIII в. В разказа си за обстоятелствата около откритието, Бурнон пише следното: „През годините 1786, 1787 и 1788, работниците били заети в една каменна кариера при Екс ан Прованс във Франция. Добитият материал щял да бъде използван при възстановяването в доста грандиозни мащаби на Съдебната палата. Камъкът бил тъмносив варовик, от този вид, който – докато е още в каменолом-ната – е мек. По-късно под въздействието на въздуха се втвърдява. Пластовете били разделени от наслоявания на примесен с глина пясък, който бил повече или по-малко калциран. Първият обработван пласт не показал наличието на никакви чужди тела, но след като работниците били изчерпали първите десет нива и се били захванали с единадесетото, те с учудване забелязали, че долната му повърхност – на дълбочина 40-50 фута (12-15т)-е покрита с раковини. След като приключили и с този пласт и започнали да отстраняват глинестия пясък, отделящ единадесетия от дванадесетия, те открили барабани от колони и други недовършени каменни фрагменти. Материалът бил съвсем същият, като този от каменоломната; освен това те намерили и монети, дръжки на чукове и други дървени части от различни инструменти. Обаче това, което грабнало вниманието им, била една дъска, с дебелина около инч и дължина 7-8 фута (2-2,5 т) \ тя бил разтрошена на много парчета, но нито едно от тях не липсвало и по този начин работниците успели да ги съединят и да възстановят първоначалната форма. Оказало се, че става дума за същия вид дъска, която използвали по това време зидарите и каменоделците: тя била износена по същия начин – с вълнообразни заобляния по ръбовете.“

Граф Бурнон продължава описанието си със следното: „Камъните, които били напълно или частично обработени, не били променили природата си, но парчетата от дъската, инструментите и дървените части на инструментите се били превърнали в ахат, който бил много фин и с приятен цвят. Следователно, тук имаме случай на следи от работата на човешка ръка, лежащи на дълбочина от 50 фута (15 т) и покрити с единадесет пласта плътен варовик: всичко показвало, че работата е извършена на самото място, където са открити следите. Следователно, присъствието на хората е

Фиг. 6.1. Релефни буквообразни форми, които били намерени в мраморен блок в една каменоломна при Филадельфия, щата Пенсилвания. Блокът бил изваден от дълбочина 60-70 фута (18-21 м).

предхождало образуването на скалите, като при това явно те вече са били достигнали до това равнище на цивилизацията, при което са познавали изкуствата, обработвали са камък и са правели колони от него."

Тези редове се появили в „Америкън Джърнъл ъф Сайънс“ през 1820 г.; в наши дни обаче би било твърде невероятно едно подобно съобщение да бъде отпечатано на страниците на някое научно списание. Учените просто не приемат насериозно подобни открития.

Букви по един мраморен блок от Филадельфия

През 1830 г. на един масивен мраморен блок, открит в камено-ломна, на 12 мили (19 km) северозападно от Филадельфия, били открити подобни на букви форми. Камъкът бил изваден от дълбочина 60-70 фута (18-21 т). Съобщение за откритието се появило в „Америкън Джърнъл ъф Сайънс“ през 1831 г. Преди да достигнат до пласта, от който бил отсечен блока с буквите, работниците трябвало да преминат последователно през слоеве гнайс (метаморфна слоеста скала), слюдести шисти, хорнбленда, подобна на талк шиста и първични глини.

Докато разрязвали блока, работниците забелязали правоъгълна вдлъбнатина, с дължина около 1,5 инча (3,9 cm) и ширина 0,625 инча (1,6 cm), в която имало две букви във висок релеф (фиг. 6.1). От намиращия се наблизо Нористаун, щата Пенсилвания, били извикани няколко уважавани господа, които да инспектират предмета на място. Образуването на знаците е трудно да се обясни с естествени физически процеси. Това от своя страна предполага, че те са били създадени от интелигентни човешки същества, живели в далечното минало.

Гвоздей в девонски пясъчник в Англия

През 1844 г. сър Дейвид Брустър съобщил за откриването на гвоздей, който бил здраво захванат в блок от пясъчник, добит в каменоломната Кингууди (Милнфийлд) в Шотландия. През 1885 г. д-р А. У. Мед от Британския геологически институт ни писа, че пясъчникът се отнася към „Долна стара червена пясъчниковка епоха“ (де-вон, преди 360 до 408 млн. години). Брустър бил виден шотландски физик. Той бил основател на Британската асоциация за развитие на науката и автор на важни открития в областта на оптиката.

В доклада си пред Британската асоциация за развитие на науката Брустър заявил следното: „Камъкът от каменоломната Кингууди се състои от редуващи се пластове от твърд камък и мека глинеста субстанция, наречена „тил“; дебелината на отделните пластове камък варират от 6 инча (16 cm) до 6 фута (1,83 т). Този блок в частност, в който е бил открит гвоздеят, е с дебелина 9 инча (23 cm). Върхът на предмета (силно ръждясал), който стърчал от глинестия пласт на около инч и половина (4 cm), бил забелязан, докато работниците приготвяли грубия блок за обработка. Останалата част от гвоздеят, до около един инч (2,6 cm) от главата, лежала на повърхността на камъка, а самата глава се намирала в него.“ Фактът, че главата на гвоздеят е била вградена в пясъчниковия блок, би трябвало да изключва възможността той да е бил забит след отсичането на блока от кариерата.

Златна нишка в камък от Карбона в Англия

На 22 юни 1844 г. в Лондонския „Таймс“ се появило следното любопитно съобщение: „Преди няколко дни, когато няколко работници били наети да добиват камък при Туийд, на около четвърт миля (402 т) под Ръдърфорд-мил, на дълбочина от

осем фута (2,4 т) била открита златна нишка, вградена в камъка." През 1985 г. д-р А. У. Мед от Британския геологически институт ни писа, че камъкът е от ранния карбон (преди 320-360 млн. години).

Метален съд от предкамбрийски пластове при Дорчестър, Масачузетс

В „Сайънтифик Америкън“ (5 юни 1852 г.) се появило следното съобщение, озаглавено „Антика от отминала епоха“: „Преди няколко дни в скалите на хълма на енорийската църква в Дорчестър беше произведен мощен взрив. Това стана недалеч от енорийския дом на преподобния господин Хол. Взривът изхвърли огромна маса скални парчета, като някои от късовете бяха с тегло от няколко тона. Те се пръснаха във всички посоки. Сред скалните късове беше намерен счупен на две метален съд, който също беше изхвърлен от експлозията. Когато двете части бяха съединени, се получи камбанови-ден съд, с височина 4,5 инча (12 cm), диаметър на основата 6,5 инча (17 cm), диаметър на горната част 2,5 инча (6,5 cm) и дебелина на стената около една осма от инча (0,3 cm). Тялото на съда има цвят, наподобяващ на цинк или на някаква сплав, в която има голям процент сребро. По външната повърхност на съда има шест изображения на цветя, които са красиво инкрустирани с чисто сребро, а около дъното на съда има лоза или венец, също инкрустирани със сребро. Релефите, гравиранието и инкрустирането са илюстрация на уменията на незнаен майстор. Този любопитен и неизвестен съд е бил откъснат вследствие на взрива от солидната конгломератна скала от около 15 фута (4,6 т) дълбочина. Сега той е притежание на господин Джон Кетел. Д-р Дж. В. С. Смит, който наскоро беше извършил пътуване из Изтока, където проучил стотици забележителни домакински приспособления, заяви, че никога не е виждал подобно нещо. Той направи рисунка и взе точните размери на находката, за да може да ги представи на научните среди. Няма съмнение в това, че този забележителен предмет е бил вграден в скалата, както вече споменахме; но дали проф. Агасиз или някой друг човек на науката ще може да ни обясни как е попаднал там? Този проблем си струва проучването, тъй като в случая не може да има никаква измама.“

Редакторите на „Сайънтифик Америкън“ са включили следната иронична бележка: „Горните редове препечатваме от Бостънския „Транскрипт“. За нас остава неразбираемо защо този вестник предполага, че проф. Агасиз е по-квалифициран да обясни това от например ковача Джон Доил. Това не е въпрос, свързан със зоологията, ботаниката или геологията, а с един древен метален съд, който може би е бил изработен от Тюбал Каин, първия жител на Дорчестър.“

Според наскоро издадената от Геологическия институт на САЩ карта на района на Бостън и Дорчестър, конгломератът, който сега е наричан „конгломерат Роксбъри“, се отнася към предкамбрийската ера – преди повече от 600 млн. години. Според стандартните представи по това време животът на Земята едва се е бил зародил. Съдът от Дорчестър обаче показва, че – повече от 600 млн. години преди Лейф Ериксон, древния норвежки мореплавател, смятан за откривател според исландските саги на Виланд – земите на изток в Северна Америка – там са живеели способни да обработват метал художници.

Терциерна топка креда от Лаон, Франция

В броя на „Дъ Джиолъджист“ от април 1862 г. е включен английски превод на една интригуваща статия от Максимилиен Мелевил – вицепрезидент на Академичното общество на Лаон, Франция. В нея Мелевил описва кръгла топка креда (фиг. 6.2), която била открита на 75 т под повърхността на земята, в лигнитни пластове при Лаон, отнасящи се към ранния терциер.

Лигнитът (който понякога е наричан и „пепе-ляк“) всъщност представлява меки кафяви въглища. Лигнитните находища при Монтегю, близо до Лаон, лежат в основата на един хълм и се разработват с хоризонтални галерии. Главната галерия е всечена на

600 т в лигнитните пластове.

През август 1861 г, работниците, които копаели в далечния край на шахтата на 225 фута (69 м) под повърхността на хълма видели как някакъв кръгъл предмет паднал от горната част на изкопа им. Предметът бил с диаметър около 6 cm и с тегло 310g.

Ето какво казва Мелевил: „Те специално погледнали къде точно в пласта било леглото му и могат да се закълнат, че той не произхожда от самия пепелив пласт, а че бил загнезден на границата между него и тавана на галерията, където можел да се види негативният му отпечатък." Работниците занесли топката на д-р Лежен, който пък информирал Мелевил.

По-нататък Мелевил обяснява следното: „Много време преди тази находка работниците ми бяха казвали, че са намирали парчета вкаменено дърво... по които имало следи от човешка обработка. Сега дълбоко съжалявам, че тогава не поисках да ги видя, но до този момент просто не вярвах, че това е възможно."

Според Мелевил, нямало никаква възможност топката да е фал-шификат: „В действителност повече от четири пети от нея са с черен, подобен на битум (смола) цвят, който към върха ѝ преминава в жълт кръг. Това се дължи на контакта с лигнита, в който е била загнездена в продължение на толкова много време. Обратното – горната част, която е бил в контакт с варовиковия пласт, е запазила първоначалния мръснобял цвят на кредата... А що се отнася до скалата, в която е била намерена топката, може да се твърди, че тя е напълно девствена и по нея няма никакви следи от по-ранни вкопавания. Таванът на галерията също беше напълно цял и по него не могат да се видят никакви пукнатини, нито пък хлътвания, през които топката да може да е паднала."

Мелевил е по-предпазлив по отношение на това, дали топката е изработена от човешка ръка. Ето какво казва той: „Само въз основа на един факт, пък било то и толкова добре установен, не мога да претендирам да извлека крайното заключение, че са съществували хора, които са били съвременни с лигнитите от Парижкия басейн... Единствената цел, която си поставих при написването на тази статия, беше само да обнародвам това любопитно и странно откритие, каквито и да са последствията от това. По никакъв начин не съм си поставял за задача да го обяснявам. Ще се задоволя с това да го предам на науката и ще изчакам да се появят още открития, които да ми помогнат да оценя значението на това от Монтегю. Едва след това ще мога да оформя мнението си по въпроса."

Редакторите на списанието са добавили следната бележка: „Смятаме, че това решение – да се изчака появата на още утвърдителна информация, преди човешката епоха да се отнесе към долния тер-циер в Парижкия басейн – е мъдро." През 1883 г. Габриел дьо Мор-тийе изказал предположението, че топката креда е била търкаляна от вълните на придошлите терциерни морета и едва по-късно, след като вече е била получила кръглата си форма, е попаднала на мястото, където е била намерена.

Това обяснение обаче не звучи правдоподобно. На първо място, топката има белези, които са несъвместими с действието на вълните. Ето какво казва Мелевил: „Могат да се забележат три големи отцепа с остри ъгли, които показват, че, по време на изработването си, топката е останала свързана с каменния блок, от който е била оформена. Едва по-късно, когато вече е била завършена, тя е била отчупена от него с един-единствен удар, при който са останали тези следи." Ако приемем действието на вълните като обяснение за общата окръгленост на предмета, то това действие е щяло да заглади и острите ръбове, които описва Мелевил. Освен това, ако бъде подложено на продължителното въздействие на морските вълни, едно парче креда най-вероятно ще се разтвори.

Дьо Мортийе заявил, че топката е открита в пласт от ранния ео-цен. Ако наистина тя е била направена от хора, то те трябва да са обитавали Франция преди от

45 до 55 млн. години. За тези, които са привързани към стандартните еволюционни възгледи, този факт може би изглежда невероятен. И все пак той е в хармония с данните, които са предмет на тази книга.

Предмети, открити при сондиране в Илинойс

През 1871 г. Уилям И. Дюбоа от Института Смитсониън съобщил за няколко създадени от хора предмети, които били открити на голяма дълбочина в Илинойс. Първият предмет била един меден, подобен на монета предмет (фиг. 6.3), открит при Лон Ридж, окръг Маршал, Илинойс. В едно писмо до Института Смитсониън, Дж. У. Мофит разказал следното: през август 1870 г. той търсел място за кладенец, като за целта използвал „най-обикновена сонда“. Когато извадил сондата от дълбочина 125 фута (38 т), той открил приличащия на монета предмет „на сондата“.

За да стигне до въпросната дълбочина, той преминал през следните пластове: 3 фута (91 см) почва; 10 фута (3,05 т) жълта глина; 44 фута (13,4 т) синя глина; 4 фута (1,2 т) глина, пясък и чакъл; 19 фута (5,8 т) виолетова глина; 10 фута (3,05 т) твърд кафяв пласт; 8,5 фута (2,6 т) зелена глина; 2 фута (61 см) пръст с растителни останки; 2,5 фута (76 см) жълта глина; 2 фута (61 см) твърд жълт пласт; 20,5 фута (6,25 т) смесени глини.

През 1881 г. А. Уинчъл също направил описание на монетовид-ния предмет. Той се позовава на едно писмо от У. Х. Уилмът, който представил едно малко по-различно от даденото от Мофит изрежда-не на пластове. Според Уилмот предметът бил намерен при сондирането на дълбочина 114 (35), а не 125 фута (38 т).

Като използвала подреждането на пластове, дадено от Уинчъл, учените от Геологическия институт на щата Илинойс ни дадоха изчислената възраст за нивото на дълбочина 114 фута (35 т). Те трябва да са се образували през Ярмутския междуледников период преди „някъде между 200 000 и 400 000 години“.

У. И. Дюбоа описал мо-нетовидния предмет като „полигояален, (многоъгълен), доближаващ се до кръг“, по двете страни на който имало грубо изобразени фигури и надписи. Надписите били на език, който Дюбоа не можал да разпознае, а видът на предмета бил по-различен, от която и да било монета.

Дюбоа заключил, че монетата трябва да е била изработена в механизирана работилница. Като отбелязал еднаквата ѝ дебелина, той отбелязал, че монетата трябва да е „минала през валцова машина; ако древните индианци са разполагали с подобен механизъм, то това трябва да е било в предисторическите времена“. След това Дюбоа отбелязва, че монетата трябва да е била изрязана с ножици или длето, след което острите ръбове са били загладени. Този монетовиден предмет предполага съществуването в Северна Америка на цивилизация от преди най-малко 200 000 години. Смята се обаче, че същества, достатъчно интелигентни, за да използват монети (т. е. *Homo sapiens sapiens*), са се появили не по-рано от преди 100 000 години. Според стандартните възгледи метални монети се появяват за първи път в Мала Азия през VIII в. пр. Хр.

Мофит също така съобщил, че в намиращия се наблизо окръг Уайтсайд, Илинойс, също били открити предмети. На дълбочина 120 фута (36,6 т), работници открили „голям меден пръстен или халка, каквито в наши дни се използват по корабните рей,.. Те също така намерили и нещо като кука за лодки“. Господин Мофит добавил и следното: „В много случаи антики са намирани на по-малки дълбочини. От глинест пласт на около 40 фута (12 т) от повърхността било извадено подобно на връх за копие желязно острие; на много места, на дълбочини от 10 до 50 фута (3-15 т) са откривани каменни лули и керамика.“ През септември 1984 г., получихме писмо от Геологическия институт на щата Илинойс, в което се казваше, че пластове от окръг Уайтсайд, които са на дълбочина от 120 фута (37 го), са много разнообразни като

датировка. На някои места човек можел да открие наслаги, които да са само на 50 000 години, а на други – материкова скала от силур, която да е на 410 млн. години.

Глинено изображение от Нампа, Айдахо

През 1889 г. при Нампа, щата Айдахо, била открита малка човешка фигурка, изкусно изработена от глина (фиг. 6.4). Тя била извадена при сондиране за вода от дълбочина 300 фута (90 т). През 1912 г. Дж. Ф. Райт написал следното: „Описанието на сондата показва, че, преди да достигнат пласта, в който е открита фигурката, работниците проникнали първо през около 50 фута (15 т) почва, след това през 15 фута (4,6 т) базалт,

Фиг. 6.3. Твърди се, че този подобен на монета предмет, открит при сондиране за кладенец при Лон Ридж, щата Илинойс, е намерен на дълбочина около 114 фута (35 т). Според информацията, която получихме от Геологическия институт на щата Илинойс въпросните пластове са на възраст между 200 000 и 400 000 години.

под който имало редуващи се пластове от глина и плаващи пясъци.. Това се наблюдавало до около 300 фута (90 т), когато пясъчната помпа започнала да изхвърля многобройни глинени топки, някои от които били с диаметър над 2 инча (5,2 cm) и били покрити с железни окиси, В долната част на този пласт се открили следи от погребана древна повърхност, върху която имало тънък слой растителни останки. Въпросната фигурка била намерена именно на това място – на дълбочина 320 фута (98 т). Само на няколко фута по-ниско се достигнало до пясъчник."

Ето какво пише Райт по отношение на самата фигурка: „Въпросното изображение е направено от същия материал, като споменатите глинени топки, и е с дължина около инч и половина (4 cm). То е забележително със съвършенството, с което са предадени човешките форми... Изображението

представлява женска фигурка и завършените части имат листови дни очертания, които биха могли да бъдат приписани и на центровете на класическото изкуство."

Фиг. 6.4. Фигурка, намерена в кладенец при Нампа, щата Айдахо. Предметът се отнася към плейстоцена или илейстоцена и е на около 2 млн. години.

Фиг. 6.5. Вилендорфската Венера от Европа. Възрастта ѝ е определена на 30 000 години.

„Когато показвах предмета на проф. Ф. У. Пътнъм – продължава Райт, – той веднага насочи вниманието ми към вида на железните отлагания по повърхността, които са индикация за това, че предметът е много древен. По защитените части на фигурката имаше петна от безводен червен оксид, какъвто не би могъл да се образува върху

фалшификат. Когато през 1890 г. посетих мястото, положих особени старания да сравня обезцветяването на оксида по изображението с това по глинените топчета, които още можеха да се открият сред изхвърлените при копаенето на кладенеца материали. Установих, че то е възможно най-близко. Това потвърждение, както и напълно удовлетворителната информация, която ми беше дадена от участниците в откриването, и още веднъж потвърдена от господин Дж. М. Къминг от Бостън (който по това време е бил надзорник на тази отсечка от Пряката железопътна линия на Орегон и познава

всички участници, а освен това посетил мястото само един-два дена по-късно), постави извън каквото и да било обосновано съмнение автентичността на находката. Към тези сведения трябва да се добавят и сходните черти, които фигурката има с други антики, които са били открити под напластявания от лава по Тихоокеанското крайбрежие. Когато човек търси паралели на изображението, той не може да не остане учуден от приликата и с многобройните Ори-няшки фигурки, открити в праисторически пещери във Франция, Белгия и Моравия. Особено поразително е сходството с т. нар. „Безсрамна Венера“ от Ложери-Бас.“ Фигурката от Нампа прилича и на Венера от Вилендорф, за която се смята, че е на около 30 000 години (фиг. 6.5).

Райт проучил и кладенеца, за да провери, дали не е възможно фигурката да е пропаднала от по-високо ниво. Ето какво заявява той: „В отговор на възраженията, ще бъде добре да представя по-подробно фактите. Кладенецът е с диаметър 6 инча (15,6 cm) и в него са поставени тежки железни тръби, които, с напредването на работата, са били вкарвани през отвора и завинтовани една за друга, парче по парче. Следователно, би било невъзможно да стане така, че нещо от стените на дупката да попадне вътре. След пробиването на вулка-ничния пласт вече не бил нужен свредел; надолу били вкарвани само тръбите, като от време на време с помощта на пясъчна помпа бил отстраняван натрупалият се материал.“

В отговор на нашето запитване, от Геологическия институт на САЩ ни осведомиха следното: глиненият пласт, който е бил достигнат на дълбочина 300 фута (90 m), „най-вероятно принадлежи към формацията Гленс Фери от горната част на групата Айдахо, за която се смята, че като общо се отнася към плио-плейстоценския период“. Базалтовият пласт, който лежи над формацията Гленс Фери, е от средния плейстоцен.

От известните хоминиди само за *Homo sapiens sapiens* се знае, че е изработвал произведения на изкуството, подобни на фигурката от Нампа. Следователно фактите сочат, че на границата между шга-оцена и плейстоцена, т. е. преди около 2 млн. години, в Северна Америка са живеели хора от съвременен вид.

Фактът, че фигурката от Нампа поставя под сериозно съмнение сценария, приет от еволюционистите, е отбелязан и от У. Х. Холмс от Института Смитсониън. Ето какво пише той през 1919 г. в своя „Наръчник за автохтонни американски древности: „Ако се вярва на Емънс, помпата е работела във формация, която трябва да се отнесе към късния терциер или ранния кватернер; очевидната невъзможност на това – в депозити с толкова голяма възраст да се появи добре оформена човешка фигура – събуди силно недоверие в нейната автентичност. Интересно е да се отбележи, че възрастта на този предмет, ако го приемем за автентичен, отговаря на тази на ранния човек, чиито кости бяха открити от Дюбоа – през 1892 г. в къснотер-циерни или раннокватернерни формации на о. Ява.“

Отново се сблъскваме със случай, при който откриването на Явайския човек (което само по себе си не е сигурно) е използвано като довод за отхвърляне на доказателства за съществуването на съвременни хора в много по-древни времена. Еволюционистката хипотеза определено се е радвала на такива привилегии, че всяка противоречаща ѝ информация е била отхвърляна почти автоматично. Но въпреки съмненията на Холмс във възможността хората, създали изображението от Нампа, да са съществували по едно и също време с примитивния човек от о. Ява, днес в Африка продължават да съжителстват хора (с най-различни равнища на технологично развитие), горили и шимпанзета.

По-нататък Холмс казва следното: „Случаят е подобен на този с находките от златоносните пластове на Калифорния. Ако приемем на доверие значението на това откритие, то то установява една толкова голяма възраст за неолитната култура на

Америка, че ние се колебаем да я приемем, без да разполагаме с още доказателства. Макар да е възможно, наистина да е намерена при описаните обстоятелства, все пак остава и възможността, първоначалното ѝ положение да не е било под лавата. Не е изключено един подобен предмет, който е лежал на повърхността, да е попаднал през някаква цепнатина или под действието на някакъв поток под пластовете от лава, където вече да е преминал, може би с помощта на някакви подпочвени води, през слоевете от плаващи пясъци, и да се е оказал на мястото, където го е открила сондата." Показателно е, колко далеч отива един учен като Холмс, за да обясни фактите, които не са му изгодни. Човек не трябва да забравя и това, че по този начин може да бъде отхвърлен всеки факт, включително и тези, които се използват като основа на еволюционната теория.

Пречка към приемането на хипотезата, че фигурката от Нампа е била изработена от съвременните индианци едва наскоро и че по незнаен начин е намерила пътя от повърхността надолу, може да се намери в следното изказване на Холмс: „Трябва да отбележим обаче, че произведения на изкуството, които да са близки аналогии на тази фигурка, не могат да бъдат намерени в съседните райони. Моделирани изображения на човешки фигури, които да са с подобен характер или с подобна художествена стойност, няма нито на Запад по Тихоокеанското крайбрежие, нито на Юг в културата Пуебло.”

Златна верижка от въглищен пласт от Морисънвил, Илинойс

В броя на „Дъ Морисънвил Таймс“ от 11 юни 1891 г. има поместено следното съобщение: „Във вторник сутринта госпожа С. У. Кълп направила едно любопитно откритие. Докато разтрошавала буца въглища, за да я сложи в печката, тя установила, след като разцепила буцата на две, че в нея е загнездена малка златна верижка с дължина около 10 инча (26 cm). Тя била завита в пръстеновидна форма и била с древна и необикновена изработка. В началото госпожа Кълп решила, че верижката е попаднала сред въглищата случайно. Когато се опитала да я вдигне обаче, се установило, че пръстеновидното завиване на верижката придържало разцепената на две буца въглища. Когато обаче двете части били разделени, нейната средна част останала да виси свободно, а дватай края се оказали все още вградени в буцата – всеки в една от двете половини. Това веднага обезсмислило предположението, че верижката е попаднала сред въглищата едва наскоро. Ето една задача за любителите на археологията, които обичат да размишляват върху геологичния строеж на земята, от която винаги изпада по нещо интересно. Може да се предположи, че буцата въглища, в която била намерена верижката, произхожда от мините Пана или Тейлървил [Южен Илинойс]. Тази загадка спира дъха, когато човек си представи, колко много време е отнело на природата да образува пласт след пласт, които да скрият от погледа златните брънки. Верижката била изработена от осемкаратово злато и имала тегло осем двайсети от унцията.”

В едно свое писмо до Рон Кале госпожа Върнън У. Лауър, която доскоро беше редактор на „Дъ Морисънвил Таймс“, казва следното: „През 1891 г. господин Кълп е бил издател и редактор на „Таймс“. Когато той починал, госпожа Кълп, която направила откритието, се преместила в Тейлървил я се омъжила повторно. Тя починала на 3 февруари 1959 г.“ Кале споменал на нашия помощник (Стивън Бър-нат), че след смъртта на госпожа Кълп верижката преминала във владение на един неин роднина; той не успял да проследи историята на предмета след това.

От Геологическия институт на щата Илинойс разбрахме, че възрастта на въглищата, в която е била открита верижката, е между 260 и 320 млн. години. Това показва, че е възможно, в Северна Америка от това време да са съществували хора с развита култура.

Гравиран камък от мината за въглища Лихай, близо до Уебстър, щата Айова

На 2 април 1897 г., в броя на „Дейли Нюз“ – вестника на гр. Омаха, щата

Небраска – се появила статия, озаглавена „Гравиран камък, погребан в мина“. В нея се описвал един предмет, който бил открит в мина до Уебстър Сити, щата Айова. Ето какво се казва в статията: „Днес, при добивни работи във въглищната мина Лихай, на дълбочина 130 фута (40 т), един от работниците се натъкнал на парче скала, което го озадачило и чието присъствие на дъното на шахтата не успял да си обясни. Камъкът е с тъмносив цвят и е с дължина около 2 фута (61 cm), ширина – около 1 (31 cm), и дебелина – четири инча (10 cm). Той е изключително твърд и на повърхността му има начертани под ъгъл линии, които оформят правилни ромбове. В центъра на всеки ромб има добре нарисувано лице на възрастен човек. На челото на всички изображения, които са удивително еднакви, има специфична вдлъбнатина. С изключение на две, всички лица гледат надясно. Миньорите не могат да обяснят, как този камък е достигнал до това място – на дълбочина 130 фута (40 т) – под пластове пясъчник. Те обаче са сигурни, че там, където той е бил открит, земята никога по-рано не е била разкопавана.“ Запитванията, които отправихме към Историческото наследство на щата Айова и до щатската служба по археология към Университета на Айова, не откриха нищо ново. Въглищата от мината в Лихай ве-роято се отнасят към карбонските формации.

Желязна чаша от мина за въглища при Оклахома

На 10 януари 1949 г. Робърт Нордлинг изпратил на Франк Л. Марш от Университета „Андрюс“ в Бериен Спрингс, щата Мичиган, снимка на една желязна чаша. В придружаващата бележка се казвало следното: „Посетих домашния музей на един приятел от Южно Мисури. Сред събраните от него куриози имаше и една поставена в рамка моментална снимка на желязна чаша.“

Във въпросният частен музей, до снимката на чашата била поставена и следната клетвена декларация, която била заверена от Франк Кенуд в Сълфър Спрингс, щата Арканзас, на 27 ноември 1948 г.: „През 1912 г., докато работех в Общинската електроцентра в гр. Томас, щата Оклахома, попаднах на солидна буца въглища, която беше твърде голяма и неудобна за употреба. За да я разбия, използвах тежък чук. Това желязно гърне изпадна от средата на буцата, като остави в стените и отпечатък. Джим Стол (един от служителите на компанията) присъства на разбиването и видя как съдът изпадна. Проверих източника на въглищата и открих, че те са били докарани от мините при Уилбъртън, Оклахома.“ Според Робърт О. Фей от Геологическия институт на Оклахома въглищата от тази мина са на около 312 млн. години. През 1966 г. Марш изпратил снимката на съда и свързаната с него кореспонденция на Уилбърт Х. Ръш, професор по биология в Конкордия Колидж в Ан Арбър, щата Мичиган. Марш заявил следното: „Прилагам снимката и писмото, които ми бяха изпратени от Робърт Нордлинг преди 17 години. Когато една-две години по-късно се заинтересувах от това „гърне“ (човек може да добие някаква представа за размерите му, ако го сравни с облегалката на стола, на който е поставено), открих, че „приятелят“ на Нордлинг е починал и че малката му музейна сбирка е била разпръсната. Нордлинг не знаеше нищо за местонахождението на желязната чаша. Откриването би затруднило и най-внимателния следотърсач... Ако чашата наистина е това, за което е представена, то тя наистина е един изключително важен артефакт.“ За нещастие, доказателства като тази желязна чаша обикновено се загубват, докато преминават през ръцете на хора, които не са наясно с тяхното значение.

Подметка от Невада

На 8 октомври 1922 г. в „Америкън Уикли“ – притурка на „Ню Йорк Сънди Америкън“ – се появила голяма статия, озаглавена „Загадката на вкаменената „подметка“ от преди 5 000 000 години“ и подписана от д-р У. Х. Балюу. Ето какво се казва в нея: „Преди известно време, Джон Т. Рейд – известен минен инженер и геолог -

обикалял из Невада в търсене на фосили. Внезапно той се спрял и с абсолютно невярващ поглед се възрял в камъка, който лежал на земята пред него. Това било така, защото на камъка – всъщност в самия камък – имало нещо, което много приличало на човешки отпечатък (фиг. 6.6)! Внимателното проучване показало, че той не е оставен от бос крак, а че очевидно представлява вкаменила се подметка. Нейната предна част липсвала, но все пак очертанията били запазени, поне две трети. От вътрешната им страна имало съвсем ясни следи от обушарския конец, който явно е свързвал подметката с канта. Още по-нататък имало още една следа от шев, а в средата – където би трябвало да е било ходилото, ако наистина става дума за подметка – имало вдлъбнатина. Точно такава би се получила, ако петната кост се трие и износва материала, от който е направена подметката. По този начин била открита една вкаменелост, която би трябвало да е една от най-големите загадки на днешната наука. Това е така, защото запечаталата я скала е най-малко на 5 000 000 години."

Рейд донесъл находката в Ню Йорк, където се опитал да събуди интереса на други учени. Ето какво пише той по-късно: „След пристигането си в Ню Йорк показах фосила на д-р Джеймс Ф. Кемп, геолог от Колумбийския университет, и на професорите Х. Ф. Осбърн, У. Д. Матю и Е. О. Хоуви, работещи за Американския музей по естествена история. Всички те стигнаха до едно и също заключение, което гласеше, че „това е най-забележителната естествена имитация на изкуствен предмет, която те някога са виждали". Все пак тези специалисти признаха, че скалата е от триаса. Производителите на обувки от своя страна бяха единодушни, че в началото това е била ръчно зашита подметка. Д-р У. Д. Матю написа кратък доклад по въпроса, в който се казваше, че макар предметът да има всички характерни черти на обувка, включително конците, с които е бил зашит, той представлява една забележителна имитация – *lusus naturae*, „прищявка на природата". Интересен е да се отбележи, че допитването ни до Американския музей по естествена история получи отговор, че докладът на Матю не е в техните архиви.

Въпреки отрицанието на Матю, Рейд настоял на своето: „Следващите хора, към които се обърнах, бяха един микрофотограф и един аналитичен химик от Института Рокфелер. Те направиха снимките и анализите на предмета извън института, за да не се свързва името му с този проблем. Анализите доказаха [премахнаха] всички подозрения в това, че една подметка е била подложена на фосилизация през триаса... Бяха направени микрофотографски увеличения с мащаб двадесет пъти по-голям от този на предмета. Те показаха и най-малките детайли на усукването и извиването на конеца, което доказва, че подметката не е просто естествено подобие, а автентичен човешки продукт. Нишките могат да бъдат видени дори от невъоръжено око, както и напълно симетричните очертания на подметката. От вътрешната им страна има успоредна линия, с разположени на равни разстояния дупки – най-вероятно за шевове. Може да се добави, че поне двама геолози – които някой ден ще станат известни -допуснаха, че това наистина е подметка, която се е фосилизирала при образуването на триаските скали." В момента се смята, че въпросните скали са на много повече от 5 млн. години. Според стандартната хронология триасът обхваща времето от преди 248 до преди 213 млн. години.

Зидана стена в мина в Оклахома

У. У. Маккормик от Абилен, щата Тексас, е запазил разказа на дядо си, в който се описва откриването на една стена от каменни блокове, дълбоко в шахтите на една мина за въглища: „През 1928 г. аз, Атлъс Алмън Матис, работех в мина за въглища № 5, която се намира на 2 мили (3,2 km) северно от Хевънър, щата Оклахома. Разработката беше шахтова и ни бяха казали, че е дълбока 2 мили. Мината беше толкова дълбока, че ни вдигаха и спускаха с асансьор..

Фиг. 6.6. Част от подметката на обувка, запазена в триаска скала в Невада. Триасът обхваща периода от преди 248 до преди 213 млн. години.

полирани блокове. На около 100-150 ярда (0,91-1,37 т) по въздушната тръба друг работник ударил на същата стена или поне на някаква много подобна." Вглицата в мината вероятно принадлежат към карбонските формации, което означава, че възрастта на стената е най-малко 286 млн. години.

Според Матис ръководните служители на компанията веднага изтеглили работниците от мината и им забранили да разказват какво са видели. През есента на 1928 г. мината била затворена и бригадата била преместена на разработка № 24 близо до Уилбъртън, щата Оклахома.

Матис твърди, че миньорите от Уилбъртън разказвали за откриването на „масивен сребърен блок с формата на буре... по който още можели да се видят отпечатъците от дъгите". Вглицата в Уилбъртън са се образували преди между 280 и 320 млн. години.

Фиг. 6.7. Метална тръба, открита при Сен-Жан дьо Ливе, Франция. Варовиковият пласт, в който била намерена, е на възраст 65 млн. години.

Не можем да не признаем, че и двете истории са много странни и не са съпроводени с почти никакви доказателства. И все пак такива истории се разказват и можем да си зададем въпроса каква част от тях са верни.

Наскоро се натъкнахме на още една история за стена & мина за въглища, този път в една книга на М. К. Джемсън: „Твърди се... че през 1868 г. Джеймс Парсънс и двамата му сина открили изградена от шиста стена в мина за въглища при Хамъндвил, щата Охайо. Това била голяма, гладка стена, която се разкрила, когато от лицето ѝ се срутило голямо количество въглища. На повърхността ѝ имало няколко реда

йероглифи, изработени във висок релеф." Разбира се, бихме могли да определим подобни истории като приказки, но те също така могат да ни насочат и към интересни проучвания.

Представеният дотук преглед на сведения за съществуването в много далечни епохи на сравнително развити цивилизации беше компилиран в съобщения,

публикувани през XIX и в началото на XX в. Такива разкази обаче продължават да се появяват и до ден днешен и в следващите страници ще представим някои от тях.

Метални тръби, намерени в кредни залежи във Франция

През 1968 г. И. Дрюе и Х. Салфати съобщили за откриването на полуовални метални тръби във варовикови пластове от кредния период. Те били с една и съща форма, но с различни размери (фиг. 6.7). Източникът, на който се позоваваме, е книгата на Уилям Кор-лис „Древният човек: енциклопедия на загадъчните артефакти“. Смята се, че кредният пласт, който бил достигнат в каменоломната при Сен Жан дьо Ливе, във Франция, е най-малко на 65 млн. години. След като разгледали и отхвърлили няколко други хипотези, Дрюе и Салфати заключили, че преди 65 млн. години са съществували интелигентни същества.

Опитахме се да получим още информация и писахме до лабораторията по геоморфология към университета в Каен, където Дрюе и Салфати според публикацията предали откритите образци. Писмото ни остана без отговор. Приканваме читателите да ни съобщят всякаква информация за този случай и за други подобни, които да бъдат включени в бъдещи издания на тази книга.

Отпечатък от обувка в шиста, Юта

През 1968 г. Уилям Дж. Мейстър – чертожник и колекционер-любител на трилобити (древни морски членестоноги) – съобщил за откриването на следа от обувка в шистите Уийлър, близо до Анти-лоуп Спринг, щата Юта. Подобната на обувка вдлъбнатина (фиг. 6.8) и позитивният ѝ отпечатък били открити, когато Мейстър разцепил на две един шистов блок. В отпечатъка ясно личал останките от трилобити – изчезнали морски членестоноги. Шистите, в които била запазена следата и фосилите на трилобитите, се отнасят към Камб-рия и имат възраст между 505 и 590 млн. години.

Мейстър описва древната следа от обувка в една статия, отпечатана в „Криейшън Рисърч Сосайъти Куотърли“: „Отпечатъкът на тока е с около една осма от инча (0,3 cm) по-дълбок от останалата част на подметката. Съвсем ясно личи, че следата е оставена от десен крак, тъй като може да се види характерното износване от дясната страна на петата.“

Освен това Мейстър дава още една важна информация: „На 4 юли придружих до мястото на откритието д-р Кларънс Кумбс от Колумбия Юниън Колидж в Такома, щата Мериленд, и магистъра по геология Морис Карлайл от Университета на щата Колорадо в Боулдър. След няколко часа копаене, господин Карлайл откри глинеста скала, която според това, което каза, го убедила във възможността на това място да бъдат открити фосилни следи. Откритието показвало, че в някакъв момент тази формация се е намирала на повърхността.“

Някои от учените, на които Мейстър показал находката си, демонстрирали силно презрително отношение. Това много ясно личи в личната кореспонденция, която ни беше предоставена от Джордж Ф. Хоу от Баптисткия колеж в Лос Анджелис. Той изрично помоли при цитирането ѝ да не споменаваме имена. Един геолог от университета „Бригъм Йънг“, който бил добре запознат с района на Анти-лоуп Спринг, написал през 1981 г., че следата представлявала „ку-риоз на ерозията, погрешно интерпретиран от незнаещите хора като фосилно образувание.“

Когато на един професор по еволюционна биология от Мичиганс-кия университет бил поставен въпрос, свързан с находката на Мейстър, той заявил следното: „Не съм запознат с трилобитния случай.,, но ще бъда много изненадан, ако това не е поредния случай на фалшификация или на преднамерена погрешна интерпретация. Досега не е известен случай, при който да се наблюдава такова съпоставяне. В досегашното развитие на науката фосилните отпечатъци са се доказали като един от най-добрите тестове за съществуването на еволюцията. Аз лично поставям

на едно място креационистите и тези, които вярват, че Земята е плоска. Те просто не искат да повярват във фактите и доказателствата. Не са много нещата, които могат да се направят за тези хора... В последните години не се е появило нищо ново, което да е поставило под съмнение факта, че еволюцията се е състояла и продължава да се състоява, като се изключат твърденията на са-мообявилите се „научни“ креационисти. Никога не съм преставал да се удивлявам на това, колко голяма е способността на някои членове на обществото да се подават на заблужденията и мозъчните промивки на медиите и политическите лидери."

Биологът еволюционист сам признава, че преди да обяви присъдата си, не се е запознал с „фактите и доказателствата“, отнасящи се до отпечатъка от сандал на Мейстър. Следователно той има същото прегрешение, в което обвинява креационистите. Не е необходимо да приемаме отпечатъка на Мейстър като автентичен, но смятаме, че трябва да му се обърне необходимото внимание, а не да бъде преценяван въз основа на закостенели предразсъдьци.

Уилям Лий Стоукс – биолог и геолог в университета в Юта -проучил отпечатъка на Мейстър малко след откриването му. Ето какво казва той: „След като разгледах находката, аз обясних на господин Мейстър защо не мога да я приема като следа от крак и защо геолозите като общо не биха я приели. Най-малкото бихме очаквали една истинска следа да е част от поредица леви и десни отпечатъци, които да са на приблизително равни разстояния един от друг и да водят в някаква посока... От голямо

Фиг. 6.8. Ляво: подобен на обувка отпечатък, открит от Уилям Мейстър в камбрийска шиста при Антилоуп Спринг, Юта (снимка на авторите). Ако е автентичен, отпечатъкът трябва да е на над 505 млн. години. Дясно: отпечатъкът на Мейстър, очертан с бяло. Той е сходен с формата на съвременна обувка.

значение е, че не са открити други съответстващи следи. Не ми е известен случай, при който един-единствен уникален отпечатък да е бил приет и публикуван в някое научно списание като автентична човешка следа, независимо от степента му на запазеност." Тук трябва да цитираме една статия на А. дьо Люмли, публикувана в „Сайънтифик Америкън“ от 1969 г., в която се описва един-единствен отпечатък, открит в обиталище от средния плейстоцен в Тера Амата, Южна Франция.

По-нататък Стоукс казва следното: „Освен това един истински отпечатък би трябвало да демонстрира надигане и разместване встрани на меката материя, в която е стъпил кракът... След проучването, което направих на находката, мога да заявя, че няма следи от подобно надигане на основата."

През 1984 г. един от нас (Томпсън) посети Мейстър в Юта. Внимателното разглеждане на отпечатъка не показва никаква причина, поради която той да не може да се приеме за автентичен. Що се отнася до надигането на основата, това много зависи от конкретния материал и от естеството на

предмета, който прави отпечатъка. Заоблените контури на голото стъпало предизвикват повече изместване, отколкото острите ръбове на подметката. Направихме някои наблюдения, които показаха, че обувки и сандали могат да оставят много ясни отпечатъци в компактия влажен пясък на плажната ивица, като почти няма следи от изместване на основата настрани. Шистовата скала, в която е запазен отпечатъкът на Мейстър, е образувана от консолидацията на глина, кал или тиня. Би могло да се направи

микроскопско изследване на структурата на шистата в областта на отпечатъка, за да се определи, дали той се е получил при натиск отгоре.

Стоукс заключил, че образецът на Мейстър се е получил в резултат от естествено разтрошаване на скалата, като допълнил, че в колекцията на катедрата по геология в университета в Юта имало няколко примера, сред които и такива, които приличали на следи от стъпки. Би било добре, човек да се запознае с тези образци, за да прецени дали те напомнят на отпечатъци от обувка в толкова голяма степен, колкото и този на Мейстър. Формата на отпечатъка на Мейстър, доколкото успяхме да се запознаем с него лично и да го подложим на компютърен анализ, съответства почти напълно на следата, която би оставила една съвременна обувка.

Освен това подобно разтрошаване на скалите се наблюдава обикновено по повърхността, а отпечатъкът на Мейстър е бил открит при разцепването на шистов блок. От значение е и че в областта на отпечатъка структурата на шистата е по-груба, отколкото в други части на повърхността на сцепването. Това означава, че парчето не се е разцепило така случайно, а следвайки някаква естествена слабост по границите на фрактурата. Възможно е да се направи предположението, че тази оформена като обувка кухня е била оставена именно от някаква древна обувка. Алтернативното обяснение е, че тя се е получила вследствие от някаква друга причина, в който случай обувковидната форма е просто резултат от съвпадение. Това би бил една забележителна прищявка на природата, тъй като отпечатъкът не се отличава дори и малко от формата на истинска обувка.

Значението на отпечатъка на Мейстър като доказателство за съществуването на хора в далечното минало е все още неопределено. Някои учени са го отхвърлили само въз основа на бегло запознаване, докато други дори не са го погледнали – за тях решаващият фактор е камбрийската му възраст, която го поставя извън сферата на очакваното, поне според догмите на еволюционната теория. Ние обаче смятаме, че източниците за емпирични изследвания не са пресъхнали и че отпечатъкът на Мейстър заслужава по-сериозно проучване.

Канелюрирана сфера от Южна Африка

През последните няколко десетилетия южноафрикански миньори са откривали стотици метални сфери, поне една от които има по най-широката си част три успоредни канелюри (фиг. 6.9). Според една статия на Дж. Джимисън сферите са от два типа – „едните са масивни, от синкав метал с бели петънца, а другите представляват кухи сфери, пълни с белезникава гъбеста материя." Ролф Маркс – уредник на музея в Клерксдорп, Южна Африка, където се помещават няколко такива сфери – казва следното: „Сферите са абсолютна загадка. Те изглеждат като направени от човешка ръка, но в конкретния момент от историята на Земята, когато са се образували тези скали, интелигентни форми на живот просто не са съществували. Те не приличат на нищо, което да съм виждал по-рано."

Писахме на Ролф Маркс с молба да ни изпрати още информация. Писмото, което получихме в отговор, беше с дата 12 септември 1984 г.; „Няма научна публикация на сферите, но фактите са следните: те са намерени в залежи от пиропилит (алуминосшккатен материал), който се добива близо до малкото градче Отосдал в Западен Трансваал. Този пиропилит е много мек вторичен минерал и има стойност само 3 по скалата на Мохс. Образувал се е чрез седиментация преди около 2,8 млрд. години. От друга страна сферите, които имат влакнеста вътрешна структура и черупка около нея, са много твърди и не могат да се одраскат дори от стомана." Скалата на Мохс описва твърдостта на веществата и е кръстена на Фридрих Мохс, който подбрал десет минерала, които да служат за сравнение; от тях най-мек е талкът (стойност 1), а диамантът е най-твърд (стойност 10).

В писмото си Маркс казва, че А. Бисшоф – професор по геология в университета в Потхехфстроом – му казал, че сферите са лимонит-ни конкреции. Лимонитът е вид желязна руда, аконкрецията е плътна, заоблена скална маса, която се е образувала вследствие на локална циментация около ядро.

Един от проблемите, свързани с тази хипотеза, засяга твърдостта на въпросните предмети, Както беше отбелязано по-горе, металните сфери не могат да бъдат одраскани дори със стоманено острие, което означава, че те са изключително твърди. Стандартните показания на лимонита по скалата на Мохс са между 4 и 5,5, което е сравнително ниска стойност. Освен това, лимонитните конкреции обикновено се откриват на групи- подобно на сапунени мехурчета. Изглежда, че те никога не се появяват изолирано и не са абсолютно кръгли, както е в нашия случай. По тях не се откриват и успоредни жлебове (фиг. 6.9).

Фиг. 6.9. Метална сфера от Южна Африка. По най-широката ѝ част минават три успоредни жлеба. Сферата е била открита в предкамбрийски пласт, за който се твърди, че е на 2,8 млрд. години.

В рамките на това изследване, най-много ни интересува сферата с три успоредни канелюри по най-широката ѝ част. Дори и да приемем че самата тя е лимонитна конкреция, все пак трябва да намерим обяснение за тези връзвания. Тъй като не можем да открием задоволителна естествена версия, този факт си остава загадка и оставя открита възможността сферата от Южна Африка – открита в пласт с възраст 2,8 млрд. години – да е била направена от интелигентно същество.

7. Аномални находки на човешки кости

През XIX и в началото на XX в. учените откривали в изключително древни формации многобройни каменни оръдия и други артефакти. Освен това в подобни геологични контексти са намирани и скелетни останки от хора с модерна анатомия.

Макар в началото тези кости да са привличали значително вниманието, сега са на практика неизвестни. По голямата част от съвременните книги създават впечатлението, че между откриването на първия неандерталец, през 50-те години на XIX в., и това на Явайс-кия човек, през 90-те години на същото столетие, не е имало никакви по-значителни находки на фосилни кости.

Бедрената кост от Трентън

На 1 декември 1899 г. Ърнест Волк – колекционер, работещ за Музея за американска археология и етнология Пийбоди, към университета в Харвард – намерил бедрена кост в рамките на град Трентън, Ню Джързи. Откритието било направено в пресен изкоп за полагане на железопътни релси, на юг от Хенкок Авеню, Бедрената кост лежала на малка издатина, на дълбочина 91 инча (2,4 т), Волк казва следното: „На 4 инча (10cm) над костта., се виждаше вдлъбнатина с подобна дължина, откъдето тя явно беше изпаднала." Волк фотографирал човешката бедрена кост и заявил, че пластове, намиращи се непосредствено над нея, както и встрани, не са били нарушавани. Според него бедрената кост била напълно фосилизирана. В същия пласт били намерени и два фрагмента от човешки череп. Рон Уити от Геологическия институт на Ню Джързи ни изпрати писмо с дата 30 юли 1987 г., в което се казваше, че въпросният пласт – в който били открити бедрената кост и парчетата от череп -се отнася към Сенгамонския междуледников период и е на около. 107 000 години. Според стандартните възгледи съвременният тип хора се е зародил в Африка преди около 100 000 години и е мигрирал към Америка най-рано преди около 30 000 години.

На 7 декември 1899 г. Волк се върнал при железопътния изкоп. На около 24 фута (7 т) западно от местонахождението на фосилизи-раната бедрена кост в същия пласт той открил два фрагмента от човешки череп. Според неговите твърдения в пластове

непосредствено над мястото и от двете му страни нямало следи от нарушения. Възможно ли е човешките кости да са проникнали от по-горни пластове? Волк изтъква факта, че горните пластове са с жълт и червен цвят. Човешките кости обаче били с „тебеширено бял“ цвят, което отговаряло на белия цвят на пясъка, в който били открити.

Основавайки се на това, че бедрената кост е като на съвременните хора, Алес Хръдлика от Института Смитсоиън решил, че датата ѝ трябва да е късна. Според неговите очаквания една автентично древна човешка бедрена кост трябвало да демонстрира примитивни черти. Поради това, ето какво казва Хръдлика за бедрената кост от Трентън: „Възрастта на този образец трябва да се основава единствено на геологичните факти.“ Той обаче не успял да намери нищо, което да постави под въпрос тези факти.

През XIX и началото на XX в. във формации от средния плейсто-цен в Европа са направени няколко открития на човешки скелетни останки. Сред тях са находките от Гали Хил, Мулен Киньон, Кли-ши, Ла Дениз и Ипсуич. Все още има съмнения в истинската възраст на тези кости. Въпреки това с цел да бъдем изчерпателни сме ги включили тук. Присъствието на тези скелети в пластове от средния плейстоцен може да се припише на по-късно вкопани погребения, грешки при публикуването или измама. И все пак съществуват причини да се смята, че те наистина трябва да се отнесат към средния плейстоцен. В следващите страници ще направим един кратък преглед на най-важните случаи.

Скелетът от Гали Хил

През 1888 г. работниците, които извършвали изкопни работи на Гали Хил, близо до Лондон, оголили един пласт варовик. Дебелината на лежащите върху него слоеве пясък, глинеста пръст и чакъл била 10-11 фута (3-3,4 т). Един от работниците – Джак Алсъп -информирал колекционера на праисторически предмети Робърт Елиът, че открил човешки скелет. Костите били запечатани в тези пластове – на около 8 фута (2,4 т) под повърхността и на около 2 фута (0,6 т) над варовика, Алсъп извадил черепа, но оставил останалата част от скелета на място. Елиът заявява, че заварил костите здраво обхванати от пласта: „Внимателно огледахме за белези, които да покажат, че скелетът е бил разместен, но не успяхме да намерим: напластяванията бяха ненарушени.“ Елиът събрал костите и по-късно ги дал на Е. Т. Нютън. Той от своя страна публикувал един текст, в който им приписвал голяма древност.

Още преди Елиът да извади костите, един учител на име М. Х. Хейс проучил скелета и очевидно ненарушените пластове. Освен това той видял и черепа непосредствено след като бил открит от работника. Ето какво казва Хейс: „Не би могло да възникне никакво съмнение към наблюденията на един нормално интелигентен човек, че полагането на скелета е станало едновременно с това на чакъла... Ненарушеното състояние на пластове беше толкова очевидно за работника, че той заяви: „Никой не е погребвал този човек или животно“.“ На обекта на Гали Хил били открити и многобройни каменни оръдия.

Според съвременните мнения находището трябва да се отнесе към междуледниковия период Холщайн, който се отнася към преди около 330 000 години. От анатомична гледна точка, скелетът от Гали Хил принадлежи на съвременен човек. Според мнението на повечето днешни учени физически модерният човек (*Homo sapiens sapiens*) се е появил в Африка преди около 100 000 години. В Европа тези хора проникнали като кроманьонци преди около 30 000 години и изместили неандерталците.

Какво точно мислят съвременните палеоантрополози за скелетът от Гали Хил? Въпреки стратиграфските наблюдения на Хейс и Елиът, през 1949 г. К. П. Оукли и М. Ф. А. Монтагю заключили, че скелетът трябва да е погребан в средноплейстоценските

пластове по-късно. Те сметнали, че костите, които не били фосилизирали, са едва на няколко хиляди години. Това мнение се споделя от почти всички днешни антрополози.

Костите от Гали Хил имали съдържание на азот, близко до това на други сравнително късни кости, намирани на други места в Англия. Азотът е един от съставните елементи на протеините, които обикновено се разграждат с течение на времето. Съществуват обаче много описани случаи, при които фосилизирали кости са запазили протеините си в продължение на милиони години. Степента на запазване на азота е различна на различните обекти и по тази причина не може да се прецени със сигурност дали сравнително високото азотно съдържание на костите от Гали Хил означава, че те са късни. Костите са открити в льосови наслаги, за които е известно, че съхраняват протеините.

Оукли и Монтагю също така открили, че човешките кости от Гали Хил имат съдържание на флуор, близко до това на кости от късния плейстоцен и холоцена (т. е. късни), произхождащи от други места. Известно е, че костите могат да абсорбират флуор от подпочвените води. Но тъй като съдържанието на флуор в подпочвените води в различни райони варира силно, този показател също не е надежден индикатор за относителната възраст на костите.

По-късно учените от Изследователската лаборатория на Британския музей тествали скелета от Гали Хил по метода въглерод-14 и получили възраст от 3310 г. Сега вече се смята, че използваните за това методи не са надеждни. Също така е възможно костите от Гали Хил, които вече били прекарвали в музея 80 години, да са били замърсени с по-късни въглеродни проби, което да е предизвикало невярно малка възраст.

В опитите си да опровергаят свидетелствата на Хейс и Елиът, че на Гали Хил не можело да се забележат никакви следи от погребение, Оукли и Монтагю предложили – в добавка към химичните и радиометричните тестове – още няколко аргумента.

Според тях сравнително цялостният вид на скелета от Гали Хил бил свидетелство за това, че той е бил нарочно погребан. Всъщност липсвали почти всички ребра, гръбнакът, предмишниците и дланите, както и стъпалата. Дори в случая с Люси – най-известния екземпляр от *Australopithecus afarensis* – са открити повече кости. А все още никой не е изказал предположението, че австралопитеци-те са погребвали мъртвите си. Учените са откривали и сравнително цели скелети на индивиди *Homo habilis* и *Homo erectus*, и все пак всички палеоантрополози са съгласни, че в тези случаи също не става дума за целенасочено погребване. Това показва, че е възможно да се запазят сравнително цели скелети на хоминиди, дори и когато не са били погребани.

Дори да приемем, че в случая със скелета от Гали Хил имаме погребение, това погребение не е задължително да е късно. През 1928 г. сър Артър Кейт казва следното: „След като претеглихме всички факти, бяхме принудени да заключим, че скелетът от Гали Хил принадлежи на човек... погребан, когато долният чакълест пласт е образувал земната повърхност.“

Както може да се забележи, древните кости повдигат въпроси, които водят отвъд самите тях. Макар и непряко, те насочват към събития, които са се случили в едно далечно и недостъпно минало. Тяхната възраст почти винаги поражда спорове, като в много случаи наличната информация не е достатъчна, за да бъдат те решени веднъж завинаги. Това е така и в случая с Гали Хил. Публикацията на Оукли и Монтагю хвърля сянка на съмнение върху свидетелствата на Елиът и Хейс. В същото време обаче последните също поставят под въпрос изводите на Оукли и Монтагю.

Челюстта от Мулен Киньон

През 1863 г. Ж. Буше дьо Перт открил челюст от физически модерен човек в шахтата Мулен Киньон, близо до Абевил, Франция. Той я извадил от пласт, състоящ се

от черен пясък и чакъл, където се намирили и каменни оръдия от Ашелски тип. Черният пласт се намирал на 16,5 фута (5 тп) под повърхността на шахтата. Ашелски-те находища около Абевил са с възрастта на междуледниковия период Холщайн, т. е. на около 330 000 години.

Когато научили за откриването на челюстта от Абевил, група видни британски геолози посетили мястото. В началото те се изказали благоприятно, но по-късно тръгнали слухове, че някои от оръдията в колекцията на Буше дьо Перт са фалшификати, подхвърлени му от работниците. Тогава британските учени започнали да се съмняват в автентичността на челюстта. Те отнесли в Англия един зъб, който бил открит заедно с челюстта, разрязали го и останали изненадани от добрата му запазеност. Това само засилило подозренията им, макар редица физически антрополози да са отбелязвали, че фосилните зъби често са прекрасно съхранени, въпреки голямата си древност.

Освен това челюстта от Мулен Киньон имала оцветяване, „за което се установи, че е повърхностно" и „беше лесно да'бъде остъргано от част от костта". Според някои това било ясен белег за фалшификация. Британският антрополог сър Артър Кейт обаче по-късно заявил, че тази характеристика на челюстта „не опровергава нейната автентичност".

През май 1863 г. британските геолози се срещнали с френските си колеги в Париж, като целта била да се определи статутът на челюстта от Мулен Киньон. Комисията излязла с общо становище, което подкрепяло нейната автентичност, въпреки резервите на двама от британските членове. Независимо от това английските представители продължили да оспорват находката и в крайна сметка спечелили на своя страна повечето учени.

„Френските антрополози – казва Кейт — продължиха да вярват в автентичността на челюстта до 80-те години на XIX в., когато престанаха да я включват в списъка с открития, свързани с древните хора. Понастоящем се е наложило почти единодушното мнение, което разглежда челюстта от Мулен Киньон като непотребна отживелица. Можем да видим, че изпращането и в забвение е свързано с налагането на тезата, че плейстоценската фаза от развитието на съвременния човек е представена от неандерталците. Сега вече знаем, че тази теза не е защитима."

С други думи учените, които вярвали, че неандерталците са били непосредствените предшественици на *Homo sapiens*, не могли да приемат челюстта от Мулен Киньон, тъй като това би означавало, че физически модерният тип хора е съществувал далеч преди неандерталците. Днес вече никой не поддържа идеята, че неандерталците са преките предшественици на съвременните хора. Този факт обаче не е разчистил пътя към приемането на челюстта от Абевил, която – ако е истинска – би трябвало да е на повече от 300 000 години.

Трудно е да си създадем мнение относно автентичността на челюстта от Мулен Киньон, основавайки се само на информацията, с която разполагаме. Дори и да приемем, че челюстта и многобройните каменни оръдия, открити заедно с нея, са били фалшификати, какво ни казва това за естеството на палеоантропологичните факти? Освен това ще видим, че ако челюстта от Мулен Киньон и откритите с нея сечива са подправени, те не са изолиран случай. Човекът от Пилтдаун {Глава 9} е разглеждан като автентичен в продължение на 40 години, преди да бъде разкрит като ловка измама.

Нови сведения за Мулен Киньон

Наскоро открихме още информация, която създава по-добра представа за челюстта от Мулен Киньон. Дори и след заглъхването на дебатите, Буше дьо Перт продължил да поддържа автентичността на откритията си. За да докаже правотата си, той провел разкопки при Мулен Киньон, които били извършени под много строг

контрол и в присъствието на опитни научни надзорници. По време на работата, били открити още много кости от съвременни хора, както и костни фрагменти и зъби. Находките, които не получили почти никакво внимание от страна на англоговорящия свят, са важно доказателство за съществуването на хора в Европа през средния плейстоцен преди повече от 300 000 години. Те също така потвърждават автентичността на челюстта от Мулен Киньон. Тези важни открития, които тук споменаваме бегло, ще бъдат разгледани в една бъдеща книга на Майкъл Кремо.

Скелетът от Клиши

През 1868 г. Южен Бертран съобщил пред Антроположкото общество в Париж, че открил части от човешки череп, бедрена кост, тибия (пищялна кост) и кости от стъпало. Това станало в камено-ломна на Авеню дьо Клиши. Костите били открити на 5,25 т под повърхността. Според сър Артър Кейт пластът с човешките кости от Клиши бил с възрастта на този със скелета от Гали Хил. От това би трябвало да заключим, че костите от Клиши са на около 330 000 години. Голямата дълбочина, на която е направено откритието, говори срещу едно по-късно погребение.

Обаче Габриел дьо Мортие заявил, че един от работниците в каменоломната му казал, че той хвърлил скелета в изкопа.

Дори и след като чули разказа на Дьо Мортие за това как работникът събрал костите от скелета от Клиши, голям брой учени продължили да вярват в достоверността на откритието на Бертран. Например, ето какво казал проф. Е. Т. Хами: „Струва ми се, че находките на господин Бертран не би трябвало да са толкова оспорвани, като се има предвид, че на Авеню дьо Клиши и по-рано са правени подобни открития. И наистина, нашият уважаван колега – господин Ребу – е открил на същото място и приблизително на същата дълбочина (4,20 т) човешки кости, които ми предаде за обработка.“

Кейт съобщава, че първоначално почти всички френски авторитети повярвали в това, че скелетът от Клиши е с възрастта на пласта, в който бил открит (според Бертран). По-късно обаче след прие- . мането на неандерталците като плейстоценски предшественици на съвременните хора, френските антрополози го изключили от списъка на *bona fides* (сериозните) открития, тъй като се оказал по-ранен от самите неандерталци. Не било възможно да е съществувал представител на съвременния човешки вид, който да е предшествовал предполагаемите си предшественици. Смята се, че неандерталците са съществували в периода от преди 150 000 до преди 30 000 години. Скелетът от Клиши обаче би трябвало да е на повече от 300 000 години.

В бележките си до Антроположкото общество Бертран дал и допълнителни доказателства за голямата древност на скелета от Клиши. Той заявил, че в пласта, съдържащ останалите човешки кости, открил и човешка лакътна кост. Лакътната кост е по-голямата от двете дълги кости на предмишницата. Когато Бертран се опитал да я извади, тя се разпаднала на прах. Това трябвало да послужи като доказателство за това, че човешкият скелет от Клиши е бил оригинална част от пласта, в който бил открит. Очевидно било, заключил Бертран, че кости с крехкостта на прогнилата лакътна кост не могат да са извадени от по-горен пласт на кариерата и да са нахвърляни от работниците в по-долните – там, където били открити. Подобни действия би трябвало да са ги унищожили. Този факт свидетелствал в полза на това, че лакътната кост е принадлежала изначално към пласта, в който я открил Бертран. Това, от своя страна, следвало да е валидно и за останалите човешки кости.

Фрагменти от череп от Ла Дениз

През 40-те години на XIX в. наред вулканичните пластове при Ла Дениз, Франция, били открити човешки кости. От особен интерес била челната кост на един човешки череп. Сър Артър Кейт заявил, че тя „не се различава съществено от челната

кост на един съвременен човек".

Черепният фрагмент бил намерен в седиментните отлагания, затворени между два пласта лава. Долният се отнасял към плиоцена, а горният – към късния плейстоцен. Следователно костта можела да е на възраст от няколко хиляди до 2 млн. години. Направените анализи показали, че тя има същото съдържание на азот и флуор, каквото имали и костите от късноплейстоценски обекти на други места във Франция. Тези сравнения обаче нямат особено голяма стойност, тъй като съдържанието на тези елементи в костите зависи силно от типа седименти, температурата и притока на вода, а тези фактори могат да са много различни в конкретните случаи.

Истинската възраст на челната кост от Ла Дениз ще си остане неясна, но ние сме я включили тук, тъй като има причини да се смята, че тя може да е и на 2 млн. години.

Скелетът от Ипсуич

През 1911 г. Дж. Рейд Моар открил скелет на физически модерен човек. Той лежал под пласт от ледникови глини, примесени с речни камъни, близо до град Ипсуич, Източна Англия. Докато се ровехме из разни по-късни преразкази, открихме, че Дж. Рейд Моар в един момент променил първоначалното си мнение и обявил скелета за късен. Поради това не сметнахме за необходимо да включваме скелета от Ипсуич в тази книга. Допълнителните проучвания обаче показаха, че въпросният скелет би могъл наистина да е много древен.

Той бил открит на дълбочина 1,38 т, между глини, примесени с речни камъни, отгоре и ледникови пясъци отдолу. Възрастта на тези напластявания можела да достига до 400 000 години. Моар отчитал възможността скелетът всъщност да е по-късно погребение. Поради това той внимателно инспектирал за нарушавания на пластове, в и под които бил намерен скелетът. Що се отнася до състоянието на костите, сър Артър Кейт казва, че били подобни на животинските фосили, откривани в ледниковите пясъци.

Въпреки всичко, откритието породило яростни критики. Кейт казва, че ако ставало дума за примитивен скелет, подобен на неан-дерталските, едва ли някой е щял да се усъмни в това, че той е с възрастта на глините. „Предвид презумпцията, че съвременният тип човек е със съвременен произход – заявява той, – на подобни екземпляри се отказва голяма възраст,"

Въпреки противопоставянето, в началото Моар останал твърдо на първоначалната си позиция и продължил да поддържа голямата древност на скелета от Ипсуич. Какво толкова се случило, което да го накара да промени мнението си? Наблизо, в същото ниво, той открил каменни сечива, които приличали на тези от Ориняшкия период, чиято възраст се определя на около 30 000 години. Поради това Моар заключил, че слой глини над скелета се е образувал по това време. Пластът се бил получил от тинестите останки на първоначалните глинести отлагания, които се били формирали стотици хиляди години по-рано.

Не открихме нищо в описанията на Моар, което да ни накара да приемем късната датировка от 30 000 години. Усъвършенствани типове каменни сечива, които наподобяват тези от Ориняшка Европа, се откриват навсякъде по света, при това от много ранни епохи. През 60-те години на ХХ в. такива били открити при Хуеятлако в Мексико. Датирването по радиоактивни изотопи на урана дало възраст от 200 000 години. През ХІХ в. сложно изработени каменни предмети били открити в Калифорнийските златни мини, в чакълести пластове, които можело да се отнесат дори към еоцена. Следователно не можем да приемем мнението на Моар, че присъствието на усъвършенствани каменни оръдия в същия пласт, в който бил открит и скелетът от Ипсуич, е достатъчна причина за преинтерп-ретиране на стратиграфията на находището по посока на синхронизирането на скелета с предполагаемата възраст на

въпросните оръдия.

Освен това Моар не е дал никакви геологични основания, които

да подкрепят становището, че глините всъщност представляват наскоро отложени утайки. Поради това най-простата хипотеза си остава тази, според която наистина става дума за пласт от ненарушени ледникови отлагания. Това било първоначалното мнение на Моар, а освен това е записано на подробната карта на региона, съставена от Британския геологически институт.

Ледниковите пясъци, в които бил открит скелетът от Ипсуич, трябва да са се образували между началото на Английското заледряване, преди около 400 000 години, и началото на Хокснийския меж-дуледников период преди около 330 000 години. От това трябва да заключим, че скелетът от Ипсуич е на между 330 000 и 400 000 години. Според някои авторитети началото на Минделовото заледряване (то е еквивалентно на Английското) трябва да се датира преди 600 000 години, което създава потенциалната възможност, такава да е и възрастта на скелета. И все пак се смята, че човешки същества от модерния тип са се появили в Западна Европа най-рано преди 30 000 години.

Тера Амата

Находището Тера Амата се намира на Средиземноморското крайбрежие на Южна Франция. В края на 60-те години на XX в. френският антрополог Анри дьо Люмли открил на това място овални дупки от колове и каменни кръгове. Те свидетелствали за това, че преди около 400 000 години някакви хоминиди са си издигали временни жилища и са палили огънове. Били намерени и костени оръдия. Сред тях имало един предмет, който очевидно бил използван като шило, може би при шиене на кожи. Откритите на древната повърхност отпечатъци били интерпретирани като следи от това, че въпросните хоминиди са седели или лежали върху животински кожи. Освен това били намерени и каменни оръдия, включително и предмет, описан като връх за копие. Той бил изработен от вулканична скала, добита от областта Естрел, която е отдалечена на 30 мили (48 km).

Колкото и да е странно, на този обект не били намерени фосили от хоминиди. Но в описанието на последните си открития, публикувано през 1969 г. в „Сайънтифик „Сайънтифик Америкън“, Дьо Люмли съобщава за отпечатък от десен крак, с дължина 9,5 инча (25 cm), запазен в една пясъчна дюна. Френският антрополог не си е позволил да идентифицира типа хоминид, оставил следата. Но доколкото можем да заключим от достъпните публикации, отпечатъкът не се различавал от отпечатъците на човек с модерна анатомия. Тази следа може да се използва като потвърждение за представените скелетни находки от пластове от средния плейстоцен.

Черепът от Буенос Айрес

Едно много сериозно доказателство за съществуването на физически модерни хора в много ранни епохи е открито в Аржентина. През 1896 г. работниците, които копаели основа за сух док в Буенос Айрес, намерили човешки череп (фиг. 7.1). Те го извадили от първоначалното му място на дъното на изкопа, като преди това били преминали през един пласт от твърд, подобен на варовик материал, наречен *tosca*. Черепът бил намерен на 22 т под нивото на р. Ла Плата.

Работниците, които открили черепа, го дали на своя надзирател – господин Хунор – който бил старши член на секцията за обществени строежи към пристанището на Буенос Айрес. Един от инженерите от компанията, която се била наела с изкопните работи по пристанището – Едуард Марш Симпсън, – информирал за откритието аржентинския антрополог Флорентино Амегино. Според Амегино черепът принадлежал на плиоценски предшественик на *Homo sapiens*. Той го нарекъл *Diprot-homo platensis*. Според Алес Хръдлика от Института Смитсоуиън обаче черепът бил идентичен се тези на съвременните хора.

Фиг. 7.1. Човешки череп, намерен в ранноплейстоценска формация при Буенос Айрес, Аржентина.

Алес Хръдлика нарекъл контекста, в който била направена находката, „най-горната част на

Мреденсенедейския пласт". Според съвременните геологични представи, този Мреденсенедейски пласт трябва да е най-малко на 1-1,5 млн. години. Дори да става дума само за 1 млн. години, присъствието на напълно човешки череп от това време би било неочаквано където и да е по света — да не говорим за Южна Америка. Ръководителят на работниците – господин Дж. Е. Кларк – заявил, че е „напълно сигурен в това, че черепът бил намерен на първоначалното му

място и под *tosca*".

Геологът Бейли У и лис, който придружавал Хръдлика при една негова експедиция в Аржентина, разпитал господин Хунор и съобщил следното: „Фрагментът от черепа бил изваден от шахтата [т. е. от първоначалното му място]. И макар това твърдение да се основава на казаното от бригадира, който пък се позовава на казаното от работниците, изглежда, че точно тази част от историята на откритието не подлежи на сериозни съмнения." По-нататък Уилис се впуска в неясни и необосновани спекулации по въпроса, как точно черепът се е оказал на това място.

От своя страна Хръдлика разглеждал съвременната форма на черепа като достатъчна причина за това, да не може да му се припише голяма древност. През 1912 г. той включил в книгата си следния пасаж, в който много ясно личи неговата предубеденост: „Всички скелетни останки, които не демонстрират изявени разлики с тези на съвременните хора, би трябвало да са с незначителна геологична древност и най-вероятно трябва да се отнесат към модерните, все още незавършени геологични формации. До това заключение може да се достигне въз основа морфологичните им характеристики." Тук имаме случай на ясна формулировка на съмнителните морфологични принципи на датиране.

Номо erectus в Южна Америка?

Преди да продължим нататък, нека се спрем на още една южноамериканска находка, която може да има объркващо въздействие върху настоящите общи представи за човешката еволюция и в частност за заселването на Новия свят.

През 1970 г. канадският археолог Алън Лайъл Брайън открил в един бразилски музей фосилен черепен свод, който имал много дебели стени и изключително масивни надочни дъги, силно напомнящи на Номо erectus. Фрагментът бил намерен в една пещера в Бразилия, в областта Лагоа Санта. Когато Брайън показал снимка на черепа на неколцина американски физически антрополози, те не могли да повярват, че тя произхожда от Американците. Те предположили, че или става дума за фалшификат, или за находка от Стария свят, която по някакъв начин е попаднала в бразилската колекция, проучвана от Брайън.

Брайън обаче отговорил, че двамата със съпругата му, която също видяла черепния свод, имали голям опит с фосилни човешки кости. И двамата били сигурни, че костта не може да е фалшификат – това бил автентичен и напълно фосилизиран човешки черепен свод. Според Брайън той се различавал по няколко важни показателя от известните от Стария свят черепи, което можело да се разглежда като доказателство за това, че находката от Лагоа Санта не е фосил, който е попаднал в бразилската сбирка случайно.

Какво е значението на черепа от Лагоа Санта? Присъствието в Бразилия на хоминиди с характеристиките на *Homo erectus* е силно аномално, независимо от това към коя епоха се отнася. Придържащите се към стандартните възгледи палеоантрополози смятат, че в Америките е проникнал единствено модерният тип човек. Методологията на науката позволява промяна на възгледите, но приемането на присъствието на *Homo erectus* в Новия свят би било революционна промяна.

След като бил проучен от Брайън, черепният свод от Лагоа Санта изчезнал по мистериозен начин. Същото се случило и с един скелет, открит от Ханс Рек в дефилето Олдувай. В тези два случая поне сме имали шанса да научим нещо за находките, преди те да изчезнат. Можем да предположим обаче, че други фосили също са останали извън нашето внимание само защото са били загубени в музеите, а може би и преднамерено потулени.

Челюстта от Фоксхол

През 1855 г. работниците, които разработвали каменоломната при Фоксхол (Англия) открили човешка челюст (фиг. 7.2). Местният аптекар – Джон Тейлър – разменил челюстта срещу чаша бира и привлякъл вниманието на американския лекар Робърт Х. Колийър, който по това време се намирал в Лондон. След като закупил челюстта, Колийър посетил каменоломната, намираща се във фермата на господин Лоу. Там той отбелязал, че челюстта била намерена в пласт, който лежал на дълбочина 16 фута (4,9 т). Състоянието на челюстта, която била напълно пропита с железен оксид, съответствало на съдържанието на въпросния пласт. Колийър заявил, че челюстта от Фоксхол е „най-древната съществуваща останка от човешко създание“. По-късно в същото ниво на дълбочина 16 фута Моар открил каменни оръдия и следи от огън. Находките от този пласт трябва да са най-малко на 2,5 млн. години.

Колийър разбрал, че притежава фосил с огромно значение. Поради това, той го показал на редица британски учени, сред които били и Чарлс Лайъл, Джордж Бъск, Ричард Оуен, сър Джон Престуич и Томас Хъксли. Всички те останали скептично настроени към голямата ѝ възраст. Хъксли например направил възражението, че формата на челюстта „не предполагала тя да е принадлежала на изчезнал или аномален човешки вид“. Тук отново се сблъскваме с погрешното убеждение, че една кост със съвременен вид не може да е древна.

Американският палеонтолог Хенри Феърфийлд Осбърн, който през 20-те години на ХХ в. се занимавал с откритите от Моар каменни оръдия, също от района на Фоксхол, изразил учудване от факта, че тези учени не си дали труда да посетят находището. Тяхното недоверие, пише Осбърн, „най-вероятно се дължало на това, че формата на челюстта не била примитивна. Освен това костта не била напълно вкаменена, но това е често срещано явление при находките с такава възраст.

Малко по-късно челюстта загадъчно изчезнала. Тя почти никога не се споменава от съвременните авторитети, а когато това стане, смисълът неизменно е презрителен. Например в „Изкопаемите хора“ на Марселин Бул можем да намерим следното изказване: „Необходимо е човек да е напълно лишен от критично отношение, за да обърне някакво внимание на подобна информация.“

В редица случаи обаче именно необразовани работници са откривали кости и артефакти, които сега се разглеждат като несъмнени. Такъв е примерът с повечето открития, свързани с *Homo erectus* от о. Ява, които са направени от лишени от надзор местни надничари. По същия начин германски работници открили челюстта от *Homo erectus* при Хайделберг. Едва по-късно техният бригадир я предал на учените. Ако изследователите се отнасят сериозно към тези находки, защо трябва да пренебрегват челюстта от Фоксхол? Някой би могъл да възрази, че фосилите от о. Ява и от Хайделберг са все още достъпни за изследване, а челюстта от Фоксхол – не. Какво да

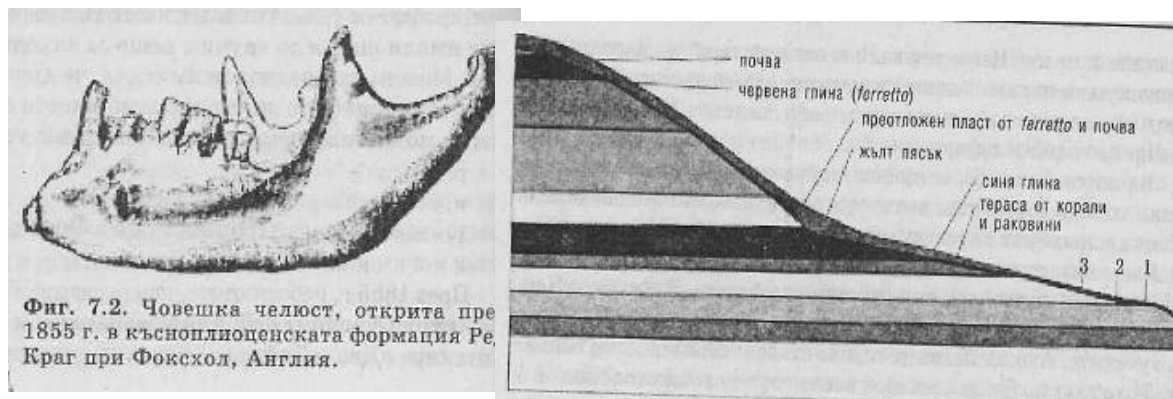
кажем обаче за фосилите на *Homo erectus* от Пекин, които изчезнали през Втората световна война? Това не пречи те все още да се разглеждат като свидетелства за човешката еволюция.

Скелетите от Кастенедоло

Преди милиони години – по времето на плиоцена – топло море миело южните склонове на Алпите. То отложило пластове от корали и молюски (мекотели). В късното лято на 1860 г. проф. Джузепе Рагацони – геолог от Техническият институт в Брешия – се отправил към разположеното на 6 мили (9,7 km) югоизточно Кастенедоло, за да събира фосилни раковини от плиоценските пластове. Те били оголени в един изкоп, намиращ се в подножието на нисък хълм, наречен Коле де Венто (фиг. 7.3).

Ето какво разказва Рагацони: „Докато претърсвах една коралова тераса за раковини, в ръката ми случайно попадна горната част на череп, която беше напълно запълнена с корали и със синьо-зелената глина, която е характерна за тази формация. Озадачен, продължих търсенето и открих, освен гората част на черепа, още кости от гръден кош и крайници, които очевидно принадлежаха на индивид от човешкия вид.“

Рагацони занесъл костите на геолозите А. Стопани и Дж. Курио-ни. Според разказа му реакцията им била негативна: „Те не се отне-

„Тогава аз изхвърлих костите – пише Рагацони, – макар и с чувство на съжаление, тъй като ги бях намерил сред корали и морски раковини. Въпреки становището на двамата учени, те изглеждаха така, все едно са били търкаляни от морето и едва по-късно са били покрити с корали, миди и глина.“

Това обаче не е краят на историята. Рагацони не можел да се отърве от мисълта, че откритите от него кости са принадлежали на човешко същество, живяло през плиоцена. „По тази причина – продължава той – малко по-късно се върнах на същото място, където успях да намеря още парчета от кости, които бяха в същото състояние

като първите намерени от мен."

През 1875 г. Карло Германи послушал съвета на Рагацони и закупил земя при Кастенедоло, за да продава на местните фермери богатата на фосфати черупчеста глина, която можела да се използва като тор. Рагацони пише следното: „Разказах на Германи за костите, които бях открил. Помолих го настойчиво да бъде нашрек, докато разкопава пластове, и да ме уведоми, ако се появят още човешки останки." През декември 1879 г. Германи забелязал в изкопа някакви кости. Това било на около 15 т от мястото, където били намерени първите кости. На 2 януари 1880 г. той изпратил на Рагацони съобщение, в което го уведомявал за откритието. Рагацони си спомня: „На следващия ден, отидох на мястото, заедно със своя асистент — Вин-ченцо Фракаси – за да извадя костите със собствените си ръце." Сред костите имало фрагменти от череп, зъби, части от гръбначен стълб, ребра, ръце, крака и стъпала.

Откритията тепърва започвали. На 25 януари Германи донесъл на Рагацони зъби и парчета от челюст. Те били намерени на 2 т от другите кости, открити по-рано през същия месец. Рагацони се върнал в Кастенедоло и открил още фрагменти от череп, челюст, гръбнак и ребра, както и няколко единични зъба. „Всички те – обяснява той – бяха покрити и просмукани от глина и малки парченца корали и раковини, което премахна всички подозрения, че костите са от погребани наблизо хора. Напротив – това само потвърди факта, че те са били изхвърлени от морските вълни."

На 16 февруари Германи съобщил на Рагацони, че е открил цял скелет. Рагацони веднага пристигнал на обекта, за да ръководи разкопките. Оказало се, че скелетът, който бил изцяло заровен в сините глини, принадлежи на жена с напълно съвременна анатомия.

„Целият скелет – казва Рагацони – се откри в средата на пласта синя глина... Този пласт, който беше дебел над метър, беше запазил първоначалната си стратиграфия и не показваше следи от нарушения." По-нататък той добавя: „Най-вероятно скелетът е попаднал в нещо като морска тиня, а не е бил погребан по-късно, защото в противен случай човек щеше да може да забележи следите от лежащите отгоре жълт пясък и червеникава глина, наречена ferretto."

С други думи, погребението със сигурност би предизвикало смесване на различни по цвят материали, което щяло да бъде ясно забележимо в иначе ненарушения син глинест пласт. Рагацони, който е геолог, е категоричен, че следи от подобно смесване не е имало. Освен това синята глина имала своя собствена стратификация, която също не била засегната.

Рагацони се сетил за още едно възможно възражение срещу заключението, че човешките кости от Кастенедоло са с възрастта на плиоценските пластове, в които били открити. Съществувала възможността, някакви потоци да са отмили по-горните пластове и да са проникнали частично в самата синя глина. В такъв случай било възможно костите да са попаднали в някакви панини и върху тях да са се отложили нови материали. Това обяснявало защо нямало следи от погребение. Рагацони обаче заявява, че изглеждало силно невероятно човешките фосили да са били довлечени едва наскоро до местата, където били открити: „Откритите на 2 и 25 януари фосилни останки лежах на дълбочина от около 2 т. Костите се намираха на границата между терасата с коралите и раковините и покриващите я сини глини. Те бяха пръснати сред раковините все едно от действието на вълните. Характерното им разположение изключва всякакво по-късно смесване или нарушаване на пластове."

По-нататък Рагацони продължава: „Откритият на 16 февруари скелет лежеше на повече от 1 т в синята глина, която изглежда го е покрила чрез процес на бавно отлагане." Бавното натрупване на глината, която според Рагацони била стратифицирана, изключва възможността скелетът да е бил преотложен в този пласт от

някой придошъл поток.

Съвременните геолози отнасят сините глини при Кастенедоло към Астейския етап на средния плиоцен, което означава, че откритите при Кастенедоло материали са на възраст 3-4 млн. години.

През 1883 г. проф. Джузепе Серги – анатом от университета в Рим – посетил Рагацини в Техническият институт в Брешия и лично се запознал с човешките останки. След като изследвал костите, той стигнал до извода, че са представени четири индивида – възрастен мъж, възрастна жена и две деца.

Серги посетил и находището при Кастенедоло. Ето какво пише той: „Отидох там, придружаван от Рагацини, на 14 април. Изкопаната през 1880 г. траншея още си беше там и ясно можеше да се проследи последователността на пластове.“

Освен това той добавя: „Ако е била изкопана яма за погребение, то тя е нямало да се запълни отново по същия начин. Щели са да се появят примеси от глината от горните повърхностни пластове, която е ясно различима по наситено червения си цвят. Дори и най-обикновен човек не би пропуснал това оцветяване и нарушаване на пласта, да не говорим за опитното око на един геолог.“ Серги отбелязал и факта, че всички кости, с изключение на почти целия женски скелет, били пръснати сред коралите и раковините под сините глини все едно по равна повърхност. Това наблюдение подкрепя тезата, че телата са лежали на дъното на морска плитчина. Когато телата се разложили, костите били разпръснати от действието на вълните. „Почти напълно запазеният женски скелет – казва Серги – не е бил намерен в поза, характерна за нормално погребение, а обърнат по очи.“

Серги бил убеден, че откритите при Кастенедоло скелети представлявали останките от хора, живели през плиоценската епоха на терциера. Ето какво казва той относно отрицателните мнения: „Смятам, че тенденцията да се отхвърлят доказателства, свидетелстващи за съществуването на хора през терциера само въз основа на теоретични презумпции не е нищо друго, освен един научен предразсъдък. Естествените науки трябва да са освободени от предразсъдъци.“ Въпреки това този предразсъдък не бил преодолян и все още е в сила. Серги заявява следното: „Въз основа на подобни деспотични научни предразсъдъци — наричайте ги, както пожелаете — досега са отхвърляни всички находки на човешки останки в пластове от плиоцена.“

Но Серги не бил единственият защитник на откритията, които Рагацини направил при Кастенедоло. Към него се присъединил и Арман дьо Катрефаж, който ни е познат от прегледа на каменните оръдия. В книгата си „Човешките раси“, той казва следното за открития при Кастенедоло женски скелет: „Няма сериозни основания да се съмняваме в откритието на господин Рагацини и... ако то беше направено в кватернерни пластове, никой не би си помислил да оспорва автентичността му. Противниците му не разполагат с нищо друго, освен с приети а priori теории.“

През 1889 г. при Кастенедоло бил открит още един човешки скелет. Той внесъл известно объркване по отношение на находките от 1880 г.

Рагацини поканил Дж. Серги и А. Исел да проучат новия скелет, открит в един древен миден пласт. Според това, което казва Серги, и двамата сметнали, че скелетът от 1889 г. е попаднал по-късно в пластове от плиоцена, тъй като бил почти непокътнат и лежал по гръб във вдлъбнатина в мидения пласт. Това можело да се тълкува като признаци за погребение.

В своята статия Исел отишъл по-далеч и заключил, че откритите през 1880 г. скелети също били по-късни погребения. В една бележка под линия той споменава, че Серги също признал, че нито един от тях не може да се отнесе към плиоцена. Изглежда, че що се отнася до научната общественост, това решило веднъж завинаги проблема.

По-късно Серги написал, че Исел е сбъркал. Той заявил, че е убеден в това, че

скелетът от 1889 г. е късен, но никога не се бил отказвал от мнението си, че тези от 1880 г. били плиоценски. Бедата обаче вече се била случила и Серги не бил готов да започне нова битка, за да реабилитира откритията от 1880 г. След този момент, находките от Кастенедоло или били обект на присмех, или били отминавани с мълчание.

Един добър пример за непочтеното отношение към тях може да бъде открит в изданието през 1921 г. „Наръчник по европейска археология“ на проф. Р. А. С. Макалистър. По отношение на откритията в Кастенедоло, той заявява, че „каквото и да си мислим, трябва да се отнасяме към тях сериозно“. Макалистър отбелязва това, че те са били „открити от компетентен геолог – Рагацони... и проучени от компетентен анатом – Серги“. И все пак, той не приема плиоценската им възраст. Изправен пред неудобните факти, Макалистър заявява, че „нещо някъде не е наред“. На първо място – костите демонстрирали модерна анатомия. „Ако наистина принадлежат към пласта, в който са били открити – пише Макалистър, – то това би означавало едно необикновено дълго затишие на еволюцията. Много по-вероятно е да има някаква грешка в наблюденията.“ Освен това Макалистър добавя и следното: „Възприемането на плиоценската възраст на скелетите от Кастенедоло би породило толкова много нерешими проблеми, че едва ли можем да се колебаем пред двете алтернативи – да ги приемем, или да ги отхвърлим.“ Още веднъж можем да видим, как предварително приетите представи за еволюцията карат учените да отхвърлят доказателства, които иначе биха били напълно приемливи.

В опита си да дискредитира находките от Кастенедоло, Макалистър се позовава на Исел, въпреки че публикацията на Исел се отнася само за скелета от 1889 г. Ето какво пише Макалистър по отношение на целия комплекс от материали от Кастенедоло: „Проучването на костите и техния контекст, направено от Исел от Женева, разкрило факта, че пластовете били пълни с морски отлагания и че всичко масивно в тях, с изключение на човешките кости, е покрито с морска кора.“ Макар Исел наистина да съобщава, че откритите през 1889 г. кости били гладки и не били покрити със слой, това не може да бъде казано за по-ранните находки. И Рагацони, и Серги казват, че те са били покрити със синя плиоценска глина и с парчета от корали и черупки.

В „Изкопаемите хора“ можем да открием още един случай на непочтено отношение към откритията от Кастенедоло. Авторите на книгата — Бул и Валоа – заявяват, че „изглежда сигурно, че при Кастенедоло... става дума за повече или по-малко късни погребения“. Те обаче отделят на тези открития само един параграф и не споменават нито за ненарушените пластовете, които покривали скелетите, нито за разпръснатото и непълно състояние на някои от тях -т. е. фактите, които опровергават тезата за вторично погребение.

Бул и Валоа отбелязват следното: „През 1889 г. проф. Исел официално съобщава за откриването на нов скелет и споменава, че всички фосили от този пласт – с изключение на човешките кости -били импрегнирани със сол.“ Авторите приемат, че това, което е вярно за откритите през 1889 г. кости, би трябвало да е вярно и за тези от по-рано. Исел описва само скелета от 1889 г. Всъщност той дори не споменава думата „сол“, а говори за „морска кора“. Както вече казахме, по костите от 1860 г. и 1880 г. е имало точно такава „кора“.

В опитите си да опровергават плиоценската възраст на костите от Кастенедоло, някои изследователи са ги подлагали на различни химични и радиометрични тестове. Пресните кости съдържат в протеините си известно количество азот, което намалява с течение на времето. В една публикация от 1980 г. К. П. Оукли пише, че съдържанието на азот в костите от Кастенедоло е подобно на това на костите от други италиански късноплейстоценски и холоценски обекти. Въз основа на това той стига до

заклучението, че те са късни. Степента на запазване на азота в костите варира силно на различните обекти, което прави подобни сравнения ненадеждни за датиране. Костите от

Кастенедоло били открити в глина, а е известно, че тази материя запазва съдържащите азот костни протеини.

Обикновено костите абсорбират флуор от подпочвените води. Според анализите на Оукли костите от Кастенедоло имали по-високо съдържание на флуор, отколкото можело да се очаква от късни кости. Той се опитал да обясни това разминаване, като постулирал високи нива на съдържание на флуор в подпочвените води в района. Това обаче е просто налучкване. Освен това костите показали и неочаквано високо съдържание на уран, което също е свидетелство за голяма древност.

Тестуването по метода въглерод-14 дало възраст от 958 г. Но, както беше и в случая с Гали Хил, използваните при това процедури вече се смятат за ненадеждни. А и освен това самите кости, които се разкапвали в музея от 90 години, вероятно вече са били замърсени с по-късен въглерод, което при теста е дало една невярно малка възраст.

Случаят с Кастенедоло илюстрира несъвършенствата на методите, използвани от палеоантрополозите. Първоначалното отнасяне на находките от 1860 г. и 1880 г. към плиоцена изглежда напълно коректно. Костите били открити от опитен геолог — Дж. Рагацини — който внимателно проучил стратиграфията на находището. Той специално потърсил следи от вторично погребение, но не открил нищо подобно. Рагацини съвестно съобщавал откритията си на своите колеги и на научните списания. Тъй като обаче морфологията на костите била съвременна, те били подложени на интензивни критики. Според думите на Макалистор нещо не било наред.

Именно подобно отношение е създало тези представи за човешкия произход, които сега доминират в научните среди. През последните сто години, идеята за прогресивната еволюция на хората от по-близки до маймуните предшественици определя приемането или отхвърлянето на различни открития. Тези данни, които противоречат на представите за еволюцията, внимателно се филтрират. И когато някой чете учебниците, описващи човешката еволюция, той може да си помисли следното: „Щом като всички факти подкрепят идеята за човешката еволюция, то тя трябва да е вярна.“ Обаче написаното в учебниците е подвеждащо. Тъй като именно безапелационната вяра в това, че човекът е имал човекоподобни предшественици, предопределя какви точно факти да се включат и как точно те да се интерпретират.

Скелетът от Савона

Сега ще насочим вниманието си към една друга плиоценска находка, открита при Савона – град на Италианската Ривиера, на около 30 мили (48 km) западно от Генуа. През 50-те години на XIX в. при строежа на една църква, работниците открили скелет със съвременна анатомия. Костите били открити на дъното на изкоп с дълбочина 3 т. Пластът, който съдържал скелета, бил на 3-4 млн. години.

През 1867 г. Артур Исел съобщил подробностите около откритието в Савона пред Международния конгрес по праисторическа антропология и археология, състоял се в Париж. Той обявил, че човекът от Савона „е бил съвременник на пласта, в който е открит“.

През 1883 г. обаче Дьо Мортийе пише, че плиоценските пластове при Савона, образувани в плитки крайбрежни води, съдържали единствено изолирани кости от земни бозайници, докато човешкият скелет бил почти непокътнат. „Не доказва ли това – заявява той, – че пред нас не лежат останките на човешки труп, носен от вълните на плиоценското море, а просто по-късно погребение с неопределена възраст?“

На Международния конгрес по праисторическа антропология и археология,

състоял се в Болоня през 1871 г., отец Део Грациас -свещеникът, който присъствал на откриването на човешкия скелет в Савона – направил изказване, в което твърдял, че не става дума за по-късно погребение. Део Грациас, който бил и студент по палеонтология, отбелязал следното: „Тялото бе открито в разпростряна поза, с протегнати напред ръце, с леко изнесена напред и надолу глава и с тяло, което беше разположено много по-високо от краката – точно като човек във вода. Можем ли да предположим, че тялото е било погребано в тази поза? Дали това по-скоро не е положението на тяло, оставено на милостта на водите? Фактът, че скелетът се откри до една скала, но в глинест пласт, предполага, че вълните са го изтласкали до това препятствие.”

По-нататък Део Грациас продължил: „Ако ставаше дума за погребение, можем да очакваме, че щеше има смесване на горния и долния пласт. Горните слоеве съдържат кварцитен пясък. В резултат от смесването щеше да се получи определено изсветляване на плиоценската глина – непосредствено около скелета, — което пък щеше да породи съмнения в зрителите в това, дали глината е наистина древна – нещо, което те твърдят. Кухините на скелета – от най-голямата до най-малката – са пълни с компактна плиоценска глина. Това може да се е случило само в момента, когато глината е била в състояние на кал, т. е. през плиоцена.” Део Грациас изтъкнал, че по негово време вече глината била суха и твърда. Освен това скелетът бил открит на дълбочина 3 т, което е много за погребение. Комплексът от фосили при Савона може да се обясни по следния начин. В някакъв момент, мястото е било покрито от плитките крайбрежни води на плиоценско море, което се доказва от наличието на характерни раковини. Животните са умирали на сушата, а отделни техни кости са били отмивани в морето и по този начин са попаднали във формацията. Човешките кости, открити в анатомичен ред, може да са попаднали в същата морска формация в следствие на това, че някой се е удавил през плиоцена, може би след като лодката му е потънала. Това обяснява присъствието на почти цял човешки скелет сред разпръснати животински кости, без при това да се прибъгва до хипотезата за вторично погребение. Не забравяйте, че позата на тялото – с лице надолу и разперени крайници – е била подобна на труп на удавник, а не на целенасочено погребан мъртвец.

Прешленът от Монте Хермозо

В пета глава разгледахме кремъчни сечива и следите от преднамерено палени огньове, открити при Монте Хермозо. Тук ще се спрем на намерената там човешка кост – един атлас, най-горният прешлен от гръбначния стълб. През 80-те години на XIX в. един от сътрудниците на музея в Ла Плата – Сантяго Поци – я извадил от ранноплиоценската формация Монте Хермозо. Находката останала незабелязана и едва години по-късно привлякла вниманието на изследователите. Дори и тогава костта все още била покрита с характерния жълтеникаво-кафяв льос на Монтехермозианската формация, която е с възраст между 3 и 5 млн. години.

Това, че прешленът бил лежал с години в музея, без да бъде разпознат като такъв, не би трябвало да го лишава от стойност. Черепът от Гибралтар прекарал в музея на гарнизона много дълго време, преди да бъде определен като неандерталски екземпляр. По същия начин – няколко бедрени кости на *Homo erectus* от о. Ява били изпратени в Холандия в сандъци, пълни с други кости. Минали десетилетия, преди те да бъдат разпознати и каталогизирани; сега обаче те са включени в учебниците наравно с другите приети находки. Бихме могли да продължим да изреждаме подобни случаи, които да илюстрират как учените са откривали много неоспорвани фосил-ни находки по същия начин, по който се натъкнали и на атласа от Монте Хермозо.

След отстраняването на плиоценския льос учените внимателно изучили костта. Флорентино Амегино приел, че тя трябва да се отнесе към плиоцена, и я приписал на човекоподобен човешки предшественик. В направеното описание, той идентифицирал

черти, които определил като примитивни.

Алес Хръдлика обаче убедително демонстрирал факта, че всъщност прешленът е с напълно съвременна форма. Подобно на Амегино, Хръдлика също вярвал, че – ако се връщаме назад във времето – трябва да откриваме все по-примитивни човешки форми. Според него, ако една кост имала напълно съвременна структура, нямало никакво значение, в какъв точно пласт е открита – тя трябвало да е късна. Присъствието ѝ в древен пласт винаги можело, а и трябвало да се обясни с някакво по-късно внедряване.

Но има и друго възможно обяснение: в Аржентина преди 3 млн. години са живеели човешки същества с напълно модерна анатомия. Това се поддържа и от факта, че атласът демонстрирал всички характерни белези за това, че е бил здраво вграден в седиментите на Монтехермозианската формация.

В крайна сметка Хръдлика почувствал, че атласът от Монте Хермозо „трябва по необходимост да бъде забравен“. Точно това и станало. В противен случай щяло да се окаже, че неговите твърдения за това, че хората са проникнали в Америка едва наскоро, почиват на много несигурна основа. И днес мнозина биха настоявали прешленът от Монте Хермозо да си остане в забвението, където необходимостта го е заправила. Тъй като общоприетата палеоантропология още не е готова да прегърне доказателствата за съществуването на истински хора преди 3 млн. години, било то в Аржентина или някъде другаде.

Челюстта от Мирамар

През 1921 г. М. А. Виняти съобщил за откриването – в късноплиоценската формация Чападмалалан при Мирамар, Аржентина -на човешка долна челюст, с два запазени кътни зъба. По-рано в същата формация били откривани каменни оръдия и кост от бозайник със забит в нея връх на стрела (Глава 5). Челюстта била намерена от Лоренцо Пароди – уредник към музея. Е. Боман съобщил, че Пароди открил челюстта и свързаните с нея зъби „загнездена в баганса, дълбоко в пластовете на Чападмалалан – близо до морското ниво“. Това означава, че челюстта трябва да е била на 2-3 млн. години.

Въпреки това Боман останал скептичен, Той заявил следното: „Вестниците поместиха бомбастични статии за „най-древните човешки останки в света“, но всички, които се запознаха с моларите (големите кътници), установиха, че те са напълно идентични с тези на съвременните човешки същества.“

Боман приел аргумента, че напълно човешкият характер на челюстта от Мирамар безспорно означава и късна дата. И все пак нищо казано от него не изключва възможността фосилът от Мирамар да е свидетелство за присъствието на напълно развити хора в плиоценс-ка Аржентина.

Черепът от Калаверас

В пета глава се спрехме на многобройните каменни оръдия, открити в златоносните пластовете на планините Сиера Невада в Калифорния. В чакълестите наслаги, чиято възраст варира между 9 и 55 млн. години, били намирани и човешки кости.

През февруари 1866 г. господин Матисън – основният собственик на мината при Болд Хил, близо до Ейнджълс Крик в окръг Калаверас – извадил череп от пласт чакъл, лежащ на дълбочина 130 фута (40 т). Пластът се намирал близо до материковата скала и над него имало няколко ясно различими вулканични нива. Вулканичната активност в този район започнала през олигоцен, продължила през целия миоцен и затихнала през плиоцена. Като се има предвид, че черепът бил намерен на дъното на редуващите се при Болд Хил пластовете от чакъл и лава, може да се предположи, че чакълестият слой с черепа се е образувал преди плиоцена. Възможно е това да е станало дори много по-рано.

След като открил черепа, Матисън го занесъл на господин Скрибнър – агент на „Уелс, Фарго и ко. Експрес“ в Ейнджълс. Чиновникът на господин Скрибнър – господин Матюс – отстранил малко от наслояванията, които покривали по-голямата част от фосила. Когато установил, че става дума за човешки череп, той го изпратил на д-р Джоунс, който живеел в близкото село Мърфис и бил запален колекционер на подобни неща. От своя страна д-р Джоунс писал до клона на Геологическия институт в Сан Франциско и след като получил отговор, им изпратил черепа. Там находката била проучена от местния геолог – Дж. Д. Уитни. Той веднага се отправил към Мърфис и Ейнджъл, където лично разпитал господин Матисън. Последният потвърдил разказа на д-р Джоунс. Уитни познавал лично и Скрибнър, и Джоунс и ги намирал за достойни за доверие.

На 16 юли 1866 г. Уитни представил пред Калифорнийската академия на науките доклад за черепа от Калаверас и потвърдил, че той наистина е открит в пласт от плиоцена. Находката се превърнала в сензация.

Според думите на Уитни „религиозната преса в Америка раздуха въпроса... и абсолютно единодушно обяви черепа от Калаверас за фалшификация“. Освен това той отбелязва, че тези „фалшифика-торски“ истории се появили чак след като откритието му било раз-духано от вестниците.

Зад някои подобни обвинения стояли не вестникарите, а учени -например Уилям Х. Холмс от Института Смитсониън. По време на посещението си в окръг Калверас, той събирал сведения от различни хора, които познавали господин Скрибнър и д-р Джоунс. Това, което научил от тях, породило съмнения, че проученият от Уитни череп не е автентичен терциерен фосил. Един от проблемите с версията за измама се състои в това, че има твърде много версии. Някои казвали, че религиозни миньори подхвърлили черепа, за да заблудят Уитни. Други смятали, че миньорите се опитали да излъжат свой колега. Трети твърдели, че Матисън намерил истински череп, но по-късно до Уитни стигнал друг. Четвърта версия разказвала, че приятели на Матисън от съседния, град просто решили да се пошегуват с него. Всички тези противоречия правят идеята за фалшификация много съмнителна.

След посещението си в Калаверас Холмс проучил и самия череп, който се намирал в Музея Пийбоди в Кеймбридж, щата Масачузетс. Там той стигнал до заключението, че „черепът никога не е бил влачен от терциерни потоци, не е бил намерен в чакълестите пластове на мината на Матисън и по никакъв начин не е свидетелство за тер-циерен човешки вид“. Част от сведенията, подкрепящи това заключение, били дадени от хората, които проучили леглото от пясък и речни камъчета, в което бил открит черепът. Д-р Ф. У. Пътнам от Музея за естествена история Пийбоди към университета Харвард заявил, че по черепа няма никакви следи от чакъла в мината. Уи-лям Синклер от Калифорнийския университет също проучил лично черепа. Според него полепналите по фосила материали не отговаряли на чакълестите пластове на златната мина. Те по-скоро съответствали на напластяванията, които можели да се открият в някои пещери, където индианците понякога оставяли своите мъртви.

От друга страна, Холмс съобщава следното: „Д-р Д. Х. Хол твърди, че когато през 1866 г. бил в Сан Франциско, той сравнил полепналите по черепа материали с мостри от чакълите в мината и стигнал до извода, че те са идентични по всички съществени характеристики.“ В една статия в „Америкън Начърълист“, публикувана през 1882 г., У. О. Айрис пише следното: „Видях и проучих внимателно черепа още по времето, когато той за първи път попадна в ръцете на проф. Уитни. Той не само че беше покрит с пясък и чакъл, но и всичките му кухни бяха пълни с подобни материали; по случайност те бяха от вид, който аз познавам много добре.“ Според Айрис ставало дума за златоносни чакъли, каквито се намирали в мините, а не за по-

късни пещерни наслаги.

Що се отнася до самия череп, Айрис казва следното: „Появиха се твърдения, че става дума за съвременен череп, който се е покрил с тази кора малко след заравянето. Никой, който познава добре района, не би заявил подобно нещо. Чакълът няма подобни свойства... а кухините на черепа бяха запълнени с плътен циментиран пясък, което би могло да се получи само при условие, че е попаднал в някаква полутечна маса. Тези чакълести пластове не са били в подобно състояние от момента на образуването си.”

В първоначалното описание на находката Уитни отбелязва, че тя била силно фосилизирана. Това определено свидетелства за голяма древност; въпреки това, както отбелязал Холмс, истина е и другото – възможно е кости да фосилизират само за неколкостотин или няколко хиляди години. През 1891 г. геологът Джордж Бекер пише следното: „Както става ясно, много квалифицирани учени са напълно убедени в автентичността на черепа от Калаверас. Всеки един от господата Кларънс Кинг, О. К. Марш, Ф. У. Пътнам и У. Х. Дол поотделно ме увери, че той е намерен на място в чакълестия пласт, под лавата.” Бекер добавя, че прави това изявление с позволение на цитираните учени. Както сме споменавали и по-рано, Кларънс Кинг е бил известен геолог, работещ за Геологическия институт на САЩ. Палеонтологът О.К. Марш бил един от първите търсачи на фосили от динозаври и от 1883 г. до 1895 г. изпълнявал длъжността председател на Националната академия на науките. Както видяхме обаче, Ф. У. Пътнам от Музея Пийбоди в Харвард по-късно променил мнението си и заявил, че материалите по черепа са от пещерни наслаги.

Можем ли да достигнем до стопроцентова сигурност по въпроса дали черепът от Калаверас е автентичен, или става дума за фалшификация? Различните сведения са толкова объркани и противоречиви, че макар да е възможно черепът да произхожда от индианска погребална пещера, бихме се отнесли със съмнение към всеки, който излезе с категорично мнение. Читателят може да спре за момент и да се замисли, какви точно стъпки трябва да се предприемат, за да се определи истинската възраст на черепа от Калаверас.

Не трябва да забравяме обаче, че той не е изолирана находка. В околните пластове, които са със същата възраст, са открити многобройни каменни оръдия. А както ще видим, в същия район са откривани още човешки кости.

В този контекст, черепът от Калаверас не може да бъде отхвърлен, преди да бъде подложен на подробен анализ. През 1928 г. сър Артър Кейт казва следното: „Не можем просто да подминем историята за черепа от Калаверас. Това е призрак, който преследва всички, които се занимават с ранните хора... и изправя пред огромни изпитания вярата на всеки специалист.”

Приятели на Матисън от съседния град просто решили да се пошегуват с него. Всички тези противоречия правят идеята за фалшификация много съмнителна.

След посещението си в Калаверас Холмс проучил и самия череп, който се намирал в Музея Пийбоди в Кеймбридж, щата Масачузетс. Там той стигнал до заключението, че „черепът никога не е бил влачен от терциерни потоци, не е бил намерен в чакълестите пластове на мината на Матисън и по никакъв начин не е свидетелство за тер-циерен човешки вид”. Част от сведенията, подкрепящи това заключение, били дадени от хората, които проучили леглото от пясък и речни камъчета, в което бил открит черепът. Д-р Ф. У. Пътнам от Музея за естествена история Пийбоди към университета Харвард заявил, че по черепа няма никакви следи от чакъла в мината. Уи-лям Синклер от Калифорнийския университет също проучил лично черепа. Според него полепналите по фосила материали не отговаряли на чакълестите пластове на златната мина. Те по-скоро съответствали на напластяванията, които можели да се открият в някои пещери, където индианците понякога оставяли своите мъртви.

От друга страна, Холмс съобщава следното: „Д-р Д. Х. Холм твърди, че когато през 1866 г. бил в Сан Франциско, той сравнил полепналите по черепа материали с мостри от чакълите в мината и стигнал до извода, че те са идентични по всички съществени характеристики." В една статия в „Америкън Начърълист", публикувана през 1882 г., У. О. Айрис пише следното: „Видях и проучих внимателно черепа още по времето, когато той за първи път попадна в ръцете на проф. Уитни. Той не само че беше покрит с пясък и чакъл, но и всичките му кухини бяха пълни с подобни материали; по случайност те бяха от вид, който аз познавам много добре." Според Айрис ставало дума за златоносни чакъли, каквито се намирали в мините, а не за по-късни пещерни наслаги.

Що се отнася до самия череп, Айрис казва следното: „Появиха се твърдения, че става дума за съвременен череп, който се е покрил с тази кора малко след заравянето. Никой, който познава добре района, не би заявил подобно нещо. Чакълът няма подобни свойства... а кухините на черепа бяха запълнени с плътен циментиран пясък, което би могло да се получи само при условие, че е попаднал в някаква полутечна маса. Тези чакълести пластове не са били в подобно състояние от момента на образуването си."

В първоначалното описание на находката Уитни отбелязва, че тя била силно фосилизирана. Това определено свидетелства за голяма древност; въпреки това, както отбелязал Холмс, истина е и другото – възможно е кости да фосилизират само за неколкостотин или няколко хиляди години. През 1891 г. геологът Джордж Бекер пише следното: „Както става ясно, много квалифицирани учени са напълно убедени в автентичността на черепа от Калаверас. Всеки един от господата Кларънс Кинг, О. К. Марш, Ф. У. Пътнам и У. Х. Дол поотделно ме увери, че той е намерен на място в чакълестия пласт, под лавата." Бекер добавя, че прави това изявление с'позволенията на цитираните учени. Както сме споменавали и по-рано, Кларънс Кинг е бил известен геолог, работещ за Геологическия институт на САЩ. Палеонтологът О. К. Марш бил един от първите търсачи на фосили от динозаври и от 1883 г. до 1895 г. изпълнявал длъжността председател на Националната академия на науките. Както видяхме обаче, Ф. У. Пътнам от Музея Пийбоди в Харвард по-късно променил мнението си и заявил, че материалите по черепа са от пещерни наслаги.

Можем ли да достигнем до стопроцентова сигурност по въпроса дали черепът от Калаверас е автентичен, или става дума за фалшификация? Различните сведения са толкова объркани и противоречиви, че макар да е възможно черепът да произхожда от индианска погребална пещера, бихме се отнесли със съмнение към всеки, който излезе с категорично мнение. Читателят може да спре за момент и да се замисли, какви точно стъпки трябва да се предприемат, за да се определи истинската възраст на черепа от Калаверас.

Не трябва да забравяме обаче, че той не е изолирана находка. В околните пластове, които са със същата възраст, са открити многобройни каменни оръдия. А както ще видим, в същия район са откривани още човешки кости.

В този контекст, черепът от Каладерас не може да бъде отхвърлен, преди да бъде подложен на подробен анализ. През 1928 г. сър Артър Кейт казва следното: „Не можем просто да подминем историята за черепа от Каладерас. Това е призрак, който преследва всички, които се занимават с ранните хора... и изправя пред огромни изпитания вярата на всеки специалист."

Още човешки фосили от златоносният район на Калифорния

На 1 януари 1873 г. председателят на Бостънското общество за естествена история прочел извадки от едно писмо, подписано от д-р К. Ф. Уинслоу. В него ставало дума за намирането на човешки кости под Плоската планина в окръг Туюлумн. Откритието било направено през 1855 или 1856 г., като детайлите били дадени на

Уинслоу от капитан Дейвид Б. Акей, който лично присъствал на мястото. Това се случило десет години преди първите съобщения на Уитни за черепа от Калаверас.

Ето какво пишело в писмото на Уинслоу: „По време на посещенията си в този миньорски лагер се запознах с капитан Дейвид Б. Акей, бивш командващ офицер на опълчението на щата Калифорния и приятел на мнозина издигнати хора в щата. В течение на нашия разговор научих следното. През 1855 и 1856 г., той работел заедно с други миньори по прокарането на шахти в Плоската планина в окръг Тюолумн, на около 200 фута (61 т) под повърхността на склона; целта била да се открият залежите от златоносен пясък. В един тунел, който се намирал на около 50 фута (15 т) от този, в който работел той, но на същата дълбочина, негови познати, чиито имена не можа да си спомни, намерили и извадили цял човешки скелет. Капитан Акей не видял костите на място, но успял да ги разгледа по-късно, когато били извадени от галерията и донесени в една близка хижа. Миньорите очевидно били събрали всичките кости в един сандък, като по мнението на всички присъстващи скелетът бил напълно запазен в галерията. Акей не знаеше, какво точно е станало с костите, но можеше да потвърди достоверността на откритието, както и че костите принадлежали на човешки скелет и били прекрасно запазени. Черепът имал фрактура на дясното слепоочие, където имало малка дупка и липсвало парче; в момента Акей не можеше да каже дали това било направено от миньорите, или било от по-рано... Според него откритието било направено на около 200 фута (61 т) под повърхността и на между 180 и 200 фута (55-61 т) от началото на тунела. Костите били влажни, тъй като били намерени в чакълестия пласт, много близко до материковата скала, а от галерията непрекъснато изтичала вода. Близко до скелета лежал вкаменен бор, с дължина между 60 и 80 фута (18-24 т) и диаметър в долната си част от 2 до 3 фута (61-91 см). Акей влязъл заедно с миньорите в галерията и те му показали точното място, където били намерени костите. Там той видял дървото и парчета, отчупени от него. Акей не можа да си спомни името на тази галерия, но тя се намирала на около четвърт миля (400 т) източно от галерията срещу ферибота на Търнър – още едно добре известно място. Акей не можеше да определи пола на скелета, но той бил среден на ръст. При откриването си костите били заедно, а не пръснати.”

Смята се, че чакълестият пласт – непосредствено над материковата скала на Плоската планина в окръг Тюолумн, – в който бил открит скелетът, е на възраст между 33 и 55 млн. години. Такава трябва да е и възрастта на скелета, освен ако той не е попаднал в чакъла по-късно. Нямаме информация да е имало нещо, което да подсказва подобно нещо.

Д-р Уинслоу не успял да открие костите от скелета, видян от Акей. В друг случай обаче той успял да събере известен брой фосили, които разпратил по музеите из Източните щати. В Музея на Бостънското общество за естествена история попаднал фрагмент от череп, който видният краниолог д-р Дж. Уайман определил като човешки. В описанието на фосила се казвало следното: „От шахта в Плоската планина, на 180 фута (55 т) под повърхността, в минна галерия, сред речни камъни и близо до останки от мастодонт. Лежащите по горе пластове са с базалтова компактност и твърдост. Открит през юли 1857 г. Предаден на преподобния К. Ф. Уинслоу от почитаемия Пол К. Хъбс, август 1857 г.” Друг фрагмент от същия череп с подобно описание попаднал в Музея на Филадельфийската академия на природните науки.

След като научил за откритието, Дж. Д. Уитни започнал собствено проучване. Той научил, че П. Хъбс е уважаван гражданин на Ва-йехо, Калифорния, и бивш щатски инспектор по образованието. Уитни получил от него подробно писмено описание за откритието, което било направено в шахтата Валънтайн, южно от ферибота на Шоу. Ето какво пише Уитни: „Съществените факти са, че шахтата Валънтайн е вертикална и

е облицована с дъски догоре, така че не е възможно, при подземната работа, нещо да е паднало от повърхността. След прекопаването на шахтата, разработката е била съсредоточена изключително върху чакълестия пласт. Не може да има никакво съмнение в това, че находката произхожда от галериите под Плоската планина, както твърди господин Хъбс." Фрагментът от череп бил намерен в една хоризонтална галерия, отклоняваща се от вертикалната главна шахта, на 180 фута (55 т) под повърхността. Хъбс заявил, че „видял парче от черепа веднага щом то било извадено от улея за промиване". Костта била в контекста на характерните златоносни наслаги. В същата мина бил намерен и каменен хаван. Уилям Дж. Синклер предположил, че мината Валънтайн е била пресечена от други галерии. Но след това той признал, че през 1902 г. не успял да открие дори самата шахта Валънтайн. Това означава, че той не е разполагал с никакви сигурни данни за това, че е имало връзка между нея и други разработки. Възраженията му били просто слаб и абсолютно спекулативен опит да компрометира откритието, което не можел да приеме по теоретични причини. Пластовете, които съдържали фрагмента от черепа, се намирили на 180 фута (55 т) под повърхността и под вулканичната шапка на Плоската планина, която е на 9 млн. години. Най-старите чакълести пластовете под тази шапка са с възраст 55 млн. години. Следователно парчето от черепа може да е на от 9 до 55 млн. години.

Докато разглеждал колекцията от каменни артефакти на д-р Перес Снел, Уитни забелязал сред предметите и една човешка челюст. Всички материали били открити в златоносните пластовете, лежащи под вулканичната шапка на Плоската планина при Тюолумн. Разстоянието между двата клона на челюстта било 5,5 инча (14 cm), което е в нормалните граници. Уитни също така отбелязал, че всички човешки фосили от района на златоносните сондажи, включително и тази челюст, са с напълно съвременна анатомия. Възрастта на пластовете, в които била открита тя, била някъде между 9 и 55 млн. години.

Уитни съобщава и за находки от окръг Плейсър. В частност, ето какво казва той за човешките кости, открити в галерията Мисури: „В тази галерия под лавата били намерени две кости... които д-р Фагън обявил за човешки. Твърди се, че едната била от крак; никой не си спомнял каква е била другата. Тази информация била дадена на господин Гудиър от господин Самюъл Боуман, за чиято интелигентност и правдивост кат,о писател получих много благоприятни отзиви от един негов близък личен приятел. По това време д-р Фагън бил един от най-известните лекари в района." Според информацията, която получихме от Калифорнийската служба по минно дело и геология, пластовете, в които били открити костите, са с възраст 8,7 млн. години.

През 1853 г. един лекар на име Х. Х. Бойс открил човешки кости в Клей Хил в окръг Ел Дорадо. През 1870 г. Уитни се обърнал към него за информация и получил следния отговор: „Закупих дял от един участък на този хълм, с условието, предварителните проучвания да покажат, че разработването си струва. В съответствие с това двамата със собственика се заехме да направим шахта с идеята да започнем работа. Именно по това време открихме костите, от които се интересувате. Клей Хил е част от веригата възвишения, която образува вододела между Плейсървил Крийк и Големия каньон, и на върха си има пласт от базалтова лава с дебелина 8 фута (2 т). Под него има 30 фута (9 т) пясък, чакъл и глина... Попаднахме на костите, докато копаехме глинестия пласт. Докато изпразвахме вагонетката, забелязах някакви парчета от материя, която при проверката се оказа кост; при по-нататъшното търсене открих лопатка, ключица и части от първо, второ и трето ребро от дясната страна на човешки скелет. Костите бяха здраво циментирани една за друга, но започнаха да се разпадат от съприкосновението с въздуха. Не намерихме нищо повече." Според Уитни, Бойс „заявил, че не може да има никакво съмнение относно характера на костите и че той

самият специално се бил занимавал с човешка анатомия".

Уилям Синклер упорито се опитвал да провокира всевъзможни подозрения към откритието. Той заявил, че не успял да намери глинестия пласт, тъй като склонът бил покрит със скални отломъци. По-нататък той казва следното: „Създава се впечатление... че д-р Бойс е открил скелета на дълбочина 38 фута (12 m), в ненарушените пластове, покрити с 8 фута (2 т) от т. нар. лава. В писмото обаче няма нищо, което да показва, че шахтата е била изкопана точно на това място." Поради неяснотите около точното местоположение на шахтата, Синклер стига до следното заключение: „Скелетът може да е открит на такова място и на такава дълбочина, че да съществува възможност той да се е оказал там в резултат от по-късно погребение."

Направените от Синклер бележки са справедливи и не можем да отречем, че има основания да се съмняваме в древността на костите от Клей Хил. И все пак наличието на толкова много скални отломки, че той да не успее въобще да достигне до глинения пласт, говори срещу, а не в полза на възможността за късно погребение. И освен това, ако наистина става дума за такова погребение, как да си обясним факта, че са намерени толкова малко кости.

Тук ще сложим край на прегледа на откриваните в златоносните пластове на Калифорния фосилни човешки кости. Въпреки всички недостатъци на сведенията, едно нещо не може да се отрече – човешки останки са откривани в терциерни пластове, дори от епохата на еоцена. Остава открит въпросът за това, как точно те са достигнали дотам. Съобщенията за тези открития са неясни и неубедителни и все пак предполагат нещо повече от миньорски шегги и по-късни индиански погребения. В същите пластове са откривани и многобройни каменни оръдия – без съмнение дело на човешка ръка, - което придава допълнителна тежест на находките.

В обръщението си към Американската асоциация за научен напредък, прочетено през август 1879 г. О. К. Марш – неин председател и един от най-видните палеонтолози на Америка – казва следното по въпроса за хората през терциера: „Доказателствата, с които проф. Дж. Д. Уитни осветли този въпрос в последния си труд („Златоносните пластове на Сиера Невада"), са толкова силни, а внимателните и съвестните му изследователски методи – толкова добре известни, че неговите заключения изглеждат непоклатими... В настоящия момент известните факти показват, че възрастта на американските пластове, съдържащи човешки останки и предмети, отговаря на тази на плиоценските в Европа. Можем да смятаме, че съществуването на човека през терциера е доказано."

Изключително древни находки от Европа

Европа също има какво да добави към доказателствата за съществуването на човешки същества през ранния и средния терциер. Според Габриел дьо Мортйе, М. Кикерес съобщил за намирането на скелет при Делемонт в Швейцария; откритието било направено в богати на желязо глини, за които се твърдяло, че са от късния ео-цен. Единственото, което казва Дьо Мортйе за тази находка, е че човек трябва да се отнася с подозрение към откритите в анатомичен ред човешки скелети. След това добавя, че също толкова предпазливо трябва да е отношението и към един подобен цял скелет, открит от Гаригу в миоценски пластове в Централна Франция,

Възможно е обаче тези скелети да са принадлежали на хора, погребани през еоцена и миоцена. Едно погребение не е задължително да е късно. Най-неприятното нещо около тези находки е това, че не можем да получим никаква допълнителна информация. Единственото, с което разполагаме, е кратката бележка на автор, който си е поставил за цел да ги дискредитира. И понеже учените като Дьо Мортйе разглеждат подобни материали като съмнителни, те остават неописани и непроучени, след което бързо са забравяни. Колко такива открития е имало? Най-вероятно никога няма да

разберем. Обратното – находките, които съответстват на общоприетите теории, са внимателно проучени, подробно публикувани и грижливо съхранявани в музеите.

Крайните аномалии

Както вече видяхме, имало е учени, които са вярвали в съществуването на първобитни хора още през еоцена и миоцена. Неколцина дръзки мислители дори предположили, че в тези далечни епохи са живели дори истински човешки същества. Сега обаче ще се отправим към още по-древни времена. Като се има предвид, че повечето учени имат проблеми с терциерните хора, бихме могли да си представим колко трудно ще им бъде да обърнат сериозно внимание на случаите, които сега ще представим. Самите ние се изкушихме да не споменем за тези находки, тъй като те изглеждат просто невероятни. Но резултатът от това щеше да бъде, че щяхме да представяме доказателства за неща, в които вече вярваме. Това не би било мъдро, освен ако убежденията ни не обхващат цялата истина.

През декември 1862 г., в списание „Дъ Жиолджист“ се появило следното кратко, но интригуващо съобщение: „В окръг Макупин, щата Илинойс, наскоро бяха открити костите на човек, лежащи във въглищен пласт, покрит с 2 фута (61 cm) шисти и намиращ се на 90 фута (27 т) под земната повърхност... Когато костите били извадени, те били покрити със слой от твърда гладка материя, черен като околните въглища. Когато той бил остърган, отдолу се показала естествената бяла повърхност.“ Възрастта на въглищният пласт, в който бил открит скелетът от окръга Макупин, е най-малко 286 млн. години, като не е изключено тя да е дори 320 млн. години.

Последните примери, които ще дадем за аномални предтерциер-ни сведения, не са от категорията на фосилните човешки кости, а от тази на фосилните човешки отпечатьци. През 1938 г. проф. У. Г. Бъроус – ръководител на катедрата по геология към Береа Колидж в град Береа, щата Кентъки – съобщил следното: „В началото на горния карбон, ходещи на два крака човекоподобни същества оставили следи по един пясъчен плаж в окръг Рокесъл, щата Кентъки. Това бил периодът, известен като Ерата на амфибите, когато животните обикновено се движели на четири крака и – по-рядко - подскачали. Краката им определено не приличали на човешки. Съществували, обаче и същества, които имали необикновено човешки на вид стъпала и ходели на два крака. Това е засвидетелствано за няколко окръга на Кентъки, включително Рокесъл и Джаксън, и за още редица места от Пенсилвания до Мисури. Авторът на тези редове вече доказва съществуването на подобни създания в Кентъки. В сътрудничество с д-р К. У. Гилмор – завеждащ палеонтологичния отдел за гръбначните към Института Смитсоуиън – показахме, че подобни същества са обитавали и Пенсилвания, и Мисури.“

Горният карбон (известен още като Пенсилвански период) започнал преди около 320 млн. години. Смята се, че първите ходещи на два крака животни – псевдосухийските текодонти – са се появили преди около 210 млн. години. Тези гущеровидни създания, които можели да тичат на задните си крака, не оставяли следи с опашката си, тъй като тя била вдигната високо във въздуха. Краката им, обаче въобще не приличали на човешки; напомняли на птичи нокти. Учените твърдят, че човекоподобни същества се появяват за първи път преди около 37 млн. години. Отпечатьци, които да приличат на описаните от Бъроус следи от карбонските формации в Кентъки, би трябвало да се очакват най-рано преди 4 млн. години.

Бъроус заявява следното: „При всеки отпечатък има пет пръста и ясно различим свод. Пръстите са разперени като тези на човек, който никога не е носил обувки.“ По-нататък Бъроус дава още детайли: „Стъпалото се извива назад като човешко стъпало и завършва с приличаща на човешка пета.“

Дейвид Л. Бушнел – етнолог от Института Смитсоуиън – предположил, че

следите са издялани от индианците. Д-р Бъроус използвал микроскоп, за да отхвърли тази хипотеза, и отбелязал следното нещо: „Песъчинките в следите са по-нагъсто, отколкото тези в околната скала. Това е причинено от натиска на крака на това същество... Пясъчникът около много от следите е леко издигнат, което е резултат от това, че при отпечатването на стъпалото свободният влажен пясък се е надигнал около него." Тези наблюдения накарали Бъроус да заключи, че човекоподобните следи са били оставени в мекия мокър пясък, преди той се консолидира в скала – преди 300 млн. години. И други изследователи приемат тези изводи.

Според Кент Привийт Бъроус потърсил мнението и на скулптор. Ето какво пише Привийт през 1953 г.: „Скулпторът заявил, че каквато и да било работа по подобен вид пясъчник би трябвало да остави следи. Увеличените фотомикрографии и увеличените инфрачервени снимки не показали никакви „следи от гравирание или изсичане“.

Дори и самият Бъроус не посмял да заяви, че следите са оставени от хора, но от описанието, което прави, човек може да си създаде впечатлението, че те наистина са човешки. Ето какво казва геологът Албърт Г. Ингълс в една статия в „Сайънтифик Америкън“ от 1940 г.: „Ако през карбона са съществували хора, или дори техни човекоподобни предшественици, или дори някаква форма ранни предшественици на тези предшественици, то тогава геологията като наука е толкова сбъркана, че всички геолози трябва да си подадат оставките и да се хванат за тираджии. Поради тази причина, поне за момента, науката отхвърля атрактивното обяснение, че човешки крака са оставили тези следи в калта на карбонския период.“

Ингълс предположил, че отпечатъците са оставени от някакъв неизвестен вид земноводно. Съвременните учени обаче не приемат насериозно една подобна теория. Двукраки земноводни с човешки размери от карбонския период пасват на общоприетата еволюционна схема точно толкова, колкото и човешките същества от същото време. Те биха разбили напълно представите ни за ранните земноводни и биха изискали много допълнителни еволюционни линии, за които ние нищо не знаем.

Ингълс казва следното: „Науката знае едно нещо със сигурност - следите не са оставени от хора, живели през карбонския период. В противен случай ще трябва да приемем, че 2 и 2 прави 7 и че шумерите са имали самолети и радио и че редовно са слушали шоуто на Анди и Еймъс.“

През 1983 г. „Московские новости“ публикува едно кратко, но интригуващо съобщение, в което се споменава за отпечатък, приличащ на човешки, който бил открит в юрска скала на 150 млн. години – в съседство с гигантска трипръста следа от динозавър. Находката била направена в Туркменската Република — в югоизточните части на бившите СССР. Проф. Аманиязов – член-кореспондент на Академията на науките на Туркменската ССР – заявил, че макар отпечатъкът да приличал на човешки, нямало сигурно доказателство, че е оставен от човешко същество. На откритието не било обърнато голямо внимание, но подобно пренебрежение може да се очаква, имайки предвид настоящата нагласа на научната общественост. Известни са ни няколко подобни случая на изключително аномални открития, но можем само да предполагаеме колко други са останали неизвестни.

Част II: ПРИЕТИТЕ НАХОДКИ

8. Явайският човек

В края на XIX в. в някои влиятелни кръгове на научните среди бил започнал да се оформя консенсус около теорията, че човешки същества от модерен вид са съществували още през плиоцена и ми-оцена, а може би и по-рано.

Ето какво пише през 1984 г. антропологът Франк Спенсър: „От трупащите се находки на кости изглеждало, че модерната човешка скелетна конструкция се била

появила много отдавна. Този очевиден факт принудил много учени или да изоставят, или да модифицират възгледите си за човешката еволюция. Един от тези отстъпници бил Алфред Ръсел Уолъс (1823-1913 г.)." Уолъс си поделя с Дарвин заслугата за формулирането на теорията за еволюция чрез естествения подбор.

Дарвин сметнал, че Уолъс се е отдал на ерес от най-лошия вид. Спенсър обаче отбелязва, че предизвикателството, което Уолъс отправил към еволюционната доктрина, „загубило част от силата си, както и някои от последователите си, едва когато започнали да се разпространяват новините за един забележителен фосилен хоминид, открит на о. Ява". Находките, свързани с Явайския човек, били използвани по един безпрецедентен начин за дискредитирането на убедителните доказателства за съществуването на много по-древни хора с модерна анатомия. Този факт изисква повторното разглеждане на тяхната история.

Йожен Дюбоа и питекантропът

Край явайското село Тринил минава път, който свършва на високия бряг на р. Соло. На това място се намира малък каменен паметник, на който има стрелка, сочеща към пясъчна яма на отсрещния бряг. Освен стрелката на плочата е гравирани и един загадъчен немски надпис: „P.e. 175 m ONO 1891/93". В превод това означава, че през годините 1891-1893, на 175 m изток-североизток на това място, бил открит *Pithecanthropus erectus*.

Откривател на *Pithecanthropus erectus* бил Йожен Дюбоа, роден в Айсден, Холандия, през 1858 г. – една година преди излизането на Дарвиновия „Произход на видовете". Макар и да бил израснал в семейството на вярващи холандски католици, той бил запленен от идеята за еволюцията и особено от приложението ѝ към произхода на човека.

Дюбоа следвал медицина и естествена история в университета в Амстердам, след което през 1886 г. станал преподавател в Кралското нормално училище. При все това истинската му любов си останала еволюцията. Дюбоа бил наясно с това, че противниците на Дарвин непрекъснато изтъкват почти пълната липса на фосилни доказателства, които да подкрепят идеята за еволюцията на човека. Той внимателно изучил достъпните по това време материали – костите от Неандерталския човек. Повечето авторитети (сред които и Томас Хъксли) смятали, че той е твърде близък до съвременния човек, за да представлява същинското свързващо звено между него и човеко-подобните маймуни. Германският учен Ернст Хекел бил предсказал, че някой ден костите на истинското „липсващо звено" ще бъдат открити. Той дори направил рисунка на съществуването, което нарекъл *Pithecanthropus* (на гръцки *pit heko* означава маймуна, *anthropos* – човек). Повлиян от представите на Хекел, Дюбоа решил, че някой ден ще открие костите на маймуночовека.

Имайки предвид Дарвиновото предположение, че човешките предшественици са обитавали някоя „топла, гориста страна", Дюбоа стигнал до убеждението, че останките на питекантропа трябва да бъдат търсени в Африка или в Източните Индий. За него било по-лесно да стигне до Източните Индий, които по това време били под Холандско владичество, и той решил да започне търсенето си оттам. В началото се обърнал с молба да финансират научна експедиция към частни меценати и към правителството. Навсякъде срещнал отказ. Тогава Дюбоа приел поста на военен хирург на о. Суматра. Въпреки съмненията на приятелите си – те просто решили, че си е загубил ума -той напуснал хубавата си работа като преподавател. През 1887 г. двамата с жена му отплавали към Източните Индий на борда на „Принцеса Амалия".

През 1888 г. Дюбоа се оказал разпределен в малка военна болница, намираща се в сърцето на о. Суматра. В свободното си време и със собствени средства той обикалял пещерите на острова. Сред находките му имало фосили от носорози и слонове, както и

зъби от орангутан. Дюбоа не намерил кости от хоминиди.

През 1890 г. след като прекарал тежък пристъп на малария, Дюбоа бил прехвърлен на неактивна служба и преместен на о. Ява, където климатът бил малко по-сух и по-здравословен. Семейството се заселило в Тулунгагунг – на югоизточното крайбрежие на острова.

По време на сухия сезон през 1891 г. Дюбоа провеждал разкопки във вътрешността на острова – при с. Тринил на брега на р. Соло. Работниците открили много животински кости. През септември, те намерили особено интересна находка – зъб от примат, очевидно трети горен десен молар (кътник) или мъдрец. Дюбоа решил, че е попаднал на останките на изчезнало гигантско шимпанзе и наредил на хората си да се съсредоточат около мястото, където бил открит зъбът. През октомври те открили нещо, което им заприличало на коруба от костенурка. Но когато Дюбоа го разгледал, установил, че става дума за горна част от череп (фиг. 8.1), който бил силно фоси-

Фиг. 8.1. Черепният свод от *Pithecanthropus*, открит от Дюбоа на о. Ява. Годината е 1891.

Фиг. 8.2. Бедрената кост, открита от Дюбоа при Тринил, о. Ява. Дюбоа я приписал на *Pithecanthropus erectus*.

лизиран и имал цвета на околната вулканична почва. Най-характерната черта на фрагмента били масивните, издадени напред надочни дъги. Те накарали Дюбоа да предположи, че черепът е принадлежал на човекоподобна маймуна. Началото на дъждовния сезон прекратило разкопките за годината. В доклада, публикуван в правителствения бюлетин за минно дело, Дюбоа не споменал нищо за фосили от предшестваци човека същества.

През август 1892 г. Дюбоа се върнал в Тринил, където намерил сред кости от елени, носорози, хиени, крокодили, прасета, тигри и изчезнал вид слон силно фосилизирана човекоподобна бедрена кост (фиг. 8.2). Тя била открита на около 45 фута (14 т) от мястото, където били изровени зъбът и фрагментът от череп. На 10 фута (3 т) от черепа бил открит още един молар (кътник). Дюбоа решил, че зъбите, черепът и бедрената кост са останки от животно, което все още смятал за изчезнал вид гигантско шимпанзе.

През 1963 г. Ричард Карингтън заявява следното в книгата си „Милиони години човешка история“: „В началото, Дюбоа разглеждал черепния свод и зъбите като принадлежащи на шимпанзе, въпреки че нямало никакви сведения, които да показват, че тези човекоподобни маймуни или някакви техни предшественици са обитавали Източна Азия. След известен размисъл обаче и след кореспонденция с великия Ернст Хекел – професор по зоология в университета в Йена – той ги обявил за останки от същество, което изглеждало абсолютно подходящо за ролята на „липсващото звено“. „Не открихме следи от никаква кореспонденция, която Дюбоа да е разменял с Хекел. Ако такава все пак се намери при по-нататъшни проучвания, тя ще допринесе много за изясняването на обстоятелствата около появата на *Pithecanthropus erectus*. Очевидно и двамата са имали огромни емоционален и интелектуален интерес от откриването на екземпляр от маймуночовека. Когато Хекел научил от Дюбоа за откритието, той веднага му изпратил следната телеграма: „От изобретателя на питекантропа до

щастливия му откривател!"

Дюбоа публикувал пълен отчет за откритията си едва през 1894 г. В него той написал следното: „Питекантропът е преходната форма, която според еволюционната доктрина трябва да е съществувала между човека и антропоидите." Трябва внимателно да подчертаем, че самият *Pithecanthropus erectus* претърпял значителна еволюция в съзнанието на Дюбоа от изчезнало шимпанзе до преходен антропоид.

Какви са били факторите освен влиянието на Хекел които накарали Дюбоа да реши, че е намерил създаването, илюстриращо прехода от изкопаемите човекоподобни маймуни към съвременните хора? Той открил, че черепният обем на питекантропа бил в границите на 800-1000 cm³. При съвременните човекоподобни маймуни средната стойност е около 500cm³, а при хората – около 1400 cm³. Черепът от Тринил очевидно се намира някъде по средата. За Дюбоа, това показвало еволюционна връзка. Погледнато логично обаче възможно е да съществуват същества с различни по обем мозъци, които да не са задължително част от развитие, протекло в посока от по-малко към по-голямо. Освен това през плейстоцена много от днешните бозайници са били представени с по-големи форми. Т. е. питекантропът наистина може да не е бил преходен антропоид, а изключително едър гибон, живял през средния плейстоцен, чиито череп да е бил по-голям от този на съвременните гибони.

В наши дни антрополозите продължават по традиция да описват еволюционното развитие на черепите на хоминидите, чиито обем се увеличавал с течение на времето – от ранноплейстоценския *Australopithecus* (открит за първи път през 1924 г.), през средно-плейстоценския Явайски човек (известен сега като *Homo erectus*), до късноплейстоценския *Homo sapiens sapiens*. Тази линия е запазена с цената на елиминирането на черепите, които не се вписват в нея. Например представеният в седма глава череп от Кастенедоло е по-древен от този на Явайския човек, но има по-голям мозъчен обем. Всъщност морфологията и размерите му са напълно човешки. Дори едно такова изключение е достатъчно, за да обезсмисли цялото еволюционно развитие.

Дюбоа отбелязал, че макар черепът от Тринил да имал някои доста човекоподобни черти, като например масивния надочен вал, бедрената кост била почти напълно човешка. Това означавало, че питекантропът е ходел изправен – оттам и определението *erectus*. Не трябва да забравяме обаче, че бедрената кост била открита на 45 фута (14 т) от местонахождението на черепа в един пласт заедно със стотици животински кости. Това обстоятелство повдига съмнения срещу твърденията, че черепът и бедрената кост са принадлежали на един и същ индивид, или дори на един и същ вид.

Когато съобщенията на Дюбоа достигнали Европа, те били посрещнати с голямо внимание. Естествено Хекел бил сред тези, които приветствали питекантропа като най-силното доказателство за еволюцията на човека: „Сега вече, откриването на фосилния *Pithecanthropus erectus* от Йожен Дюбоа промени радикално статуквото в голямата война за истината." Хекел триумфирал: „Той ни предостави костите на първобитния човек, чието съществуване аз вече бях постулирал. Тези находки са по-важни за антропологията, отколкото прехвалените рентгенови лъчи – за физиката." В бележките на Хекел има едно почти религиозно усещане за пророчество и сбъждане. В миналото му обаче има и други истории на преувеличаване на физиологични доказателства, които да подкрепят еволюционната доктрина. В един такъв случай академичният съд на университета в Йена го изобличил във фалшифициране на рисунки на ембриони на различни животни, с цел да докаже собственото си мнение за произхода на видовете.

През 1895 г. Дюбоа решил да се върне в Европа и да изложи своя *Pithecanthropus erectus*. Той бил сигурен, че ще срещне само възхищението и подкрепата на научните

среди. Малко след пристигането си той направил експозиция от находките си и представил доклад пред Третия международен конгрес по зоология в Лайден, Холандия. Някои от присъстващите учени били, подобно на Хекел, нетърпеливи да застанат зад намирането на фосилния маймуночовек. Други обаче го определили като човекоподобна маймуна, а трети дори изразили съмнения в това, че костите принадлежат на един и същ индивид.

Дюбоа показал скъпоценните кости в Париж, Лондон и Берлин. През декември 1895 г. специалисти от цял свят се събрали в Берлинското общество за антропология, етнология и праистория, за да стигнат до окончателна присъда над образците на питекантропа на Дюбоа. Председателят на Берлинското общество – д-р Вирхов – отказал да ръководи заседанието. В разгорещената дискусия, която последвала, швейцарският анатом Колман заявил, че създанието е маймуна. Самият Вирхов казал, че бедрената кост е напълно човешка, след което добавил: „Между долния край на свода и горния ръб на очните орбити на черепа има дълбок шев. Такъв шев има само при човекоподобните маймуни и при човека не се среща. Следователно черепът би трябвало да е от маймуна. Моето мнение е, че това създание е било животно – всъщност гигантски гибон. Бедрената кост няма никаква връзка с черепа." Това изказване било в пълен контраст с тези на Хекел и на други участници, които останали убедени в това, че Явайският човек на Дюбоа е бил истински предшественик на човека.

Експедицията на Селенка

С цел да бъдат решени някои от проблемите около фосилите на питекантропа и тяхното откриване, започнала подготовка за мащабни разкопки на о. Ява. Организатор на експедицията бил Емил Селенка – професор по зоология в университета в Мюнхен, – но той починал преди заминаването. Усилията му били продължени от неговата съпруга – проф. Леноре Селенка – която поела ръководството на разкопките, състояли се през 1907-1908 г. В търсенето на още фосили от питекантропа били ангажирани 75 работника. Екипът от геолози и палеонтолози изпратил в Европа всичко 43 сандъка с фосили, сред които, обаче, нямало нито една кост на *Pithecanthropus*. Нещо повече – експедицията намерила в пластове при Тринил следи от човешко обитаване – разтрошени животински кости, въглени и огнища. Тези находки довели Леноре Селенка до заключението, че човекът и *Pithecanthropus erectus* са съществували по едно и също време. Материалите не донесли нищо, което да подкрепи ево-люционисткото тълкуване на находките на Дюбоа.

Освен това през 1924 г. Джордж Грант Маккърди – професор по антропология в Йейл – написал, в книгата си „Произходът на човека“, следното: „Експедицията на Селенка от 1907-1908 г... открила зъб, за който Валкоф твърди, че е напълно човешки. Зъбът – трети молар (кътник) — бил открит в леглото на съседен поток в пластове, които били по-древни (от плиоцена) от тези, в които бил открит *Pithecanthropus erectus*."

Дюбоа напуска битката

Междувременно статусът на първобитния човек на Дюбоа си оставал спорен. В прегледа на възгледите за питекантропа, направен от берлинския зоолог Вилхелм Дамес, са събрани мненията на няколко учени: трима го смятали за човекоподобна маймуна, петима – за човек, шестима – за примитивен човек, също шестима – за „липсващото звено", двама – за връзка между „липсващото звено" и човека.

Докато мнозина учени продължавали да хранят съмнения, други следвали Хекел и продължавали да прославят Явайския човек като последното доказателство за теорията на Дарвин. Неколцина го използвали като довод за дискредитиране на данните за съществуването на хора през терциера. Както видяхме в пета глава, У. Х. Холмс отхвърлил каменните сечива, открити в златоносните пластове на Калифорния, тъй като „те предполагат съществуването на човешка раса, която да е поне един път и

половина по древна от *Pithecanthropus erectus* на Дюбоа, който пък може да се разглежда единствено като някаква зачатъчна форма на човешко същество".

В един момент Дюбоа напълно се разочаровал от смесените отзиви на научната общност. Той престанал да показва находките си. Според някои известно време той ги крил в къщата си – под дъските на пода. При всички случаи те изчезнали за един период от 25 години – до 1932 г.

Споровете продължили и по време на, и след периода на отдръпване на Дюбоа. Марселин Бул — директор на Института по човешка палеонтология в Париж – съобщил, подобно на други учени, че пластът, в който били открити черепният свод и бедрената кост от питекантропа, съдържал многобройни останки от риби, влечуги и бозайници. При това положение защо въобще трябвало да се вярва на това, че фрагментът от череп и бедрена кост са принадлежали на един индивид, или дори на един вид? Подобно на Вирхов, Бул заявил, че бедрената кост е идентична с тази на съвременен човек, докато черепът приличал на маймунски – може би от голям гибон. През 1941 г. д-р Ф. Вайденайх – директор на Неозойската изследователска лаборатория към Обединения медицински колеж в Пекин — също подкрепил мнението, че няма причина двете кости да се приписват на един и същ индивид. Бедрената кост, заключил Вайденайх, била много подобна на напълно човешка, а първоначалното ѝ място в пластове не било установено със сигурност. В наши дни изследователите са прилагали към черепа от питекантропа и към бедрената кост модерни химични техники за датирание, които да покажат дали костите са съвременни на средноплейстоценската фауна от Тринил. Няма получени категорични резултати.

Още бедрени кости

Закъснялото съобщение, че на о. Ява са били открити още бедрени кости, още повече усложнило нещата. През 1932 г., д-р Бернсен и Йожен Дюбоа открили сред животинските кости в един сандък в музея в Лайден, Холандия, още три бедрени кости. Твърдяло се, че в сандъка има материали, събрани от помощника на Дюбоа — господин Криеле – от същите пластове в Тринил на левия бряг на р. Соло, в които били намерени и първите останки от Явайския човек. Малко по-късно, д-р Бернсен починал, без да даде допълнителни сведения относно детайлите на откритието в музея.

Дюбоа заявил, че не е присъствал на обекта, когато Криеле е открил бедрените кости. Поради това, той не знаел и точното им местонахождение в изкопа, който бил с дължина 75 т и ширина между 6 и 14 т. Според стандартните палеоантропологически процедури тази несигурност силно намалява значението на костите като доказателство за каквото и да било. Въпреки това по-късно авторитетни учени ги приписали на точно определен пласт, без дори да споменат за съмнителните обстоятелства около откриването им в сандък с фосили – повече от 30 години след първоначалното им намиране. Освен трите бедрени кости от находките на Криела, в музея в Лайден се намерили и още два подобни фрагмента.

Наличието на тези допълнителни материали има голямо значение за интерпретирането на черепа и първата бедрена кост от *Pithecanthropus*, намерени от Дюбоа през 90-те години на XIX в. Човекоподобният череп и човекоподобната бедрена кост били намерени на голямо разстояние един от друг, но това не попречило на Дюбоа да ги припише на един и същ индивид. Той предположил, че отдалечеността им се дължи на факта, че тялото е било разчленено от крокодили. Но, ако вкарате в картината още няколко бедрени кости, приличащи на човешки, това твърдение ще загуби голяма част от силата си. Къде са останалите черепа? Дали и те, подобно на единствения намерен, са приличали на маймунски? Как стои въпросът с намерения череп? Дали той трябва да се свърже с бедрената кост, открита на разстояние 45 фута (14 т)? Дали не трябва да се свърже с някоя от по-късно намерените? Или може би със съвсем различна

на вид бедрена кост?

Дали бедрените кости от Тринил са човешки?

През 1973 г. М. Х. Дей и Т. И. Молесън заключили, че „според макроанатомичните си черти и резултатите от радиологичните (с рентгенови лъчи) изследвания и микроскопските анализи бедрените кости от Тринил не се отличават особено от тези на съвременните хора“. Освен това те заявяват, че костите от *Homo erectus* от Китай и Африка са подобни, но не приличат на тези от Тринил.

През 1984 г. екип от учени, сред които бил и Ричард Лики, открил в Кения почти цял скелет от *Homo erectus*. Изследванията на бедрените кости показали сериозни различия от човешките. Ето какво заявили учените, по въпроса за находките от о. Ява: „От Тринил, Индонезия, има няколко фрагментарни и една цяла (но патологична) бедрена кост. Въпреки факта, че именно тези образци са дали името на вида [*Pithecanthropus erectus*], в момента съществуват съмнения относно това дали те наистина са от *Homo erectus*, като в последно време се формира консенсус около мнението, че не са.“

Да обобщим – съвременните учени твърдят, че бедрените кости от Тринил не са като тези на *Homo erectus*, а по-скоро приличат на тези на *Homo sapiens*. Какъв би трябвало да е резултатът от тези разкрития? По традиция, костите от о. Ява се приемат като доказателство за това, че през средния плейстоцен – преди около 800 000 години – е съществувал първобитен човек (*Pithecanthropus erectus*, сега наричан *Homo erectus*). Сега вече изглежда, че те трябва да се приемат като доказателство за съществуването преди 800 000 години на хора с днешната анатомия.

Според някои мнения бедрените кости са попаднали случайно от някое по-горно ниво. И естествено, ако може да се твърди, че това е така, защо подобен сценарий да не е валиден и за черепа на пите-кантропа? Това напълно ще елиминира първите находки, свързани с Явайския човек, които дълго време са представяни като солидни доказателства за човешката еволюция.

И наистина, в края на живота си дори и Йожен Дюбоа признал, че черепният свод на любимия му *Pithecanthropus* всъщност е от голям гибон, т. е. от човекоподобна маймуна, която не се приема от еволюционистите като особено близка с хората. Но научните среди, които до този момент били настроени скептично, не били готови да кажат сбогом на Явайския човек. По това време питекантропът вече бил здраво вграден в родословното дърво на съвременния *Homo sapiens*. Отричането на Дюбоа просто било прието като приумица на един своенравен старец. Академичната общественост вече не искала нищо друго, освен да премахне и последните съмнения в естеството и автентичността на Явайския човек. Надеждата била по този начин да се затвърди Дарвиновата концепция за еволюцията, от която човешкото развитие било най-спорният и обсъждан аспект.

В музеите по целия свят все още могат да се видят копия на бедрената кост и черепния свод от Тринил, представени като принадлежащи на индивид от средноплейстоценския *Homo erectus*. През 1984 г. в Музея по естествена история в Ню Йорк беше представена изложбата „Предци“, около която се вдигна много шум. В нея бяха събрани най-важните фосилни доказателства за човешката еволюция и на видно място – отливки от черепа и бедрената кост от Тринил.

Челюстта от Хайделберг

Друга ранна находка, свързана с човешката еволюция, освен откритията на Дюбоа на о. Ява, е челюстта от Хайделберг. На 21 октомври 1907 г. Даниел Хартман – един от работниците в кариерата за пясък при Мауер, близо до Хайделберг в Германия – открил на дъното на своя изкоп голяма челюст. Находката била намерена на дълбочина 82 фута (25 т). Работниците били нащрек за кости и, по това време, вече били

открити голям брой животински фосили и били предадени в катедрата по геология на Хайделбергския университет. Хартман занесъл челюстта (фиг. 8.3) на собственика на мината – й. Рюш, – който пък изпратил следното съобщение на д-р Ото Шойтенсак: „Вече двадесет години търсите следи от ранни хора в изкопите ми... Вчера ги открихме. На дъното на кариерата е била намерена долна челюст от примитивен човек, която е много добре запазена.“

Проф. Шойтенсак нарекъл създаването *Homo heidelbergensis* и определил възрастта му с помощта на съпътстващите животински фосили от междуледниковия период Гюнц-Миндел. През 1972 г. Дейвид Пилбийм пише, че челюстта от Хайделберг „явно се отнася към ледниковия период Миндел, като възрастта ѝ е някъде между 250 000 и 450 000 години“.

Германският антрополог Йоханес Ранке, който бил противник на еволюцията, през 20-те години на ХХ в. излязъл с тезата, че челюстта от Хайделберг е представителна за *Homo sapiens*, а не за някой негов човекоподобен предшественик. Масивността на костта и очевидната липса на брадичка са черти, които са характерни за *Homo erectus*. Някои от аборигените на Австралия обаче също имат челюсти, които са по-масивни от тези на европейците, както и много по-слабо изразена брадичка.

Според Франк Е. Поарие (1977 г.) зъбите от Хайделбергската челюст приличат повече на тези на *Homo sapiens*, отколкото на тези на азиатските представители на *Homo erectus* – Явайския човек и Пекиния човек. През 1972 г. Т. У. Финис от университета на щата Мичиган пише, че „зъбите удивително много приличат на тези на съвременните хора по почти всички характеристики, включително по размер и релеф на дъвкателната повърхност“. Следователно съвременните учени са съгласни с Ранке, който още през 1922 г. заявил: „Зъбите са напълно човешки.“

Друг европейски фосил, който обикновено се приписват на *Homo erectus*, е тилният фрагмент от Вертешсьольош – находище от средния плейстоцен в Унгария. Морфологията на черепа от Вертешсьольош е по-странна дори и от тази на хайделбергската челюст. През 1972 г. Дейвид Пилбийм пише следното: „Тилната кост не прилича нито на такава от *Homo erectus*, нито дори на някакъв примитивен човек. Напротив – тя може да се припише на най-древния съвременен човек. На други места възрастта на тези форми не се определя като по-голяма от 100 000 години.“ Според Пилбийм тилната кост от Вертешсьольош е – като общо – синхронна на челюстта от Хайделберг и трябва да се отнесе към времето между преди 250 000 и 450 000 години. Ако тя наистина има модерна форма, това потвърждава автентичността на скелетите с модерна анатомия, открити в Англия – при Ипсуич и Гали Хил, – които имат подобна възраст (Глава 7).

Нека се върнем на челюстта от Хайделберг. Не можем да не отбележим, че обстоятелствата на откриването ѝ съвсем не са безспорни. Ако работниците бяха открили на същото място човешка челюст с модерна анатомия, тя щеше да бъде подложена на безмилостна критика и да бъде определена като късна. Все пак при откриването не е присъствал нито един учен. Тъй като обаче Хайделбергската челюст се вместила, макар и не напълно, в границите на еволюционистките очаквания, тя е оправдана.

Още открития на о. Ява – Фон Кьонигсвалд

През 1929 г. бил открит още един древен човешки предшественик, този път в Китай. В крайна сметка, учените щели да обединят Явайския човек, Хайделбергския човек и Пекиния човек като представители на *Homo erectus* – прекия предшественик на *Homo sapiens*. В началото обаче общите черти и еволюционния статус на индонезийските, германските и китайските фосили били далеч не толкова очевидни, а палеоантрополозите имали като неотложна задача да изяснят положението на Явайския

човек.

Фиг. 8.3. Долната челюст от Хайделберг, открита през 1907 при Мауер, близо до Хайделберг, Германия.

През 1930 г. Геологическият институт на Холандските Източни Индий разпределил на о. Ява Густав Хайнрих Ралф фон Кьонигсвалд. В книгата си „Среща с праисторическия човек“, той пише следното: „Откриването на Пекинския човек не премахва необходимостта да се намерят още останки от *Pithecanthropus*, които да са достатъчно цели, за да докажат човешкия характер на този оспорван фосил.“

Фон Кьонигсвалд пристигнал на о. Ява през януари 1931 г. През август същата година един от неговите колеги открил хоминидни фосили при

Нгадонг, също на р. Соло. Фон Кьонигсвалд класифицирал тези находки като Явайски вариант на неандерталците, появил се по-късно от *Pithecanthropus erectus*.

Историята на човешките предшественици от о. Ява започвала постепенно да се изяснява, но била нужна още много работа. През 1934 г. Фон Кьонигсвалд се отправил към Сангиран, на р. Соло и западно от Тринил. Той взел със себе си неколцина местни работници, както и един опитен търсач – Атма, – който също така изпълнявал функциите на негов готвач и перач.

Ето какво пише Фон Кьонигсвалд: „Пристигането ни беше повод за голяма радост в камpong-а. Мъжете донесоха всички челюсти и зъби, до които бяха успели да се докопат, и ни предлагаха да ги купим. Участваха дори жените и момичетата, които обикновено са толкова срамежливи.“ Като вземем предвид, че повечето от находките, които по принцип се приписват на Фон Кьонигсвалд, са били направени от местните селяни, на които било плащано на парче, описаната сцена определено предизвиква известна тревога.

Ангажиментът на Фон Кьонигсвалд към Геологическия институт на о. Ява приключил в края на 1935 г. – в разгара на световната икономическа криза. Това не го разколебало и той запазил прислужника си Атма и работниците в Сангиран, като финансирал работата им с дарения от жена си и от колеги от острова.

През този период било открито нещо, което изглежда било дясната половина от фосилизирана горна челюст от възрастен *Pithecanthropus erectus*. Прегледахме много от докладите на Фон Кьонигсвалд, но така и не намерихме описание на точните обстоятелства на откриването ѝ. През 1975 г. обаче британският изследовател К. П. Оукли и неговите сътрудници заявили, че челюстта била намерена през 1936 г. – на повърхността на оголени езерни наслаги, източно от Калижосо в централната част на о. Ява. Откритието било направено от наети от Фон Кьонигсвалд местни работници. Като се има предвид, че фосилът е бил намерен на повърхността, точната му възраст остава неясна.

Някой антрополог би могъл да каже, че фрагментът от челюст демонстрира черти, които са характерни за *Homo erectus* — съвременното название на *Pithecanthropus erectus*. Следователно, въпреки че е намерен на повърхността, той би трябвало да е на някол-костотин хиляди години. Дали обаче не е възможно, в една късна геологична епоха, или дори в наши дни, да съществува рядък вид хоминиди, които да имат анатомична характеристика, подобна на тази на *Homo erectus*? В този случай, не би трябвало да може да се определи възрастта на дадена кост само въз основа на анатомичните ѝ черти. В единадесета глава сме събрали наличната информация, която може да се тълкува като свидетелство за това, че в недалечни времена са съществували създания, подобни на *Homo erectus*; всъщност те може би още не са изчезнали.

1936 г., през която била открита фосилната челюст, била труден период. Тогава безработният Фон Кьонигсвалд бил посетен от един забележителен гост – Пиер Тейлар дьо Шарден. Той бил поканен да разгледа находките на о. Ява лично от Фон Кьонигсвалд. Тейлар дьо Шарден бил йезуитски свещеник и световно известен археолог. Той работил дълго време в Пекин, където участвал в разкопките при Чукутиен (сега Чжоукоудиян), където бил открит Пекиния човек.

По време на посещението си в о. Ява, Тейлар дьо Шарден посъветвал Фон Кьонигсвалд да пише на Джон К. Мириъм – президент на Института Карнеги. Фон Кьонигсвалд послушал съвета и информирал Мириъм, че е на прага на нови важни открития, свързани с питекантропа.

Мириъм се отнесъл благосклонно към писмото на Фон Кьонигсвалд и го поканил да отиде на Симпозиума по проблемите на ранните хора, спонсориран от Института Карнеги. Събитието било насрочено за март 1937 г. Там Фон Кьонигсвалд се срещнал с мнозина от водещите световни учени, работещи в областта на човешката праис-тория.

Една от основните цели на срещата била да се организира изпълнителен комитет, който да контролира финансовата помощ, отпускана от Института Карнеги за палеоантропологически проучвания. Внезапно станало така, че обеднелият Фон Кьонигсвалд се оказал сътрудник на Института Карнеги, а заедно с това и господар на значителен бюджет.

Ролята на Института Карнеги

Като вземем предвид критичната роля, която частните фондации са изиграли за финансирането на проучванията в областта на човешката еволюция, би било добре тук по-подробно да се спрем на мотивите за това. Институтът Карнеги и Джон К. Мириъм предоставят един изключителен частен случай. В десета глава ще се спрем на ролята на Фондацията Рокфелер за финансирането на разкопките на Пекиния човек.

Институтът Карнеги бил основан през януари 1902 г. във Вашингтон, окръг Колумбия. През 1904 г. влязъл в сила обновен устав, одобрен от Конгреса. Институтът се ръководел от 24-ма попечители, имал изпълнителен съвет, който да взема решения през годината, и бил организиран в дванадесет департамента за научни изследвания, включително експериментална еволюция. Институтът спонсорира и обсерваторията на връх Уилсън, където се провели първите систематични проучвания върху идеята, че живеем в разширяваща се вселена. По този начин Институтът Карнеги се оказал активен фактор в две области – еволюцията и Големия взрив. Те стоят в основата на научната космологична теория, която изместила по-ранните религиозни космологии.

Не можем да не отбележим факта, че Андрю Карнеги и другите като него, които по традиция насочвали благотворителността си към социални проекти, религиозни институции, болници и образование, внезапно се обърнали към научни изследвания, лаборатории и обсерватории. Тази промяна отразявала господстващото положение, което науката и създаваната от нея представа за света започвали да добиват в обществото. Това било особено вярно за неговите най-богати и влиятелни членове, които възприемали науката като най-добрата надежда за човешкото развитие.

Джон К. Мириъм – президентът на Института Карнеги – вярвал, че науката „е допринесла изключително много за оформянето на основните философски идеи и убеждения“. В този контекст трябва да бъде поставена и подкрепата, която той оказал на търсещите фосили експедиции на Фон Кьонигсвалд на о. Ява. Чрез финансирането на определени проекти, подобните на института Карнеги фондации имали възможността да използват науката, за да повлият на философските и светогледни теории. „Броят на проблемите, които трябва да бъдат изследвани, е безкраен – пише Мириъм. – За всеки отделен период обаче трябва да се вземат предвид тези проблеми,

които биха имали най-голяма полза за развитието на знанието. То от своя страна трябва да е от полза на човечеството точно в този конкретен момент."

Въпросите на човешката еволюция отговаряли на тези изисквания. „След като прекарах по-голямата част от живота си в подкрепа на изследванията, свързани с историята на живота – заявява Мириъм, – се пропих с идеята, че еволюцията – т. е. принципите за постъпателно развитие и нарастване – са една от най-важните истини, до които е достигнало познанието."

Мириъм бил по образование палеонтолог, но също така и християнин. Вярата определено отстъпила първенството на науката. „Първият ми допир до науката – си спомня той в една своя реч от 1931 г. – беше, когато се прибрах вкъщи от основното училище и разказах на майка ми как учителят беше отделил петнадесет минути, за да ни обяснява, че описаните в „Битие" дни на Сътворението всъщност са били дълги периоди на изграждане, а не просто дни от по 24 часа. Майка ми беше шотландска презвитерианка и след кратък разговор стигнахме до извода, че това си е чиста ерес. Въпреки това семето беше посято. В последвалите десетилетия аз постепенно се отдръпнах от тази представа. Сега вече разбирам, че принципите на науката, поне що се отнася до Сътворението, представляват неопетнен и непроменен запис на направеното от Господ."

След като се освободил от духовните представи за Сътворението, Мириъм успял да превърне Дарвиновата еволюция в нещо като религия. Ето какво казал той през 1924 г. в обръщение към съвета на университета „Джордж Вашингтон": „Нищо друго не е така незаменимо за укрепването на живота ни в духовен смисъл, както това, което ни кара да се стремим към бъдещото развитие и облагородяване."

Мириъм смятал, че науката ще даде на човека възможността да влезе в божествената роля, да може да насочва хода на историята. „Изследванията са единственият начин, по който човек може да подпомогне своето собствено развитие", заявил той през 1925 г. в едно обръщение към Съвета и попечителите на Института Карнеги. Освен това той казал и следното: „Вярвам, че ако на него [човека] се даде правото на избор, между по-нататъшна еволюция, ръководена от някое далечно Същество, което просто ще продължи да го носи по течението, и – като алтернатива – ситуация, в която тази външна сила ще фиксира законите и ще позволи на човека да ги използва, то той ще заяви: „Предпочитам да поема част от отговорността в тази схема"."

„Според древната история – продължил Мириъм, – човекът бил изгонен от Райската градина, за да не научи твърде много; той бил изпратен в изгнание, за да стане господар сам на себе си. Над Източната порта бил поставен огнен меч, а човекът бил принуден да работи и да оре земята, докато не осъзнае собствената си сила. И досега той се учи да обработва околните ниви и да подрежда живота си в съгласие с природните закони. Някъде далеч в бъдещето може би ще се появи книга, в която ще бъде описано, как човекът най-накрая достигнал дотам, че се върнал в Райската градина, взел огнения меч от над Източната порта и го понесъл като факла към Дървото на живота." Да вземе огнения меч и да се отправи да завладее Дървото на живота? Бихме могли да се запитаме дали в Райската градина ще има достатъчно място за Господ и за един твърде настъпателен научен тип като Мириъм.

Отново на о. Ява

Въоръжен с финансовата помощ на Карнеги, Фон Кьонигсвалд се върнал на о. Ява през юни 1937 г. С пристигането си той наел стотици местни работници и ги впрегнал в намирането на още фосили. И съответно били намерени още фосили. По-голямата част от тях обаче били фрагменти от челюсти и черепи, които произлизали от не особено ясни повърхностни находища при Сангиран. Това силно затруднява

уточняването на истинската им възраст.

По времето, когато били направени повечето открития в Сангиран, Фон Кьонигсвалд пребивавал в Бандунг, отдалечен на 200 мили (322 km). Само понякога, след като бил известяван за някоя находка, той пристигал на мястото на откритието.

През есента на 1937 г. един от работниците на Кьонигсвалд -Атма – му изпратил слепоочна кост, която очевидно принадлежала на дебелостенен, фосилизиран череп от хоминид. Според твърденията, костта била открита близо до бреговете на р. Кали Тжеморо на мястото, където тя се врязва в пясъчните на формацията Кабух, близо до Сангиран.

Фон Кьонигсвалд взел нощния влак към Централна Ява и пристигнал на обекта още на следващата сутрин. „Мобилизирахме всички работници, които можахме – пише той. – Бях донесъл фрагмента със себе си и го показах на всички, като обещах по 10 цента за всяко допълнително парче от черепа. Това бяха много пари, защото за един обикновен зъб плащах половин или един цент. Трябваше да поддържаме цената ниска, тъй като бяхме принудени да плащаме в брой за всяка находка; освен това, когато някой местен намираще три зъба, той просто спираше да търси, докато не успееше да ги продаде. Поради това бяхме принудени да изкупуваме огромно количество счупени и непотребни останки от зъби, които след това изхвърляхме в Бандунг – ако ги оставехме в Сангиран, щяха да ни ги продават отново и отново.“

Силно мотивираният екип бързо открил така желаните фрагменти от черепа! По-късно Фон Кьонигсвалд ще си спомня: „Там, на брега на малката река – почти пресъхнала през този сезон – лежаха фрагментите от черепа, отмити от пясъчните и конгломератите, които съдържаха тринилската фауна. Заедно с тълпата възбудени местни хора, запълзахме нагоре по хълма, събирайки всеки костен фрагмент, който ни попаднеше. Бях обещал сумата от десет цента за всеки фрагмент от този човешки череп. Обаче се оказа, че съм подценил „търговските умения“ на тъмнокожите си работници. Резултатът беше ужасяващ! Зад гърба ми те бяха натрошили големите парчета на по-малки, за да направят повече продажби!... Събрахме около 40 фрагмента, от които около 30 бяха от същия череп... Те оформиха чуден, почти напълно запазен черепен свод от *Pithecanthropus*. Най-накрая го бяхме намерили!“

Откъде е знаел Фон Кьонигсвалд, че събраните от повърхността на хълма парчета наистина произхождали, както твърдял, от сред-ноплейстоценската формация Кабух? Може би местните работници са намерили черепа някъде другаде и са го натрошили, след което са изпратили едно парче на Фон Кьонигсвалд, а останалите са пръснали по брега на Кали Тжеморо.

От събраните 30 фрагмента Фон Кьонигсвалд реконструирал череп, когото нарекъл *Pithecanthropus* II. След това изпратил предварителния отчет на Дюбоа. Черепът бил много по-пълен от първия свод, който Дюбоа намерил при Тринил. Фон Кьонигсвалд през цялото време бил убеден, че при възстановката на Дюбоа профилът на черепа е представен като прекалено нисък; според него, откритите нови фрагменти от череп на *Pithecanthropus* позволявали по-чове-кообразна интерпретация. Дюбоа, който по това време вече бил достигнал до заключението, че първият *Pithecanthropus* не е нищо повече от изкопаема човекоподобна маймуна, оспорил реконструкцията на Фон Кьонигсвалд и публикувал статия, в която го заклеил във фалшификаторство. По-късно Дюбоа оттеглил това обвинение и казал, че допуснатите от Фон Кьонигсвалд грешки най-вероятно не са преднамерени.

Въпреки това твърденията на последния печелели все повече защитници. През 1938 г. Франц Вайденау – ръководител на разкопките на Пекиния човек при Чжоукоудиян – заявил от страниците на престижното списание „Найчър“, че новите находки на Фон Кьонигсвалд определено доказвали *Pithecanthropus* като човешки

предшественик, а не като гибон, както твърдял Дюбоа.

През 1941 г. един от местните събирачи на Фон Кьонигсвалд, работещ при Сангиран, му изпратил в Бандунг фрагмент от гигантска долна челюст. Според Фон Кьонигсвалд тя демонстрирала несъмнени черти на челюст на човешки предшественик. Той кръстил въпросния вид *Meganthropus paleojavanicus* („гигантски човек от древна Ява“), тъй като челюстта била два пъти по-голяма от тази на съвременен човек.

При внимателното претърсване на оригиналните отчети, не можахме да открием описание на точното местонамиране на челюстта, нито името на нейния откривател. Ако Фон Кьонигсвалд все пак е съобщил точните обстоятелства около откритието, то те са останали добре пазена тайна. Мегантропът е предмет поне на три публикации и въпреки това, в нито една от тях читателят не може да намери сведения за точното място, където фосилът е бил намерен. Единствената информация е, че той произхожда от формацията Путжан-ган, като с това се изчерпва всичко, което е известно. Очевидно е, че всичко, което знаем със сигурност, се заключава в това, че някакъв безименен работник е изпратил парчето от челюст на Фон Кьонигсвалд. От стриктно научна гледна точка възрастта на находката си остава загадка.

По мнението на Фон Кьонигсвалд мегантропът представлявал гигантска издънка от основната еволюционна линия на човека. Освен това той бил намерил и няколко големи човекоподобни фосилни зъба, които приписал на още по-голямо същество, наречено *Gigantopithecus*. Според Фон Кьонигсвалд, ставало дума за голяма и сравнително скоро съществувала маймуна. Когато обаче Вайденрайх изследвал челюстта на мегантропа и зъбите на гигантопитека, той достигнал до съвсем различни заключения. Той предположил, че двете създания са директни човешки предшественици. Според Вайденрайх *Homo sapiens* се развил от *Gigantopithecus*, като *Meganthropus* и *Pithecantropus* били междинни етапи. Всеки следващ вид бил по-малък от предходния. Все пак повечето съвременни авторитети смятат гигантопитека за вид човекоподобна маймуна, съществувала през ранния и средния плейстоцен и нямаща директна връзка с човека. В момента се смята, че челюстта на мегантропа прилича на тази на Явайския човек (*Homo erectus*) много повече, отколкото си е мислел Фон Кьонигсвалд. През 1973 г. Т. Джейкъб изказва предположението, че фосилите на мегантропа трябва да се класифицират като *Australopithecus*. Тази теория е интригуваща, като се има предвид, че според стандартните представи ав-стралопитеците никога не са напускали африканската си родина.

По-късни открития на о. Ява

Мегантропът бил последното голямо откритие, за което съобщил Фон Кьонигсвалд, но търсенето на кости от Явайския човек продължава и до ден днешен. Тези по-късни находки – известни от публикациите на П. Маркс, Т. Джейкъб, С. Сартоно и др. – са приети единодушно като доказателства за съществуването на *Homo erectus* на о. Ява през ранния и средния плейстоцен. Тези фосили, подобно на откритията на Фон Кьонигсвалд, почти винаги са намирани на повърхността от местни събирачи и фермери.

Например Т. Джейкъб съобщил, че през август 1963 г., докато обработвал нивата си в района на Сангиран, един индонезийски фермер открил фрагменти от фосилизиран череп. Когато били събрани заедно, парчетата оформили череп, който приличал на типа, определян като *Homo erectus*. Макар Джейкъб да твърди, че черепният

свод произхожда от средноплейстоценската формация Кабух, той не уточнява конкретното местонамиране на фрагментите. Всичко, което знаем, е, че някакъв фермер намерил фосилни черепни фрагменти, които най-вероятно са се намирали на или близо до повърхността.

През 1973 г. Джейкъб прави следната интересна забележка относно Сангиран, където са открити всички късни находки, свързани с Явайския *Homo erectus*: „Изглежда, че находището все още не е изчерпано, но поставя някои специфични проблеми... Те се дължат най-вече на това, че там живеят хора, повечето от които са събирачи и са били обучени да разпознават важните фосили. Главните събирачи винаги се опитват да изкарат колкото е възможно повече от останките от примати, намирани случайно от други хора. Освен това те невинаги съобщават точното място на откритието, за да не загубят някой потенциален източник на доходи. Случва се и да не продадат всички открити фрагменти при първия удобен случай, а да си оставят няколко парчета, които да предложат на по-висока цена при някой следващ път.”

Въпреки това фосилите от Сангиран се приемат за автентични. Ако в подобна ситуация се откриеха аномално древни човешки фосили, те щяха да бъдат подложени на безпощадни критики. Както обикновено, целта ни е да постигнем едно нещо: оценяването на па-леоантропологичната информация да не става по двоен стандарт - невъзможно стриктен за аномалните находки и изключително либерален за приемливите находки.

Тъй като искахме да изчистим всички неясноти, през 1985 г. изпратихме писма до С. Сартоно и Т. Джейкъб, с молба да ни предоставят повече информация за публикуваните от тях находки от о. Ява. Така и не получихме отговор.

Химично и радиометрично датiranje на находките от о. Ява

Тук ще се спрем на проблемите, свързани с калиево-аргоновото датiranje на геологичните формации, съдържащи фосилите на о. Ява. Освен това ще разгледаме и опитите да се определи възрастта на самите фосили с помощта на различни химични и радиометрични методи.

Дюбоа направил първите си открития в намиращата се при Три-нил формация Кабух, за която калиево-аргоновото датiranje дало стойност 800 000 години. Други находки, свързани с Явайския човек, произхождат от пластовете на формацията Путжанган при Дже-тис. Според Т. Джейкъб, намиращите се близо до Моджокерто пластовете от тази формация са дали дата от ранния плейстоцен – около 1,9 млн. години. Тази възраст е много важна, по няколко причини. Както вече видяхме, много фосили от *Homo erectus* (по-рано описани като *Pithecanthropus* и *Meganthropus*) са приписвани на пластовете при Джетис. Ако те наистина са на 1,9 млн. години, това ги прави по-стари и от най-старите африкански находки кг. *Homo erectus*, които са на около 1,6 млн. години. Според стандартните представи обаче, *Homo erectus* се появява в Африка и не напуска пределите ѝ до преди най-малко 1 млн. години.

Освен това съществуват предположения, че мегантропът на Фон Кьонигсвалд трябва да се класифицира като *Australopithecus*. Ако това мнение бъде прието, това би означавало, че Явайските представители на австралопитеците са пристигнали от Африка преди повече от 1,9 млн. години и че тук *Australopithecus* се е развил самостоятелно. И двете хипотези не съответстват на общоприетите представи за човешката еволюция.

Не трябва да се забравя обаче, че калиево-аргоновия метод, който е дал възраст 1,9 млн. години, не може да се разглежда като абсолютно доказателство. Дватама учени, на които принадлежат опитите да се датират повечето находища на о. Ява – Т. Джейкъб и Г. Къртис – открили, че от повечето проби не могат да се получат смислени резултати. С други думи – били получени някакви резултати, но те дотолкова се отклонявали от очакваното, че Джейкъб и Къртис се видели принудени да припишат незадоволителните стойности на замърсявания на пробите. През 1978 г. Г. Дж. Бартстра съобщил, че за пластовете при Джетис е получил калиево-аргонова дата от под 1 млн. години.

Видяхме, че бедрените кости от Тринил са неразличими от тези на съвременните хора и не приличат на тези на *Homo erectus*. Този факт стои в основата на предположенията, че те не си съответстват с черепа от питекантропа и че вероятно са попаднали случайно в сред-ноплейстоценските пластове при Тринил, произхождайки от по-горни нива. Една друга възможност се състои в това, по време на средния плейстоцен на о. Ява да е имало хора с модерна анатомия, които да са съжителствали с човекоподобни създания. В светлината на всички факти, представени в тази книга, това по никакъв начин не изглежда невъзможно.

За да се провери дали костите от едно и също находище са с една и съща възраст, често се използва методът на флуорното съдържание. Костите абсорбират флуор от почвените води и следователно -ако костите имат сходно съдържание на този елемент (което се съотна-ся със съответното съдържание на фосфат) – те би трябвало да са били погребани в земята за приблизително еднакъв период от време.

В една публикация от 1973 г. М. Х. Дей и Т. И. Молесън представят резултатите от анализите на черепа и бедрената кост от Три-нил, които показали, че двете находки имат приблизително едни и също процентно съотношение на фосфат и флуор. От друга страна, костите от средноплейстоценски бозайници от Тринил също демонстрирали подобни стойности. Според Дей и Молесън резултатите очевидно показвали, че черепният свод и бедрената кост са съвременни на фауната от Тринил.

Да приемем, че бедрените кости от това находище са различни от тези на *Homo erectus*, но са идентични с тези на *Homo sapiens sapiens*. При това положение, получените от Дей и Молесън резултати показват, че флуорното съдържание на бедрените кости подкрепя тезата за това, че през средния плейстоцен – преди около 800 000 години – на о. Ява са съществували хора със съвременна анатомия. Дей и Молесън обаче предположили, че холоценските (т. е. късните) кости от находището при Тринил могат да имат, подобно на фосилите от Явайския човек, съотношение фосфат-флуор, което да е сходно с това на животинските кости от средния плейстоцен. В случая това би обезсмислило теста за флуор. К. П. Оукли – изобретателят на метода на флуорното съдържание – изтъква обстоятелството, че степента на абсорбиране на флуор във вулканични райони, какъвто е и о. Ява, обикновено е с много непостоянни стойности. При това положение, може да се получи така, че кости с много различна възраст да имат сходно съдържание на флуор. Това не може да се види много ясно на находището при Тринил, където фосили има само в пластове от средния плейстоцен.

Дей и Молесън показали, че костите, намирани на холоценски и късноплейстоценски пластове на други места на о. Ява, имат съотношение между фосфат и флуор, което е близко до това на находките от Тринил. Те допускат, обаче, че въпросното съотношение от други обекти „може би не е директно сравнимо“ с това от Тринил. Това е така, защото степента на абсорбиране на флуор от костите зависи от много фактори, които варират в зависимост от мястото. Ето някои от тях: съдържанието на флуор в почвените води; нивото на почвените води; естеството на седиментите; видът кост.

Следователно публикуваните от Дей и Молесън резултати от теста за флуорно съдържание на фосилите не противоречат на (макар да не са доказателство за) отнасянето на съвременните от анатомична гледна точка бедрени кости от Тринил към средния плейстоцен – преди около 800 000 години.

Находките от Тринил били подложени и на тест за съдържание на азот. Дюбоа изварил черепа и първата бедрена кост в животинско лепило, чиито протеини също съдържат азот. Дей и Молесън се опитали да коригират това, като обработили предварително пробите -идеята била, преди анализа да се премахне разтворимият азот. Резултатите показали, че в костите от Тринил е останал изключително малко азот. Това

би трябвало да покаже, че всичките кости трябва да се отнесат към началото на средния плейстоцен. Дей и Молесън обаче съобщават, че костите от о. Ява толкова бързо губят азота си, че той често липсва дори в холоценски образци.

Некоректно представяне на информацията за Явайския човек

В повечето книги, посветени на човешката еволюция, се представят на пръв поглед много сериозни факти, които доказват съществуването на *Homo erectus* на о. Ява за периода от преди 0,5 до преди 2 млн. години. Едно подобно съчинение е „Фосилни доказателства за човешката еволюция“ (1978 г.), чиито автори са У. Е. Льо Гро Кларк – проф. по анатомия в университета в Оксфорд – и Г. Кемп-бъл — асоцииран проф. по антропология в Калифорнийския университет в Лос Анджелис. В книгата е представена една впечатляваща таблица, в която са систематизирани откритията, свързани с *Homo erectus*. Тези находки (табл. 8.1) широко се използват като доказателство за това, че човекът се е развил от човекоподобно създание.

T3 е бедрената кост, намерена от Дюбоа на 45 фута (14 т) разстояние от първия череп – T2. Вече показахме колко малко основания има за това, тези два фосила да се приписват на един и същ индивид. И все пак Льо Гро Кларк и Кемпбъл игнорират много важни факти и заявяват, че „натрупаните сведения толкова силно подкрепят тяхната естествена връзка, че тя вече може да се разглежда като общоприета“.

T6, T7 и T8 са бедрените кости, намерени в сандъците с фосили в Холандия – повече от 30 години след донасянето им от о. Ява. Льо Гро Кларк и Кемпбъл очевидно пренебрегват твърдението на Дюбоа, че не той самият ги е намерил и че местонамирането им не е известно. Освен това Фон Кьонигсвалд заявил, че бедрените

Табл. 8.1*
Фосили на хоминиди от о. Ява

Стратиграфска единица	Находища	Хронологични граници
Тринил (формация Кабух)	Сангиран S2 черепен свод от възрастен женски индивид (1937 г.) S3 черепен свод от подрастващ (1938 г.) S8 дясна половина на долна челюст (1952 г.) S10 черепен свод от възрастен възрастен мъжки индивид (1963 г.) S12 черепен свод от стар мъжки индивид (1969 г.) S15 горна челюст (1969 г.) S17 череп (1969 г.) S21 долна челюст (1973 г.)	0,7–1,3 млн. години (калиево-аргонова дата от около 0,83 млн. години)
	Тринил T2 черепен свод (1892 г.) = <i>Pithecanthropus</i> T3, T6, T7, T8, T9 бедрени кости	
	Кендунг Брубус KB 1 дясна половина от долна челюст на подрастващ (1890 г.)	
Джетис (формация Путжанган)	Сангиран S1a дясна половина от горна челюст (1936 г.) S1b дясна половина от долна челюст (1936 г.) S4 горна челюст и черепни фрагменти от възрастен мъжки индивид (1938–39 г.) = <i>P. robustus</i> S5 дясна половина на долна челюст (1939 г.) = <i>P. dubius</i> S6 дясна половина на долна челюст (1941 г.) = <i>Meganthropus</i> S9 дясна половина на долна челюст (1960 г.) S22 горна и долна челюст (1974 г.)	1,3–2,0 млн. години (калиево-аргонова дата от около 1,9 млн. години)
	Моджокерто M1 дете на 7 години – черепни фрагменти	

* Таблицата е взета от стандартно издание за човешката еволюция.

кости принадлежат към общата колекция на Дюбоа, която съдържала фосили от „различни находища и различни епохи, които не могат да се разграничат много адекватно, тъй като някои от етикетите са се загубили". Това не попречило на Льо Гро Кларк и на Кемпбъл да приемат, че костите са от пластовете на формацията Кабух при Три-нил. Ето какво казват обаче Дей и Молесън: „Ако приложим към всички материали след черепния свод и бедрена кост I строгите критерии, които се изискват от днешните разкопки, те ще бъдат отхвърлени като материали с неясен произход и с проблематична стратиграфия."

Фосили M1 и от S1 до S6 са откритите от местните работници на Фон Кьонигсвалд. Според доклада само един от тях (M1) е откопан от пласта, към който всъщност е отнесен; самият доклад обаче все още е предмет на спорове. Останалите находки от серия S са тези, за които съобщават Маркс, Сартоно и Джейкъб. Повечето от тях са открити на повърхността от местни фермери и селяни, които след това ги продавали на учените, понякога с участието на посредник. Когато човек е запознат с начина, по-който са намерени тези материали, той може само да се учудва на интелектуалната непочтеност, която е демонстрирана в таб. 8.1 – там всички са описани като намерени в пластовете със сигурна възраст.

Льо Гро Кларк и Кемпбъл отбелязват, че местонамирането на повечето от находките на Фон Кьонигсвалд е несигурно. Въпреки това те заявяват, че огромната част от тях произхождат от средноплейс-тоценските пластовете на формацията Кабух при Тринил (с възраст 0,7-1,3 млн. години) или ранноплейстоценските на формацията Путжанган при Джетис (с възраст 1,3-2 млн. години).

Посочените от Льо Гро Кларк и Кемпбъл датировки са получени с помощта на калиево-аргоновия метод, на който се едрияме малко по-рано, и се отнасят за вулканичните почви, а не за самите кости. Калиево-аргоновото датироване има смисъл, само ако костите са намерени на място в пласта или под слой от вулканични материали с точно определена възраст. По-голямата част от посочените в табл. 8.1 находки обаче са от повърхността, което прави техните калиево-аргонови дати безсмислени.

А що се отнася до възрастта от 1,3-2,0 млн. години, която Льо Гро Кларк и Кемпбъл дават за пластовете на формацията Путжанган при Джетис, трябва да отбележим, че тя се основава на калиево-аргоновата дата 1,9 млн. години, която е публикувана през 1971 г. от Джейкъб и Къртис. През 1978 г. обаче Бартстра публикува калиево-аргонова дата, която е под 1 млн. години. Други изследователи са съобщавали, че фауната от пластовете при Джетис и Тринил е сходна и костите показват сходно съотношение на фосфат към флуор.

Льо Гро Кларк и Кемпбъл достигнали до заключението, че „в тази ранна епоха на о. Ява са съществували хоминиди, чиито бедрени кости са неразличими от тези на *Homo sapiens*, въпреки че откритите досега черепни материали демонстрират изключително примитивни черти – както за черепите, така и за зъбите". Взето като цяло, изложението на Льо Гро Кларк и Кемпбъл е доста подвеждащо. То оставя читателя с впечатлението, че черепните останки от о. Ява могат да бъдат асоциирани с бедрените кости, което просто не е вярно. Освен това находките от Китай и Африка са доказателство за това, че бедрените кости на *Homo erectus* са различни от намерените на о. Ява.

Ако направим един критичен анализ на всички хоминидни фо-силни материали от о. Ява, единственото, което можем да представим, са няколко наблюдения. Що се отнася до находките от повърхността, става дума за черепни фрагменти и зъби, чиято морфология е по-скоро маймунска, макар и да има някои човешки черти. Тъй като не ни е известна първоначалната им стратиграфска позиция, те могат само да покажат, че

в някакъв неизвестен момент в миналото на о. Ява са съществували същества, които са имали и майму-нообразни, и човекоподобни черти.

Първият череп от *Pithecantropus* (T2) и първата бедрена кост

(T3) са намерени на място. При тях има някакви основания да се предполага, че трябва да се отнесат към нивата от средния плейсто-цен от формацията Кабух при Тринил. Първоначалната позиция на останалите бедрени кости не е напълно ясна, но и за тях се твърди, че са намерени в същите пластове, като T2 и T3. При всички положения, първата бедрена кост (T3), която е определена като напълно човешка, не е намерена заедно с примитивния череп и демонстрира характеристики, които я различават от бедрените кости на *Homo erectus*. По тези причини, нямаме никакви основания, да свързваме черепа с бедрената кост T3 или с която и да било от другите, всички от които са определени като идентични с тези на съвременните хора. Следователно може да се каже, че черепът T2 и бедрената кост T3 свидетелстват за съществуването на два вида хоминиди, които са обитавали о. Ява през средния плейстоцен – един, който е бил с маймунообразна глава, и втори, който е имал съвременни човешки крака. Ако се възползваме от типичната практика – да се дават названия на видовете само въз основа на непълни скелетни останки – бихме могли да кажем, че бедрената кост T3 е доказателство за това, че преди около 800 000 години на о. Ява е съществувал *Homo sapiens sapiens*. Поне засега не е известно друго създание, с изключение на *Homo sapiens sapiens*, което да е имало бедрени кости като тези, които са намерени в пластове от началото на средния плейстоцен при Тринил на о. Ява.

9. Разкриването на аферата Пилтдаун

Откритията на Йожен Дюбоа на о. Ява през 90-те години на XIX в. дали тласък на търсенето на фосили, които да запълнят еволюционните празнини между древните човекоподобни хоминиди и съвременния *Homo sapiens*. И точно в тази епоха на трескаво очакване в Англия била направена сензационна находка – човекът от Пилтдаун, създание с човешки череп и маймунска долна челюст.

Основните факти от тази история са познати както на поддръжниците, така и на противниците на Дарвиновата теория за човешката еволюция. Първите фосили били намерени от Чарлс Досън в периода от 1908 до 1911 г. През 50-те години на XX в. учени от Британския музей ги обявили за фалшификати. Този факт позволил на критиците на Дарвиновата еволюция да поставят под въпрос твърденията на учените, които в продължение на няколко десетилетия включвали фосилите от Пилтдаун в еволюционните родословия.

Реакцията била бърза – самите учени побързали да контрират с това, че именно те разкрили измамата. Някои се опитали да я припишат на ексцентричния аматьор Досън или на Пиер Тейлар дьо Шарден – католически свещеник и палеонтолог, обсебен от мистични идеи относно еволюцията. По този начин били оправдани всички „истински“ учени, които били замесени в историята.

Общото впечатление, че фосилите дават абсолютна сигурност и убедителност, е погрешно. Напротив – сложната система от обстоятелства, която съпровожда всяко палеоантропологично откритие, би могла да възпрепятства получаването на каквото и да било просто познание. Подобна неопределеност може да се очаква най-вече в случаите, когато става дума за грижливо планирана измама, ако въобще случаят Пилтдаун е такъв. Но дори и „обикновените“ палеоантропологични открития са обвити в многобройни пластове несигурност. Такова е общото правило. Ако проследим в детайл историята на аферата Пилтдаун, ще установим, че границата между фактите и измамата невинаги е толкова ясна.

Досън открива череп

В някакъв момент през 1908 г. Чарлс Досън – адвокат и антрополог любител – отбелязал факта, че един черен път при Пилтдаун, в Съсекс, има нова настилка от кремъчни отломки. Досън бил страшно запален по кремъчни сечива и разпитал работниците, които му казали, че добиват чакъла в кариера, която се намирала в едно близко имение – Баркам Мейнър. То било собственост на господин Р. Кенуърд, с когото Досън се познавал лично. Досън отишъл до кариерата и помолил двама от работниците да гледат за кремъчни оръдия или фосили. През 1913 г. Досън пише следното: „При следващото ми посещение на кариерата, един от мъжете ми подаде малко парче от необикновено дебела човешка теменна кост. Веднага огледах мястото, но не можах да намеря нищо друго... Едва няколко години по-късно – през есента на 1911 г. – при ново посещение на мястото, открих още едно, по-голямо парче от челната област на същия череп. То лежеше сред отмитите от дъжда буци от стените на ямата." Досън отбелязал, че в изкопа имало кремъчни отломки, чиито цвят бил същият, като този на фрагментите от черепа.

Досън не бил обикновен любител. Той бил избран за член на Геоложкото общество и – в продължение на 30 години – доставял на Британския музей находки в ролята си на хоноруван сътрудник.

Освен това, свързвало го близко приятелство със сър Артър Смит Удуърд – завеждащ Геологическия департамент на Британския музей и член на Кралското общество. През февруари 1912 г. Досън написал на Удуърд писмо – на адреса му в Британския музей, – в което се казвало, че е попаднал на „много ранен плейстоценски пласт... Мисля, че ще се окаже много интересен,, тъй като в него се намери част от много дебел човешки череп... който би могъл да съперничи на *Homo heidelbergensis*". Досън намерил общо пет парчета от черепа. В желанието си да ги заздрави, той ги наакиснал в калиев дихромат.

Една събота — 2 юни 1912 г. – Удуърд и Досън, придружавани от Пиер Тейлар дьо Шарден – по това време студент в местната йезуитска семинария – започнали разкопки при Пилтдаун. Скоро те били възнаградени с нови находки. Още първия ден те намерили парче от череп. То било последвано и от други. По-късно Досън ще напише следното: „Очевидно работниците бяха разбили цял череп или поне една много голяма част от него. Без да забележат, те са изхвърлили парчетата. Открихме много от тях в купчините изхвърлена пръст. В ненарушените пластовете на малко по-дълбока падина в чакъла, открих дясната половина на човешка долна челюст. Доколкото можех да преценя, съдейки по едно дърво, което отстоеше на 3-4 ярда (3-4 т), точно на това място се работеше, когато — няколко години по-рано -беше намери първият фрагмент от черепа. На около ярд (91,4 cm) от мястото, където открих челюстта, д-р Удуърд откопа малка част от тилната кост на черепа; нивото беше съвсем същото. Явно челюстта е била счупена по симфизата (хрущялното съединение). По нея имаше следи от износване, което най-вероятно е станало, докато се е намирала в чакълестия пласт и преди окончателното ѝ депониране. По фрагментите от черепа почти нямаше следи от очукване или някакво друго износване, като се изключи една резка на задната страна на теменната кост, която най-вероятно е била оставена от кирката на някой работник." Били намерени общо девет фосилни черепни фрагмента – пет от Досън и още четири след включването на Удуърд в разкопките.

Освен човешки кости пластовете при Пилтдаун предоставили и най-различни фосили от бозайници, включително зъби от слон, мастодонт, кон и бобър. Били намерени и каменни оръдия, някои от които напомняли еолити, докато други имали по-качествена изработка. Някои от животинските кости и сечивата показвали повече следи от износване, отколкото други. Досън и Удуърд смятали, че по-запазените материали от Пилтдаун – сред които били и човешките фосили – трябвало да се отнесат към ранния

плейстоцен. Според тях останалите били част от плиоценската формация.

В последвалите десетилетия мнозина учени се съгласили с Досън и Удуърд, че костите на човека от Пилтдаун отговарят на чакълестия пласт, в който се откривали и фосили на бозайници от ранния плейстоцен. Други, сред които сър Артър Кейт и А. Т. Хопуд, смятали, че костите на човека от Пилтдаун трябвало да се асоциират с по-ранната късноплиоценска фауна. Тя била преотложена в чакълестия слой и произхождала от някакъв по-ранен пласт.

Още от самото начало морфологията на черепа от Пилтдаун била определена като човешка. Според Удуърд ранните човекоподобни човешки предшественици имали човекоподобен череп и маймунска челюст – точно като човекът от Пилтдаун. В някакъв момент – смятал Удуърд – еволюционната линия се разделила. Единият клон започнал да развива дебелостенен череп с масивни над очни дъги. Тя завършила с Явайския човек и неандерталците, които имали масивни черепа и надочни валове. Другата линия запазила по-финия череп, като постепенно формата на челюстта започнала да се приближава към човешката. Това развитие завършило с появата на съвременните хора.

По този начин, Удуърд изградил своя собствена теория за човешката еволюция, която искал да подкрепи с фосилни доказателства, независимо от тяхната малобройност и фрагментарен характер. В наши дни един вариант на предложеното от Удуърд родословие се е запазил в общоприетата идея, че *Homo sapiens sapiens* и *Homo sapiens neanderthalensis* имат общ предшественик, наричан „архаичен“ или „ранен“ *Homo sapiens*. Близка до теорията на Удуърд, но далеч не толкова популярна, е хипотезата на Луис Лики, че и *Homo erectus*, и неандерталците представляват отклонения от основната линия на човешката еволюция. Всички тези хипотетични родословия обаче игнорират събраните в тази книга факти, според които хора със съвременна анатомия са съществували далеч преди плейстоцена.

Имало и такива учени, които смятали, че черепът и челюстта от Пилтдаун не са принадлежали на едно и също същество. Сър Рей Ланкастър от Британския музей предположил, че те трябва да се отнесат към различни индивиди от различни видове. Дейвид Уо-търсън – проф. по анатомия в Кралския колеж – също не вярвал, че челюстта се съотнася с черепа. Той заявил, че свързването и с този череп е все едно да свържеш човешки крак със стъпало от шимпан-зе. Той смятал, че става дума за череп, който изглеждал изключително подобен на човешки и най-вероятно се отнасял към ранния плейстоцен.

Явно е, че още от самото начало видимото несъответствие между човекоподобния череп и маймунската челюст на човека от Пилтдаун (фиг. 9.1) притеснявало някои специалисти. Сър Графтън Елиът Смит — експерт по физиология на мозъка – се опитал да разсее съмненията. След като изследвал една отливка, която представляла особеностите на мозъчната кухина на черепа от Пилтдаун, Смит написал следното: „Трябва да разглеждаме тази находка като най-примитивния и най-човекоподобния мозък, който някога е откриван; очакванията, че един и същ индивид може да го съчетава с [човекоподобна] долна челюст, са напълно оправдани.“ Съвременните учени обаче смятат, че черепът от Пилтдаун е сравнително късен череп от *Homo sapiens sapiens*, който е бил подхвърлен от измамник. Ако приемем тази теза, това би означавало, че Смит – един известен специалист – е виждал човекоподобни черти, каквито всъщност е нямало.

По това време съществували надежди, че бъдещите открития ще изяснят статуса на човека от Пилтдаун. Кучешките зъби, които са много по-изявени при маймуните, отколкото при хората, липсвали от челюстта. Удуърд бил убеден, че в някакъв момент ще се появи такъв зъб, и дори направил модел на предполагаем кучешки зъб от Пилтдаунския човек.

На 29 август 1913 г. Тейлар дьо Шарден наистина намерил кучешки зъб. Находката била открита в купчина чакъл на обекта при Пилтдаун, близо до мястото, където била открита челюстта. Върхът на зъба бил изхабен и заравнен като на човешки кучешки зъб. Били намерени и фрагменти от носови кости.

В този период Пилтдаун вече се бил превърнал в туристическа атракция. Приходящите изследователи било учтиво допускани до участие в продължаващите разкопки. Пристигали цели автобуси с членове на различни общества за изучаване на естествената история.

Досън дори организираше пикник за Лондонското геоложко общество. Скоро той се превърнал в знаменитост. И наистина - научното име на хомини-да от Пилтдаун гласяло *Eoanthropus dawsoni*, което означава „ранният човек на Досън“. Той не можал да се радва дълго на тази слава. През 1916 г. Досън починал.

Все още имало съмнения дали челюстта и черепа на еоантропа са принадлежали на едно и също същество. Те обаче започнали да отслабват, след като през 1915 г. Удуърд оповестил намирането на още един набор фосили. Откритието било направено на около 2 мили (3 km) от първото находище и включвало два фрагмента от човешки череп и човекоподобен молар (кътник). В очите на мнозина учени, материалите от Пилтдаун II се явили като доказателство за това, че първоначално намерените челюст и череп са принадлежали на един индивид.

Откриването на новите фосили обаче допълнително засилило несигурността относно линията на човешкото родословие. В основата на колебанията стояла човешката морфология на черепа от Пилтдаун. При Чукутиен (сега Чжоукоудиян), близо до Пекин, в началото била намерена примитивна челюст, която приличала на тази от Пилтдаун. Когато обаче бил намерен първият череп от Пекинския човек, той демонстрирал ниско чело и масивни надочни дъги, подобно на Явайския *Pithecanthropus erectus*. Понастоящем находките и от двете места се отнасят към *Homo erectus*. В същото десетилетие Реймънд Дарт открил първите образци от *Australopithecus* в Африка. Скоро последвали и други находки, които – подобно на Явайския човек и Пекинския човек – свидетелствали за ниско чело и масивен надочен вал. Повечето британски антрополози решили, че австралопитекът е по-скоро някакво човекоподобно същество, а не човешки предшественик.

След Втората световна война новите находки на Робърт Брум в Африка накарали английските учени да променят мнението си и да приемат австралопитека като предшественик на човека. При това положение възникнал въпросът какво да се направи с човекът от Пилтдаун? Смятало се, че той съответства на известните до този момент находки на австралопитеци?

Разкритата измама?

Междувременно един английски зъболекар – Алвън Марстън -продължавал да тормози британската академична общност с твърденията си, че с фосилите на човека от Пилтдаун нещо не е както трябва. През 1935 г. той открил човешки череп при Суонскомби, заедно с фосилните кости на 26 животински вида от средния плейс-тоцен. В желанието си именно неговото откритие да бъде приветствано като „най-древния англичанин“, Марстън оспорил възрастта на фосилите от Пилтдаун.

През 1949 г. той успял да убеди Кенет П. Оукли от Британския музей да подложи находките от двата обекта – Суонскомби и Пилтдаун – на току-що разработения тест за съдържание на флуор. Черепът от Суонскомби показал същото съдържание на флуор, което имали и фосилните животински кости от обекта. Това потвърдило отнасянето му към средния плейстоцен. Резултатите за образците от Пилтдаун се оказали по-неясни.

Трябва да се отбележи, че Оукли очевидно е имал и свои собствени подозрения

към човека от Пилтдаун. Двамата с Хоскинс, който бил съавтор на публикацията с резултатите от теста, написали, че „анатомичните черти на *Еоантропус-а*. (ако приемем, че материалите са от един индивид) са абсолютно противоположни на това, което — в светлината на откритията в Далечния Изток и в Африка можем да очакваме от един ранноплейстоценски хоминид“.

Оукли тествал фосилите от Пилтдаун, за да определи дали черепът и челюстта наистина трябва да се разглеждат заедно. Флуорното съдържание на четири от първите черепни фрагменти от Пилтдаун било от 0,1 до 0,4 %. Челюстта показала стойност 0,2 %, което потвърждавало синхронността ѝ с черепа. Костите от второто находище при Пилтдаун дали подобни резултати. Оукли заключил, че всички фосили от Пилтдаун трябва да се отнесат към междуледниковия период Рис-Вюрм, обхващащ периода от преди 125 000 до преди 75 000 години. Тази дата е много по-късна от първоначалното им определяне като ранноплейстоценски. И все пак тя е все още твърде аномална за напълно човешки череп от територията на Англия. Според общоприетата теория *Homo sapiens sapiens* се е появил в Африка преди около 100 000 години и е мигрирал към Европа много по-късно — преди около 30 000 години.

Публикацията на Оукли не задоволрила напълно Марстън, който бил убеден в това, че черепът и челюстта от Пилтдаун принадлежат на две напълно различни създания. Основавайки са на познанията си по медицина и стоматология, той стигнал до извода, че черепът – имайки предвид неговите напълно сраснали се шевове – е принадлежал на възрастен човек. От друга страна, моларите (кътниците) на челюстта не били напълно развити. Това го навело на мисълта, че тя е от подрастваща човекоподобна маймуна. Освен това Марстън заключил, че тъмното оцветяване на костите – което било тълкувано като признак за голяма възраст – всъщност се дължало на това, че Досън ги накиснал в калиев дихромат, с цел да ги укрепи.

Продължаващата кампания на Марстън, насочена срещу находките от Пилтдаун, най-накрая привлякла вниманието на един антрополог от Оксфорд – Дж. С. Уайнър. Той скоро се убедил, че нещо с тези фосили не е наред. Уайнър изложил подозренията си пред У. Е. Льо Гро Кларк, по това време ръководител на департамента по антропология към университета в Оксфорд. В началото, последният се отнесъл към тях скептично. На 5 август 1953 г. Уайнър и Оукли се срещнали с Льо Гро Кларк в Британския музей. Оукли извадил истинските находки от Пилтдаун от един сейф, за да могат спорните реликви да бъдат проучени. В този момент Уайнър показал на Льо Гро Кларк един зъб от шимпанзе, който бил взел от една от музейните колекции и след това изпил и оцветил. Приликата с молара (кътника) от Пилтдаун била толкова фрапираща, че Льо Гро Кларк разпоредил да се направи пълно изследване на фосилите.

Те били подложени на втори тест за флуорно съдържание, при който бил използван нов метод. Три от черепните фрагменти показали съдържание от 0,1 %. Челюстта и зъбите обаче дали много по-ниски стойности – от 0,01 до 0,04 %. Като се има предвид, че съдържанието на флуор се увеличава с течение на времето, тези резултати показали, че черепът е много по-стар от челюстта и зъбите. При това положение, не било възможно те да са от един индивид.

Ако се върнем на първия тест за флуорно съдържание, извършен от Оукли, ще установим, че той показал една и съща възраст за черепа и челюстта. Вторият обаче дал различни резултати. Според твърденията той бил направен с използването на нови методи и станало така, че дал исканите резултати. Подобни неща се случват често в палеоантропологията – изследователите правят нови и нови тестове или пък усъвършенстват методите си, докато не се получат приемливи резултати. С това обикновено се приключва. Струва ни се, че в тези случаи! тестовете са настройвани към теоретичните изчисления.

Фосилите от Пилтдаун били тествани и за азот. Сравнявайки резултатите, Уайнър установил, че черепните кости съдържали между 0,6 и 1,4 % от този елемент, а челюстта – 3,9 %. Освен това някои от зъбите показали съдържание между 4,2 и 5,1 %. Следователно резултатите показвали, че черепът и челюстта са с различна възраст и не могат да принадлежат на едно и също същество. В съвременните кости има между 4 и 5 % азот, като с течение на времето той намалява. Изглеждало, че челюстта и зъбите са доста късни, докато черепът е по-стар.

Резултатите от двата теста не изключвали възможността поне черепът наистина да е принадлежал към чакълестия пласт от Пилтдаун. В крайна сметка обаче дори това било подложено на съмнение. В доклада на Британския музей се казва следното: „Д-р Г. Ф. Кларингбул подложи тези кости на рентгенов кристалографски анализ, който показва, че основната им минерална съставка – хидрокси-апатит – е частично изместена от гипс. Изследванията на химичните свойства на подпочвените води при Пилтдаун показаха, че подобна необичайна промяна не може да е резултат от естествените процеси в местните чакъли. След това д-р М. Х. Хей демонстрира, че подобна промяна се наблюдава, когато субфосили се потопят в наситен разтвор на железен сулфат, с цел да бъдат изкуствено оцветени. По този начин бе доказано със сигурност, че черепните кости са били изкуствено оцветени, за да отговарят на чакъла. Те са били подхвърлени едва след това, заедно с всички останали находки.“

Въпреки доказателствата, представени в този доклад, все още може да се твърди, че черепът наистина произхожда от пластове при Пилтдаун. Всички парчета от черепа били напълно пропити с железни соли, докато челюстта – която също била определена като фалшификат – имала само повърхностно покритие. Освен това, химичният анализ на първите открити от Досън черепни фрагменти показал, че те имали много високо съдържание на желязо – 8 %; за разлика от това челюстта имала съдържание само 2-3 %. Това предполага, че фрагментите от черепа са получили оцветяването си (проникнало в целите кости и съставляващо 8 % от общия им минерален състав) в резултат от дълъг престой в богатите на желязо чакълести пластове при Пилтдаун. Челюстта, която имала само повърхностно оцветяване и много по-малко съдържание на желязо, явно била от различен произход.

Да приемам, че парчетата от черепа по начало са принадлежали към чакълите при Пилтдаун, а не са били изкуствено оцветени, както предположили Уайнър и неговите сътрудници. Как при това положение да обясним наличието на гипс (калциев сулфат) в тях? Една от възможностите е, при химичната обработка на костите, целяща да ги заздравя, Досън да е използвал и сулфатни съединения (паралелно с калиевия дихромат). По този начин част от хидрокси-апатитът на костите би могъл да премине в гипс.

Има и друга възможност – гипсът да се е натрупал в черепа, докато той все още е бил в пластове при Пилтдаун. Учените от Британския музей заявили, че концентрацията на сулфати в почвата при Пилтдаун е твърде ниска за това. Но М. Боудън отбелязал, че съдържанието на сулфати в подпочвените води е 0,0063 %, а това в чакълестите пластове – 3,9 mg на 100g. Макар да признава, че тази концентрация е сравнително ниска, Боудън не изключва възможността в миналото тя да е била много по-висока. Ще припомним само как Оукли се опитал да обясни ненормално голямото съдържание на флуор в скелета от Кастенедоло. Той заявил, че в миналото в подпочвените води в района концентрацията на този елемент е била много висока.

От значение е и това, че в челюстта от Пилтдаун не бил открит гипс. Фактът, че това съединение присъствало във всички парчета от черепа, но не и в челюстта, подкрепя хипотезата, че черепът по начало е принадлежал към пластове от Пилтдаун, а челюстта – не.

В петте фрагмента, които Досън бил открил преди идването на Удуърд, бил открит хром. Това може да се обясни с всеизвестния факт, че Досън накиснал костите в калиев дихромат, за да ги заздравя след изваждането им от земята. Фрагментите, които били открити от Досън и Удуърд, не показали наличие на хром.

В челюстта също имало хром. Това най-вероятно било резултат от използването на технология, включваща някакво желязно съединение и калиев дихромат.

Нека обобщим: съществува възможност, черепът наистина да е принадлежал към пластове при Пилтдаун и да е абсорбирал желязни съединения в продължение на дълъг период от време. Едновременно с това известна част от калциевия фосфат на костите е преминал в калциев сулфат (гипс); това е станало под въздействието на сулфатите, съдържащи се в почвените води и в околните пластове. Някои от фрагментите по-късно били накиснати от Досън в калиев дихромат. Това може да обясни наличието на хром в тях. Парчетата, които били открити след идването на Удуърд, не били подложени на такава обработка и следователно не съдържали хром. От друга страна челюстта била изкуствено обработена с желязни съединения, което предизвикало само повърхностно оцветяване. Технологията включвала и употребата на съединение на хрома, което обяснява наличието на този елемент. Тя обаче не довела до образуването на гипс.

Алтернативното обяснение е да приемем, че с оцветяването на фрагментите от черепа (както и на челюстта) е търсена фалшификация. При това положение, необходимо е да допуснем, че измамникът е използвал три различни технологии: (1) Според учените от Британския музей първичната технология е включвала употребата на разтвор на желязен сулфат с добавен като окислител калиев дихромат; това е довело до получаването на гипс (калциев сулфат) като вторичен продукт. Този вариант може да обясни наличието на гипс и хром в първите пет парчета от черепа, намерени от Досън. (2) Четирите фрагмента, намерени след присъединяването на Удуърд, съдържали гипс, но не и хром. В този случай технологията явно не е включвала калиев дихромат. (3) В челюстта било установено съдържание на хром; в нея обаче нямало гипс. При това положение оцветяването трябва да е получено по някакъв друг начин – с използване на желязни и хромови съединения; той не довел до образуването на гипс. Трудно е да се разбере, защо предполагаемият фалшификатор е трябвало да използва три различни метода, като се има предвид, че и един е щял да бъде напълно достатъчен. Освен това можем да се запитаме защо въпросният фалшификатор е обработил челюстта много по-невнимателно от черепа, рискувайки по този начин да бъде разкрит.

Допълнителните сведения, под формата на свидетелства на очевидци, също създават впечатлението, че черепът наистина е открит в чакълестите пластове при Пилтдаун. В случая свидетел е Мейбъл Кенуърд – дъщеря на Робърт Кенуърд, собственик на Баркъм Мей-нър. На 23 февруари 1955 г. „Телеграф“ публикува нейно писмо, в което се казва следното: „Един ден, докато копаех в недокоснат чакълен пласт, един от работниците видя нещо, което оприличи на кокосов орех. Той го счупи с кирката си, взе едно парче и изхвърли останалото.“ От особено значение е свидетелството за това, че чакълът е бил недокоснат.

Дори самият Уайнър признава следното: „Не можем просто да игнорираме историята за работниците и техния „кокосов орех“ и да я обявим за измислен разказ, който да послужи като правдоподобно обяснение за парчетата... Но дори да приемем при това положение, че работникът е намерил част от череп, остава възможността това да не е бил полуфосилният *Eoanthropus*, а някакво много по-късно обикновено погребение.“ Уайнър стига до предположението, че едва по-късно виновникът – който и да е бил той – е подменил парчетата от намерения череп с тези, които бил обработил предварително. Но ако работниците наистина са се натъкнали на „много по-късно

обикновено погребение", къде са останалите кости от скелета? В крайна сметка, заключението на Уайнър е, че работниците са намерили цял фалшив череп, който е бил заровен на мястото предварително. И все пак според Мейбъл Кенуърд — те са започнали да копаят на съвсем ново място,

Робърт Есекс – учител по естествени науки, – който поддържал лични контакти с Досън между 1912 и 1915 г., дал интересна информация за челюстта от Пилтдаун, или по-скоро – за челюстите от Пилтдаун. През 1955 г. Есекс пише следното: „Д-р Уайнър не споменава една друга челюст, която също беше намерена при Пилтдаун. Тя приличаше много повече на човешка, отколкото на маймунска, и следователно е много по-вероятно да е принадлежала към откритите парчета от череп, за които се твърди, че са човешки. Виждал съм и съм държал в ръцете си тази челюст; освен това знам кой я донесе в офиса на Досън.“

По-нататък Есекс дава още детайли. По това време той бил учител по естествени науки в местното основно училище, намиращо се близо до офиса на Досън. Ето как продължава разказът: „Веднъж минавах покрай офиса, когато един от чиновниците, когото познавах добре, ми махна да вляза. Беше ме повикал, за да ми покаже половин фосилна челюст, която приличаше много повече на човешка, отколкото на маймунска, и на която все още имаше три кътни зъба. Когато попитах, откъде се е появила, отговорът беше: „Пилт-даун“. Според чиновника челюстта била донесена от един от работниците, който дошъл, носейки чанта за инструменти, и попитал за господин Досън. Когато му отговорили, че господин Досън има работа в съда, той оставил чантата и казал, че ще дойде по-късно. След като работникът излязъл, моят познат отворил чантата и видял челюстта. След това ме забелязал да минавам и ме повикал. Казах му да я остави обратно и че ако господин Досън разбере, ще се ядоса. След това разбрах, че господин Досън още бил в съда, когато работникът се върнал, и че последният си взел чантата и си заминал.“ По-късно Есекс видял снимки на челюстта от Пилтдаун. Като отбелязал, че тя не била онази, която бил видял в офиса на Досън, той решил да информира Британския музей за случилото се.

Откриването на човешка челюст явно потвърждава хипотезата, че черепът от Пилтдаун по начало е принадлежал към чакълестия пласт. Дори и да приемем, че всички други кости са фалшификати, ако черепът е намерен *in situ*, това би означавало, че пред нас е поредният случай на останки от *Homo sapiens sapiens*, открити в пластове от края на средния или началото на късния плейстоцен.

Кой е извършителят?

В по-късните публикации безапелационно се приема, че всички фосили и оръдия от Пилтдаун са фалшификати. Поради това авторите концентрират вниманието си върху въпроса кой е извършителят на измамата. Мнозина, сред които и Уайнър и Оукли, приписали вината на палеонтолога любител Досън. По този начин, те оправдали професионалния учен Удуърд.

Изглежда обаче, че тази фалшификация изисква изключителни технически познания и умения, които би трябвало да са отвъд възможностите на един антрополог аматьор, какъвто бил Досън. Не забравяйте, че човешките фосили от Пилтдаун били намерени заедно с много кости от изчезнали бозайници. По-вероятно е в случая да е намесен професионален учен, който да е имал достъп до редки фосили и да е знаел как да ги подбере и модифицира, за да създаде представа за автентичен животински комплекс, характерен за определена епоха.

Неколцина се опитали да изградят обвинение срещу Тейлар дьо Шарден, който учел в йезуитския колеж, близо до Пилтдаун, и се познавал с Досън още от 1909 г. Уайнър и неговите колеги смятали, че намереният при Пилтдаун зъб от *Stegodon* произхождал от едно находище в Северна Африка, което Тейлар де Шарден може би е

посетил, докато работел като лектор в Каирския университет от 1906 до 1908 г.

Следващият заподозрян е Удуърд, който откопал някои от находките със собствените си ръце. Трябвало е да забележи нещо нередно, ако са били заровени предварително. Това породило подозрения, че и той е участвал в заговора. Освен това Удуърд стриктно контролирал достъпа до оригиналните фосили, които се съхранявали под неговата опека в Британския музей. Това може да се интерпретира като опит да се скрийт от останалите учени следите от фалшификацията.

Ронълд Милър – автор на „Хората от Пилтдаун“ – заподозрял Граф-тън Елиът Смит. Той не харесвал Удуърд и е възможно да се е опитал да го примами в един толкова елегантен капан. Подобно на Тейлар дьо Шарден, Смит също бил прекарал известно време в Египет и също имал достъп до фосили, които да подхвърли при Пилтдаун.

Франк Спенсър – професор по антропология в колежа Куинс на Градския университет на Ню Йорк – е написал книга, в която обвинява за измамата Пилтдаун сър Артър Кейт, пазител на Музея към Кралския хирургически колеж. Кейт вярвал, че съвременните хора са се появили по-рано, отколкото било приемливо за останалите учени. Според Спенсър това била причината двамата с Досън да направят заговор, който да предостави доказателства за неговата теза.

С това заподозрените не се изчерпват. Сред тях е и Уилям Солъс – професор по геология в Кеймбридж. Името му се споменава в едно записано на касета съобщение, оставено от английския геолог Джеймс Дъгълс, починал през 1979 г. на 93-годишна възраст. Солъс не харесвал Удуърд, който разкритикувал изобретения от него метод за правене на гипсови отливки от фосили. Дъгълс си спомнил, че самият той бил изпратил на Солъс от Боливия зъби от мастодонт, каквито били намерени при Пилтдаун. Освен това Солъс бил получил и известно количество калиев дихромат – съединението, използвано при обработката на много от находките. За капак Солъс „заел“ от колекцията на музея в Оксфорд няколко зъба от човекоподобни маймуни. Според Дъгълс Солъс тайничко се радвал на това как е успял да подхлъзне Удуърд с фалшификатите от Пилтдаун.

И все пак, ако Пилтдаун наистина е фалшификация, в нея вероятно има нещо повече от лично отмъщение. Спенсър заявява, че „доказателствата са подготвени да издържат на щателна научна проверка и следователно да предизвикат конкретна интерпретация на откритите човешки фосили“.

Възможно е някои от причините, които са подтикнали един професионален учен към измама да се коренят в недостатъчните сведения за човешката еволюция, събрани до началото на ХХ в. Дарвин публикувал „Произход на видовете“ през 1859 г. Това поставило началото на издирването на фосилни материали, които да свържат *Homo sapiens* с маймуните от миоцена. Като оставим настрана откритията, предполагащи съществуването на напълно съвременни хора през миоцена и плиоцена, науката имала на разположение единствено фосилите на Явайския човек и челюстта от Хайделберг. Както видяхме в осма глава, Явайският човек определено не се радвал на единодушната подкрепа на академичната общност. Още от самото начало възникнали заплашителни съмнения, че човекоподобният череп не трябва да се свързва с откритата на 45 фута (14 т) човекоподобна бедрена кост. Освен това, редица английски и американски учени развивали алтернативни теории за човешката еволюция, според които оформянето на човекоподобния череп с високо чело е предшествовало това на човекоподобната челюст. В разрез с тези виждания Явайският човек демонстрирал нискокочел, подобен на маймунски череп. Като се има предвид, колко много съвременни учени са си позволили да правят догадки относно личността и мотивите на предполагаемия „Пилтдаунски фалшификатор“, ние също бихме искали да предложим една хипотеза. Представете си

следния сценарий. Работниците от Баркъм Мейнър наистина откриват автентичен череп от средния плейстоцен точно според разказа на Мейбъл Кенуърд. Парчетата са предадени на Досън. Той информира за това Удуърд, с когото поддържа редовни контакти. Удуърд развива собствена теория за произхода на човека. Освен това той е много разтревожен от липсата на научни доказателства за човешката еволюция дори и след 50 години на търсене и поради това планира и подготвя измамата. Той не действа сам, а със съдействието на неколцина избрани учени от Британския музей. Те му помагат да се снабди с необходимите материали и да ги подготви така, че да не бъдат разпознати от непосветените в тайната специалисти.

Самият Оукли, който изиграл важна роля в разкриването на случая Пилтдаун, пише следното: „Материалите от Тринил [Явайският човек] били предателски непълни и мнозина учени ги смятали за неподходящи като доказателство за Дарвиновата теория за човешката еволюция. Понякога се питам дали сред обръканите мотиви, стоящи зад „измамата Пилтдаун“, не трябва да се търси и нечие заблудено нетърпение, породено от бавещото се откриване на едно по-приемливо „липсващо звено“.“

Уайнър също допуска една подобна възможност: „Възможно е всичко да се дължи на безумното желание да се подпомогне доктрината за човешката еволюция, катой се предостави „необходимото“ „липсващо звено“... Вероятно Пилтдаун е предложил на някой фа-натизиран биолог едно неустойливо изкушение: да компенсира това, което природата била създала, но пропуснала да запази.“

За нещастие на хипотетичните конспиратори, направените през следващите няколко десетилетия открития, не подкрепили точно тази еволюционна теория, която Пилтдаунският човек трябвало да илюстрира. Появата на нови находки, свързани с Явайския човек и с Пекиния човек, както и откриването на *Australopithecus* в Африка, накарали учените да повярват в хипотезата за нискочелия първобитен човешки предшественик. Високочелият череп от Пилтдаун трябвало да опровергае точно тази идея.

Времето минавало, а трудностите по създаването на жизнеспособно родословие на изкопаемите хоминиди се увеличавали. В един критичен момент оцелелите конспиратори, свързани с Британския музей, решили да действат. Като включили в плана и непосветени колеги, те подготвили систематично разкриване на измамата, извършена от самите тях по-рано през същото столетие. Може би, докато траело разследването, някои от образците са били подложени на допълнителна химична и физична обработка, която да направи фалшификацията по-правдоподобна.

Целият този сценарий, включващ група конспиратори от Британския музей, които първо подготвят измама само за да я разкрият по-късно, със сигурност ще се стори на мнозина като изсмукан от пръсти. Той обаче се основава на също толкова – много или малко – улики, колкото и другите хипотези. Под съмнение са толкова много отделни британски учени, включително и такива от Британския музей, че нашата хипотеза всъщност не увеличава кръга от заподозрени. Не е изключено в Британския музей да не е имало конспиратори. И все пак според мнозина учени някой с научна подготовка –сам или с помощта на съучастници – е успял да подготви една изключително успешна фалшификация.

Гейвин дьо Биър – директор на Британския музей за естествена история – заявил, че използваните при разкриването на аферата Пилтдаун методи ще „направят невъзможно повторното извършване на подобна измама“. И все пак някой, който е запознат с модерните химични и радиометрични методи на датирание, би могъл да направи труден за разпознаване фалшификат. Как можем да бъдем сигурни, че дори и сега в някой от най-големите световни музеи не се спотайва някоя подобна измама, чакаща да бъде разкрита.

Очевидно ефектът от случая Пилтдаун си остава негативен. За щастие подобни инциденти не са често явление – поне според това, което ни е известно. Има обаче един по-коварен и по-мощен вид измама – рутинното представяне и прекласифициране на информация, определяно от строги теоретични предразсъдъци.

В книгата си „Археологическите измами“ (1925 г.), Вайсон дьо Праден от Антропологическата школа в Париж пише следното: „Човек често се сблъсква с факта, че хората на науката са обладани от предпоставени идеи. Без да извършват измама в пълния смисъл на думата, те нямат никакви колебания така да преобърнат дадена информация, че да отговаря на техните теории. Например някой учен може да е убеден в това, че законите на прогреса при първобитните производства би трябвало да могат да се проследят винаги, навсякъде и в най-малки детайли. Ако той види в един и същ комплекс едновременното присъствие на по-съвършено изработени и на по-груби артефакти, ще реши, че в случая става дума за две нива, като грубите предмети са характерни за по-долното. Той ще класифицира находките си според техния тип, а не според пласта, в който са открити. Ако се случи така, че открие в основата на наслагите добре изработено оръдие, ще заяви, че е имало някакво вторично разместване и че находката трябва да бъде върната в комплекса, от който е дошла. След това ще я постави при находките от по-горните нива. По-късно при представянето на стратиграфското положение на материалите ще стигне до истинско мошеничество, което ще бъде подчинено на една предвзета идея и ще бъде повече или по-малко несъзнателно. Иначе най-вероятно нашият учен ще е напълно чистосърдечен човек, когото никой не би определил като измамник. Подобни случаи са често явление и ако не споменавам имена, то не е, защото не мога да го направя.“

Неща от този сорт не се случват само в Британския музей – можете да ги откриете във всички музеи, университети и всевъзможни центрове за палеоантропологични изследвания по целия свят. И макар всеки отделен инцидент, при който има филтриране на информация, да изглежда незначителен, кумулативният ефект е поразителен. Той радикално изопачава и замъглява представите за произхода и ранната история на човека.

Има огромно количество факти, които показват, че подобни на нас самите създания са населявали Земята много назад във времето – докъдето ни се простира погледът – в плиоцена, миоцена, олиго-цена, еоцена и дори по-рано. Едновременно с това са съществували и маймуни, и примитивни хора, чиито останки също откриваме. Най-вероятно, всички типове хоминиди са съществували през времето. Ако бъде разгледана цялата налична информация, ясно ще се оформи именно тази картина. Еволюционното родословие би могло да бъде построено, само с цената на елиминирането на твърде много доказателства и със запазването на фосилите и артефактите, които отговарят на предварително приетите идеи. Учените, които се стремят към утвърждаването на дадена теоретична гледна точка, извършват точно такъв тип измама – неоправдано елиминиране на факти, които са точно толкова доказани, колкото са и общоприетите. Тази измама очевидно не е резултат от преднамерено организиран заговор, какъвто е случая с Пилтдаунската фалшификация (ако наистина става дума за фалшификация). Напротив – тя е естествен резултат от съществуващите в научните среди обществени процеси на филтриране на знанието.

И макар в палеоантропологията най-вероятно да има много несъзнателни лъжи, случаят с Пилтдаун е добър пример за това, че в тази научна област човек може да се натъкне и на напълно преднамерени и пресметнати измами.

10. Пекинският човек и други китайски находки

Откритията, свързани с Явайския човек и с Пилтдаунския човек, не допринесли

кой знае колко за изясняването на идеите за човешката еволюция. Фосилите на *Pithecanthropus erectus* на Дю-боа така и не успели да спечелят пълното признание на академичната общественост, а находките при Пилтдаун само засилили объркването. В тази ситуация учените с нетърпение очаквали следващото голямо откритие, което – поне такива били надеждите – да осветли еволюционното развитие на хоминидите. Мнозина смятали, че така необходимите находки ще се появят в Китай.

Древните китайци наричали фосилите „драконови кости“. И тъй като се смятало, че драконовите кости притежават целебни свойства, китайските аптекари ги стривали на прах и ги използвали за различни лекове и мазила. Тази практика се запазила в течение на векове. От друга страна китайските магазинчета предоставяли едно необикновено поле на работа за първите западни палеонтолози.

През 1900 г. д-р К. А. Хаберер събрал от китайските аптекари фосили от бозайници и ги изпратил в университета в Мюнхен, където материалите били изучени и каталогизирани от Макс Шлосер. Сред останалите образци Шлосер открил и един зъб, произхождащ от района на Пекин. Според него ставало дума за „ляв горен трети молау (кътник) – или човешки, или от неизвестна досега човекоподобна маймуна“. Шлосер заключил, че Китай може да се окаже едно добър място за издирване на примитивни хора.

Чжоукоудиян

Идеята на Шлосер намерила последователи. Сред тях бил Гунар Андерсон – шведски геолог на служба към Китайския геологически институт. През 1918 г. той посетил една местност, наречена Чи-кушан – „Хълмът на пилешките кости“ – която се намирала при с. Чжоукоудиян, на 25 мили (40 km) югозападно от Пекин. На мястото имало стара кариера за варовик и на едно от скалните лица Андерсон видял запълнена с червена глина пукнатина. В нея били открити фосилни кости и очевидно ставало дума за затрупана древна пещера.

През 1921 г. Андерсон посетил отново находището при Чикушан. Този път той бил придружаван от Ото Здански – австрийски палеонтолог, изпратен да му помага – и от Уолтър М. Грейнджър от Американския музей за естествена история. Първите им разкопки не били особено успешни и довели до откриването на няколко сравнително късни фосила.

Тогава местни селяни казали на Здански за намиращо се наблизо място, където имало по-големи драконови кости – при малката железопътна гара на Чжоукоудиян. Там Здански открил още една кариера за варовик, по чиито стени също имало запълнени с червена глина и натрошени кости цепнатини. Когато Андерсон отишъл на мястото, той намерил няколко кварцови отломъка, които приел за изключително примитивни оръдия. В местните скали нямало кварцови жили и той стигнал до логичното заключение, че парчетата трябва да са донесени там от хоминиди. Здански, който и без друго не се разбираше много добре с Андерсон, не подкрепил тази интерпретация.

Андерсон обаче не се отказал. Гледайки варовиковите стени, той заявил следното: „Имам чувството, че там някъде лежат останките от някой наш предшественик, когото просто трябва да открием.“ Андерсон помолил Здански да продължи проучването на запълнената пещера, като му казал: „Недей да бързаш и ако трябва, изчисти пещерата до край.“

През 1921 и 1923 г. Здански провел кратки проучвания, макар и без особено желание. Той открил следи от ранен човешки предтеча

- два зъба, които с колебания отнесъл ранния плейстоцен. Зъбите -долен премолар (предкътник) и горен молар (кътник) – били опаковани заедно с други фосили и били изпратени към Швеция за допълнително проучване. През 1923 г. вече в Швеция

Здански публикувал статия върху проучванията си в Китай, в която пропуснал да спомене за зъбите.

До 1926 г. нещата останали на това ниво. В тази година, престолонаследникът на Швеция, който освен това бил председател на Шведския комитет за проучване на Китай и покровител на палеонтоложките изследвания, запланирал посещение в Пекин. Проф. Уиман, от университета в Упсала, попитал бившия си студент Здански, дали е намерил нещо интересно, което да може да бъде показано на принца. Здански му изпратил доклад и снимки на зъбите, открити при Чжоукоудиян. Докладът бил показан на Гунар Андерсон на една среща в Пекин, на която присъствал и престолонаследникът. Когато видял зъбите, Андерсон заявил: „Това е човекът, чието откриване предсказах.“

Дейвидсън Блек

Имало още един човек, който смятал, че откритите от Здански зъби са очевидно доказателство за съществуването на изкопаем човек. Това бил канадският лекар Дейвидсън Блек, който временно пребивавал в Пекин.

През 1906 г. Дейвидсън Блек завършил медицинското училище към университета в Торонто. Той обаче се интересувал много повече от проблемите на човешката еволюция, отколкото от медицина. Блек бил убеден, че хората са се появили в Северна Азия и мечтал да отиде в Китай, за да открие фосилни доказателства за теорията си. Първата световна война отложила плановете му.

През 1917 г. Блек се записал в Канадския военномедицински корпус. Междувременно един негов приятел – д-р Е. В. Коудри -бил определен за ръководител на катедрата по анатомия на Обединения медицински колеж в Пекин, финансиран от Фондацията Рок-фелер. От своя страна Коудри помолил директора на фондацията – д-р Саймън Флекснър – да назначи Блек за негов помощник. Молбата била изпълнена и през 1919 г. след освобождаването си от армията Блек пристигнал в Пекин. Веднъж стигнал до Обединения медицински колеж, той се постарал да сведе до минимум своите медицински задължения, за да може да се концентрира върху основните си интереси – палеоантропологията. През ноември 1921 г. Блек се отправил на кратка експедиция до едно находище в Северен Китай. Скоро последвали и нови пътувания, което определено на се нравело на неговите началници.

С течение на времето Блек успял да спечели на своя страна Фондацията Рокфелер. Заслужава си да се спрем по-подробно на поредицата събития, които довели до тази промяна.

В края на 1922 г. Блек представил на д-р Хенри С. Хъфтън -директор на медицинското училище – план за експедиция в Тайланд. В него той успял майсторски да свърже страстта си към палеоантропологията с мисията на медицинското училище. Ето какво написал Хъфтън на Роджър Грийн – финансов директор на училището: „Не мога да бъда сигурен, доколко замисленият от Блек проект е практичен по своята природа, но трябва да призная, че бях много впечатлен от... ценните връзки, които той успя да установи между катедрата по анатомия и различни институции и експедиции, чиято работа на територията на Китай е в области, които са много близки до антропологичните проучвания. Имайки предвид тези неща, препоръчвам ви да изпълните неговата молба.“ Тук може да бъде забелязано значението на интелектуалния престиж – в сравнение с почти религиозното търсене на тайната на човешкия произход, обикновената медицина изглежда доста прозаична. Още от времето на Дарвин това търсене разпалвало въображението на учените по целия свят и Хъфтън определено не бил безразличен. Експедицията се състояла по време на лятната отпуска на Блек, но за съжаление не донесла резултати.

През 1926 г. Блек присъствал на срещата, на която Гунар Андерсон представил

на шведския престолонаследник доклада за зъбите, открити от Здански при Чжоукоудиян през 1923 г. Блек бил страшно развълнуван от откритието и приел предложението на Андерсон, който искал по-нататъшните проучвания на обекта да се извършват съвместно от Китайския геологически институт и катедрата на Блек в Обединеното медицинско училище в Пекин. Един от представителите на Китайския геологически институт – д-р Амадеус Грабау -кръстил търсения хоминид „Пекински човек“. Блек поискал средства от Фондацията Рокфелер и за негово огромно удоволствие получил солидна сума.

Разкопките при Чжоукоудиян започнали през пролетта на 1927 г. – в разгара на гражданската война в Китай. През първите няколко месеца на усърдна работа не били открити никакви останки от хоминиди. В последния момент, когато започнали студентите есенни дъждове, отбелязващи края на първия работен сезон, бил намерен един-единствен зъб. Въз основа на тази находка, и на двата зъба, открити от Здански (по това време вече във владение на Блек), Блек решил да обяви откриването на нов вид фосилен хоминид. Той го кръстил *Sinanthropus* – „Китайски човек“.

Блек бил нетърпелив да покаже откритието си на света. Докато пътувал с новонамерения зъб обаче, той открил, че не всички са толкова ентузиазирани от синантропа. Например през 1928 г. на годишната среща на Американската асоциация на анатомите някои от членовете го разкритикували за това, че предлага нов вид, основавайки се на толкова оскъдни данни.

Блек продължил обиколките си, показал зъба на Алес Хръдлика в САЩ и после се отправил към Англия, където се срещнал със сър Артър Кейт и сър Артър Смит Удуърд. Докато бил в Британския музей, били направени отливки на зъба, които трябвало да бъдат разпратени на други изследователи. Подобна пропаганда била необходима, за да привлече вниманието на научната общественост към откритието. Политическите умения били важни дори и за един учен.

След като се върнал в Китай, Блек продължил да следи отблизо разкопките при Чжоукоудиян. В продължение на месеци нямало никакви резултати. На 5 декември 1928 г. обаче Блек написал на Кейт следното: „Изглежда, че в последните няколко дена на всеки сезон има някаква магия. И този път, два дена преди приключването на работата, Бюлин откри дясната половина от долна челюст на *Sinanthropus*, на която все още имаше запазени *in situ* три молара (кътника).“

Трансформацията на Фондация Рокфелер

В този момент се появили финансови проблеми. Отпуснатите от Фондацията Рокфелер средства, с които се извършвали разкопките, щели да свършат през април 1929 г. По тази причина през януари Блек писал до директорите с молба да подкрепят експедицията при Чжоукоудиян със създаването на Неозойска изследователска лаборатория (неозоят включва периодите от палеоцена до холоцена). През април Блек получил поисканото финансиране.

Само няколко години по-рано, ръководни лица на Фондацията Рокфелер се опитвали да убедят Блек, да не се замесва много в палео-антропологични проучвания. По това време обаче те вече го подкрепяли безусловно и дори създали институт, чиято основна задача била търсенето на останки от фосилни човешки предшественици. Какви били причините за тази кардинална промяна в отношението на Фондацията Рокфелер? Този въпрос си струва разглеждането, тъй като финансовата подкрепа на различни фондации щяла да се окаже жизненоважна за проучванията върху човешката еволюция, ръководени от учени като Блек. Освен това същата тази подкрепа щяла да се окаже от огромно значение и за разпространяването на новините за находките и тяхната важност, които светът очаквал.

Ето какво пише през 1967 г. Уорън Уийвър – учен и длъжностно лице във

Фондацията Рокфелер: „В един идеален свят може да се появи идея, тя да бъде подхранена, развита и да постигне широка известност, след което да бъде критикувана и подобрявана, докато най-накрая се стигне дотам, че да бъде използвана за общото благо; всичко това – без въобще в процеса да се намесва грубата реалност на финансовата подкрепа. В практическия свят, в който живеем, това се случва рядко, ако въобще се случва.“

За Уийвър от първостепенна важност били въпросите на биологията. Според него широко рекламираните ускорители на частици и програми за космически проучвания били нещо като научни прищевки. Ето какво допълва той: „В разбирането на природата на живите същества се крият възможности, които все още не са проучени напълно. Още през 1934 г., когато Фондацията Рокфелер започнала четвъртвековната си програма, било ясно, че биологичните и медицинските науки са отворени за приятелското нахлуване на физическите науки... Сега имаме необходимите сечива, с които да открием — до най-ниското и първично ниво на молекулярните взаимодействия — как работи централната нервна система на човека, как той мисли, учи, помни и забравя... Дори като изключим очарованието на това, да придобием някакво познание за естеството на връзките съзнание-мозък-тяло, потенциалната практическа стойност на тези проучвания е огромна. Единствено по този начин можем да получим такава информация за нашето поведение, която да доведе до установяването на един мъдър и благотворен контрол.“

От това става ясно, че паралелно с инвестирането на средства в проучванията на еволюцията на човека в Китай Фондацията Рокфелер е поставяла началото на обстоен план за спонсорирането на биологични изследвания. Основната им цел била разработването на методи за ефективен контрол на човешкото поведение. За да бъдат разбрани правилно, свързаните с Пекиния човек проучвания на Блек, трябва да бъдат разглеждани именно в този контекст.

В течение на последните няколко десетилетия, науката е разработила всеобща космология, която представя появата на човека като кулминация на процеса на химична и биологична еволюция на планетата, продължил 4 млрд. години. Планетата от своя страна се образувала като резултат от Големия взрив – събитието, което маркирало появата на Вселената и което се е случило преди около 16 млрд. години. Теорията за Големия взрив предполага, че живеем в разширяващ се Космос, и се основава на заключенията на физиката на елементарните частици и астрономията. По този начин тя се оказва неразделно свързана с теорията за биохимичната еволюция на всички живи форми, включително и на хората. Големите фондации, и особено Фондацията Рокфелер, предоставили жизненоважните средства за началния етап на създаването на тази материалистична космология. Нейната практична насоченост от своя страна изпратила представите за Бог и душа в сферата на митологията, поне що се отнася до интелектуалните центрове на модерната цивилизация.

Всичко това е много забележително, като се има предвид, че в началото благотворителността на Джон Д. Рокфелер била насочена изключително към баптистките църкви и мисии. Един от първите . президенти на Фондацията Рокфелер – Реймънд Д. Фосдик – веднъж заявил, че и самият Рокфелер, и главният му финансов съветник – баптисткия просветител Фредерик Т. Гейтс – били „вдъхновявани от дълбоки религиозни убеждения“.

През 1913 г. била основана настоящата Фондация Рокфелер. Сред попечителите били: Фредерик Т. Гейтс; Джон Д. Рокфелер-млад-ши; д-р Саймън Флексънър, ръководител на Рокфелеровия институт за медицински изследвания; Хенри Прат Джъдсън – президент на Чикагския университет; Чарлс Уилям Елиът, бивш президент на Харвард; А. Бъртън Хепбърн, президент на Национална банка „Чейс“. Другите

благотворителни институции на Рокфелер продължили работата си, паралелно с новата фондация.

В началото Фондация Рокфелер концентрирала вниманието си върху здравеопазването, медицината, земеделието и образованието, избягвайки всякакви спорни области. По този начин фондацията постепенно започнала да се дистанцира от религията, и в частност -от Баптистката църква. Трудно е да се обясни защо точно станало така. Може би Рокфелер постепенно е започнал да разбира, че богатството му се основава на експлоатацията на последните постижения на съвременната наука и технология. Може би значение е имал и фактът, че науката започнала да играе все по-голяма роля в традиционните области на благотворителността – например в медицината. Каквато и да е била причината, Рокфелер започнал да назначава учени във фондацията си. Политиката на отпускане на средства също отразила тези промени.

Дори и Гейтс – бивш баптистки просветител – започнал да променя тона си. Той искал да създаде в Китай необвързан с религиозни организации университет. При това той отбелязал, че „мисионерските общности у нас и в чужбина са открито и несъмнено, дори заплашително враждебни към него, обявявайки го за безбожен“. Освен това, китайското правителство искало контрол над институцията, което било неприемливо за фондацията.

Чарлс У. Елиът, който по-рано ръководел Харвардското медицинско училище в Шанхай, предложил решение на проблема: медицински колеж, който да служи като врата за останалите западни науки. В този случай механистичната наука се проявила като тиха и все пак войнствена идеология, изкусно подпомагана от сдружените усилия на учени, просветители и богати индустриалци; целта била установяване на интелектуално господство върху целия свят.

Създадената от Елиът стратегия за медицински колеж проработила. Китайското правителство одобрило създаването на Обединения медицински колеж в Пекин, намиращ се под покровителството на фондацията. Междувременно д-р Уолъс Бътрик – директор на новосъздадения от Рокфелер Медицински съвет за Китай – преговарял с вече работещите в Китай болници към протестантските мисии. Той се съгласил да им осигури финансова помощ, като по този начин всъщност ги подкупил.

През 1928 г. Фондацията Рокфелер и другите благотворителни организации на Рокфелер претърпели реорганизация, която отразявала нарастващото значение на научните изследвания. Всички програми, „свързани с напредъка на човешкото познание“, били прехвърлени към Фондацията Рокфелер, която от своя страна била разделена на пет департамента: международно здравеопазване, медицински науки, естествени науки, обществени науки и хуманитарни науки.

Промените стигнали до върха на йерархията и за нов президент бил определен също учен – д-р Макс Мейсън. Мейсън – по специалност математик физик – бил бивш президент на Чикагския университет. Според думите на Реймънд Д. Фосдик той „олицетворявал структурното единство, отразено в новата ориентация на програмите. Всъщност идеята не била да има пет програми, всяка от които да се представя от един департамент на фондацията; по същество имало една програма, насочена към общия проблем за човешкото поведение, с основна цел – контрол чрез разбиране“. Следователно проучванията на Блек върху Пекиния човек се вместили в тази по-голяма рамка на категорично заявената цел на Фондацията Рокфелер, отразяваща коствено идеята на голямата наука – контрол над човешкото поведение, осъществяван от учени.

Една историческа находка и една хладнокръвна кампания

След като осигурил финансовата подкрепа на Фондацията Рокфелер за своята Неозойска изследователска лаборатория, Блек възобновил пътуванията си, чиято цел

била представянето на Пекиния човек. След това той се върнал в Китай, където работата при Чжоукоудиян вървяла бавно и нямало нови важни находки, свързани със синантропа. Постепенно ентузиазмът на работниците се топял.

На 1 декември обаче в самия край на сезона, Пей Уенджонг направил историческо откритие. По-късно Пей ще напише следното: „Натъкнах се на почти цял череп *Sinanthropus*. Той беше отчасти в меки пясъци и отчасти в твърдата материкова скала, така че успях да го извадя сравнително лесно.“ След това Пей пропътувал на мотоциклета си 25-те мили (40-те km) до Неозойската изследователска лаборатория, където показал черепа на Блек.

Находката направила от Блек медийна сензация. През септември 1930 г. в Пекин пристигнал сър Графтън Елиът Смит; целта му била да разгледа мястото на откритието и да проучи фосилите. По време на престоя на Смит Блек го инструктирал за едно светкавично пропагандно пътуване в Америка, което да представи Пекиния човек. След това Смит си заминал и очевидно добре се справил със задачата. През декември Блек написал едно изключително чистосърдечно писмо на Хенри Хъфтън – директора на Пекиния медицинско училище, – който по това време си почивал в Америка: „Ако се изчервявах всеки път, когато се сетя за хладнокръвната рекламна кампания, която аз замислих, а Г. Е. С. изпълни, щях да съм постоянно морав.“

Новозавоюваната слава на Блек му осигурила непрекъснат достъп до средствата на Фондацията Рокфелер. Ето какво написал той на сър Артър Кейт: „Вчера получихме телеграма от Елиът Смит, така че той явно се е прибрал въщи жив и здрав от напрегнатото си пътуване. Той очевидно не е пазил силите си – нещо, което е характерно за него, — служейки на интересите на Института и на Неозойската лаборатория. След популяризаторската му мисия по представянето на *Sinanthropus* в Америка, би трябвало задачата, която ще имам след около година, – да поискам още пари от която и да било институция, да се окаже сравнително лесна.“

Пекиния човек се явил точно навреме за защитниците на човешката еволюция. Няколко години по-рано се състоял един от най-прочутите съдебни процеси в световната история: един съд в Тенеси признал Джон Т. Скоупс за виновен в това, че е преподавал еволюцията, което било в разрез със законите на щата. Учените искали страшна разплата. Поради това всеки нов факт в подкрепа на човешката еволюция бил добре дошъл.

След това се случил епизодът с *Hesperopithecus*-а. – много рекламиран праисторически първобитен човек, измислен от палеоантрополозите само въз основа на един зъб от Небраска. За срам на учените, подкрепили съществуването на този човешки предшественик, човекоподобния зъб се оказал всъщност от изкопаемо прасе.

Междувременно постоянните съмнения и нестихващите спорове около *Pithecanthropus erectus* на Дюбоа също трябвало да намерят решение. На кратко – вярващите в еволюционните идеи учени, борещи се срещу външните заплахи и вътрешното разцепление, имали огромна нужда от едно добро откритие, което да заздрави каузата им.

Огън и сечива от Чжоукоудиян

Първите публикации, описващи явната употреба на огън и наличието на сравнително свършени каменни и костени оръдия при Чжоукоудиян, се появили през 1931 г. Това, което е странно, в случая с тези съобщения, е фактът, че компетентни учени провеждали на обекта систематични проучвания още от 1927 г., без да има сведения нито за огън, нито за каменни сечива. Например през 1929 г. Блек пише следното: „Макар да сме проучили хиляди кубични метри материал от тези пластове, досега не сме намерили нито един артефакт, нито пък сме забелязали следи от употребата на огън.“ Само две години по-късно, други изследователи – сред тях и Анри

Брьой – вече говорели за дебели пластове пепел и намирали стотици каменни оръдия на същото това място.

През 1931 г. Блек и неговите сътрудници – очевидно объркани от новите разкрития за оръдия и огън в Чжоукоудиян – се опитали да обяснят как било възможно толкова важни факти да са им убягвали в течение на няколко години. Те заявили, че и по-рано били забелязвали следите от огън и били намирали оръдия, но не ги споменавали в докладите си, тъй като не били сигурни в произхода им. Има две възможни обяснения за това защо Тейлар дьо Шарден, Блек, Пей и останалите пропуснали да съобщят за многобройните сечива и за следите от огън при Чжоукоудиян. Първото е това, което те самите предложили – просто не били забелязали находките или пък имали толкова много съмнения, че не смятали за оправдано да ги обнародват. Втората възможност е, че те много добре са знаели за оръдията и за следите от огън много преди публикацията на Брьой, но нарочно са криели информацията.

Но защо? По времето, когато били направени откритията при Чжоукоудиян, наличието на дадено находище на огън и каменни оръдия се разглеждало като белег за присъствието на *Homo sapiens* или на неандерталци. Според Дюбоа и Фон Кьонигсвалд, около *Pithecanthropus erectus* не били намерени нито каменни сечива, нито следи от огън. Експедицията на Селенка съобщила за откриването на огнища при Тринил, но тази информация не получила голяма популярност.

Може би това е причината, поради която изследователите от Чжоукоудиян се въздържали от обнародването на каменните оръдия и следите от огън. Те били наясно с това, че тези находки ще поставят под въпрос статута на синантропа. Скептиците можели да припишат огъня и оръдията на някакво същество, което е било съвременно на синантропа, но много по-развито от него – от анатомична и културна гледна точка. Това щяло да измести *Sinanthropus* от мястото му на нов и важен човешки предшественик.

Както ще видим, точно това се случило веднага щом оръдията и следите от огън станали всеобщо достояние. Например през 1932 г. Брьой казва следното за връзката между синантропа от една страна и оръдията и огъня – от друга: „Неколцина видни учени изразиха независимо един от друг виждането, че едно същество, което физически е толкова далеч от Човека... не е способно да направи това, което току-що описах. В този случай останките от *Sinanthropus* могат да се разглеждат просто като ловни трофеи, които да се припишат – както и следите от огън и оръдията – на истински хора, чиито останки още не са открити.“ Самият Брьой обаче смятал, че именно синантропът е създателят на сечивата и огъня от Чжоукоудиян.

Съвременните изследователи са склонни да се съгласят с убеждението на Брьой. Обикновено синантропът е представян като изключителен ловец, който убивал животни с каменните си сечива и след това ги печал на огньовете в пещерата Чжоукоудиян.

Двама антрополози от Университета на щата Ню Мексико – Луис Бинфорд и Чуан Кун Хо – създават малко по-различна представа за синантропа. Ето какво пишат те по въпроса за слоевете пепел: „Може да се предположи, че поне някои от тях са били огромни купчини гуано (птича тор), натрупали се в пещерата. Тези големи струпания на органични материали може да са изгорели при някакви обстоятелства... Предположението, че огънят е бил внесен и разпространен от човек, е неоправдано. Същото се отнася и за това, че горелите кости и другите материали са се появили вътре в резултат от действието на хора, които са си приготвяли храна.“

Теорията на Бинфорд и Хо – че пепелявите пластове са съставени основно от птичи изпражнения – не получила единодушна подкрепа. Все пак, техните твърдения заслужават сериозно внимание, въпреки че са насочени срещу традиционната представа

за Пекиния човек, създадена въз основа на наличието на обекта на кости, въглени и останки от хоминиди.

Според Бинфорд и Хо за Пекиния човек може да се каже най-много, че най-вероятно се е хранел с мърша; той може да е, а може и да не е използвал груби каменни оръдия, за да отрязва парчета месо от трупове, оставени от хищници в големи пещери, където понякога имало органични материали, които горели продължително. А може и самият той да е бил жертва на същите тези големи пещерни хищници, тъй като изглежда невероятно да е влизал доброволно в подобни пещери, дори и за да търси мърша.

Следи от канибализъм

На 15 март 1934 г. намерили Дейвидсън Блек на бюрото му, починал от инфаркт. В ръката си стискал реконструкцията на черепа на *Sinanthropus*. Малко след това ръководството на Неозойската изследователска лаборатория било поето от Франц Вайденрайх, който написал изчерпателна серия от статии, посветени на фосилите на Пекиния човек. Според Вайденрайх фосилните останки от различните индивиди, и най-вече черепите, показвали, че те са били жертва на канибализъм.

Повечето от откритите при Чжоукоудиян хоминидни фосили били фрагменти от черепи. Вайденрайх особено наблегнал на факта, че от всички сравнително цели черепи липсвала централната част на основата. Той отбелязал, че при съвременни черепи от Меланезия „същият тип наранявания е резултат от ритуален канибализъм“.

Освен липсващите части от основата Вайденрайх забелязал и други следи, които можели да бъдат резултат от целенасочено прилагане на сила. Например някои кости демонстрирали следи от удар, които „могат да се получат само ако костта е все още пластична“, което доказвало, че „описаните рани трябва да са били нанесени или приживе, или малко след смъртта на индивида“. По някои от малобройните дълги кости от *Sinanthropus*, намерени при Чжоукоудиян, също имало счупвания, които за Вайденрайх били направени от хора – вероятно за извличането на мозъка.

Като обяснение на това, че са открити предимно фрагменти от черепи, Вайденрайх предложил хипотезата, че – с изключение на малобройните дълги кости – в пещерата са били донасяни само глави. Ето какво заявява той: „Тази странна селекция на човешки кости... е била направена от самия *Sinanthropus*. Той е ходел на лов за собствените си събрата по същия начин, по който е преследвал и други животни. Не е имало разлики в отношението към жертвите.“

Някои съвременни авторитети са изказвали предположението, че Вайденрайх е сгрешил в интерпретацията си на човешките останки от *Sinanthropus*. Бинфорд и Хо изтъкнали, че черепи от хоминиди, които са били влачени от водата по чакълести речни легла, често са откривани с липсващи части от основата. Откритите в Чжоукоудиян черепи обаче не показват никакви следи от подобни премествания.

Същите двама автори предположили, че костите от хоминидите са донесени в пещерата от хищници. През 1935 г. обаче Вайденрайх пише следното: „Внасянето им... от хищни животни е невъзможно... тъй като трябваше да има видими следи от захавания и пре-дъвкване, които в случая липсват.“ Това било причината той да реши, че канибализмът между отделните индивиди *Sinanthropus* е най-вероятното обяснение.

Марселин Бул – директор на Института по човешка палеонтология във Франция – предложил друга хипотеза, – а именно, че си-нантропът е бил плячка на по-интелигентен вид хоминиди. Според Бул, малкият черепен обем на синантропа предполагал, че този хо-минид не е бил достатъчно интелигентен, за да може да бъде разглеждан като създател на огньовете или на каменните и костените оръдия, открити в пещерата.

Ако останките от *Sinanthropus* са били трофеи на по-интелигентни ловци, кои са

били те и къде са техните кости? Бул изтъкнал, че в Европа има много пещери с изобилни находки на палеолитни човешки индустрии, докато „процентът на случаите, в които са откривани скелети или черепи на техните създатели, е безкрайно малък”.

Следователно не можем да отхвърлим хипотезата за това, че по-интелигентен вид хоминиди е ловувал синантропи само защото фосилните им останки все още не са открити при Чжоукоудиян. Искаме само да припомним, че в предишните глави бяха представени доказателства за това, че в други части на света са били откривани напълно човешки останки, произхождащи от пластове със същата или с по-голяма възраст от тези при Чжоукоудиян. Например костите от Кастенедоло в Италия, които са идентични с тези на съвременните хора, били открити в наслаги от плиоцена – от преди повече от 2 млн. години.

Фосилите изчезват

Както имахме случай да отбележим и по-рано, една от причините за това, да не можем да разрешим многото загадки около Пекиния човек, е фактът, че фосилите вече не са достъпни за проучване. През 1938 г. ръководените от Вайденрайх разкопки при Чжоукоудиян били прекъснати от партизанската война, водеща се по околните Западни хълмове. По-късно, когато избухнала Втората световна война, Вайденрайх заминал за САЩ, като отнесъл със себе си серия отливки от фосилите на Пекиния човек. Това станало през април 1941 г.

Твърди се, че през лятото на същата година оригиналните кости били опаковани в два войнишки сандъка и доставени на полковник Адхърст от охраната на американското посолство в Пекин. Разказът продължава с това, че в началото на декември 1941 г. въпросните сандъци били натоварени на влака към пристанището Чинуангтао, където е трябвало да бъдат прехвърлени на един американски кораб – „Президент Харисън”. Това било част от американската евакуация от Китай. На 7 декември обаче влакът бил нападат и оттогава никой не е виждал фосилите. След края на войната комунистическото правителство на Китай продължило разкопките при Чжоукоудиян, прибавяйки незначителен брой находки към предвоенните.

Един случай на интелектуална непочтеност

В една статия за Чжоукоудиян, отпечатана от „Сайънтифик Аме-рикън” през юни 1983 г. двама китайски учени – Ву Руканг и Лин Шенглонг – представили неверни данни за човешката еволюция.

Те формулират две твърдения: (1) Черепният обем на *Sinanthropus* нараснал от най-долното ниво на пластове в Чжоукоудиян (с възраст 460 000 години) до най-горното (с възраст 230 000 години), което трябва илюстрира прехода от *Sinanthropus* към *Homo sapiens*. (2) Типовете и разпространението на каменните оръдия също свидетелстват за развитието на синантропа.

В подкрепа на първата си теза Ву и Лин са представили анализа на шест сравнително цели черепа на *Sinanthropus*, открити в Чжоукоудиян. Ето какво заявяват те: „Измереният черепен обем за най-ранния череп е 915 cm³, четирите по-късни дават средноаритметичен обем от 1075 cm³, а най-късният – 1140 cm³.” Основавайки се на тези съотношения, двамата учени стигат до следното заключение: „Изглежда, че за целия период на обитаване на пещерата, мозъчният обем се е увеличил с повече от 100 cm³.”

Поместената в „Сайънтифик Америкън” таблица показва место-намирането и размерите на черепите, открити в Чжоукоудиян -Находище 1 (табл. 10.1, колона А). В обясненията към таблицата обаче Ву и Лин са пропуснали да отбележат факта, че най-ранният череп, открит в пласт 10, всъщност е на дете. Според Франц Вайденрайх то е починало на 8-9-годишна възраст, а според Дейвидсън Блек – между 11 и 13 години.

Освен това Ву и Лин са пропуснали да отбележат и още нещо – че един от

откритите в пластове 8 и 9 черепи (череп X) е с обем 1225 cm³, което е с 85 стг повече от най-късния (череп V). Когато бъдат представени пълните данни (табл. 10.1, колона B), става ясно, че в периода от преди 460 000 до преди 230 000 години няма равномерно нарастване на мозъчния обем.

Като допълнение към представянето на еволюционното развитие на черепния капацитет, Ву и Лин са отбелязали и тенденцията към смаляване на сечивата в наслагите на пещерата Чжоукоудиян. Освен това те съобщават и това, че за откритите в по-горните нива оръдия са използвани по-качествени материали, отколкото за тези от по-долните. В по-късните пластове се срещал по-често висококачествен кварц и кремък, но по-малко пясъчник.

Промяната на технологичните умения обаче не предполага и физиологично развитие на населението. Например да сравним германците от 1400 г. и тези от 1990 г. Технологичните разлики са смайващи – реактивни самолети и автомобили срещу коне; телевизия и

телефон срещу естественото зрение и глас; танкове и ракети срещу мечове и лъкове. И все пак би било грешка да се смята, че германците от 1990 г. са физиологично по-развити от тези от 1400 г. Следователно, въпреки твърденията на Ву и Лин, разпространението на различни видове каменни не означава, че синантропът е еволюирал. Публикацията на Ву и Лин – особено в частта ѝ за увеличаването на черепния обем на синантропа по време на обитаването на пещерата Чжоукоудиян – е красноречив пример за това, че човек не трябва да вярва на всичко, което пише в научните списания за човешката еволюция. Изглежда че академичната общественост е така отдадена на еволюционистката си доктрина, че всяка статия, която има претенциите да я подкрепя, минава едва ли не безкритично.

Датиране по морфология

Макар Чжоукоудиян да е най-известният палеоантропологичен обект в Китай, той далече не е единствен. Различни находища са дали фосили от ранен *Homo erectus*, *Homo erectus*, неандерталци и ранен *Homo sapiens*. Тези находки оформят една ясно изразена еволюционна линия. Остава отворен въпросът как точно е била изградена тази прогресия.

Както видяхме от представените дотук човешки фосили – независимо, дали са открити в Китай, или някъде другаде, – в повечето случаи те не могат да бъдат датирани с особено голяма точност. Обикновено находките се поставят в рамките на период, който може да бъде наречен „възможни хронологични граници“. Тези граници са разтегливо понятие и зависят от използваните методи на датиране. Сред методите има химични, радиометрични и геомагнитни технологии, както и анализ на стратиграфията на обекта, животинските кости, типовете оръдия и морфологията на останките от хоминиди. Освен това различните учени често предлагат различни хронологични граници за определени находки, независимо от използването на едни и същи методи. В този случай, ако човек не иска безкритично да приеме най-късното мнение като правилно, той е принуден да вземе предвид всички предложени датировки.

Тук обаче бихме могли да се натъкнем на известни трудности. Представете си следното: един учен чете няколко различни публикации за две находки на кости от хоминиди, които имат различна морфология. Въз основа на стратиграфията и на животинските кости те би трябвало да се отнесат – грубо казано – към един и същ период. Този период обаче обхваща неколкостотин хиляди години. Многократното тестване, извършено от различни учени с различни палеомагнитни, химични и радиометрични методи, е дало голям брой различни дати, макар и в рамките на периода. Някои от резултатите показват, че едната находка е по-стара, а други – че втората е по-стара. След като анализира всички публикувани данни за двете находки,

нашият изследовател ще открие, че възможните датировки общо взето се припокриват. С други думи, тези методи се оказват неспособни да определят кой от двата индивида е по-ранен.

В такъв случай какво може да се направи? Както ще видим, понякога учените решават, основавайки се само на предаността си към еволюцията, че костите с по-маймуноподобна морфология трябва да се отнесат към началото на възможните хронологични граници, само за да не се припокриват с възможната датировка на почовекоподобния от морфологична гледна точка хоминид. По този начин се оказва, че двата индивида са разделени във времето. Не забравяйте следното обаче: това хронологическо подреждане е направено само въз основа на морфологията с цел да се запази еволюционното развитие. Просто не изглежда добре по едно и също време да е имало две различни форми, от които едната по презумпция би трябвало да предшества другата.

Табл. 10.1

Сведения за предполагаемото еволюционно увеличаване на черепния обем на синантропа от Чжоукоудян, Китай

Години преди настоящето	Пласт	А: съобщените данни по Wu and Lin, 1983	В: пълните данни
230 000	1-2		
	3	1140 cm ³ (V)	1140 cm ³ (V)
290 000	4		
	5		
350 000	6		
	7		
420 000	8	1075 cm ³ – средна стойност за 4 черепа	1225 cm ³ (X), 1015 cm ³ (XI), 1030 cm ³ (XII), 1025 cm ³ (II)
	9		
460 000	10	915 cm ³ (III)	915 cm ³ (III) – дете
700 000	11-13		

В „Сайънтифик Америкън“ (юни 1983 г.) Ву Руанг и Лин Шенлонг използват данните от колона А, за да докажат, че индивидите от вида *Sinanthropus* са развили по-голям черепен обем в течение на 230 000-те години, в които са обитавали Чжоукоудян. В таблицата си обаче Ву и Лин са пропуснали да отбележат, че най-ранният череп е детски, което го прави негоден за сравнение с останалите, които са на възрастни индивиди. Освен това двамата автори дават средна стойност за четири черепа от пластове 8 и 9 (II, X, XI, XII), без да споменат, че единият от тях (X) е с черепен обем от 1225 cm³, който е по-голям от този на най-късния череп от пласт 3. Пълните данни, представени в колона В, не показват еволюционно нарастване на черепния обем. Всички измервания са публикувани от Вайденрайх, с изключение на обема на черепа от пласт 3. През 1934 г. Вайденрайх съобщил за откриването на парчета от череп, който по-късно получил обозначението V. През 1966 г. китайските палеоантрополози намерили парчета от същия череп. Реконструкцията на черепа и измерването на обема му били направени през същата година.

Ето един пример. Чанг Куангчи – антрополог от университета в Йейл – заявява следното: „Животинските находки от находищата [на хоминиди] Мапа, Чанг-янг и Лиучиянг не предоставят възможност за по-точно датиране. Първите два фосила могат да се отнесат към който и да е момент от средния и късния плейстоцен, поне въз основа на откритата заедно с тях фауна... Ако някой би искал да определи с по-голяма точност хронологичната позиция на тези три находки, той ще трябва поне за момента да се опреди единствено на техните собствени морфологични характеристики и да ги сравни с други, по-добре датирани материали от Китай.“ Това може да бъде определено като „датиране

по морфология".

През 1981 г. Джийн С. Айгнър пише следното: „В Южен Китай очевидно е имало стабилна фауна, което затруднява подразделянето на плейстоцена. Обикновено определянето на по-ранни или по-късни периоди става по присъствието на хоминиди с по-архаична или по-развита морфология." Това е едно много ясно изложение на обосновката за морфологично датиране. Наличието на по-развити хоминиди се приема като безпогрешна индикация за по-късен период.

С други думи, ако на даден обект открием маймунообразен хоминид в комплекс от средноплейстоценска фауна, а на друг обект -по-човекоподобен хоминид в комплекс от същата средноплейстоценска фауна, то би трябвало — ако следваме предложената система — да заключим следното: обектът с по-развятия хоминид се датира по-късно от другия – в рамките на средния плейстоцен. Нека да припомним само, че средният плейстоцен обхваща времето от преди 1 000 000 до преди 100 000 години. Безусловно се приема, че въпросните два обекта по никакъв начин не може да са синхронни.

След като сме извършили тези маневри, се оказва, че двата хоминида – вече раздалечени във времето – се появяват в учебниците като пример за еволюционното развитие през средния плейстоцен! Това е една непочтена от интелектуална гледна точка процедура. Почтено би било да се признае, че сведенията не позволяват да се прецени със сигурност дали единият хоминид е предшествовал другия и дали не са съществували паралелно. Това би изключило двете находки от конструкцията на една хронологична еволюционна линия. Единственото, което някой би могъл чистосърдечно да каже, е, че и двете са открити в пластове от средния плейстоцен. Не можем да бъдем сигурни, дали „по-развятият" човекоподобен хоминид не е предхождал „по-изостаналия" маймунообразен. Ако приемем обаче, че еволюцията е факт, бихме могли да „датираме" хоминидите по тяхната морфология и да подредим фосилните материали в съответствие с това.

Нека се спрем на един специфичен пример за проблема с „възможните хронологични граници". През 1985 г. Куи Жонгланг съобщил, че през 1971 и 1972 г. в пещерата Янхуй били намерени зъби от *Homo sapiens*. Находището се намира близо до Тонгдзи в южно-китайската провинция Гуижу. Освен човешките останки там била намерена и фауна от тип *Stegodon-Ailuropoda*. *Stegodon*-ът е вид изчезнал слон, а *Ailuropoda*ia. – гигантска панда. Този тип фауна е типична за средния плейстоцен на Южен Китай.

В пълния списък на животинските останки от находището Тонгдзи, направен от Хан Дефен и Кеу Чунхуа, са включени 24 вида бозайници. Всички те се срещат и в съставените от същите автори списъци за средния (и ранния) плейстоцен. Известно е обаче, че огромното количество от изброените видове съществуват – освен през плейстоцена – и до наши дни.

Материали	ПЛЕЙСТОЦЕН								
	ранен			среден			късен		
	начало	среда	край	начало	среда	край	начало	среда	край
Животински материали според Киу									
<i>Crocota crocuta</i>									
<i>Stegodon</i>									
<i>Megatapirus augustus</i>									
Хронологични граници на находището (включително и <i>Homo sapiens</i>)									

Фиг. 10.1. Възрастта на фосилите от *Homo sapiens* от находището Тонгдзи, Китай. Киу определя останките от бозайници от находището като „среден към късен плейстоцен“, но използва фосилите на *Homo sapiens* като белег за отнасянето на комплекса към късния плейстоцен. Ако обаче използваме съпътстващата фауна, за да датираме находките на *Homo sapiens*, находището ще получи съвсем различна датировка. Стегодонът изчезва в края на средния плейстоцен, макар да е възможно да е съществувал и в началото на късния (сивата част от лентата) в някои находища от Южен Китай. *Megatapirus augustus* (гигантски тапир) със сигурност не преминава в късния плейстоцен. Присъствието на тези два вида, особено на *Megatapirus augustus*, ограничава най-късната възможна дата за находището при Тонгдзи до края на средния плейстоцен. Наличието на останки от *Crocota crocuta* (съществуващата и сега хиена), която се появява за първи път около средата на средния плейстоцен, ограничават най-ранната възраст за находището до около средата на средния плейстоцен. Следователно възможните хронологични граници за фосилите от *Homo sapiens* от Тонгдзи е от средата до самия край на средния плейстоцен.

Ето какво заявява авторът на публикацията за откритията при Тонгдзи: „Пещерата Янхуй е първият обект в цялата провинция, където са открити останки от *Homo sapiens*... Фауната предполага хронологичен обхват в средния и късния плейстоцен, но археологическите [човешките] находки отнасят находището към късния плейстоцен.“

С други думи присъствието на фосили от *Homo sapiens* е прието като определящ фактор за датирането на обекта в късния плейстоцен. Това е очевиден случай на датирание по морфология. Но – според представените от Куи животински останки всичко, което може да бъде казано със сигурност, е, че датировката на фосилите от *Homo sapiens* може да варира в границите на средния и късния плейстоцен.

Към това трябва да добавим обаче стратиграфските

данни, които определено насочват към дата в средния плейстоцен. Куи дава следната информация: „В пещерата има няколко пласта. Всички човешки фосили, каменни оръдия, горели кости и останки от бозайници са открити в четвъртия пласт, състоящ се от сивожълт пясък и чакъл.“ Това струпване в един-единствен пласт на човешки кости и останки от разпространени през средния плейстоцен бозайници предполага тяхната едновременност. Като общо се смята, че жълтите наслаги в пещерите на Южен Китай се отнасят към средния плейстоцен.

Ние също направихме анализ на списъка с животински видове, при който стигнахме до извода, че има основания датировката му да се стесни само до средния плейстоцен. Смята се, че представеният при Тонгдзи *Stegodon* е съществувал от началото на плиоцена до края на средния плейстоцен. В един списък на животински видове, важни за датирането на находища в Южен Китай, Айгнър посочва, че *Stegodon orientalis* съществува само до края на средния плейстоцен, макар да е поставила въпросителна след това.

Датирането на обекта при Тонгдзи само в средния плейстоцен се подкрепя от присъствието и на един вид, чието изчезване в края на периода се смята за по-сигурно. В списъка си Айгнър е включила освен *Stegodon orientalis*, и други видове от Тонгдзи. Сред тях е и *Megatapirus* („гигантски тапир“), за който тя казва, че се среща само през средния плейстоцен. Китайските учени са класифицирали откритите при Тонгдзи екземпляри като *Megatapirus augustus*. Айгнър характеризира *Megatapirus augustus* като „голяма фосилна форма, представена в колекциите от материали от средния плейстоцен на Южен Китай“. Според нас присъствието на *Megatapirus augustus* ограничава най-

късната възможна дата на фауната от Тонгдзи до края на средния плейстоцен (фиг. 10.1).

Друг характерен фосил от списъка на Айгнър е *Crocota crocota* (съвременната хиена), която се появява за първи път в Китай през средния плейстоцен. Нейното присъствие в Тонгдзи ограничава най-ранната възможна дата до около средата на средния плейстоцен.

Да обобщим: като използваме в качеството им на характерни фо-сили *Megatapirus augustus* и *Crocota crocota*, можем да определим, че възможните хронологични граници на фауната от Тонгдзи са от средата до края на средния плейстоцен.

Оказва се, че Куи всъщност е продължил съществуването на някои видове бозайници от фауната тип *Stegodon-Ailuropoda* (като например *Megatapirus augustus*) от средния плейстоцен до началото на късния плейстоцен, само за да запази приемливата датировка за фосилите на *Homo sapiens*. Тази операция е била изисквана от неговите теоретични предразсъдъци. Веднъж след като това е било извършено, *Homo sapiens* от Тонгдзи — вече на сигурно място в късния плейстоцен — преспокойно е можел да бъде включен в еволюционната прогресия и да бъде цитиран като доказателство за човешката еволюция. Ако го отнесем към по-ранния период от реалните му хронологични граници, заложили от съпътстващата фауна — в средата на средния плейстоцен — той ще се окаже съвременен на *Homo erectus* от Чжоукоудиян. Това обаче няма да изглежда много добре в който и да било учебник, посветен на човешката еволюция в Китай.

Подложихме на внимателен анализ съобщенията за още няколко китайски обекта и открихме, че при тях разпределението във времето на различните хоминиди е извършено въз основа на същия процес на датиране по морфология. През 1964 г. при Лантиан бил открит череп от *Homo erectus*, който бил по-примитивен от тези от Чжоукоудиян. Това накарало редица автори, сред които и Дж. С. Айгнър, да го поставят по-рано във времето. Нашият собствен анализ на фосилната фауна обаче показва, че датите на двете находки — тази от Лантиан и тази от Чжоукоудиян — се припокриват. Същото се отнася и за една челюст от *Homo erectus*, открита при Лантиан.

Все пак ние не твърдим, че черепът на Лантианския *Homo erectus* е съвременен на *Homo erectus* от Чжоукоудиян — Находище 1. В съответствие със стандартната ни процедура, ние просто разширяваме „възможните хронологични граници“ на примитивния *Homo erectus* от Лантиан, в които трябва да влезе и периодът, представен в обитаването на Чжоукоудиян.

Сега вече разполагаме с припокриващи се дати в средния плейстоцен за следните хоминиди: (1) Лантианският човек — примитивен *Homo erectus*; (2) Пекинският човек — по-развит *Homo erectus*; (3) човекът от Тонгдзи, описан като *Homo sapiens*. Не твърдим, че тези създания наистина са съществували паралелно. Може и да са, може и да не са. Това, за което настояваме, е следното — учените не би трябвало да твърдят, че хоминидите не са съществували паралелно само защото имат различна морфология. И въпреки всичко — точно това се случва. Учените са подредили китайските фосилни хоминиди в хронологична еволюционна прогресия, опирайки се главно на физическите им характеристики. Тази методология гарантира, че нито един фосил няма да изпадне от сферата на еволюционните очаквания. Палеоантрополозите си служат с морфологичните разлики на хоминидните фосили, за да разрешат споровете по фаунистичните, стратиграфските, химичните, радиометричните и гео-магнитните дати, така че те да отговорят на общоприетата еволюционна прогресия. По този начин те позволяват на теоретичните им предразсъдъци да замъглят другите възможности.

Още открития в Китай

През 1956 г., докато копаели за тор в една пещера близо до Маба – в южнокитайската провинция Гуангдонг, – селяни намерили череп, който очевидно принадлежал на примитивно човешко същество. Изглежда, че в научните среди има консенсус, че черепът от Маба е от *Homo sapiens* и демонстрира известни неандерталоидни черти.

Лесно е де се разбере, че в съответствие с еволюционистките си очаквания учените биха искали да отнесат въпросния череп към самия край на средния или към началото на късния плейстоцен -след *Homo erectus*. Въпреки че находката наистина може и да е от началото на късния плейстоцен, откритите в пещерата животински кости са от бозайници, които са съществували не само в късния, но и в средния и дори в ранния плейстоцен. Изглежда, че най-важното основание за датирането на пещерата Маба в края на средния или началото на късния плейстоцен е морфологията на човешките кости.

Нека осъвременим списъка си – вече имаме припокриващи се хронологични граници (всичките – в средния плейстоцен) за: (1) примитивен *Homo erectus* (Лантиан); (2) *Homo erectus* (Чжоукоу-диян); (3) *Homo sapiens* (Тонгдзи); (4) *Homo sapiens* с неандерта-лоидни черти (Маба).

Оформящата се възможност -*Homo erectus* да е съществувал в Китай паралелно с други, по-развити хоминиди – хвърля още масло в огъня на спора кой точно е отговорен за разбитите черепи на Пекинския човек и за присъствието на усъвършенствани каменни сечива при Чжоукоудиян – Находище 1. Дали в средата на средния плейстоцен наистина са съществували паралелно няколко различни вида хоминиди, с различна степен на развитие? Не го твърдим със сигурност, но според наличната информация такава възможност съществува. Докато проучвахме научната литература, не открихме нито една ясна причина, която да изключва едновременното им съществуване – с изключение на факта, че са различни като морфология.

Със сигурност ще се намерят хора, които да заявят, че фактите на човешката еволюция са толкова убедително доказани – отвъд всяко разумно съмнение, – че е напълно оправдано хоминидите да се датират по тяхната морфология. Според нас обаче подобни твърдения не могат да издържат на сериозна критика. Както показахме във втора-седма глави, съществува изобилна информация, която противоречи на общоприетите по настоящем представи за човешката еволюция; тези факти са били забравени или потиснати. Освен това учените систематично са пренебрегвали слабостите в доказателствата, които би трябвало да подкрепят текущите еволюционистки хипотези.

Ако се случи така, че копаещ за тор китайски селянин намери един напълно човешки череп, само че заедно с ясно определима пли-оценска фауна, учените със сигурност ще протестират, че не са присъствали компетентни наблюдатели, които да направят съответните стратиграфски проучвания. Обратното – тъй като черепът от Маба би могъл да бъде вкаран в стандартната еволюционна последователност, начинът му на откриване не е от толкова голямо значение.

Дори и след като човек се научи да разпознава твърде спорната практика на морфологично датиране, той би бил много изненадан от факта, колко често тя се прилага. В рамките на изследванията на човешката еволюция в Китай тя се явява не като изключение, а по-скоро като правило. През 1956 г. работници намерили максила (горна челюст) от *Homo sapiens* при Лонгдонг в окръг Чангянг – в южнокитайската провинция Хубей. За много специалисти това била една добре дошла възможност за хладнокръвно морфологично датиране.

Горната челюст – определена като *Homo sapiens* с известни примитивни черти

— била намерена в комбинация с типична за южно-китайския среден плейстоцен фауна, в която се срещала и *Ailuropoda* (панда), *nStegodon* (изчезнал слон). През 1962 г. Чанг Куанг-чи от университета в Йейл пише следното: „По принцип се смята, че откритата в тази пещера фауна се отнася към средния плеисто-цен, но изследователите са предложили дата в късния плейстоцен, тъй като морфологията на намерената горна челюст не е толкова примитивна, колкото тази на *Sinanthropus*." Очевидно е, че морфологията е основната причина, която кара Чанг да постави *Homo sapiens* от Чангянг по-късно във времето от Пекинския *Homo erectus*.

През 1981 г. Дж. С. Айгнър също прави подобно изявление: „Някои от животинските останки предполагат дата в средния плейстоцен, като присъствието на близък до *Homo sapiens* хоминид сочи по-скоро към края на периода."

Особено поразително в случая е това, че учените разглеждат фауната в Чангянг, без въобще да се спрат на възможността в Китай *Homo sapiens* и *Homo erectus* да са съществували едновременно. В този смисъл е и написаното през 1931 г. от сър Артър Кейт: „В миналото често се е случвало, откриването на човешки останки в даден пласт да повлияе при определянето на възрастта му; тенденцията е геологичните данни да се интерпретират така, че да не влизат в явен конфликт с теоретично късната поява на човека."

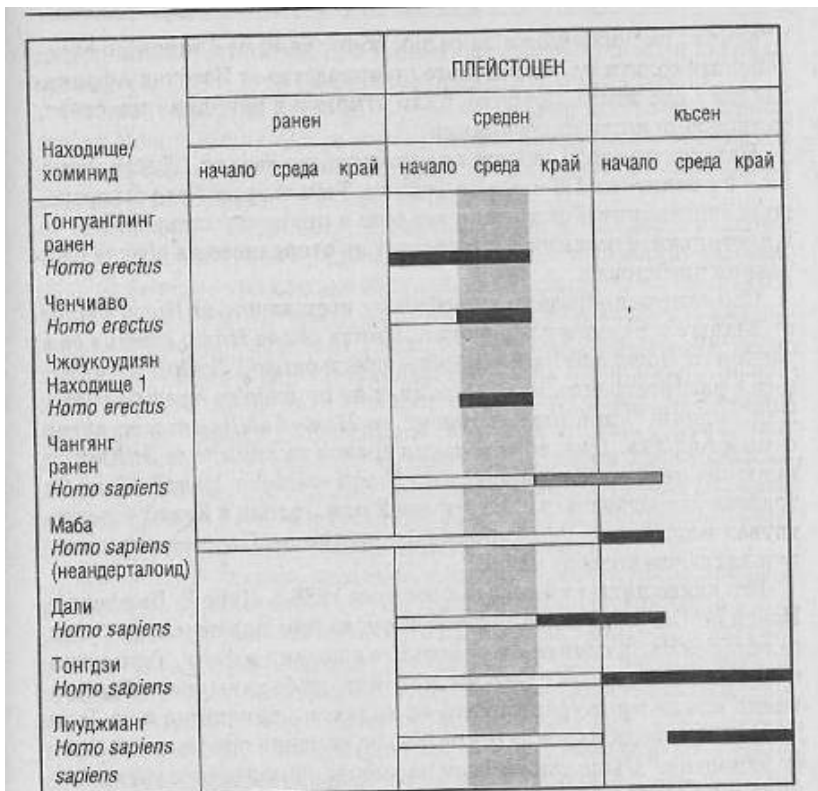
През 1958 г. работници открили човешки фосили в пещерата Лиуджианг, намираща се в южнокитайския автономен район Гуан-кси Жуанг. Сред тях имало череп, прешлени, ребра, тазови кости и дясна бедрена кост. От анатомична гледна точка това били останки от съвременен човек и все пак били открити с фауна от тип *Stegodon-Aurilopoda*, което дава хронологични граници в целия среден плейстоцен. Китайските учени обаче отнесли човешките кости към късния плейстоцен, най-вече въз основа на развитата им морфология. Находището Дали – в провинция Шаанкси – дало човешки череп, определен като *Homo sapiens* с примитивни черти. Животинските останки съдържали видове, представени в средния плейсто-цен и дори по-рано.

Някои китайски палеоантрополози предложили датировка в края на средния плейстоцен. Това може и да обяснява присъствието на човешкия череп, но съпътстващата фауна определено не постулира такава дата. По-скоро, тя предполага разтягане на хронологичните граници на *Homo sapiens* от Дали назад в средния плейстоцен, което отново ни дава припокриване с Пекинския човек от Чжоукоуди-ян — Находище 1.

По този начин можем да стигнем до заключението, че определено е възможно, Чжоукоудиянският *Homo erectus* да е съществувал паралелно с най-различни други хоминиди – ранен *Homo sapiens* (с неандерталоидни черти), *Homo sapiens sapiens* и примитивен *Homo erectus* (фиг.10.2).

В опитите си да се оправят в това задръстване от хоминиди в средния плейстоцен, учените многократно са си служели с морфологията на човешките фосили, за да изберат желаната дата – в широките хронологични граници, зададени от съпътстващата фауна. По този начин те са съумели да запазят еволюционната прогресия на хоминидите. Трябва да отбележим, че тази създадена по изкуствен начин последователност по-късно се използва като доказателство за еволюционистката хипотеза.

Например, както вече показахме на няколко пъти, една находка на *Homo sapiens*, чиято възможна датировка се простира от средата на средния плейстоцен (времето на Пекиния човек) до късния плейстоцен, изкуствено ще бъде поставена в края на този

Фиг. 10.2. Възможните хронологични граници за китайските хоминиди, определени по съпътстващата фауна. Учените са приписали определени датировки на хоминидите, които не са изключени според „възможните хронологични граници“, но са съобразени с еволюционистичните очаквания. Тези датировки са отразени от тъмните части на всяка лента. Например, макар хронологичните граници за фауната от Маба да са от ранния плейстоцен до началото на късния плейстоцен, учените са използвали неандерталонидния череп като довод за определянето на най-късната възможна дата за находището. При Лиуджианг за човешките фосили е определена възраст, която вобщие не влиза в хронологичните граници на съпътстващата фауна. Наричаме този феномен „датирание по морфология“. Ако обаче оставим настрана еволюционистичните очаквания и се спрем само на животинските останки, е възможно да се приеме, че всички хоминиди са съвременни на *Homo erectus* от Чжоукоудиян – Находище 1 и трябва да се отнесат към средата на средния плейстоцен (вертикалната ивица).

период. Отнасянето ѝ към средата на средния плейстоцен би била също толкова оправдана, макар и да влиза в противоречие с еволюционистичните очаквания.

Ще завършим прегледа на фосилни хоминидни находки от Китай с няколко обекта, които са разглеждани като отнасящи се към ранния плейстоцен. При Юанму, в югозападната китайска провинция Юнан, геолози открили два зъба (резци) от хоминид. Според китайските учени, те били по-примитивни от тези на Пекиния човек. Следователно те са приписани на някакъв негов предшественик – много примитивен *Homo erectus*, произлязъл от азиатския *Australopithecus*.

По-късно при Юанму били намерени и каменни оръдия – три стъргалки, ядро, пластина и връх от кварц или кварцит. От

публикуваните рисунки може да се заключи, че те са близки до европейските еолити и Олдованското производство от Източна Африка. Заедно с оръдията и зъбите, били открити и пепеляви пластове, съдържащи кости от бозайници.

Находището дало вероятна палеомагнитна дата от 1,7 млн. години – в рамките на 1,6-1,8 млн. години. Тази възраст била оспорена, но водещите китайски учени все още я приемат, изтъквайки, че животинските останки съответстват на отнасянето на обекта към ранния плейстоцен.

Съществуват определени проблеми с поставянето на *Homo erectus* от Юанму в ранния плейстоцен. Смята се, че *Homo erectus* се е развил от *Homo habilis* в Африка – преди около 1,5 млн. години -и се е разпространил из Стария свят не по-рано от преди около 1 млн. години. Освен това се приема, че *Homo habilis* е съществувал само в Африка. Предложената датировка за хоминида от Юанму включва независим произход на *Homo erectus* в Китай. Това би трябвало да означава също, че преди 2 млн. години в Китай е съществувал или *Homo habilis*, или *Australopithecus*. Съвременната теория

изключва подобно нещо.

Ето какво пишат по този въпрос през 1986 г. Луис Р. Бинфорд и Нанси М. Стоун: „Трябва да отбележим, че мнозина китайски учени са се обрекли на идеята, че човекът се е появил в Азия. Тази позиция допринася за твърдото им желание, да бъдат приети безкритично някои много ранни дати за китайски находища и да бъде проучена възможността за откриване на каменни оръдия в пластове от плиоцена." Също така можем да кажем, че западните учени безкритично отхвърлят много ранните дати за откриваните из целия свят на хоминидни фосили и артефакти, тъй като са се обрекли на идеята, че човекът се е появил в Африка.

Както сме споменавали и по-рано, не е необходимо да се приема, че еволюцията е протекла в Африка или Азия. Както видяхме от предишните глави, има огромно количество доказателства (от които много са били откривани от професионални учени) за това, че в продължение на десетки милиони години хора от съвременен тип са обитавали различни континенти, включително и Южна Америка. В същия период са съществували и най-различни човекоподобни създания, някои от които са приличали повече на хора, отколкото други.

Още веднъж се сблъскваме с въпроса, който възникна при представянето на аномалните културни останки (Глави2-6): защо е необходимо

да приписваме откритите при Юанму ранноплейстоценски каменни оръдия и следи от огън на някакъв примитивен *Homo erectus*?

Те не са намерени близо до зъбите, определени като принадлежащи на *Homo erectus*. Освен това от самия Китай, както и от други части на света, има доказателства, че *Homo sapiens* е съществувал през ранния плейстоцен и дори по-рано.

През 1960 г. Жиан Ланпо проучвал пясъчни и чакълести пластове от ранния плейстоцен при Ксихоуду в северната провинция Шанк-си. Той намерил три камъка със следи от удари, като по-късно през 1961 и 1962 г. били открити още оръдия. На находището била приписана възраст от повече от 1 млн. години, тъй като сред материалите имало и животински останки от ранния плейстоцен. Палео-магнитното датирание дало стойност от 1,8 млн. години. При Ксихоуду били намерени и разрязани кости и следи от огън. Според Жиан, артефактите и останалите следи трябва да се припишат на *Australopithecus*. Според текущите представи обаче този хоминид не е използвал огън. Смята се, че на това са били способни само *Homo erectus*, неандерталците и *Homo sapiens*.

Едва ли е учудващо, че Дж. С. Айгнър изразява силна резервираност към публикуваните от Жиан данни: „Въпреки силната подкрепа, която се оказва на наличието на човешка активност през ранния плейстоцен при Хсихоуту [Ксихоуду], на този етап аз не мога да приема безрезервно материалите... Ако тази интерпретация на Хсихоуту се потвърди, това би означавало, че в Северен Китай – преди около 1 000 000 години – е имало хора, които са използвали огън. Това би поставило под въпрос някои от настоящите представи – както за хода на човешката еволюция, така и за адаптивните способности на ранните хоминиди." Веднъж щом човек се откъсне от тези настоящи представи обаче, пред него се откриват интересни възможности.

С това приключваме прегледа на откритията в Китай. Видяхме, че определянето на възрастта на фосилните хоминиди е било изкривено от „морфологичното датирание". Когато тези датировки бъдат поправени, така че да отговарят на действителните хронологични граници на съпътстващата фауна, натрупаните сведения не съумяват да подкрепят категорично еволюционистката хипотеза. Напротив — материалите са по-скоро в съответствие с идеята, че по време на плейстоцена съвременни от анатомична гледна точка хора са съществували паралелно с най-различни човекоподобни създания.

11. Съществуват ли първобитни хора?

Докато разглеждахме фосилните хоминиди в Китай, открихме податки за това, че през плейстоцена хората може да са съществували паралелно с по-маймуноподобни хоминиди. Това може да е вярно дори и за настоящата епоха. През последните стотина години учените са натрупали значителен обем информация за това, че дори и днес дивите части на света приютяват създания, които са подобни на неандерталците, на *Homo erectus* или на австралопитеците.

Професионални учени са (1) наблюдавали диви хора в естествената им среда, (2) наблюдавали живи пленени индивиди, (3) проучвали мъртви екземпляри, (4) събрали физически доказателства за съществуването на диви хора, сред които има стотици отпечатащи от стъпки. Освен това те са интервюирали и ненаучни информатори и са изследвали голямото количество сведения за диви хора, съдържащи се в древните писмени и устни традиции.

Криптозоология

В очите на някои учени, изследването на странни създания -сред които са и дивите хора – формира истински отделен клон на съвременната наука. Той е наречен криптозоология. Терминът е създаден от френския зоолог Бернар Хьовелман и описва научното изследване на животински видове, за които има сведения, но чието съществуване не е документирано със сигурност. Гръцката дума *kryptos* означава „скрит“, т. е. „криптозоология“ може да се преведе буквално като „изучаване на скритите животни“. Съществува и Международно общество за криптозоология, в чиито ръководен съвет влизат професионални биолози, зоолози и палеонтолози, работещи в музеи и университети по целия свят. Целта на това общество -така, както е формулирана в издаваното от него списание „Криптозоология“ — е „проучването, анализа, публикуването и обсъждането на всички проблеми, свързани с животни с неочаквана форма и размери, или пък с неочаквана поява във времето и пространството“. Всеки типичен брой на „Криптозоология“ съдържа поне една научна статия по тематиката за дивите хора.

Дали наистина е възможно на планетата да съществуват непознати видове хоминиди? Мнозина не се склонни да повярват в това, като се основават най-вече на две неща. На първо място, те смятат, че всеки сантиметър от Земята е бил проучен старателно. Те вярват освен това, че учените разполагат с пълен опис на живите същества на планетата. Така формулираните две предположения просто не отговарят на истината.

На първо място, дори в една държава като САЩ има огромни необитаеми и рядко посещавани пространства. Например в северозападните части на САЩ все още има големи планински райони, покрити с гъсти гори – те са картографирани от въздуха, но по суша хора проникват в тях изключително рядко.

На второ място, всяка година се откриват удивително голям брой животински видове – около 5000, дори по консервативни оценки. Както може да се предположи, една огромна част от тях – може би около 4000 – са насекоми. И все пак през 1983 г. Хьовелман отбелязва следното: „Съвсем доскоро – през 70-те години на XX в. – всяка година се откриваха средно по 112 вида риби, 18 вида влечуги, около 10 вида земноводни, същия брой бозайници и 3-4 вида птици.“

Европейските диви хора

Съобщения за диви хора има от много отдавна. Изображения на получовешки създания могат да бъдат видени по много от произведенията на художествените занаяти на гърци, римляни, картагенци и етруски. Например в Музея по праистория в Рим има етруска сребърна купа, на която – сред изображения на ловци на коне – има фигура на голямо човекоподобно създание. През Средните векове в европейското изкуство и архитектура продължават да се появяват диви хора. На една от страниците

на съставения през XIV в. „Псалтир на кралица Мери" има много реалистично представен космат див човек, който е нападнат от няколко кучета.

Северозападна Северна Америка

Индианците, населявали сегашните северозападни територии на САЩ и Западна Канада, са вярвали в съществуването на диви хора в продължение на векове. Тези създания са известни под много имена, едно от които е Саскуоч. През 1792 г. испанският ботаник и натуралист Хосе Мариано Мозиньо направил описание на индианците от Нуутка Саунд на о. Ванкувър, в Канада. Ето какво пише в него: „Не знам какво да кажа за Матлокс – обитателя на планинската област, — от който всички изпитват невероятен ужас. Те си представят тялото му като особено чудовищно – цялото покрито с твърда черна четина; главата му приличала на човешка, но имал кучешки зъби, които били много по-големи, по-здрави и по-остри и от мечи; ръцете му били изключително дълги, а пръстите на ръцете и краката му завършвали с дълги извити нокти."

В книгата си „Ловецът от пустошта", издадена през 1906 г., американският президент Теодор Рузвелт е включил и един много интересен разказ за див човек. Инцидентът станал в планините Би-гъррут, намиращи се между Айдахо и Монтана. Дори в наши дни има съобщения, че в този район все още живеят диви хора.

Според това, което пише Рузвелт, в първата половина или средата на XIX в. един трапер на име Боман и неговият партньор изследвали един особено непроходим и изолиран проход. Някакво непознато създание на няколко пъти опустошавало лагера им – през нощта, когато не можели да видят ясно голямото животно, и през деня, когато ги нямало. Един ден Боман намерил партньора си мъртъв в лагера, очевидно убит от същото това същество. То било оставило стъпки, които много приличали на човешки. И за разлика от мечките, които обикновено ходят на четири крака, то ходело на два.

Взета сама по себе си, историята на Боман не е кой знае колко впечатляващо доказателство за съществуването на диви хора в Северна Америка, но ако бъде разгледано в контекста на по-съществени съобщения, придобива много по-голямо значение.

На 4 юли 1884 г. вестник „Колънист" – печатан във Виктория, Британска Колумбия – публикувал история за някакво странно създание, което било заловено близо до град Йейл. Ето какво се казва в нея: „Джако" – така ловците кръстили съществото — е нещо като горила, с височина 4 фута и 7 инча (1,40 т) и тегло 127 фунта (58 kg). Той има дълга твърда черна коса и прилича на човешко същество. Има само една разлика – цялото му тяло, с изключение на ръцете (или лапите) и краката, е покрито с къса лъскава козина с дължина около 1 инч (2,6 cm). Предмишницата му е много по-дълга от тази на някой мъж, и освен това той притежава невероятна сила."

Че създанието не е горила, това поне е ясно — теглото му е много малко. Някой би могъл да предположи, че Джако е бил шимпанзе. Тази идея обаче явно е била разгледана и отхвърлена от запознатите с него хора. През 1961 г. зоологът Айван Сандерсън споменава „коментар, направен в друг вестник, малко след публикуването на оригиналната история, и в който се задавал въпросът... как въобще някой можел да си помисли, че този „Джако" можел да е избягало от цирка шимпанзе". От същия район има и други съобщения за подобни същества. Например Александър Коулфийлд Андерсън – топограф на „Хъдсън Бей Къмпани" – разказал за това, как хуманоидни създания на няколко пъти хвърляли камъни по групата му, която прокарвала търговски маршрут; това станало през 1864 г.

През 1901 г. известният търговец на дървен материал Майк Кинг разработвал изолиран район в северната част на о. Ванкувър. Когато се изкачил на един хълм, Кинг

забелязал голямо човекоподобно същество, покрито с червеникава козина. То стояло на брега на един поток, миело в него някакви корени и ги подреждало на два спретнати купа зад себе си. След това създанието си тръгнало, тичайки точно като човек. Откритите от Кинг стъпки били съвсем човешки, с изключение на „феноменално дългите и разперени пръсти.“

През 1941 г. няколко членове на семейство Чапмън видели див човек при Ръби Крик в Британска Колумбия. Един слънчев летен следобед най-големият син на госпожа Чапмън разтревожено ѝ съобщил, че от близката гора слиза някакво голямо животно. В началото тя решила, че става дума за голяма мечка. След това обаче — за огромен неин ужас — видяла, че това всъщност бил огромен човек, покрит целия с жълтеникавокафява козина. Козината била с дължина около 4 инча (10 cm). Създанието се насочило директно към къщата и госпожа Чапмън събрала трите си деца и побягнала надолу към селото.

През октомври 1955 г. господин Уилям Роу, който бил прекарал по-голямата част от живота си в лов на диви животни и изучаване на навиците им, също срещнал див човек. Това се случило близо до малкия град Тийт Джоун Кейч в Британска Колумбия. Ето какво разказал Роу под клетва. Един ден се катерел нагоре по планината Мика — към една стара изоставена мина, когато видял, от разстояние около 75 ярда (56 т), нещо, което в началото взел за мечка. Когато създанието излязло от сянката, Роу разбрал, че става дума за нещо различно: „Първото ми впечатление беше, че това е някакъв огромен мъж – висок около 6 фута (1,80 т), широк около 3 фута (91 cm) и тежък може би около 300 фунта (135 kg). Беше покрит от главата до петите с тъмнокафява козина с побелели връхчета. Когато се приближи, видях, че има гърди и че е жена.“

През 1967 г. Роджър Патерсън и Боб Гимлин успели да заснемат на кратък цветен филм женска Саскуоч. Това станало в областта Блъф Крик в Северна Калифорния. Освен това, те направили и отливки от нейните отпечатьци, които били дълги 14 инча (36 cm). Има няколко схващания по въпроса за този филм. Някои авторитетни учени заявили веднага, че става дума за очевидна фалшификация, докато други го определили като доказателство за съществуването на Саскуоч. Изказани били и няколко смесени мнения. Д-р Д. У. Грийв – анатом, специализирал в областта на човешката походка – проучил филма и заявил следното: „Субективните ми впечатления се колебаят между пълното приемане на Саскуоч с оглед на това, че е трудно да се фалшифицира такъв филм, и ирационално отхвърляне, основаващо се на емоционалния ми отговор на самата възможност за съществуването на Саскуоч.“

Антроположката Майра Шапли от университета в Лестър отбелязва, че явно повечето мнения се свеждали до това, че „филмът е фалшификация, но определено много добра“. С подобни обяснения обаче могат да се отхвърлят почти всички видове научни доказателства. Единственото, което трябва да се направи, е да се постулира достатъчно добър измамник. Следователно хипотезата за измама трябва да се прилага само там, където наистина има данни – както например в случая с Пилтдаун. При идеално стечение на обстоятелствата, би трябвало фалшификаторът да може да бъде изобличен.

Освен това дори и един доказан случай на измама не може да бъде използван, за да се отхвърлят цели категории от сходни сведения.

Що се отнася до стъпките от Саскуоч – независими свидетели са проучили и са съобщили за стотици групи, като повече от 100 са запазени като снимки или отливки. Независимо от това критиците твърдят, че става дума за фалшификации. Без съмнение има такива случаи – дори и най-пламенните поддръжници на Саскуоч ще се съгласят с това. Дали обаче това е валидно за всеки един пример?

През 1973 г. Джон Р. Нейпиър – уважаван британски анатом – заявил, че ако всички отпечатъци са фалшиви, „ще трябва да приемем съществуването на конспирация, подобна на мафията – с разклонения в буквално всеки голям град от Сан Франциско до Ванкувър“.

Нейпиър обявил, че намира проучените от самия него отпечатъци за „убедителни от биологична гледна точка“. Ето какво пише той: „Доказателствата, с които се запознах, ме убедиха в това, че някои от следите са истински и че наподобяват по форма човешките... Убеден съм, че Саскуоч съществува.“

Гроувър С. Кранц – антрополог от Щатския университет във Вашингтон – в началото се отнасял скептично към съобщенията за Саскуоч. За да определи, съществува ли наистина това създание, или не, Кранц детайлно проучил няколко отпечатъка, открити през 1970 г. в североизточните части на щата Вашингтон. Докато реконструирал скелетната структура на стъпалото – основавайки се на отпечатъка – той забелязал, че глезенът е разположен по-напред, отколкото при човешкия крак. Като взел под внимание предполагаемото тегло и височина на един възрастен Саскуоч и основавайки се на познанията си по физическа антропология, Кранц изчислил точно колко напред трябва да е изнесен глезенът. Като се върнал към отпечатъците, той установил, че положението на глезена при тях отговаря абсолютно точно на теоретичните му изчисления. „В този момент реших, че това нещо наистина трябва да съществува – пише той. – Няма начин предполагаемият измамник да е знаел, колко по-напред да сложи глезена. На мен ми отне няколко месеца да го постигна, като при това разполагах с отпечатъците. Можете да си представите, колко по-умен трябва да е бил той.“

Заедно със специалиста по диви хора Джон Грийн, Кранц е автор на няколко изчерпателни публикации по въпроса за северноамериканските отпечатъци. В общия случай следите се дълги между 14 и 18 инча (36,5-47 cm) и широки между 5 и 9 инча (13-23 cm),

осигурявайки три до четири пъти по-голяма площ от тази на един нормален човешки крак. От това произлиза и популярното име „Голямата стъпка“. Кранц изчислил, че за да се получи типична следа от Саскуоч, е необходимо тегло от най-малко 700 фунта (318 kg). Т. е. – ако иска да направи хубав отпечатък, един тежак 200 фунта (91 kg) човек ще трябва да носи 500 фунта (227 kg) товар.

Това е само началото. Съществуват съобщения, в които се описват следи, проследени на разстояние от три четвърти миля (1,2 km) до няколко мили, в пустинни райони, отдалечени от каквито и да било пътища. Разкрачът на Саскуоч варира между 4 и 6 фута (1-2 т) (крачката на един нормален човек е около 3 фута (0,9 т)). Ако искате, можете да се опитате да вървите една миля (1,6 km), носейки 500 фунта (227 kg) на гърба си и правейки крачки от по 5 фута (1,5 т).

„Правени са предположения за използването на някаква машина за стъпки – нещо като механична щампа — продължава Нейпиър, -но човек трудно би могъл да си представи апарат, който хем да е в състояние да упражнява натиск от около 800 фунта (362 kg) на квадратен фут (30,48 cm), хем да може да бъде пренасян през неравен и планински терен“. Някои от описаните следи са били оставени в пресен сняг, което позволило на наблюдателите да се убедят, че паралелно или върху тях няма никакви други, които да са оставени от предполагаемата машина. В някои случаи в рамките на една единствена серия, разстоянието между пръстите на крака се различава между отделните отпечатъци. Това означава, че освен останалите проблеми, с които би се сблъскал всеки фалшификатор, той ще трябва да предвиди и подвижни части за изкуствените си крака.

На 10 юни 1982 г. Пол Фрийман – служител към Горската служба на САЩ —

проследявал един лос, когато забелязал косматото двукрако същество, високо около 8 фута (2,40 т), което стояло на около 60 ярда (55 т) от него. След 30 секунди, голямото животно изчезнало. Кранц проучил отливки от останените от това създание отпечатьци и открил пори, кожни шарки и други характерни белези, които си били точно на мястото – като за крак на голям примат. Детайлните отпечатьци от кожа, които се били запазили по страничните стени на следите, показали наличието на меки възглавнички по долната част на ходилото.

Въпреки всички тези убедителни доказателства, защо почти всички антрополози все още пазят мълчание по отношение на Саскуоч? Кранц отбелязва, че „те се страхуват за работата и репутацията си“.

По същия начин Нейпиър заявява: „Един от проблемите – може би дори най-големият – при проучването на Саскуоч е недоверието, с което работодатели и съседни се отнасят към хората, които твърдят, че са виждали това създание. В някои области, признаването на подобно преживяване е равносилно на рискуване на личната репутация, социален статус и професионална надеждност.“ Като пример той разказва за „случая с един високо квалифициран геолог, работещ за петролна компания, който разказа историята си, но настоя да не споменаваме името му, тъй като се боеше от уволнение“. В този смисъл, ето какво казва за Кранц Родерик Спрат – антрополог от университета на щата Айдахо: „Откритото желание за изследване на непознатото, което Кранц демонстрира, му е коствало уважението на много от колегите, както и израстването в академичната йерархия.“

По-голямата част от съобщенията за Саскуоч идват от северозападните части на САЩ и от Британска Колумбия. „Принудени сме да заключим – казва Нейпиър, – че в наши дни в дивите области на северозападните части на САЩ и в Британска Колумбия живее чо-векоподобно създание с гигантски размери.“ От източните части на САЩ и Канада също има многобройни съобщения. Нейпиър стига до следното заключение: „Фактът, че едно подобно създание съществува и се размотава наоколо, сериозно подкопава доверието в съвременната антропология.“ Може би трябва да добавим, че освен това подкопава доверието в биологията, зоологията и науката изобщо.

Централна и Южна Америка

От тропическите гори на Южно Мексико има сведения за някакви същества, наричани Сисимайт. Геологът Уендъл Скоусън съобщава, че племето кубулко от Баха Верапас му разказали следното: „В планините живеят много големи диви хора, които са напълно покрити с къса и гъста кафява козина и които са без вратове. Те имат малки очи, дълги ръце и огромни длани. Оставят следи, които са два пъти по-дълги от човешките.“ Имало няколко случая, в които отделни хора са разказвали, че са били преследвани по планинските склонове от Сисимайт. В началото Скоусън решил, че става дума за мечка. Все пак, когато разпитал подробно местните хора, се убедил, че явно не е така. От Гватемала също има съобщения за такива създания, където – поне така се твърди – те отвлечали жени и деца.

Жителите на Белиз (по-рано Британски Хондурас) разказват за полу-човешки същества, наречени Дуенди, които обитават джунглите в южните части на страната. Името Дуенди произлиза от испанската дума Duende, която означава „таласъм“. През 1961 г. Айван Сандерсън – по това време той ръководел проучване в Белиз – пише следното: „Срещнах десетки хора, които са ги виждали. Повечето от тях бяха хора с положение, работещи за важни организации – например Министерството на горите. В редица случаи, те са получили обучението си в Европа или в САЩ. Един от тях – местен младши лесничей – описа с големи детайли две такива малки създания, които внезапно забелязал да го наблюдават от края на горския резерват, разположен в подножието на планините Мая... Според описанието, тези дребни същества били на

ръст между 3 фута и 6 инча (1,07 т) и 4 фута и 6 инча (1,38 т), с хармонични пропорции, но с масивни рамене и много дълги ръце. Те били покрити с гъста твърда кафява козина, наподобяваща на тази на късокосместо куче. Имали жълтеникави плоски лица, но косата им не била по-дълга от тази по тялото, с изключение на тази по врата и горната половина от гърба." Очевидно дуендите се различават от големите Саскуоч, живеещи по Тихоокеанското крайбрежие на северозападните части на САЩ. Също от Южна Америка – от района на Гвиана – има съобщения за диви хора, наречени Диди. Първите изследователи са записали индиански разкази, в които тези същества са описани като високи около 5 фута (1,52 т), ходещи изправени и покрити с гъста черна козина.

През 1931 г. италианският антрополог Нело Бекари чул разказ за Диди от господин Хайнс – върховен съдия на Британска Гвиана. Резюме на това, което Хайнс разказал на Бекари, е запазено от Хьо-велман: „През 1910 г. той вървял през гората по течението на Конава-рук – приток на Есекибо, който се влива в нея точно над сливането ѝ с Потаро, – когато внезапно се натъкнал на две странни създания. Веднага щом го забелязали, те се изправили на задните си крака. Имали човешки черти, но били покрити целите с червено-кафява козина... Двете създания бавно се отдръпнали и изчезнали в гората."

След като представя много подобни разкази в книгата си, Сандерсън заявява следното: „Най-важният самостоятелен факт относно тези съобщения от Гвиана е, че досега нито един местен човек — или въобще някой, който преразказва чутото от местните хора – не е предположил, че тези създания са просто „маймуни". Напротив – във всички случаи се подчертава, че те нямат опашки, ходят изправени и имат човешки черти."

Жителите на източните склонове на Андите – в Еквадор – разказват за Ширу – малко, покрито с козина хоминидно създание, високо между 4 и 5 фута (1,21-1,52 т). В Бразилия, местното население разказва за човекоподобните Мапингуари, които оставяли огромни следи и убивали добитъка.

Йети: дивите хора на Хималаите

В писанията на британските чиновници, които през XIX в. пребивавали в Хималайските части на Индийския субконтинент, се съдържат спорадични бележки за следи от и срещи с диви хора. Те били наричани Йети. За първи път тези същества са споменати от Б. Х. Ходжсън, който изпълнявал длъжността на Британски посланик при Непалския двор от 1820 до 1843 г. Ходжсън разказва, че по време на пътуването му през Северен Непал носачите му били уплашени от появата на космато, лишено от опашка човекоподобно създание.

След като чуят един подобен разказ (а от времето на Ходжсън до наши дни те са стотици), мнозина биха предположили, че непалците са объркали някое обикновено животно с Йети. Обичайните кандидати за подобни грешки са мечки или маймуната лангур. Трудно е да си представим обаче, че исконните жители на Хималаите, които прекрасно познават дивите животни, биха могли да направят подобна грешка. Майра Шакли отбелязва, че Йети може да бъде открит по непалски и тибетски религиозни картини, представящи йерархията на живите същества. „На тях – казва Шакли – мечките, маймуните и лангурите са представени отделно от дивите хора, което означава, че (поне в съзнанието на художниците) между тези форми няма объркване."

През XIX в. поне един европейец е съобщил за това, че лично е видял заловено животно, което приличало на Йети. Един южноаф-риканец разказал на Майра Шакли следното: „Преди много години в Индия майката на покойната ми съпруга ми разказа, как нейната майка наистина била видяла нещо, което трябва да е било едно от тези създания. Случило се при Мусори – в подножието на Хималаите. Този получовек ходел

изправен, но определено бил по-скоро животно, отколкото човек, тъй като цялото му тяло било покрито с козина. Говорело се, че са го заловили в снега... ловците го водели на верига."

През ХХ в. също имало случаи, при които европейци се натъквали на Йети или на техните следи. Броят на тези срещи се увеличил заедно с този на Хималайските алпинистки експедиции.

През ноември 1951 г., докато проучвал подходите към връх Бве-рест, Ерик Шиптън открил отпечатьци по ледника Менлунг, намиращ се близо до границата между Тибет и Непал, на височина 18000 фута (5500 т). Шиптън следвал следата в продължение на около миля (1609,31 т). Направената от него близка снимка на една от стъпките убедила мнозина. Отпечатьците били доста големи. Джон Р. Нейпиър подробно разглежда и отхвърля възможността, вдлъбнатина с подобна форма и размери да може да се е получила просто от топенето на снега. В крайна сметка, той стигнал до извода, че следата на Шиптън се била получила от наслагането на две човешки следи – една от обувка и една от бос крак. Нейпиър, който бил напълно убеден в съществуването на северноамериканския Саскуоч, се отнесъл доста скептично към сведенията за Йети. Както ще видим по-нататък в текста обаче, новите доказателства щели да го накарат да приеме по-благоклонно Хималайските диви хора.

През 50-те и 60-те години на ХХ в. сър Едмънд Хилари направил няколко експедиции в Хималаите, по време на които обърнал внимание и на сведенията за Йети. Сред разгледаните от него доказателства имало и следи в снега. Той стигнал до заключението, че във всички случаи приписваните на Йети големи стъпки са се получили в резултат от наслагането на по-малки следи от познати животни. На това Нейпиър – също настроен скептично — отговорил следното: „Никой, който има някакъв опит, не би объркал прясна следа с разтопена. Не е възможно да обясним по този начин всички следи, за които са съобщавали — в продължение на много години достоверни източници. Трябва да има и други обяснения за тях, сред които, разбира се, е и това, че са оставени от непознато на науката животно."

Като допълнение на разказите на западняците, местното население също е извор на нескончаеми истории за Йети. Например в книгата си за дивите хора Майра Шакли разказва, че през 1958 г. селяните от Тхарбалех, намиращо се близо до ледника Ронгбук, открили удавен Йети. Те го описали като малък човек с остра глава, покрит с червеникавокафява козина.

Няколко будистки манастира твърдят, че разполагат с останки от Йети. Една категория подобни реликви са скалпове от Йети, но проучените от западни учени екземпляри са определени като направени от кожата на познати животни. През 1960 г. сър Едмънд Хилари оглавил експедиция, която да събере и оцени сведения за съществуването на Йети. В манастира Кхумджунг той открил скалп от Йети и го изпратил в Европа за изследване. Резултатите показали, че той е направен от кожата на серао – един вид подобна на коза хималайска антилопа. Някои учени оспорили анализа, като според думите на Шакли „изтъкнали, че косата от скалпа изглежда точно като маймунска и че съдържа паразитни червеи, които са различни от тези, които са разпространени по антилопите серао".

През 50-те години на ХХ в. американският бизнесмен Том Слик спонсорира изследователи, които взели проби от мумифицирана ръка от Йети, която се пазела в Пангбоче в Тибет. Лабораторните анализи не показали нищо категорично, но Шакли отбелязва, че „ръката демонстрирала някои подозрително антропоидни черти".

През май 1957 г. „Катманду Комонър" поместил история за глава от Йети, която от 25 години се пазела в непалското село Чилунка, намиращо се на около 50 мили (81 km) североизточно от Катманду.

През март 1986 г. Антъни Б. Улдридж правел самостоятелно преминаване на разположените в Северна Индия части от Хималаите. Пътуването било организирано от името на малка организация за подпомагане на развитието на Третия свят. Докато минавал по един заснежен горист склон, близо до Хемкунд, Улдридж забелязал пресни следи. Той ги снимал, като близкият план на един от отпечатъците приличал на заснетия от Ерик Шиптън през 1951 г.

Улдридж продължил нататък и достигнал до скоро паднала лавина. На повърхността забелязал плитка бразда, очевидно оставена от нещо голямо, което се било плъзнало по снега. В края на браздата, той видял още следи, които водели към един отдалечен шубрак. Зад него стояла „голяма, изправена форма, с височина може би около 2 т“.

Като осъзнал, че най-вероятно става дума за Йети, Улдридж се приближил на около 150 т и снимал обекта. „Стоеше с разкрячени крака – заявил той – и очевидно гледаше надолу по склона, като беше обърнат с дясното си рамо към мен. Имаше голяма ъгловата глава, а цялото му тяло изглеждаше покрито с тъмна козина.“ Според Улдридж създанието определено не било нито маймуна, нито мечка, нито обикновено човешко създание.

Той наблюдавал съществото в продължение на 45 минути, но след това трябвало да тръгне, тъй като времето започнало да се разваля. При връщането си към базата той направил още снимки на следите, но по това време те вече били започнали да се топят.

Когато се върнал в Англия, Улдридж показал снимковия материал на интересувашите се от диви хора учени. Сред тях бил и Джоб Нейпиър. От разстояние 150 т създанието изглеждало доста малко на 35-милиметровия филм, но направените увеличения показали някои човекоподобни черти. Описвайки реакциите на присъстващите, Улдридж казва следното: „Приматологът Джон Нейпиър, автор на книгата „Голямата стъпка: Йети и Саскуоч между мита и реалността“ (1973 г.) промени скептичната си позиция, която по-рано отстоявал, и сега сам се определи като поддръжник на Йети. Археоложката Майра Шакли, автор на „Дивите хора: Йети, Саскуоч и загадката на неандерталците“ (1983 г.) видя всички снимки и заяви, че цялата случка съответства на другите разкази за срещи с Йети. Лорд Хънт – водач на успешната експедиция към Еверест от 1953 г., – който на два пъти е виждал следи от Йети, беше също толкова убеден.“

Централна Азия: Алмас

Наличните описания на Йети и Саскуоч показват, че те са големи и много приличат на маймуни. Съществуват обаче други дива хора — Алмас, – които, изглежда, са по-малки и по-човекоподобни. Съобщенията за тях се концентрират от Монголия на Север, на Юг през Памир и на Запад до района на Кавказ. Подобни разкази има и от Сибир и от далечните североизточни части на Русия.

В началото на XV в. Ханс Шилтенбергер бил пленен от турците и изпратен в двора на Тамерлан, който го поставил в свитата на един монголски принц на име Егиди. След като през 1427 г. Шилтенбергер се завърнал в Европа, той описал преживяванията си, сред които имало и срещи с диви хора: „В самите планини живее див народ, който няма нищо общо с останалите човешки същества. Цялото тяло на тези създания е покрито с козина. Само лицата и ръцете им не са обраснали. Те тичат по хълмовете като животни и се хранят с листата на дърветата или с каквото друго намерят. Господарят на тази земя подари на Егиди двойка от тези горски хора – мъж и жена, -които били заловени в пустошта.“

В един монголски наръчник от XIX в., в който са описани различните лекарства, които могат да бъдат извлечени от растения и животни, има рисунка на Алмас. Майра Шакли отбелязва следното: „В книгата има хиляди илюстрации на различни класове

животни (влечуги, бозайници и земноводни), но нито едно митологично създание, каквито са известни от подобни средновековни европейски съчинения. Всички описани създания съществуват и до ден днешен. Няма никаква причина да смятаме, че Алмас също не е съществувал, а от илюстрациите става ясно, че е обитавал скалисти терени в планините."

През 1937 г. Дорджи Мейрен – член на Монголската академия на науките — видял кожа от Алмас в един манастир в пустинята Гоби. Ламите я използвали като килимче при някои от ритуалите. През 1963 г. руският педиатър Иван Ивлов направил пътуване през планините Алтай – в южните части на Монголия. Той забелязал няколко човекоподобни създания, които стояли на един планински склон. Сторило му се, че те са някаква семейна група, съставена от мъжкар, женска и дете. Ивлов ги наблюдавал с бинокъла си от около половин миля (800 т), докато те не се скрили от погледа му. Шофьорът му – монголец – също ги видял и казал, че такива често се срещали в района.

След срещата си със семейството Алмас, Ивлов разпитал много монголски деца, тъй като вярвал, че те ще са по-чистосърдечни от възрастните. Те му дали много допълнителни сведения за Алмас. Едно от тях казало, че веднъж, докато плувало с други деца в един поток, видяло един мъжки Алмас да пренася дете Алмас през него. През 1980 г. един от работниците в експериментално земеделско стопанство към Монголската академия на науките в Булган открил тялото на мъртъв див човек: „Приблжих се и видях изсъхналото космато тяло на примитивно човекоподобно създание, което беше полузаровено в пясъка... Мъртвото нещо не беше нито мечка, нито маймуна, и въпреки това не беше и човек – монголец, казах, китаец или руснак."

Много случаи на срещи с Алмас са известни и от планините Памир. Те се намират в пустинен район, където се срещат границите на Таджикистан, Китай, Кашмир и Афганистан. През 1925 г., Михаил Степанович Топилски – генерал-майор от Съветската армия — повел частите си на акция срещу антисъветските партизани, които се криели в една пещера в Памир. Един от оцелелите партизани разказал, че докато били в пещерата, той и другарите му били нападнати от няколко маймуноподобни същества. Топилски наредил да се претърси пещерата и това довело до откриването на телата на едно от създанията. Ето какво съобщил той: „Веднага разбрах, че тялото не принадлежи на маймуна. Цялото беше покрито с козина. Само че аз знаех, че в Памир няма маймуни. Освен това самото тяло много приличаше на човешко. Опитавме се да оскубем козината, за да проверим, дали не е просто някаква маскировка; оказа се, че това си е естественото окосмяване на това създание. Завъртяхме по корем и по гръб тялото и го измерихме. Нашият лекар направи дълго и подробно проучване на трупа, от което стана ясно, че определено не става дума за човешко същество."

„Тялото – продължава Топилски – принадлежеше на мъжки индивид с височина 165-170 cm, възрастен или дори стар, – доколкото можехме да преценим от това, че на някои места козината му беше посивяла... Цветът на лицето му беше тъмен и съществото нямаше нито брада, нито мустаци. Слепоочията му бяха плешиви, а задната част на главата – покрита с гъста сплъстена коса. Мъртвото създание лежеше с отворени очи и оголени зъби. Очите му бяха тъмни, а зъбите – големи, равни и с формата на човешките. Челото му беше наклонено назад и имаше много масивни надочни дъги. Издадената челюст му придаваше монголоиден вид. Имаше плосък нос, с дълбоко хлътнала носна кост. Ушите му бяха голи и изглеждаха малко по-остри, отколкото са човешките; меките им части бяха по-удължени. Долната челюст беше много масивна. Създанието имаше широк гръден кош и добре развита мускулатура."

През 1957 г. Александър Г. Пронин – хидролог към Института за географски изследвания към Ленинградския университет – се включил в експедиция към Памир. Идеята била да се картографи-рат ледниците. На 2 август същата година, докато екипът

проучвал ледникът Федченко, Пронин решил да разгледа долината на река Баляндкиик. Шакли отбелязва следното: „Било към обяд, когато Пронин забелязал фигура, стояща на скалистия бряг на около 500 ярда (46 т) от него. Първата му реакция била изненада, тъй като се смятало, че районът е необитаем. След това обаче той осъзнал, че създанието не е човек. Приличало, но било твърде приведено. Пронин наблюдавал набитата фигура да се отдалечава през снега с много разкратена походка; той отбелязал, че съществото имало много по-дълги от човешките ръце и че било покрито с посивяла червеникава козина." Три дена по-късно Пронин видял фигурата отново и тя пак ходела изправена. След този инцидент в Памир са регистрирани многобройни срещи с диви хора, като членовете на различни експедиции са ги заснемали или са правели отливки от стъпки.

Сега ще се спрем на съобщенията за Алмас, идващи от района на Кавказ. Според свидетелствата на селяните от Тхина – на р. Мокви – през XIX в. в района бил заловен женски Алмас. Това станало в горите на планината Заадан. Съществото било държано затворено в продължение на три години, но след това се опитомило и било оставено да живее в една от къщите. Нарекли я Зана. Шакли обяснява следното: „Кожата ѝ била сиво-черна и била покрита с червеникава козина, която била по-дълга по главата. Можела да издава нечленоразделни викове, но така и не се научила да говори. Имала широко лице с големи скули, подобна на муцуна издадена напред челюст, масивни надочни дъги, бели зъби и „свирепо изражение". В крайна сметка Зана влязла в сексуални отношения с един от селяните и родила деца. През 1964 г. Борис Поршнев видял някои от внуците ѝ. В разказа за изследванията на Поршнев, Шакли отбелязва следното: „Въпросните внуци – Чаликуа и Тая — имали тъмна кожа и доста негроиден вид. Те имали много здрави челюсти и силно развити дъвкателни мускули." Освен това Поршнев разпитал и някои селяни, които като деца присъствали на погребението на Зана. Това станало през 80-те години на XIX в.

В района на Кавказ, понякога наричат Алмас с името Байбан-гули. През 1899 г. руският зоолог К. А. Сатунин забелязал женски Байбан-гули в района на хълмовете Талиш – Южен Кавказ. Той заявил, че съществото имало „напълно човешки движения". Фактът, че Сатунин е бил известен зоолог, прави съобщението особено важно.

През 1941 г. В. С. Карапетян — лейтенант-полковник от медицинските части на Съветската армия – провел преки физически наблюдения върху един жив див човек, който бил пленен в автономната република Дагестан – непосредствено на Север от Кавказ. Карапетян заявява следното: „Влязох в колибата заедно с двама представители на местната власт... Съществото – очевидно мъжко, голо и босо – все още е пред очите ми. Без съмнение беше човек, тъй като всички форми на тялото му бяха човешки. Гърдите, гърбът и раменете му обаче бяха покрити с рунтава тъмнокафява козина. Тя много приличаше на мечешка и беше дълга 2-3 см. Под гърдите, козината ставаше по-мека и по-къса. Китките му бяха груби и покрити с редки косми. По дланите и долната част на стъпалата нямаше окосмяване. Косата по главата на съществото, обаче достигаше до раменете и покриваше част от челото му. Освен това, тя беше много груба на допир. Нямаше брада или мустаци, макар цялото му лице да беше покрито с мъх. Козината около устата му също беше къса и рядка. Човекът стоеше напълно изправен, с отпуснати ръце. Височината му беше нормална – около 180 см, – но на мен ми се струваше като великан, тъй като имаше необикновено масивен и издаден напред гръден кош. Пръстите му бяха дебели, силни и изключително големи. Като общо, съществото беше много по-едро от местните жители. В очите му нямаше нищо – те бяха мътни и празни -очите на животно. Възприех го като животно и нищо повече." Подобни съобщения са накарвали някои учени, сред които и британската антроположка Майра Шакли, да заключат, че Алмас всъщност са оцелели неандерталци или *Homo erectus*.

Какво се случило с дивия човек от Дагестан? Според публикуваните сведения той бил застрелян от съветските войници, когато те трябвало да отстъпят пред напредващата германска армия.

Диви хора в Китай

„Китайските исторически документи, както и анализите на много малки и големи градове, съдържат изобилни сведения за диви хора, които са упоменати под най-различни имена“, казва Чжоу Гуоксинг от Пекиния музей по естествена история. „Дори и в наши дни -продължава Чжоу – в окръга Фанг на провинция Хубей все още се носят легенди за „маорен“ (космати хора) или „диви хора“.“ Твърди се, че през 1922 г. един местен милиционер заловил див човек, но по-нататъшната история на случая не е известна.

През 1940 г. Уанг Зелин – дипломирал се в Биологическия факултет на Северозападния университет в Чикаго – имал възможността да види отблизо див човек. Съществува току-що било застреляно от ловци. Уанг пътувал с колата си от Баожи, провинция Шан-кси, към Тиашуи, провинция Гансу. Внезапно той чул изстрели някъде пред себе си. Излязъл от колата, за да задоволи любопитството си, и видял труп, Тялото било на женско същество, високо около 6 фута и половина (2 т), и било покрито с гъста сивкаво-червена козина с дължина около инч и половина (4 cm). Козината по лицето ѝ била по-къса. Имала издадени напред скули и обърнати навън устни. Косата по главата ѝ била дълга около един фут (30,48 cm). Според Уанг създанието изглеждало като реконструкция на китайски *Homo erectus*.

Десет години по-късно един друг учен – геологът Фун Джинку-ан – също видял неколцина живи диви хора. Ето какво казва Чжоу Гуоксинг: „Това станало през пролетта на 1950 г., в планинските гори на окръг Баоджи, провинция Шанкси. С помощта на местни водачи, той наблюдавал от безопасно разстояние двама от тамошните диви хора. Това били майка и син, като по-дребният екземпляр бил висок около 1,6 т. И двамата приличали на хора.“

През 1957 г. един учител по биология от провинция Жеджианг се сдобил с дланите и стъпалата на един „човек-мечка“, убит от местните селяни. По-късно Чжоу Гуоксинг имал възможност да ги проучи. Макар че според него те не били от див човек, явно „принадлежали на някакъв неизвестен примат“.

През 1961 г. работниците, които строяли път през покрития с гъсти гори район Ксишуанг Бана, в провинция Юнан, съобщили за това, че са убили човекоподобен женски примат. Съществува било високо 1,2-1,3 т и било покрито с козина. Ходело изправено и според очевидците имало човешки ръце, уши и гърди. Китайската академия на науките изпратила изследователски екип, но той не успял да се сдобие с никакви материални доказателства. Неколцина предположили, че работниците са попаднали на гибон. Ето какво казва обаче Чжоу Гуоксинг: „Авторът на тези редове посети журналиста, който бил включен в изпратения екип. Той заяви, че не ставало дума за гибон, а за някакво неизвестно животно с човешки форми.“

Една нощ през 1976 г. шестима лесничей от горското стопанство на района Шенонгджиа (провинция Хубей) карали по магистралата между окръг Фангксиан и Шенонгджиа. Близо до с. Чуншуя, те се натъкнали на „странно безопашато същество, покрито с червеникава козина“. За щастие, то се задържало на едно място достатъчно, за да могат петима от тях да слязат от колата и да го разгледат от разстояние само няколко крачки, докато шофьорът го осветявал с фаровете. Лесничейте били сигурни, че не ставало дума нито за мечка, нито за каквото и да било друго животно, което да им е познато. Те съобщили за инцидента и изпратили телеграма до Китайската академия на науките в Пекин.

В течение на много години учените от Академията били получавали голям брой

подобни съобщения от същия район на провинция Хубей. Поради това, когато научили за този случай, те решили подробно да се занимават с проблема. Към провинция Хубей се отправила научна експедиция от повече от 100 човека. Те събрали всевъзможни доказателства – козина, стъпки и изпражнения – и записали разказите на местните жители. По-късни изследвания добавили още сведения. В провинция Хубей били открити общо повече от хиляда отпечатъка, като някои били дълги над 19 инча (50 cm). Били събран над сто косъма, като най-дългите били по 21 инча (55 cm).

Някои учени се опитали да обяснят срещите с диви хора в областта Шенонгджиа на провинция Хубей като такива с рядката „златна маймуна“, която обитава същия район. Това би могло да е вярно в случаите, когато става дума за бегъл поглед от голямо разстояние. Нека се спрем обаче на разказа на председателя на местната комуна – Панг Геншенг, – който се натъкнал на див човек в гората.

Панг прекарал лице в лице със съществото около един час на разстояние само няколко крачки. Ето какво разказва той: „Беше висок около 7 фута (2,10 т), раменете му бяха по-широки от човешките. Имаше наклонено назад чело, дълбоки очни орбити и голям нос с леко обърнати нагоре ноздри. Бузите му бяха хлътнали, а ушите – подобни на човешки, но по-големи. Имаше кръгли очи, също така по-големи от човешките. Челюстта му беше издадена напред и имаше обърнати навън устни. Предните му зъби бяха широки като на кон. Имаше черни очи. Косата му беше тъмнокафява, беше дълга повече от един фут (30,48 cm) и падаше свободно по раменете. Цялото му лице, с изключение на носа и ушите, беше покрито с къси косми. Ръцете му стигаха до под коленете. Имаше големи длани, пръстите му бяха дълги около 6 инча (16 cm), а палците не бяха ясно отделени от останалите пръсти. Нямахме опашка, а козината по тялото му беше къса. Бедрата му бяха дебели и по-къси от долната част на краката. Вървеше изправен, с разкрасени крака. Стъпалата му бяха по около 12 инча (31 cm) дълги и наполовина толкова широки – по-широки отпред и по-тесни отзад, с разперени пръсти.“

Диви хора в Малайзия и Индонезия

През 1969 г. Джон Маккинън, който бил отишъл в Борнео, за да изследва орангутаните, се натъкнал на подобни на човешки стъпки. Той попитал малайския си лодкар, какво ги е оставило. „Без никакво колебание, той отговори „Бататут“, ще напише по-късно Маккинън. По-късно, на Малая, той видял отливки от отпечатъци, които били още по-големи, но очевидно били направени от същото създание. Малайците го наричали Орангпендек – „дребният човек“. Според Айван Сандерсън следите се отличават от тези на човекоподобните маймуни, които обитават индонезийските гори (гибон, сиаманг и орангутан). Те не приличат и на тези на слънчевата мечка.

В началото на XX в., губернаторът на о. Суматра Л. К. Устенек получил писмен доклад за среща с един вид див човек, наречен Се-дапа. Управителят на едно имение в планините Барисан, заедно с няколко работника, наблюдавал Седапа от разстояние около 15 ярда (14 т). Той заявил, че видял „голямо създание с къси крака, което тичаше като човек и се канеше да пресече пътя ми; то беше много космато, но не беше орангутан.“

През 1918 г. Устенек публикувал в едно списание статия, в която описал и разказаното му от господин Устинг, който по това време живеел на о. Суматра. Веднъж, когато се разхождал из гората, той се натъкнал на човек, който седял на един повален дънер и бил с гръб към него. Устинг заявил следното: „Внезапно осъзнах, че вратът му е странно кожест и изключително мръсен. Казах си: „Тоя тип има отвратително сбръчкан и мърляв врат"... и внезапно установих, че това просто не е човек.“

„Не беше и орангутан – продължил Устинг, – защото тъкмо няколко дена преди

това бях видял една от тези големи маймуни." Какво е било създаването, щом като не е било орангутан? Устинг не можел да каже със сигурност. Както вече споменахме, има учени,

които смятат, че дивите хора може да са живи представители на неандерталците или пък я $\&$ Ното erectus.

Ако не сме сигурни в това, какви хоминиди живеят на земята понастоящем, как може да сме сигурни в това какви хоминиди са или не са съществували в далечното минало?

Емпиричните изследвания на фосилните находки може и да не са най-добрият начин да разберем. Ето какво е написал Бернар Хьо-велман в едно писмо (15 април 1986 г.) до нашия проучвател Стивън Бърнат: „Не надценявайте важността на фосилните материали. Фо-силизацията е рядък процес, изключителен феномен и следователно изкопаемите кости не могат да ни дадат точна представа за живота на Земята през минали геологични периоди. Фосилите от примати са особено малко, тъй като по-интелигентните и предпазливи животни са в състояние да избягват самите условия за фосилизация – например затъването в блата или торфища."

Без съмнение употребата на емпиричният метод има своите ограничения, а фосилните материали са непълни и несъвършени. Но когато подложим на щателен анализ всички сведения за древни хоминиди и съвременни човекоподобни маймуни картината, която се оформя, е на продължаваща еволюция и на паралелно съществуване.

Африка

Местни информатори от няколко държави в Западна Африка, като например Бряг на слоновата кост, са разказвали за народ от подобни на пигмеи създания, покрити с червеникава козина. Те са били срещани и от европейци.

Съобщения за диви хора има и от Източна Африка. Ето какво разказва, през 1937 г. капитан Уилям Хичънс: „Преди няколко години бях изпратен на официален лов на лъвове в този район (горите Усуре и Симибит по западните граници на равнините Уембаре) и докато причаках човекоядеца на една горска полянка, наблюдавах две малки, кафяви и космати създания, които излязоха от гъсталаците от едната страна на полянката и се скриха отсреща. Те приличаха на малки хора, с височина около 4 фута (1,2 т). Ходеха изправени, но бяха покрити с червеникава козина. Туземният ловец, който ме придружаваше, гледаше със смесица от ужас и удивление.

Това били, каза той, agogwe – малките космати хора, които човек не можел да види и веднъж през живота си." Може би това са били обикновени маймуни? Изглежда невероятно и Хичънс, и придружаващият го местен ловец да не са могли да разпознаят някой известен вид. Разказите за Агогве са разпространени и в Танзания и Мозамбик.

В района на Конго се говори за Какундакари и Киломба. Твърди се, че те са високи около 5,5 фута (1,7 т), покрити са с козина и ходят изправени като хора. Шарл Кордие – професионален ловец на живи животни, работил за много зоологически градини и музеи по света — многократно се опитвал да проследи Какундакари в Заир. Това било в края на 50-те и началото на 60-те години на ХХ в. Веднъж – разказва Кордие – един Какундакари се оплел в примка за птици. „Падна по лице – обяснява той, – обърна се, седна, смъкна въжето от крака си и изчезна. Всичко това стана, преди стоящият наблизко африканец да е в състояние да направи каквото и да било."

От Южна Африка също има съобщения за такива същества. През 1983 г. Паскал Таси, работещ за Лабораторията по палеонтология на гръбначни и хора, пише следното: „Филип В. Тобайъс, който сега е член на Съвета на директорите на Международното общество за крип-тозоология, веднъж разказа на Хьовелман, как един негов колега залагал капани, за да залови жив австралопитек." Тобайс, който по произ-

ход е южноафриканец, е всепризнат авторитет по австралопитеците.

Според стандартните представи последните австралопитеци трябва да са изчезнали преди около 750 000 години, &Homo erectus -преди 200 000 години. Смята се, че неандерталците са отмерили преди 35 000 години и оттогава на Земята има само съвременни хора. И все пак – съобщенията за различни видове диви хора, които идват от най-различни краища на света, поставят под сериозно съмнение този традиционен възглед.

Традиционната наука и съобщенията за диви хора

Въпреки огромното количество доказателства, които сме представили тук,

Фиг. 12.1. Този череп принадлежи на напълно човешкия скелет, открит през 1913 г. от Х. Рек в дефилето Олдувай, Танзания.

повечето всепризнати авторитети в областта на антропологията и зоологията отказват да обсъждат реалността на дивите хора. Ако те въобще се решат да ги споменат, рядко се представят наистина силните аргументи за тяхното съществуване. Вместо това учените фокусират вниманието си върху съобщенията, които са най-безсилни да оборят тяхното недоверие.

Скептично настроените изследователи твърдят, че никой никога не е намирал кости от див човек; освен това никой не е показал и един-единствен индивид – жив или мъртъв. Има случаи обаче, когато са прибирани крака и ръце, или дори глава от див човек. Компетентни лица са

съобщавали за това, че са изучавали трупове на диви хора. Има и редица разкази за залавяния на такива същества. Това, че нито един от тези образци не е стигнал до музеите и до останалите научни институции, може да се приеме за провал на процеса за

събиране и опазване на доказателства. Функционирането на това, което сме нарекли филтър за знания, обикновено задържа т. нар. „лоша информация“ извън официалните канали.

И все пак някои учени със солидна репутация като например Кранц, Нейпиър, Шакли, Поршнев и др., са откривали в наличната информация достатъчно причини да заключат, че наистина съществуват диви хора, или най-малкото, че въпросът за тяхното същест-

Фиг. 12.2. На този напречен разрез на северния склон на дефилето Олдувай е показано мястото, където през 1913 г. Х. Рек открил напълно човешки скелет. Скелетът бил в горната част на пласт II. Пласт II е на възраст между 1,15 и 1,7 млн. години.

вуване заслужава сериозно проучване.

Ето какво написа Майра Шакли до нашия проучвател Стив Бър-нат (4 декември 1984 г.): „Както знаете, въпросът е изключително актуален, и понастоящем има огромно количество публикации и съобщения. Мненията се различават, но предполагам, че най-разпространеното е това, че наистина има достатъчно доказателства, които да потвърдят поне хипотетичното съществуване на различни неописани човекоподобни създания, макар равнището на познанията ни да не позволява да ги коментираме по-подробно. Цялата ситуация допълнително се усложнява от погрешни интерпретации и измами, както и от съпътстващите действия на различни лунатици. Въпреки това изглежда, че изненадващо количество професионални

антрополози са на мнение, че проблематиката заслужава сериозно проучване."

Явно съществуването на диви хора има някакво научно признание, но то се свежда основно до неофициално изразени становища, Тези твърдения обаче рядко получават официална подкрепа.

12. Безкрайните африкански изненади

Споровете около Явайския и Пекинския човеци отдавна са стихнали, да не говорим за тези около човека от Кастенедоло и европейските еолити. А що се отнася до препиращите се учени – повечето от тях отдавна почиват в гробовете си, а костите им се колебаят между двете алтернативи – разложение или фосилизация. В наши дни единствено Африка – родината на *Australopithecus* и *Homo habilis* – остава оспорвано бойно поле, на което учените се сражават в подкрепа на една или друга теория за човешката еволюция.

Скелетът на Рек

Първото значително африканско откритие се появило в началото на ХХ в. През 1913 г. професорът от Берлинския университет Ханс Рек провеждал проучвания в дефилето Олдувай в Танзания, тогава част от Германска Източна Африка. Един от африканските му работници се оглеждал за фосили, когато видял края на

някаква кост да стърчи от земята. След като разчистил натрупаните на повърхността отпадъци, работникът видял части от напълно запазен човешки скелет, който бил вграден в скалата. Той извикал Рек, който наредил да се извади целия блок от твърдата седиментна скала, в който се намирал скелетът. Отделните кости, сред които имало и цял череп (фиг. 12.1), трябвало да бъдат освободени с помощта на чукове и длета. След това скелетът бил транспортиран до Берлин.

Според изследванията на Рек в Олдувай имало пет различни нива. Скелетът произхождал от горната част на пласт II, за който сега се смята, че е на 1,15 млн. години. На конкретното място, където работел Рек, по-горните нива (пластове III, IV и V) били унищожени от ерозията. Пласт II обаче бил покрит с останки от яркочервения пласт III и от пласт V (фиг. 12.2). Възможно е само 50 години по-рано тези два пласта още да са били на мястото си. Към тях трябва да се прибави и твърда, подобна на варовик калцитна кора. Очевидно ерозията е разрушила пласт IV преди отлагането на пласт V.

Осъзнавайки значението на своята находка, Рек внимателно разгледал възможността, човешкият скелет да е попаднал в пласт II в резултат от погребение. Ето част от неговите наблюдения: „Стената на гроба би трябвало да показва ясно различима граница – линия в профила, която да го отдели от ненарушената скала. Запълването на гроба би трябвало да демонстрира ненормалната структура и хетерогенния характер на изкопани и наново насипани материали; сред тях би трябвало да има и парчета от калцитната кора, които да са лесно различими. Въпреки изключително внимателните проучвания, които направихме, не успяхме да установим нито един от тези белези. Напротив – скалата непосредствено около скелета не се различаваше от тази наоколо нито по цвят, нито по твърдост, дебелина на пластове, структура или подреждане."

Луис Лики проучил намерения от Рек скелет в Берлин, но го определил като по-късен от това, което самият Рек казал. Двамата посетили мястото, където било направено откритието. Там Лики се убедил в това, че Рек имал право да определи съвременния от анатомична гледна точка човешки скелет като синхронен на пласт II.

През февруари 1932 г. двама зоолози – К. Фостър Купър от Кеймбридж и Д. М. С. Уотсън от Лондонския университет – заявили, че пълната запазеност на открития от Рек скелет показвала, че става дума за късно погребение.

Лики се съгласил с Купър и Уотсън по въпроса, че скелетът е попаднал в Пласт

II в резултат на погребение, но че това погребение е станало по времето, когато пластът се е формирал.

В едно писмо до списание „Найчър“, Лики заявил, че преди не повече от 50 години червеникаво-жълтата горна част на пласт II все още е щяла да бъде покрита от ненарушените яркочервени наслаги на пласт III. При това положение, ако скелетът е бил погребан след окончателното оформяне на пласт II, то в пълнежа на гроба е трябвало да се забелязва смесване на яркочервените и червеникаво-жълти-те седименти. „Имах късмета лично да се запозная със скелета в Мюнхен, докато той все още се намираще в оригиналния скален блок – пише Лики – и не можах да забележа никакви следи от такова смесване или някакво друго нарушение.“

Въпреки това Купър и Уотсън не останали доволни. През юни 1932 г. те също изпратили до „Найчър“ писмо, в което казвали, че било възможно червените камъчета от пласт III да са загубили оцветяването си. Това можело да обясни защо Рек и Лики не са ги забелязали в структурата на скалата около скелета. А. Т. Хопуд обаче оспорил това твърдение. Той отбелязал, че горната част на пласт II, в която бил открит скелетът, също била червеникава, и заявил следното: „Червеникавият цвят на материковата скала е довод срещу теорията, че включенията от пласт III са се обезцветили.“

Изглеждало, че въпреки атаките на Купър и Уотсън, Рек и Лики ще удържат на своето. През август 1932 г. обаче един геолог от Импириъл Колидж в Англия – П. Г. Х. Бозуъл – публикувал на страниците на „Найчър“ един объркващ текст.

Проф. Т. Молисън бил изпратил на Бозуъл от Мюнхен проба от нещо, за което казал, че е материковата скала от около скелета на Рек. Трябва да отбележим, че Молисън не бил напълно неутрална страна. Още през 1929 г. той заявил, че скелетът е на туземец от племето масаи, погребан в не чак толкова далечното минало.

Бозуъл заявил, че в изпратената му от Молисън проба имало „(а) яркочервени зърна с размер на грахово зърно, точно като тези от пласт 3 и (б) парчета конкреционен варовик, неразличим от този в пласт 5“. Бозуъл заключил, че това доказва факта, че скелетът е бил погребан след образуването на пласт V, който съдържал и слоеве от подобни варовици.

Присъствието на яркочервени камъчета от пласт III и парчета варовик от пласт V в изпратената от Молисън проба определено изисква някакво обяснение. Както Рек, така и Лики внимателно били изследвали материковата скала в различни моменти в течение на период от 20 години. При това те не съобщили нито за примеси от пласт III, нито за такива от варовикови конкреции. Нещо повече -те търсели точно такива примеси. В този смисъл внезапната поява на червени камъчета и на парчета варовик е твърде забележителна. Може да се предположи, че поне един от участниците в откритието и в последвалата полемика е виновен или в изключително небрежни наблюдения, или в измама.

Споровете около възрастта на скелета на Рек допълнително се усложнили, когато Лики донесъл нови проби от скалите при Олду-вай. Бозуъл и Дж. Д. Соломон ги изследвали в Имперския колеж за науки и технологии. Резултатите били обнародвани в едно писмо до списание „Найчър“ – в броя от 18 март 1933 г., – което било подписано и от Лики, Рек и Хопуд.

Писмото съдържало следното изключително интригуващо заявление: „Пробите от пласт II, събрани точно на „обекта с човека“ – на същата дълбочина и в непосредствено съседство до мястото, където бил открит скелетът – се състоят от съвсем типични за този пласт материали и категорично се различават от пробите от материковата скала около скелета, които бяха предоставени от проф. Молисън от Мюнхен.“ Това предполага, че пробите, които проф. Молисън бил изпратил на Бозуъл, може и да не са били представителни за материалите от непосредственото

местонахождение на скелета.

В резултат от новите наблюдения върху пробите от материковата скала обаче Рек и Лики очевидно стигнали до заключението, че пробите от скалата около скелета наистина представлявали някакъв тип пълнеж на гроб и се различавали от чистия пласт II. Доколкото можем да преценим, те не се предложили никакво задоволително обяснение за преходното си становище – че скелетът е намерен в чист, ясно различим контекст от пласт II.

Вместо това Рек и Лики се присъединили към заключението на Бозуъл, Хопуд и Соломон, че „изглежда много вероятно скелетът да е попаднал вторично в пласт II и времето, когато това е станало, да не е преди голямото разместване, което отделя пласт V от по-долните”.

Не става съвсем ясно защо Рек и Лики променили мнението си относно отнасянето на скелета към времето на пласт II. Може би просто Рек се е почувствал уморен да води старата битка срещу все по-засилващите се противници. Откриването на Пекиния човек и допълнителните находки, свързани с Явайския питекант-роп накарало научната общност да се обедини зад идеята, че единственият сигурен обитател на планетата от средния плейстоцен е бил именно този преходен първобитен човек. Присъствието на скелет на съвременен от анатомична гледна точка *Homo sapiens* в пласт II можело да се обясни единствено като сравнително късно погребение.

Лики, който продължавал да се противопоставя на това, че Явайс-кият човек (*Pithecanthropus*) и Пекиния човек (*Sinanthropus*) трябва да се разглеждат като предшественици на съвременните хора, останал почти сам. Освен това той направил допълнителни открития в Кения – при Канам и Канжера. По мнението на Лики фосилите, които били намерени там, предоставяли неоспорими доказателства за паралелното съществуване на *Homo sapiens*, *Pithecanthropus* и *Sinanthropus* (към същия период се отнася и скелетът на Рек). С оглед на това може би той е изоставил битката за спорния скелет на Рек, за да си осигури подкрепа за своите собствени нови открития при Канам и Канжера.

Съществуват и съществени косвени доказателства, които подкрепят гореизложената хипотеза. Изказването на Лики, с което той се отказвал от по-ранното си становище по въпроса за възрастта на скелета на Рек, се появило в списание „Нейчър” в деня, когато заседавала комисията, която трябвало да се произнесе за находките от Канам и Канжера. Членове на комисията били някои от най-явните противници на скелета на Рек – Бозуъл, Соломон, Купър, Уотсън и Молисън.

Въпреки че Рек и Лики се отказали от тезата, че скелетът е с възрастта на пласт II, дори и ревизираното им становище – че скелетът е бил погребан в пласт II по време на образуването на пласт V -пак дава една твърде аномална дата за човешки скелет с развита анатомия. Според текущите оценки основата на пласт V е на около 400 000 години. И все пак съвременните учени смятат, че хората – такива, каквито ги виждаме днес, — са се появили преди около 100 000 години. Това е илюстрирано от находките в Граничната пещера в Южна Африка.

В долните нива на пласт V били открити каменни оръдия, определени като „Ориняшки”. Този термин се появява за първи път във връзка с добре обработените оръдия на кроманьонците (*Homo sapiens sapiens*), намерени при Ориняк във Франция. Според традиционното становище, подобни сечива се появяват най-рано преди около 30 000 години. Тези находки потвърдили факта, че хора със съвременна анатомия – както можем да заключим от скелета на Рек – са съществували в тази част на Африка най-малко преди 400 000 години. Алтернативата е те да бъдат приписани на *Homo erectus*. Това обаче би означавало явното *erectus* да се припишат много по-големи способности, отколкото се смята понастоящем.

В книгата си от 1935 г. „Обитателите на Кения от Каменната епоха“, Лики още веднъж изложил мнението си, че скелетът на Рек е бил погребан в пласт II, тръгвайки се от повърхността, която е съществувала по време на образуването на пласт V. При това този път той предложил една много по-късна епоха. Лики заявил, че скелетът на Рек приличал на тези от Пещерата на Гембъл; това находище било на възраст около 10 000 години. От геологична гледна точка обаче единственото, което може да се каже със сигурност (ако приемем теорията за погребение, съответстващо на пласт V), е, че възрастта на скелета може да варира в границите от 400 000 до само няколко хиляди години.

По-късно Райнер Проч се опитал да коригира тази ситуация, като използва радиовъглеродния метод за датирането на самия скелет. През 1974 г. той съобщил, че е получил 16 920 години. Само че тази датировка поставя няколко проблема.

На първо място, не е ясно, дали пробата наистина идва от скелета на Рек. Черепът бил смятан за твърде ценен, за да бъде използван за анализи. Останалата част от скелета изчезнала от музея в Мюнхен през Втората световна война. Директорът предоставил няколко малки фрагмента кости, за които Проч казва, че „най-вероятно“ принадлежали на оригиналния скелет.

От тези фрагменти Проч успял да събере проба от само 224 g, което е около една трета от нормалното количество. И макар получената от костите възраст да била 16 920 години, други материали от същото находище показали много по-различни стойности – както по-големи, така и по-малки.

Дори и пробата наистина да е била от скелета на Рек, тя може да е била замърсена с много по-късен въглерод. Това би причинило получаването на невярно по-малка възраст. През 1974 г. оцелелите парчета от скелета на Рек – ако те наистина са били от него – се били въргалияли из музея вече 60 години. През това време било възможно бактерии и различни други микроорганизми, които съдържат късен въглерод, да са проникнали дълбоко в костните фрагменти. Освен това възможно било те да са замърсени още докато лежали в земята. И накрая – костите били накснати в органичен консервант, който също съдържа късен въглерод.

Проч не е обяснил какви химични методи е използвал, за да елиминира късния въглерод-14, привнесен от консерванта и другите замърсители. Следователно не можем да знаем в каква степен неговото влияние е било неутрализирано.

Радиовъглеродният метод се прилага само към колагена – съдържащ се в костите протеин. Той може да бъде извлечен от пробата само чрез изключително строга пречистваща процедура. След това учените преценяват дали аминокиселините (градивните съставки на протеините) на пробата отговарят на тези, които се откриват в колагена. Ако това не е така, трябва да се приеме, че те са проникнали в костта вторично. Тези аминокиселини, които имат различна възраст от тази на костите, могат да дадат една невярна по-малка радиовъглеродна възраст.

В идеалния случай всяка аминокиселина трябва да бъде датирана отделно. Ако някои от тях дават различни стойности от тези на останалите, значи пробата е замърсена и не може да се използва за радиовъглеродно датиране.

Що се отнася до отчетените от Проч радиовъглеродни анализи на скелета на Рек, лабораториите, в които те били направени, нямали възможността да датират всяка една аминокиселина поотделно. Това изисква технология за датиране (ускорител за масова спектрометрия), която в началото на 70-те години на XX в. все още не била влязла в употреба. В тези лаборатории не са били наясно и със строгите процедури за пречистване на протеини, които в момента се разглеждат като задължителни. Единственото възможно заключение е, че предоставените от Рек датировки не са достоверни. Те могат да са най-вече погрешно малки.

Има описани случаи, при които кости от дефилето Олдувай са давали невъзможно малки радиовъглеродни датировки. Например един образец от пластове на Горно Ндуту дал стойност от 3340 години. Тези наслаги, които са част от пласт V, са на възраст между 32 000 и 60 000 години. Възраст от 3340 години е поне десет пъти по-малка.

В публикацията си Проч казва следното за скелета на Рек: „Теоретично погледнато, няколко неща говорят срещу ранната датировка на този хоминид. Едно от тях е морфологията му.“ Това идва да покаже, че съвременната морфология на скелета е една от основите причини, които са накарали Проч да се усъмни в съотнасянето му с пласт II или дори с основата на пласт V.

В прегледа, който направихме на откритията в Китай, въведохме концепцията за „възможни хронологични граници“, които да се разглеждат като най-сигурна индикация за възрастта на дадена спорна находка. Според наличните данни възможната възраст на скелета на Рек може да е от 10 000 години (края на късния плейстоцен) до 1,15 млн. години (края на ранния плейстоцен). Има много факти, които подкрепят първоначалното мнение на Рек, който го отнесе към пласт II. Особено важно е наблюдението му, че в тънките седиментни наслоявания от непосредствената околност на скелета не се наблюдавали нарушения. Срещу тезата за по-късно погребение говори и голямата твърдост на пласт II. Изглежда, че по-късните публикации, които подкрепят отнасяне към времето на пласт V, се основават най-вече на чисто теоретични възражения, съмнителни сведения, несигурни анализи и изключително спекулативна геологична обосновка. Но, като оставим настрана съмнителните радиовъглеродни датировки, дори и тези данни не изключват възможността скелетът на Рек да е и на 400 000 години.

Черепите от Канжера и челюстта от Канам

През 1932 г. Луис Лики обявил откриването на нови материали при Канам и Канжера, близо до езерото Виктория в Западна Кения. Според него челюстта от Канам и черепите от Канжера били убедителни доказателства за съществуването на *Homo sapiens* през ранния и средния плейстоцен.

Когато през 1932 г. Лики посетил Канжера заедно с Доналд Макинъс, те открили няколко каменни брадви, човешка бедрена кост и фрагменти от пет човешки черепа, които получили обозначения Канжера 1-5. Богатите на фосили пластове при Канжера са еквивалентни на пласт IV от дефилето Олдувай, който е на възраст между 400 000 и 700 000 години. Морфологията на фрагментите от Канжера обаче е съвсем модерна.

При Канам Лики намерил първо зъби от *Mastodon* и един-единствен зъб от *Deinotherium* (вид изчезнал, подобен на слон бозайник), както и няколко груби каменни оръдия. На 29 март 1932 г. един от работниците на Лики – Жума Гитау – му донесъл втори зъб от *Deinotherium*. Лики му казал да продължава да копае на същото място. Гитау работел само на няколко метра от Лики, когато от-цепил блок травертин (твърд, но шуплив седимент, състоящ се от калциев карбонат) и го разстрошил с кирката си. Той видял от едно от парчетата да се подава зъб и го показал на Макинъс, който го идентифицирал като човешки. Макинъс извикал Лики.

Когато започнали да освобождават находката на Гитау от травертина, те видели предната част на човешка долна челюст, на която все още имало два премолара (предкътници). Лики решил, че челюстта, която произхождала от ранноплейстоценската формация Канам, приличала твърде много на такава от *Homo sapiens* и обявил откритието си в писмо до „Нейчър“. Пластовете при Канам са най-малко на 2 млн. години.

За Лики откритите при Канам и Канжера фосили били доказателство, че —

паралелно с Явайския и Пекиния човеци, а може би и по-рано – е съществувал и хоминид, много подобен на съвременния човешки вид. Ако това наистина било така, хоминидите от о. Ява и Пекин (сега обединени като *Homo erectus*) не могли да са преки предшественици на човека; това се отнасяло и до човека от Пилтдаун с неговата маймуноподобна челюст.

През март 1933 г. секцията по човешка биология към Кралския антропологически институт се събрала, за да разгледа направените от Лики открития при Канам и Канжера. В заседанието участвали 28 учени, като то се председателствало от сър Артър Смит Удуърд. Сведенията били организирани в четири отделни категории: геологични, палеонтологични, анатомични и археологически. Комисията по геологичните проблеми заключила, че човешките фосили от Канам и Канжера са с възрастта на пластовете, в които били открити. Палеонтологичната комисия заявила, че пластовете при Канам се отнасят към ранния, а тези при Канжера – най-късно към средния плейстоцен. Археолозите отбелязали присъствието на каменни оръдия и на двете места — в същите пластовете, където били открити и човешките фосили. Анатомите заявили, че черепите от Канжера не демонстрирали „никакви черти, които да не отговарят на определянето им като *Homo sapiens*". Същото се отнасяло и за бедрената кост от Канжера. Що се отнася до челюстта от Канам, специалистите заявили, че тя е необичайна в няколко отношения. И все пак те „не съумели да посочат нито един детайл, който да не е съвместим с отнасянето ѝ към *Homo sapiens*".

Малко след конференцията от 1933 г., която подкрепила заключенията на Лики, геологът Пърси Бозуъл започнал да се съмнява във възрастта на фосилите от Канам и Канжера. Лики, който вече бил имал възможността да проследи атаките на Бозуъл срещу скелета на Рек, решил да го заведе в Африка. Той смятал, че това ще разсее съмнението му. Събитията обаче не протекли точно според очакванията.

След като се завърнал в Англия, Бозуъл предал в „Нейчър“ статия, в която отричал находките от Канам и Канжера: „За нещастие, оказа се невъзможно да открием точното място и на двете открития.“ Бозуел преценил, че и в двата случая геологичните условия са объркани. Той заявил, че „откриващите се там глинести пластовете често са нарушавани вследствие свличания“. Това го накарало да заключи следното: „Несигурните обстоятелства около откриването на материалите... ме карат да оставя човешките фосили от Канам и Канжера в „положение на изчакване“.“

В отговор на обвиненията на Бозуъл Лики заявил, че той лично успял да му покаже точните места, където били открити фосилите. Ето какво пише той: „При Канжера 1 му показах точното място, където се намираще остатъчната купчина депозити, в която *in situ* беше открит череп Канжера 3... Фактът, че показах на проф. Бозуъл точното място, се потвърждава и от това, че тогава [1935 г.] намерих парче кост, което пасна на откритите през 1932 г.“

Що се отнася до местонахождението на челюстта от Канам, Лики казва следното: „Първоначално бяхме направили профил на наплас-тяванията – с помощта на нивелир тип Цайс-Ватс – на противоположната страна на западната клисура при Канам. Поради това, можехме да определим мястото в рамките на няколко фута, което и направихме.“

Бозуъл предположил, че дори и челюстта да е намерена в ранноплейстоценската формация при Канам, тя е проникнала по някакъв начин по-късно – чрез свличане на пластовете или през някаква пукнатина. На това Лики отговорил така: „Не мога да приема тази интерпретация, тъй като няма никакви доказателства, които да я подкрепят. Степента на запазеност на фосила е във всяко отношение идентична с тази на откритите паралелно фосили от ранния плейстоцен.“ Лики допълва, че Бозуъл му казал, че би бил склонен да приеме автентичността на челюстта от Канам, ако тя не

притежавала човекоподобна брадичка.

Въпреки всичко, становището на Бозуъл надделяло. През 1968 г. обаче южноафриканският учен Филип В. Тобайъс заявил следното: „На пръв поглед има всички основания случаят Канжера да бъде разгледан наново.“ И това наистина станало. В биографията на Лики, Соня Коул пише следното: „През 1969 г. Луис присъства на спонсорирана от UNESCO конференция в Париж, посветена на проблемите на произхода на *Homo sapiens*... Делегатите, които бяха около 300,

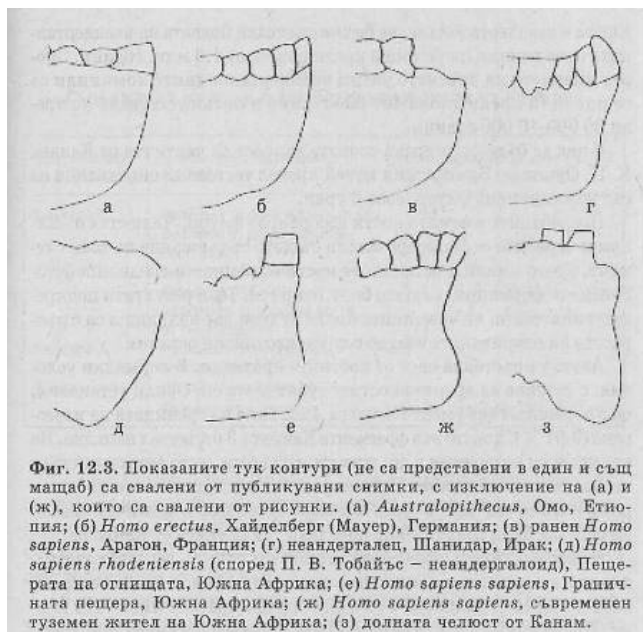
единодушно подкрепиха тезата, че черепите от Канжера са от средния плейстоцен.“

Ето какво казва Тобайъс по въпроса за челюстта от Канам: „Всъщност, нищо от казаното от Бозуъл не опровергнало и дори не поставило под съмнение тезата на Лики, че мандибулата (долната челюст) се отнася именно към този пласт.“

Различни учени са описвали челюстта от Канам, която има напълно съвременна брадичка, по най-различни начини. През 1932 г. комисия от английски анатоми обявила, че няма никаква причина тя да не бъде определена като *Homo sapiens*. Водещият британски антрополог сър Артър Кейт я разглеждал по същия начин. През 40-те години на XX в. обаче Кейт променил мнението си и решил, че челюстта е от някакъв вид австралопитек. През 1962 г. Филип Тобайъс заявил, че тя прилича най-много на челюстта от Рабат в Мароко (от края на средния плейстоцен) и на късноплейстоценските челюсти, като тези от Пещерата с огнищата в Южна Африка и Дире-Дава в Етиопия. Според Тобайъс те демонстрирали определено неан-дерталски черти.

През 1960 г. Луис Лики се отказал от първоначалното си мнение, че челюстта е *sopzeTZS*-овидна и заявил, че е от женски *Zinjanthropus*, Лики бил открил зинжантропа през 1959 г. в дефилето Олдувай. За кратко време, той го представял като първото същество, което е изработвало сечива – т. е. първото човешко същество. Малко по-късно обаче при Олдувай били открити и останки от *Homo habilis*. Лики бързо свалил зинжантропа от положението му на първи творец на оръдия и го причислил към робустните австра-лопитеци (*Australopithecus boisei*).

В началото на 70-те години на XX в. синът на Лики – Ричард, който работел при езерото Туркана в Кения, открил фосилни челюсти от *Homo habilis*, които приличали на тази от Канам. Тъй като съпътстващата фауна била същата, Лики-старши променил мнението си още веднъж и заявил, че челюстта от Канам трябва да се определи като *Homo habilis*.

Фиг. 12.3. Показаните тук контури (не са представени в един и същ мащаб) са свалени от публикувани снимки, с изключение на (а) и (ж), които са свалени от рисунки. (а) *Australopithecus*, Омо, Етиопия; (б) *Homo erectus*, Хайделберг (Мауер), Германия; (в) ранен *Homo sapiens*, Арагон, Франция; (г) неандерталец, Шанидар, Ирак; (д) *Homo sapiens rhodeniensis* (според П. В. Тобайъс – неандерталоид), Пещерата на огнищата, Южна Африка; (е) *Homo sapiens sapiens*, Граничната пещера, Южна Африка; (ж) *Homo sapiens sapiens*, съвременен туземец на Южна Африка; (з) долната челюст от Канам.

Фактът, че в течение на годините учените са приписвали челюстта от Канам на почти всички известни хоминиди (*Australopithecus*, *Australopithecus boisei*, *Homo habilis*, неандерталците, ранен *Homo sapiens* и физически съвременен *Homo sapiens*), доказва с какви трудности е свързано класифицирането на фосилни хоминидни останки.

Мнението на Тобайъс – че челюстта от Канам принадлежи на ранен тип *Homo sapiens* с неандерталоидни черти — получило голяма популярност. И все пак, както може да се забележи на фиг. 12.3,

която показва очертанията на мандибулата (долната челюст) от Канам в сравнение с тези на други хоминиди, контурът на брадичката ѝ (з) е подобен на този от образеца от Граничната пещера (е) – определен като *Homo sapiens sapiens* — и тази на съвременен представител на местното население на Южна Африка (ж). И трите имат двете основни отличителни черти на съвременната човешка брадичка — вдлъбнатина в горната част и издатина в основата.

Но дори и да приемем становището на Тобайъс, че челюстта от

Канам е неандерталоидна, не бихме очаквали появата на неандерталците през ранния плейстоцен преди повече от 1,9 млн. години. Според мнението на повечето учени неандерталоидните хоминиди са се появили преди около 400 000 години и са съществували до преди 30 000-40 000 години.

С цел да бъде фиксирана точната възраст на челюстта от Канам, К. П. Оукли от Британския музей провел тестове за определяне на съдържанието на флуор, азот и уран.

Погребаните в земята кости абсорбират флуор. Челюстта от Канам и черепите от Канжера имали същото съдържание на този елемент, което имали и останалите кости от ранно- и средноплейсто-ценските формации, в които били открити. Тези резултати подкрепят хипотезата, че човешките кости от тези две находища са с възрастта на откриваните заедно с тях животински останки.

Табл. 12.1
Съдържание на уран в хоминидните фосили от Канжера

Обозначение на фосилите	Описание на тествания фрагмент	Съдържание на уран (eU_3O_8) (частици на един млн.)
Канжера 3	фрагмент от очна кухина, <i>in situ</i>	15
	фрагмент от дясна теменна кост, <i>in situ</i>	21
	черепни фрагменти от повърхността	16, 27, 27, 30, 42
	фрагменти от бедрени кости от повърхността	8, 14
Канжера 4	фрагменти от челна кост от повърхността	11, 21, 35
Фауна	фрагменти от кости на бозайници от Канжера	26, 131, 146, 159, 216

Азотът е съставна част от костните протеини. В нормални условия, с течение на времето костите губят азота си. Оукли установил, че в черепният фрагмент Канжера 4 азотът е на границата на изчезване (0,01 %), докато във фрагмента Канжера 3 отсъствал напълно. На анализ били подложени и две животински кости, нито една от които не показала наличие на

азот. По мнението на Оукли, наличието на „измерими количества“ азот в череп Канжера 4 показвало, че всички човешки останки били „значително по-млади“ от фауната от Канжера.

Някои седименти обаче като например глините, запазват азота -понякога в течение на милиони години. Възможно е пълното изчезване на азота от Канжера 4 да е било предотвратено именно от глини. При всички случаи във фрагмента Канжера 3 нямало азот точно както и в животинските кости. Не е изключено следователно всички останки да са с една и съща възраст.

Както може да се види от табл. 12.1, съдържанието на уран в човешките фосили от Канжера (8^7 частици на 1 млн.) се припокрива с това на животинските кости от същото находище (26-216 частици на 1 млн.). Това би могло да означава, че те са с една и съща възраст.

И все пак човешките кости показват средностатистическа стойност от 22 частици на 1 млн., докато тази на животинските кости е 136 частици на 1 млн. Според Оукли тази съществена разлика между средностатистическите стойности означавала, че

човешките кости били „значително по-млади“ от съпътстващата фауна. Получените за Канам стойности били сходни.

Самият Оукли отбелязва обаче, че съдържанието на уран в подпочвените води може да е много различно в зависимост от мястото. Например късноплейстоценските животински кости от Кугата -близо до Канам – имали по-високо съдържание на уран от ранноплейстоценските от Канам.

От значение е и това, че съобщените през 1974 г. от Оукли стойности на съдържание на уран очевидно не са били първите, които той бил получил. В една статия, отпечатана през 1958 г. – непосредствено след представянето на тестването за съдържание на уран на челюстта от Канам, — Оукли отбелязва следното: „Когато приложих същите тестове към костите от Канжера, не получих никакви разлики между човешките останки и тези на съпътстващата фауна.“ Очевидно Оукли не останал удовлетворен от тези ранни анализи и по-късно извършил нови; те явно дали по-приемливи резултати.

Прегледът, който направихме на химичните анализи на фосили-те от Канам и Канжера, може да ни наведе на следните заключения. Тестовите за съдържание на флуор и азот показали, че човешките кости са точно толкова стари, колкото са и животинските останки от същите пластове. Без съмнение тази интерпретация може да бъде оспорена. Резултатите от тестовите за съдържание на уран свидетелстват за това, че човешките останки са по-млади от съпътстващата фауна. Това заключение обаче също не е категорично.

Взети като цяло, резултатите от химичните и радиометричните анализи не са елиминирали възможността, човешките фосили от Канам и Канжера да са съвременни на съпътстващата фауна. При това положение черепите от Канжера, за които се твърди, че са с модерна анатомия, биха могли да се окажат с възрастта на пласт I на дефилето Олдувай, която е между 400 000 и 700 000 години. Таксономичният статус на челюстта от Канам остава несигурен. Съвременните изследователи се колебаят да я определят като физически модерна, въпреки че една подобна класификация не е невъзможна. Ако челюстта е с възрастта на фауната от Канам, която е по-ранна от пласт I на дефилето Олдувай, то това би означавало, че тя е на повече от 1,9 млн. години.

Раждането на австралопитека

През 1924 г. Джоузефин Салмънс забелязала един фосилен череп на павиан, който украсявал камината в дома на един неин приятел. Салмънс, която по това време била студентка по анатомия в университета на Витватерсранд в Йоханесбург, Южна Африка, взела черепа и го занесла на своя проф. – д-р Реймънд А. Дарт,

Въпросният череп от павиан произхождал от една кариера за варовик при Бъкстън, близо до малък град на име Таунг. Той се намирал на около 200 мили (322 km) югозападно от Йоханесбург. Дарт помолил един свой приятел – геологът д-р Р. Б. Йънг – да посети кариерата и да провери дали не може да се намери още нещо. Йънг събрал няколко буци, съдържащи фосили, и ги изпратил на Дарт.

Двете каси с фосили пристигнали в дома на Дарт точно в деня, когато там трябвало да се проведе сватбата на негов приятел. Съпругата на Дарт го помолила да не се занимава с фосилите, преди да е свършило празненството, но той отворил касите. Във втория сандък, той видял нещо, което го озадачило: „Сред останалите материали открих на практика цяла отливка от вътрешността на череп. Мозъчната кухина беше с размерите на тази на голяма горила.“ След това Дарт намерил още едно парче скала, което явно съдържало лицевите кости.

След като гостите си тръгнали, Дарт се заел с трудната задача да освободи костите от материковата скала. Тъй като не разполагал с подходящите инструменти, той използвал куките за плетене на жена си и с тях започнал внимателно да дълбае

камъка. „Това, което започна да се оформя – пише той, – беше лицето на бебе-дете с пълен набор млечни зъби и с едва показали се постоянни молари (кътни-ци). Съмнявам се, че някой родител някога е бил по-горд с детето си, отколкото бях аз на тази Коледа с Таунгското си бебе.“

След като освободил костите, Дарт реконструирал черепа (фиг. 12.4). Той характеризирал мозъка на бебето от Таунг като неочаквано голям — около 500 cm³. Средния мозъчен обем на голяма възрастна мъжка горила е едва около 600 cm³. Дарт отбелязал и липсата на надочен вал и наличието на определени човекоподобни белези в зъбите.

Освен това Дарт забелязал и още нещо – *foramen magnum* (отворът над гръбначния стълб) бил разположен по към средата на основата на черепа, както е при хората, а не по-назад, както е при човекоподобните маймуни. Според Дарт това означавало, че създаването е ходело изправено. Това автоматично го правело човешки предшес твеник.

Фиг. 12.4. Ляво: детският череп от австралопитек, намерен в камеполомна при Таунг, Южна Африка. Дясно: череп на подрастваща горила.

Той изпратил съобщение до престижното британско списание „Нейчър“. „Образецът – заявил Дарт – е от голяма важност, защото илюстрира съществуването на изчезнал вид човекоподобни маймуни, който е междинен между хората и сега

съществуващите ант-ропоиди.“ По съпътстващата фауна, той определил възрастта му на около 1 млн. години. Дарт кръстил бебето от Таунг *Australopithecus africanus* – „Южната маймуна от Африка“. Според него австрало-питекът бил общ предшественик на всички останали хоминиди.

В Англия сър Артър Кейт и сър Артър Смит Удуърд се отнесли към съобщението на Дарт с изключителна предпазливост. Кейт бил склонен да отнесе австралопитека към шимпанзетата и горилите.

Графтън Елиът Смит бил още по-критично настроен. През май 1925 г. той изнесъл лекция пред Юнивърсити Колидж, в която заявил следното: „За нещастие Дарт не е имал достъп до черепи на малки шимпанзета, горили и орангутани, които да са на стадий на развитие, отговарящ на този на черепа от Таунг. Ако той е разполагал с такива материали, то е щял да установи, че всички характерни черти, които той изтъква като доказателство за близост с човека – положението и уравниеността на главата, формата на челюстта и много детайли по носа, лицето и черепа, – се срещат при горилите и шимпанзетата в ранна детска възраст.“ Критиките на Графтън Елиът Смит остават валидни и до днес. Както ще видим, въпреки възвисяването на австралопитека до положението на човешки предтеча, все още има учени, които са настроени скептично.

Дарт бил смаян от хладното посрещане от страна на представителите на британската наука. В продължение на много години той запазил мълчание и престанал да търси фосили. През 30-те години на ХХ в. британските изследователи, предвождани от сър Артър Кейт, продължили да отстояват негативната си позиция спрямо австралопитека на Дарт. В сметките на Кейт влизал и човекът от Пил-тдаун, чиято възраст била близка до тази на бебето от Таунг. Неговият череп приличал на този на *Homo sapiens*. Този факт явно говорел срещу включването на австралопитека с

маймунския му череп в родословието на човека.

След като Дарт се оттеглил от сцената битката в защита на австралопитека като човешки предшественик била подета от един негов приятел — д-р Робърт Брум. Той проявявал изключителен интерес към откритието на Дарт още от самото начало. Малко след появата на бебето от Таунг, Брум връхлетял в лабораторията на Дарт. По-късно Дарт ще напише следното: „Той се отправи към масата, на която стоеше черепът, и падна на колене — „в благоговение пред нашия предтеча“, — както сам се изрази.“ И все пак, за да коленичи в благоговение, британската наука изисквала находка на възрастен *Australopithecus*. В началото на 1936 г. Брум се закле да го открие.

На 17 август 1936 г. Г. У. Барлоу — надзирател на варовиковата кариера Щеркфонтайн — дал на Брум черепна отливка от възрастен австралопитек. По-късно, Брум отишъл на мястото, където била направена находката, и открил няколко фрагмента от самия череп. От тях, той реконструирал целия череп, като нарекъл собственика му *Plesianthropus transvaalensis*. Смята се, че възрастта на пластове, в които били открити фосилите, е между 2,2 и 3 млн. години.

Последвали още открития, сред които имало и долна част от бедрена кост (ТМ 1513). През 1946 г. Брум и Г. У. Х. Шепърс я описали като повече или по-малко човешка. У. Е. Льо Гро Кларк, който в началото се отнесъл скептично към това описание, по-късно признал, че бедрената кост „показва сходство с тази на Номо, което е толкова голямо, че е на практика е равностойно на идентичност“. През 1981 г. Кристин Гардийо още веднъж потвърдила тази оценка, като заявила, че основните диагностични белези на бедрената кост от Щеркфонтайн са „характерни за модерния човек“. Тъй като тя била намерена отделно, не е ясно дали трябва да се отнесе към някакъв австралопитек. Не е изключено следователно тя да е принадлежала на по-развит хоминид. Възможно е той да е приличал от анатомична гледна точка на съвременните хора.

На 8 юни 1938 г. Барлоу дал на Брум фрагмент от горна челюст и небце, на който имало един-единствен молар (кътник). Когато Брум попитал за произхода, Барлоу се измъкнал, без да даде отговор. Няколко дена по-късно, Брум отново се появил и настоял Барлоу да му разкрие източника на фосила.

Барлоу му казал, че го е получил от Гърт Тербланш — местен ученик. Брум с срещнал с Гърт, взел от него още няколко зъба и двамата се отправили към намиращата се наблизо ферма Кромдрай, където момчето ги било намерило. Когато стигнали, Брум успял да открие няколко фрагмента от череп. Когато направил частична реконструкция, той установил, че черепът се различава от този на австралопитека от Щеркфонтайн. Имал по-масивна челюст и по-големи зъби. Брум кръстил новооткрития представител на австрало-питеците *Paranthropus robustus*. Понастоящем се смята, че находището при Кромдрай е на възраст между 1 и 1,2 млн. години.

На това място Брум намерил и фрагменти от раменна кост и от лакътна кост. Макар и да ги отнесъл към робустния австралопитек, когото кръстил *Paranthropus*, той отбелязал следното: „Ако бяха открити изолирани, най-вероятно всеки анатом в света щеше да ги определи като несъмнено човешки.“ През 1972 г. Х. М. Макхенри направил анализ на раменната кост ТМ 1517 и я поставил в „човешките граници“. В същото изследване раменната кост на робустен австралопитек от Кооби Фора в Кения попада извън тези граници. Следователно, възможно е фосилът ТМ 1517 да е принадлежал на нещо друго, а не на робустен австралопитек. Не е изключено откритите при Кромдрай раменна и лакътна кости — подобно на бедрената от Щеркфонтайн — да са от по-развити хоминиди, които да са приличали като анатомия на съвременните хора.

Втората световна война прекъснала проучванията, които Брум извършвал в Южна Африка. След края, Робърт Брум и Дж. Т. Робинсън открили при Сварткранс

фосили от робустен австралопитек, когото нарекли *Paranthropus crassidens* („голямозъб получо-век“). Това създание имало големи и здрави зъби и костен гребен на върха на черепа си. Гребенът служел за захващане на силните дъв-кателни мускули.

Също в пещерата Сварткранс, Брум и Робинсън намерили и челюст от друг вид хоминид. Тя била по-малка и по-човекоподобна от тази на *Paranthropus crassidens* и двамата изследователи я приписали на нов хоминид, когото нарекли *Telanthropus capensis*. Сега се смята, че пласт 1 при Сварткранс, където били намерени всички кости от *Paranthropus*, е на възраст между 1,2 и 1,4 млн. години. Пласт 2, където била намерена долната челюст от *Telanthropus* – с обозначение SK 15 – е на между 300 000 и 500 000 години. През 1961 г. Робинсън прекласифицирал челюстта от Сварткранс към *Homo erectus*.

Отново при Сварткранс, Брум и Робинсън намерили още една човекоподобна долна челюст. Фрагментарният фосил (SK 45) произхождал от основния пласт, където са открити костите от *Paranthropus*. През 1952 г. двамата изследователи заявяват следното: „Формата ѝ е по-близка до тази на съвременния *Homo*, отколкото до челюстта от *Telanthropus*.“ По-късно, Робинсън отнесъл SK 45 към *Telanthropus*, а после и към *Homo erectus*. Имаме някои основания (без да са неоспорими) обаче да вземем предвид и други възможни характеристики.

В следвоенните години Брум открил при Щеркфонтейн и още един череп от австралопитек (St 5) (фиг. 12.5). По-късно на същото място намерил и други останки от възрастен женски индивид, сред които имало части от таз, гръбначен стълб и крака. Според Брум тяхната морфология, както и някои характеристики на черепите от Щеркфонтейн, свидетелствали, че австралопитеците са имали изправен вървеж.

Фиг. 12.5. Ляво: череп на женско шимпанзе. Дясно: черепът от *Plesianthropus (Australopithecus) transvaalensis*, открит от Робърт Брум при Щеркфонтейн, Южна Африка.

През 1925 г. Реймънд Дарт проучвал една пещерна галерия при Макапансгат в Южна Африка. Тъй като забелязал наличието на обгорели кости, той заключил, че това са следи от хоминиди, които са използвали огън. През 1945 г. Филип В.

Тобайъс, който по това време бил докторант на Дарт в университета на Витватерсранд, открил в пещерните наслаги при Макапансгат череп на изчезнал вид павиан. Той привлякъл вниманието на Дарт върху находката. През 1947 г. след повече от две десетилетия пауза самият Дарт се върнал към полева работа, за да търси кости от австралопитеци при Макапансгат.

Там той открил парчета от черепи и други кости от австралопитеци, както и още следи от огън. Поради това Дарт нарекъл живялото там същество *Australopithecus prometheus* – на титана, който откраднал огъня от боговете. Днес това създание, заедно с екземплярите от Таунг и Щеркфонтейн, е класифицирано като *Australopithecus africanus*, който се различава от робустрната разновидност от Кромдрай и Сварткранс.

При Макапансгат, Дарт открил 42 черепа на павиани, при 27 от които челната кост била счупена. На други седем имало следи от удари по лявата част на челото. Опирайки се на тези данни, Дарт създал един доста мрачен портрет на *Australopithecus prometheus* – кръвожаден първобитен човек, който разбивал главите на павианите с примитивни костени сечива и печал месото им на огънове в пещерата Макапансгат.

„Човешките предшественици – казва Дарт — се отличавали от човекоподобните маймуни по това, че били завършени убийци; това били хищни създания, които свирепо нападали набелязаните жертви, пребивали ги до смърт, след което разкъсвали смазаните тела, откъсвайки крайниците, утолявали ненаситната си жажда с топлата кръв и лакомо поглъщали все още потръпващата плът.“

Съвременните палеоантрополози създават една по-различна картина, като характеризират австралопитека като хранещо се с мърша създание, а не като ловец и откривател на огъня. Въпреки това, новите открития на Брум и Дарт убедили редица влиятелни учени – най-вече във Великобритания, – че австралопитекът не бил просто още един вид изчезнала човекоподобна маймуна, а истински човешки предшественик.

Zinjanthropus

Следващото важно откритие било направено от Луис Лики и неговата втора съпруга — Мери. На 17 юли 1959 г. тя се натъкнала на разтрошения череп на млад мъжки хоминид. Това станало на находището FKL, където се проучвал пласт I на дефилето Олдувай. Когато сглобили черепа, Луис и Мери Лики застанали пред създание, което имало сагитален (стреловиден) гребен – костен ръб, който минавал по дължината на черепа. В това отношение то много приличало на *Australopithecus robustus*. Това не попречило на Лики да оповести нов вид хоминид – най-вече защото зъбите на съществото били по-големи от тези на южноафриканските робустни представители. Лики кръстил новата находка *Zinjanthropus boisei*. Zinj е едно от названията на Източна Африка, а boisei идва от името на господин Чарлс Бойс – един от първите спонсори на Лики. Заедно с черепа били намерени и каменни оръдия, което накарало Лики да определи зинжантропа като първия създател на сечива и следователно като първия „истински човек“.

Лики се превърнал в суперзвезда, каквато палеоантропологията отдавна не била виждала. Националното географско дружество го почело с финансиране, публикуване на богато илюстрирани статии, телевизионни предавания и световно лекционен турне.

Въпреки огромната реклама, царуването на зинжантропа било краткотрайно. В биографията на Лики, Соня Коул пише следното: „Да приемем, че Луис е трябвало да убеди Националното географско дружество, че в лицето на зинжантропа има много вероятен кандидат за „първия човек“ – това било необходимо за осигуряването на по-нататъшната му подкрепа. И все пак едва ли е било задължително да вдига чак толкова шум. Дори и лаик не би могъл да бъде заблуден от черепа: Зинжантропът — с горилоподобния гребен на черепа и с ниското си чело – приличал много повече на робустните южноафрикански австралопитеци, отколкото на съвременните хора. Всъщност – да бъдем честни – той няма нищо общо с последните.“

Homo habilis

През 1960 г. близо една година след откриването на зинжантропа, единият син на Лики – Джонатан – намерил наблизко череп на друг хоминид (ОН 7). Освен череп, към индивида ОН 7 се отнасяли и кости от ръка. През същата година били открити и кости от стъпалото на хоминид (ОН 8). В следващите години продължили да се появяват нови и нови находки, основно зъби и фрагменти от челюсти и черепи. На отделните фосилни индивиди били давани колоритни имена: Детето на Джони, Джордж, Синди и Туиги. Някои от костите били открити в долната част на пласт II на дефилето Олдувай.

Южноафриканският анатом Филип Тобайъс определил черепния обем на ОН 7 на около 680 cm³ — много по-голям от този на зинжантропа, който бил само около 530 cm³, и по-голям дори и от този на най-големия череп на австралопитек – приблизително около 600 cm³. И все пак тази стойност била с около 100 стъ по-малка от тази при *Homo erectus*.

Луис Лики решил, че най-накрая е намерил истинския майстор на сечивата от долните нива на Олдувай – истинският първи човек. Статусът му бил потвърден от по-големия мозък. Лики нарекъл създаването *Homo habilis* – „сръчният човек“.

След неговото откриване зинжантропът набързо бил понижен до *Australopithecus boisei* – една малко по-робустна разновидност на *Australopithecus robustus*. И двата вида се характеризират със са-гитални (стреловидни) гребени и понастоящем не се разглеждат като човешки предшественици, а като сляп еволюционен клон, който по-късно изчезнал.

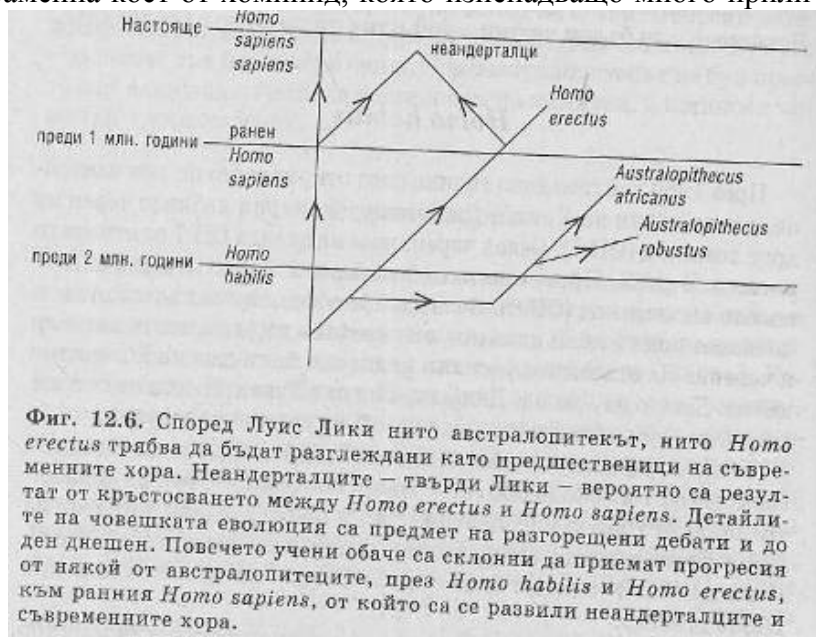
Цялата работа със сагиталния (стреловидния) гребен усложнява малко нещата. Мъжките горили и някои мъжки шимпанзета също имат такива гребени. Женските обаче нямат. Поради това, ето какво казва Мери Лики през 1971 г.: „Трябва сериозно да се прецени възможността *Australopithecus robustus* и *Australopithecus africanus* да представляват, съответно мъжките и женските индивиди от един и същ вид.“ Ако внезапно се установи, че така формулираното предположение всъщност отговаря на истината, ще се окаже, че поколения специалисти са били в огромна грешка по отношение на австралопитеците.

Луис Лики решил, че откриването на *Homo habilis* – същество, което било съвременно на ранните австралопитеци, но имало по-голям мозък – осигурило решаващото доказателство в полза на неговата теза, че австралопитеците не са част от човешкото родословие (фиг. 12.6). Те трябвало да се разглеждат просто като страничен клон. И тъй като се смятало, че *Homo erectus* произлиза от австралопитеците, той също трябвало да се извади от еволюционната линия, довела до появата на човека.

При това положение, къде отивали неандерталците? Според някои авторитети те илюстрирали именно прехода между *Homo erectus* и *Homo sapiens*. Лики предложил друго обяснение: „Не е ли възможно, те да са вариации на резултата от кръстосването на *Homo sapiens* и *Homo erectus*? Някой би могъл да възрази, че подобно кръстосване би довело до неспособни да се размножават хибриди. Лики обаче изтъкнал, че при кръстосването на американския бизон и домашен добитък се получава плодовито потомство.“

Приказка за две раменни кости

През 1965 г. Брайън Патерсън и У. У. Хауелс открили при Кана-пой в Кения раменна кост от хоминид, която изненадващо много приличала на човешка. През 1977

Фиг. 12.6. Според Луис Лики нито австралопитецът, нито *Homo erectus* трябва да бъдат разглеждани като предшественици на съвременните хора. Неандерталците – твърди Лики – вероятно са резултат от кръстосването между *Homo erectus* и *Homo sapiens*. Детайлите на човешката еволюция са предмет на разгорещени дебати и до ден днешен. Повечето учени обаче са склонни да приемат прогресията от някой от австралопитеците, през *Homo habilis* и *Homo erectus*, към ранния *Homo sapiens*, от който са се развили неандерталците и съвременните хора.

г. френски работници намерили подобна кост при Гомборе в Етиопия.

Парчето от раменна кост от Канапой – всъщност добре запазена дистална (долна крайна) част – било открито на повърхността, но явно произхождало от един пласт, чиято възраст била около 4,5 млн. години.

Патерсън и Хауелс открили, че тази раменна кост се отличавала от тези на

горилите, шимпанзетата и австралопитеците, но била подобна на човешките. Те отбелязали, че „сред включените в нашата извадка хора има такива... чиито измерени стойности повтарят почти напълно точно тези на Хоминоид I от Канапой".

Двамата изследователи не си и помислили да отнесат раменната кост от Канапой към съвременен от анатомична гледна точка човек.

И все пак, ако едно физически модерно човешко същество е умряло при Канапой преди 4-4,5 млн. години, от него (или нея) е щяла да остане раменна кост, идентична с намерената.

Двама антрополози от Калифорнийския университет – Хенри М. Макхенри и Робърт С. Коручини – също потвърдили човекоподоб-ната морфология на раменната кост от Канапой, Те стигнали до заключението, че „раменната кост от Канапой е почти неразличима от тази на един съвременен Номо" и че „показва ранната поява на лакътна става, човекоподобна до най-малката подробност".

В едно свое изследване от 1975 г. физическият антрополог Ч. Е. Окснард също се съгласява с техния анализ. Ето какво заявява той: „Без съмнение можем да потвърдим, че фосилът от Канапой е много човекоподобен." Това накарало Окснард да предположи – точно както бил направил Лики, – че австралопитеците не са част от човешката еволюция. Ако все пак запазим положението им в родословието на човека, това би довело до приемането на едно твърде невероятно развитие – от човекоподобната раменна кост от Канапой към значително по-нечовекоподобната при австралопитека и след това отново към по-човекоподобна.

Раменната кост от Гомборе, чиято възраст била определена на около 1,5 млн. години, била намерена заедно с груби каменни сечива. През 1981 г. Бригите Сенут заявила, че по фосила от Гомборе „няма нищо, което да я отличава от една съвременна човешка кост". Изглежда, че разполагаме с още две много древни и много човешки раменни кости, които трябва да добавим към списъка с доказателства, поставящи под въпрос общоприетия понастоящем сценарий за човешката еволюция. Едната е тази от Канапой в Кения, която е на 4-4,5 млн. години, а другата – тази от Гомборе в Етиопия – на повече от 1,5 млн. години. Те подкрепят тезата, че в течение на един дълъг период човешки същества от съвременен тип са съществували паралелно с други човекоподобни и маймуноподобни създания.

Откритията на Ричард Лики

През 1972 г. синът на Луис Лики – Ричард – открил при езерото Туркана в Кения раздробен череп от хоминид. Съпругата на Ричард – Мийви – била зоолог и се заела с реконструирането на черепа, който получил обозначението ER 1470. Мозъчният му обем бил над 810 сте3 – по-голям от този на робустните австралопитеци. В началото Ричард Лики се поколебал да определи черепа ER 1470 като отделен вид, но в крайна сметка се спрял на названието *Homo habilis*.

Черепът бил открит в пласт, залягащ под т. нар. Туф KBS – вул-каничен слой с калиево-аргонова дата от 2,6 млн. години. Възрастта на самия череп била определена на 2,9 млн. години – колкото тази на най-древните австралопитеци. По-късно датировката на Туф KBS била оспорена, като критиците предложили възраст от под 2 млн. години.

На известно разстояние от местонахождението на череп ER 1470, но на същото ниво, били намерени и две много подобни на човешки бедрени кости. Откритието било дело на Джон Харис – палеонтолог от Кенийския национален музей. Той извикал Ричард Лики, който по-късно съобщил, че „тези бедрени кости не приличат на тези на австралопитеците, а са изненадващо подобни на съвременните човешки". Други изследователи заключили, че те се различават от костите на *Homo erectus*.

Първата бедрена кост, към която имало и фрагменти от фибула и тибия (двете

дълги кости на крака под коляното), била обозначена като ER 1481, а другата – като ER 1472. Бил намерен и още един фрагмент, описан като ER 1475. Всички били приписани на Яото *habilis*.

В материал за едно научно списание обаче Лики заявил, че тези кости „не могат да бъдат категорично разграничени от тези на *Homo sapiens*, ако се вземат предвид вариативните граници на вида“. По-късно – в една статия за „Нашънъл Джеографик“ – той потвърдил това си становище, като заявил, че костите са „почти неразличими от тези на *Homo sapiens*“. Неколцина други учени подкрепили заключенията на Лики. Б. А. Уд – анатом в Медицинското училище при болницата Черинг Крос в Лондон – заключил, че бедрените кости „принадлежат на същество от двигателната група на „човешкия вървеж“.

Макар че това едва ли е хрумвало на повечето днешни учени, бихме могли да се замислим върху отнасянето на бедрените кости от Кооби Фора към хоминиди, които са били твърде подобни на съвременните хора, но са живели в Африка преди около 2 млн. години.

Бедрените кости ER 1472 и ER 1481 показват, че силно аномалните находки не са характерни единствено за XIX в. Те продължават да се появяват с учудваща честота и до наши дни. Те са, така да се каже, под носа ни, но почти никой не ги признава за това, което са всъщност. Можем да направим доста впечатляващ списък дори само за територията на Африка: скелетът на Рек, челюстта от Ка-нам, черепите от Канжера, раменната кост от Канапой, раменната кост от Гомборе и бедрените кости от езерото Туркана. Всички те или директно са определени като останки от *Homo sapiens*, или са описани като много човекоподобни. Като изключим средноплейсто-ценските черепи от Канжера, всички останали произлизат от пластове от ранния плейстоцен или от плиоцена.

Талусът E11813

През 1974 г. Б. А. Уд описал един талус (глезенна кост), открит при езерото Туркана. Той бил намерен между Туф KBS и по-горния подобен пласт – Туф „Кооби Фора“. Уд направил сравнителен анализ на костта, съпоставяйки я с глезенни кости от съвременен човек, горила, шимпанзе и други дървесни примати. Заключението било, че „фосилът отговаря на талус на съвременен човек“.

Човекоподобният талус ER 813 е на възраст между 1,5 и 2 млн. години, което го поставя в хронологичните граници на същества като *Australopithecus robustus*, *Homo erectus* и *Homo habilis*.

В една по-късна публикация, Уд съобщава, че проведените от него тестове потвърдили „сходството на KNM-ER 813 със съвременни човешки кости“ и не показала „особени разлики с глезенните кости на съвременните бушмени“. При това положение можем да вземем предвид и възможността, глезенната кост KNM-ER 813 да е принадлежала на човек с модерна анатомия, живял през ранния плейстоцен или дори през късния плиоцен.

Ако този талус наистина е от създание, което да е било много подобно на съвременните хора, то той се включва – заедно с бедрените кости ER 1481 и ER 1472 – в поредицата находки, които ни връщат милиони години назад. Това би елиминирало австралопитеците, *Homo habilis* и *Homo erectus* като човешки предшественици.

ОН 62: Да стане истинският *Homo habilis*!

Различни художници, работещи по фосили и по публикациите на палеоантрополози, са създали една много типична представа за *Homo habilis*. Те го изобразяват с едно по същество човешко тяло, но с глава, приличаща на маймунска (фиг. 12.7).

Този силно спекулативен портрет на *Homo habilis* останал валиден до 1987 г.,

когато Тим Уайт и Дон Йохансон обявили, че са открили в дефилето Олдувай първия индивид *Homo habilis* (ОН 62), при който костите на скелета били в явна взаимовръзка с черепа.

Според скелетните останки създаването е било високо само 3,5 фута (1,07 т) и имало сравнително дълги ръце. Графичната реконструкция на новия *Homo habilis* (фиг. 12.7) е значително по-маймунопо-добна от по-раншните.

Йохансон и неговите сътрудници заключили, че имало голяма вероятност учените неправилно да са приписали на *Homo habilis* много кости от крайници, открити преди 1987 г.

Фиг. 12.7. Ляво: тази рисунка показва *Homo habilis* по начин, който е общоприет преди 1984 г. От главата надолу анатомията му по същество е човешка. Дясно: след откриването на ОН 62 в дефилето Олдувай през 1987 г., се появява една напълно нова представа за *Homo habilis* – много по-човекоподобен и по-малък.

Находката ОН 62 идва в подкрепа на нашето предположение, че бедрените кости от Кооби Фора -ER 1481 и ER 1472, описани като много подобни на такива от *Homo sapiens* – може да са принадлежали на хора със съвременна анатомия, които да са живели в Африка през късния плейстоцен. Някои учени ги приписали на *Homo habilis*, но новата представа за този хоминид изключва една подобна характеристика. Възможно ли е бедрените кости да са от *Homo erectus*? Г. Е. Кенеди например приписал бедрената кост ER 1481 именно на *Homo erectus*. Е. Тринкхаус обаче отбелязал, че основните мерки на тази кост – с едно-единствено изключение – са в обхвата на костите на съвременните хора.

Откривателите на ОН 62 трябвало да се справят с еволюционното стъпало между новия – по-маймуноподобен – *Homo habilis* и *Homo erectus*. Двата вида са разделени само от около 200 000 години. Преходът между тях обаче предполага много съществени промени в морфологията, включително и сериозно увеличаване на размерите. Ричард Лики, служейки си с модела на израстване на съвременен човек, изчислил, че един подрастващ *Homo erectus*, открит през 1984 г. (KNM-WT 15000), е щял да достигне през зрелостта си ръст от над 6 фута (1,80 т). Зрелият ОН 62 бил висок само около 3,25 фута (1 т). Изглежда неправдоподобно еволюционният

скок — от малкия маймуноподобен ОН 62 до големия по-човекоподобен KNM-WT 15 000 – да е отнел под 200 000 години.

Защитниците на силно оспорвания пунктуационен модел на еволюцията обаче могат да приемат подобен преход без особени проблеми. За разлика от традиционните градуалисти, пунктуационалистите твърдят, че еволюцията е протичала на къси периоди на бързи промени и дълги периоди на застой. По този начин теорията може да подслони най-различни проблемни еволюционни аномалии, като например прехода от *habilis* към *erectus*.

„Твърде малките телесни размери на индивида ОН 62 – заявяват неговите откриватели – свидетелстват за това, че представите за човешката еволюция, които постулират постъпателно увеличаване на размерите, с течение на времето най-вероятно се коренят в предразсъдъците на градуалистите, а не във фактите.“ Същото обаче може би е вярно и за възгледите на пунктуационалистите. Ако разгледаме палеоантропологичните факти в тяхната цялост, ще открием, че през целия плейстоцен, както и по-рано са съществували паралелно най-различни примитивни или човекоподобни създания, като някои от тях са приличали на съвременните хора.

Общоприетата представа за *Homo habilis* била поставена под въпрос не само от нови материали, като например ОН 62. И по-рано били откривани различни фосилни материали, отнасящи се към *Homo habilis*, които в началото били определени като много човекоподобни, но впоследствие други учени охарактеризирали като изключително примитивни.

Както отбелязахме по-рано, в пласт I на дефилето Олдувай било открито сравнително цяло стъпало, обозначено като ОН 8. Възрастта му била определена на 1,7 млн. години и то било приписано на *Homo habilis*. През 1964 г. М. Х. Дей и Дж. Р. Нейпиър заявили, че стъпалото много прилича на такова от *Homo sapiens*, като по този начин допринесли за изграждането на човекоподобния образ на *Homo habilis*.

По-късно обаче О. Дж. Люис – анатом към Медицинския колеж към болницата „Сейнт Бартоломю“ в Лондон – демонстрирал, че стъпалото ОН 8 прилича повече на тези на горилите и шимпанзета-та. Той го характеризирал като „дървесно“ – пригодено да живот по дърветата. Това поставя проблем. Публично представеният образ на един предполагаем човешки предшественик – какъвто е *Homo habilis*, — който да се катери по дърветата със специално пригодените му за това стъпала, определено не отговаря на пропагандните цели на еволюционистите; те по-скоро биха искали да го представят гордо крачещ из африканските савани.

Когато човек чете изследването на Люис, посветено на стъпалото ОН 8, остава с впечатлението, че *Homo habilis* е бил много по-маймуноподобен, отколкото на повечето учени им се иска да вярват. Откриването на ОН 62 само подкрепя това усещане. Друго възможно решение: стъпалото ОН 8 не е принадлежало на *Homo habilis*, а на някой австралопитек. Именно на него се спрял и Люис.

В течение на годините различни учени са описвали стъпалото ОН 8 като човекоподобно, маймуноподно или преходно между май-мунско и човешко, като различаващо се и от човешките, и от май-мунските или като орангутаноподно. Това идва да демонстрира още веднъж една от основните характеристики на палеоантропологичните факти – те често са предмет на многобройни и противоречиви интерпретации. Обикновено пристрастията определят кое конкретно становище ще надделее за даден момент.

В дефилето Олдувай били намерени и кости от длан, обозначени като ОН 7; те също били определени като отнасящи се към *Homo habilis*. През 1962 г. Дж. Р. Нейпиър описал дланта като много човекоподобна, особено в някои отношения – върховете на пръстите, например. Както станало в случая със стъпалото ОН 8, последвалите изследвания показали, че ръката много прилича на маймунска, което поставило две алтернативи – или да се отрече отнасянето ѝ към

Homo habilis, или да се постави под съмнение общоприетия човекоподобен образ на *Homo habilis*, за чието изграждане допринесла първоначалната ѝ интерпретация. Маймунските характеристики на дланта накарали Рандъл Л. Съсман и Джек Т. Стърн да предположат, че тя е била използвана при „катерещо-висящ начин на живот“.

С други думи *Homo habilis* или което там създание е притежавало дланта ОН 7 трябва да е прекарвало много време, висейки на ръце по клоните на дърветата. Тази твърде маймунообразна представа определено се различава от изключително човекоподобните портрети на *Homo habilis* и на другите човешки предшественици, които човек може да открие в илюстрираните научнопопулярни книги и в телевизионните филми на Националното географско дружество. В светлината на противоречивите данни относно *Homo habilis*, някои учени формулирали становището, че на първо място, въобще не е имало основания за „създаването“ на този вид.

Но ако костите, които досега са били приписвани на *Homo habilis*, всъщност не

принадлежат на този вид, то какво въобще представляват? Т. Дж. Робинсън излязъл с твърдението, че *Homo habilis* е грешка, кореняща се в смесването на скелетни останки от *Australopithecus africanus* и *Homo erectus*. Други предположили, че всички кости са от австралопитеци.

В крайна сметка се оказва, че *Homo habilis* има плътността на пустинен мираж – ту човекообразен, ту маймуноподобен, ту реален, ту измислен – според настроението на наблюдателя. Ако вземем предвид всички противоречиви възгледи, ще открием, че най-вероятно повечето от свързаните с *Homo habilis* материали всъщност принадлежат на няколко различни вида. Сред тях има малък дървесен австралопитек (ОН 62 и някои от находките от дефилето Олдувай), примитивен тип *Homo* (черепът ER 1470) и хора със съвременна анатомия (бедрените кости ER 1481 и ER 1472).

Окснард критикува австралопитека

Homo habilis не е единственият човешки предтеча, който е бил подлаган на сериозни критики. Според повечето палеоантрополози австралопитекът трябва да се разглежда като директен човешки предшественик и е имал много човекоподобно тяло. Защитниците на този възглед твърдят, че австралопитекът е ходел изправен – на практика точно като модерен човек. Но още от самото начало се намерили учени, които да се противопоставят на тази престава. Влиятелни английски изследователи, сред които и сър Артър Кейт, заявили, че австралопитекът не е хоминид, а разновидност на човекоподобните маймуни.

Тази негативна оценка останала валидна до началото на 50-те години на XX в., когато в резултат от „кумулятивния“ ефект от появата на нови находки и падането на Пилтдаунския човек в традиционната палеоантропологична мисъл се създаде ниша за човекоподобния австралопитек.

Но дори и след като той си завоювал общото признание като хоминид и директен човешки предшественик, критиките не стихнали. Луис Лики продължил да твърди, че австралопитекът е ранно и много маймуноподобно отклонение от основната линия на човешката еволюция. По-късно, неговият син Ричард застанал на подобна позиция.

В началото на 50-те години на XX в. сър Соли Цукерман публикувал

изчерпателните си биометрични изследвания. Те показали, че австралопитекът далеч не е бил толкова човекоподобен, колкото си мислели тези, които искали да го направят част от родословието на *Homo sapiens*. От края на 60-те до края на 90-те години на XX в. Чарлс Е. Окснард подновил и разширил започнатата от Цукерман атака, като за тази цел си послужил с поливариативен статистически анализ. Според него „изглежда много невероятно, който и да било от австралопитеците... да има пряка филогенетична връзка с вида *Homo*”.

Окснард установил, че мозъкът, зъбите и черепът на австрало-питека са много подобни на тези на съвременните човекоподобни маймуни. Раменната кост изглеждала пригодена за тяло, което да виси от клоните на дърветата. Костите на дланта имали извивка, каквата имат тези на орангутана. Тазът изглеждал приспособен за ходене на четири крака и акробатично поведение. Същото можело да се каже за бедрените кости и глезените. „Докато очакваме появата на още информация – пише през 1975 г. Окснард, – сме оставени с образа на животни със средни размери, които живеят по дърветата и са способни да се катерят, да демонстрират редица акробатични номера и може би да висят на ръце.”

През 1973 г. Цукерман и Окснард представили общ доклад на симпозиума на Зооложкото дружество в Лондон. На заключителната сесия Цукерман направил някои важни забележки. Той заявил следното: „В течение на годините бях почти сам в борбата си срещу традиционната представа за австралопитеците – сам, т. е. заедно с колегите от школата, която създадох в Бирмингам. Боя се, че не успяхме да постигнем много. В проблема се намесиха много по-влиятелни гласове и това, което казаха, беше включено в учебниците по целия свят.”

Това положение не се е променило особено след това изказване на Цукерман. Авторитетните гласове в палеоантропологията и в научната общност като цяло са съумели да запазят човекоподобния образ на австралопитека. Многобройните, добре документирани доказателства, които противоречат на тази общоприета представа, остават затворени по страниците на професионалните списания, откъдето нямат възможността да оказват влияние върху обществеността и дори върху образованите й кръгове.

Обобщавайки продължилите десетилетия спорове относно естеството на австралопитека, през 1984 г. Окснард пише следното: „В цялата шумотевица навремето – дали тези създания са по-близки до хората или до маймуните – спечели мнението, че те са били човекоподобни. Резултатите от това може би не са се ограничи само с поражението на обратното мнение, а вероятно са включили и погребването на тази част от фактите, на които то се е опирало. Ако това наистина е така, то вероятно все още има възможност да откопаем тази друга част от фактите. Те могат да се окажат по-съвместими с новата представа; може би те ще открият други възможности – точно тези австралопитеци да не са подобни нито на африканските човекоподобни маймуни, нито на хората, нито да са нещо по средата, а да са ясно отличими и от едните, и от другите.”

Разбира се, точно това е тезата, която се опитва да защити тази книга. Има скрита информация. Самите ние преоткрихме значителен обем от такива погребани факти, отнасящи се към ранната история на съвременния човек.

В обобщението на откритията си Окснард заявява следното: „Различните фосили от австралопитеци обикновено се отличават и от човешките, и от маймунските кости... Ако ги разгледаме като отделен вид, те се оказват мозайка от белези, които са характерни само за тях, и от такива, които напомнят за орангутан.” По въпроса за анатомичната уникалност на австралопитеците, Окснард добавя: „Ако тези преценки се окажат верни, то те значително намаляват възможността, въобще някой от австралопитеците да е съставна част от собствено човешкото родословие.”

Подобно на Луис и Ричард Лики, Окснард защитава тезата, че развитието на вида Номо започва много по-рано, отколкото се приема в общоприетия еволюционистки сценарий. В тази връзка Окснард привлякъл вниманието към някои фосили, които вече разгледахме — човекоподобната глезенна кост ER 813, която е на 1,5 млн. години, и раменната кост от Канапой, която може би е на над 4 млн. години. Опирайки се на тези материали, Окснард заключил, че видът Номо е поне на 5 млн. години. „Традиционната представа за човешката еволюция – казва Окснард – трябва да бъде сериозно модифицирана или дори отречена... Необходимо е да бъдат проучени нови възможности.“

Люси в морето от противоречия

Въпреки проучванията на Окснард, повечето учени все още подкрепят доктрината, че австралопитекът е пряк човешки предшественик. Един от тях е Доналд Йохансон. Той следвал антропология в Чикагския университет под ръководството на Ф. Кларк Хауел. Още докато бил млад докторант и се изкушавал от романтиката на търсенето на фосили, Йохансон придружил Хауел на една експедиция в Африка, където участвал в проучванията на находището Омо в Етиопия.

По-късно Йохансон се върнал в Африка, но този път начело на собствена експедиция. Целта била Хадар – обект в етиопската област Афар. Един следобед той намерил горната част на тибия – една от дългите кости между коляното и глезена. Фосилът определено бил от някакъв вид примат. Наблизо Йохансон намерил дисталната част (частта към колянната става) от бедрена кост. От начина, по който бедрената кост и тибията си паснали, Йохансон заключил, че е открил цяла колянна става, при това не от някаква древна маймуна, а от хоминид – предшественик от съвременните хора. Пластовете, в които били открити фосилите, били с възраст над 3 млн. години, Това автоматично ги превръщало в едни от най-древните останки от хоминиди въобще.

В последвалите научни публикации, Йохансон съобщил, че коляното от Хадар (AL129) било на 4 млн. години и принадлежало на примитивен австралопитек, който обаче имал напълно човешки вървеж.

През следващия сезон етиопецът Алемайеху Асфав, който работел с Йохансон при Хадар, открил фрагменти от фосилна челюст. Класифицирането им се оказало трудна задача. Йохансон помолил Ричард Лики да дойде и да ги разгледа. Лики приел поканата и пристигнал заедно с майка си – Мери Лики – и със съпругата си Мийви. Четиримата с Йохансон проучили челюстта и я определили като отнасяща се към вида Номо, което означавало, че това били най-древните открити до този момент човешки фосили.

На 30 ноември 1974 г. Доналд Йохансон и Том Грей претърсвали Находище 162 при Хадар и събирали фрагменти от кости на бозайници. След известно време Грей предложил да се откажат и да се върнат в лагера, но Йохансон предложил да проверят и намиращото се наблизо дере. Не намерили почти нищо. Точно когато щели да си тръгват обаче, Йохансон забелязал фрагмент от кост на ръка, която лежала на повърхността. Когато се огледали, забелязали наоколо да се търкалят и други кости – очевидно от един-единствен хоминид-ден индивид. Йохансон и Грей започнали да подскачат и крещат в жегата, тъй като разбрали, че са попаднали на находка с изключително значение. Същата вечер екипът си устроил празненство, на което много пъти била въртяна песента на Бийтълс „Люси в небето с диаманти“. Новонамереният женски хоминид получил името си -Люси – именно от текста на тази песен.

За да определи датировката на фосилите, Йохансон използвал комбинация от най-различни методи – калиево-аргонов, палеомагнитен и по степента на ядрен разпад. Резултатите показали възраст около 3,5 млн. години.

През 1975 г. Йохансон се върнал в Хадар, като този път довел и един фотограф от „Нашънъл Джеографик“, който успял да запечата още едно важно откритие. На склона на един хълм екипът на Йохансон открил фосилните останки от 13 различни индивида, сред които имало мъжки, женски и деца. Групата получила името „Първото семейство“. Те имали същата геологична възраст, която била определена за Люси – около 3,5 млн. години.

С появата на „Първото семейство“, важните открития при Хадар, които включвали и коляното от Хадар, челюстта на Алемайеху и Люси, приключили. Сега ще се спрем на начините, по които тези фосили били интерпретирани и реинтерпретирани от различни групи учени.

Когато класифицирал находките си, в началото Йохансон се опирал основно на мнението на Ричард и Мери Лики, според които челюстта на Алемайеху и членовете на „Първото семейство“ трябвало да бъдат определени като Номо. Ако обаче Люси и бедрената кост AL 129 били австралопитеци – така поне смятал Йохансон – това означавало, че при Хадар имало два вида хоминиди.

По-късно Йохансон попаднал под друго влияние и променил отношението си към редица от фосилите от Хадар. Източник на това влияние бил палеонтологът Тимъти Д. Уайт, който работел с Ричард Лики при езерото Туркана. Освен това Уайт успял да убеди Йохансон, че Хадарските хоминиди са от непознат до този момент вид. Дватама го нарекли *Australopithecus afarensis* – на етиопска-та област Афар.

Според Йохансон и Уайт *Australopithecus afarensis* – най-древният австралопитек, който въобще бил откриван някога — дал началото на две различни линии на развитие. Първата отвела към робус-гните австралопитеци; *Australopithecus africanus* бил междинно звено в нея. Втората завършила с появата на *Homo sapiens*, като преминавала през *Homo habilis* и *Homo erectus*.

Australopithecus afarensis: Може би твърде очовечен?

Йохансон заявил, че *Australopithecus afarensis* имал „дребно, човешко по своята същност тяло“. Неколцина други учени обаче рязко се разграничили от тази представа. Те създали за Люси и нейните сродници образ, който бил много по-близък до маймунския. В повечето случаи тези възгледи били сходни с по-ранните изследвания, които провели върху австралопитеците Окснард, Цу-керман и други учени.

Сред фосилите от Хадар нямало цял череп от *Australopithecus afarensis*, но Тим Уайт успял да сглоби една частична реконструкция, като за целта използвал черепни фрагменти и парчета от горни и долни челюсти от няколко индивида от „Първото семейство“. Според Йохансон реконструкцията „силно напомняла на малка женска горила“. В това отношение между Йохансон и критиците му имало пълно съгласие. Всички смятали, че *afarensis* е имал много маймунска глава.

Що се отнася до тялото на *Australopithecus afarensis*, Рандъл Л. Съсман, Джак Т. Стърн, Чарлс Е. Окснард и редица други го определили като много маймуноподобно, като по този начин оспорили твърдението на Йохансон, че Люси е ходела изправена като човек. Лопатката на Люси била почти идентична с тези на съвременните човекоподобни маймуни. Раменната става била обърната нагоре, което сочело, че Люси най-вероятно е използвала ръцете си, за да се катери по дърветата и за да виси по клоните. Костите на ръцете приличали на тези на живеещите по дърветата примати, а по гръбначния стълб можели да се забележат точки за захващането на изключително развити гръбни и раменни мускули. Костите на дланта и китката показвали пригоденост за силно сграбчване; това личало и от извитите фаланги на пръстите. Костите на ханша и краката също били приспособени за катерене, а стъпалото имало извити пръсти, с които можело да се захващат клони.

Опитайте се да си представите ефекта, който би имала една рисунка на Люси,

която се катери или виси по клоните на някое дърво. Това определено ще нанесе вреди на имиджа ѝ на създание, чиито статут е близък до човешкия. Дори и да приемем, че е възможно Люси да се е развила до човешко същество, не можем да не признаем, че анатомичните ѝ особености са били представени погрешно – с пропагандна цел.

Преди да приключим с проблемите около *Australopithecus afarensis*, само ще споменем, че редица учени, сред които и Ричард Лики и Кристин Гардийо, са защитавали позицията, че фо-силните материали всъщност включват кости от два или дори три различни вида.

Научната общност още не е успяла да създаде единна представа за това, как в действителност са изглеждали австралопитеците, включително и *Australopithecus afarensis*. Тази неяснота обхваща както морфологията им, така и еволюционната им връзка с модерните хора. Някои ги разглеждат като техни предшественици, а други – например Ч. Е. Окснърд – не.

Следи от стъпки в Летоли

Обектът Летоли се намира в Северна Танзания, на около 30 мили (40 km) южно от дефилето Олдувай. На масайски *laetoli* означава „червена лилия“. През 1979 г. членовете на една експедиция, ръководена от Мери Лики, забелязали някакви следи по земята. Оказало се, че това били фосилни отпечатьци от животни. Сред тях имало някои, които явно били оставени от хоминиди. Отпечатьците били запазени в пластове вулканична пепел, която дала калиево-аргонова дата от между 3,6 и 3,8 млн. години.

В *Нашънъл Джеографик* била отпечатана статия от Мери Лики, озаглавена „Стъпки в пепелта на Времето“. В анализа, който прави на отпечатьците, тя цитира думите на Луиза Робинс – експерт по стъпки от Университета на Северна Каролина – която заявила, че „те изглеждат твърде човешки и твърде модерни, за да са намерени в толкова древна скала“.

Тези от вас, които са ни следвали дотук в това интелектуално пътешествие, едва ли ще се затруднят да разпознаят в стъпките от Летоли потенциалното доказателство за това, че преди повече от 3,6 млн. години в Африка са съществували човешки същества с модерна анатомия. Самите ние обаче малко се учудихме от факта, че се натъкваме на подобна фрапантна аномалия в неочаквания контекст на сравнително скорошните анализи на стандартните палеоантропологични проучвания. Това, което ни учуди най-много, е фактът, че учени със световна репутация – най-добрите в своята област – са могли да погледнат тези следи, да опишат човешките им характеристики и въобще да не стигнат до идеята, че съществата, които са ги оставили, могат да са били точно толкова човекоподобни, колкото сме и ние.

Мислите им са текли по обичайните, твърдо установени канали. Мери Лики пише следното: „Преди най-малко 3 600 000 години -през плиоцена – някой, когото аз бих определила за пряк предшественик на човека, е ходел свободно и уверено на два крака... Формата на стъпалото му е била точно като нашата.“

Кой е бил този предшественик? Ако приемем гледната точка на Лики, стъпките от Летоли трябва да са били оставени от създание, което е предхождало появата на *Homo habilis*, но не е било австра-лопитек. Ако приемем другото становище – това на Йохансон и Уайт – това трябва да са следи от *Australopithecus afarensis*. И в двата случая става дума за същество, което е имало маймунска глава и други примитивни черти.

Защо обаче това да не е било създание с напълно човешки стъпала и напълно човешко тяло? Нищо в самите отпечатьци не изключва тази възможност. Освен това в тази книга сме събрали доста фосилни дока-затества – някои произхождащи именно от Африка – които са в съгласие със съществуването, през късния плиоцен и ранния плейстоцен, на модерни от анатомична гледна точка човешки същества.

Дали не преувеличаваме човешките черти на отпечатъците от Летоли? Нека видим какво са казали по въпроса най-различни учени. Луиза М. Робинс, която през 1979 г. направила за Мери Лики първичния анализ на следите от Летоли, по-късно направила една по-обстойна публикация. При Летоли били намерени няколко различни групи следи, които били обозначени с различни букви. В описанието на следите „G“, които са били оставени от три индивида според Мери Лики било възможно да става дума за семейство -Робинс открила, че всички следи „демонстрират редица черти, които са характерни за структурата на човешкото стъпало“. Тя специално отбелязала, че палецът на крака сочи право напред – като при хората, – а не настрани, както е при човекоподобните маймуни. Робинс заключила, че „четирите функционални области – пета, свод, предна възглавничка и пръсти – на хоминидните стъпала са се отпечатали във вулканичната пепел по начин, който е типично човешки“, и че „хоминидите са преминали през пепеливата повърхност с типична човешка двунога походка“.

М. Х. Дей проучил следите, като използвал за целта фотограметричен метод. Фотограметрията е наука за измерване на точните размери чрез фотография. Проучването му показало, че отпечатъците имат „близко сходство с анатомията на стъпалата на съвременен човек, който никога не е носил обувки; би могло да се каже, че става дума за нормално човешко състояние“. Заключение на Дей е много типично: „Сега вече не може да има спорове относно това, че австралопитеци-те са имали изправен строеж и са ходели на два крака.“

Какви доказателства обаче имаме за това, че следите в Летоли са оставени от австралопитеци. Нямаме никакво основание да изключим възможността, те да са дело на някакво непознато създание, което много е приличало на днешния *Homo sapiens*.

Физическият антрополог Р. Х. Тътъл заявил следното: „Формата на отпечатъците е неразличима от тези на човек, който обикновено ходи бос.“

Тътъл стига до следното заключение: „Ако разгледаме отпечатъците от група G само въз основа тяхната морфология, би трябвало да ги класифицираме като следи от *Homo*... тъй като те са твърде близки до такива от *Homo sapiens*. Ранната им датировка обаче най-вероятно ще накара много палеоантрополози да се въздържат от приемането на една подобна атрибуция. Подозирам, че ако следите не бяха датирани или бяха получили по-късна дата, повечето експерти биха ги определили като оставени от *Homo*.“ Тътъл пише също: „Те приличат на отпечатъци от малки боси крака на *Homo sapiens*.“

Освен това Тътъл застанал зад тезата, че не е възможно следите да са оставени от *Australopithecus afarensis*. Както вече видяхме, той е имал дълги, извити пръсти, за които Тътъл казва, че му е трудно да си ги представи, „как пасват точно на отпечатъците от Летоли“. Това е валидно за стъпалото на който и да било австралопитек.

Стърн и Съсман възразили срещу това. Те били убедени, че следите са оставени от маймуноподобния *afarensis* и затова предположили, че древните хоминиди са преминали през вулканичната пепел с пръсти на краката, свити под стъпалото – както понякога правят шимпанзетата. Това можело да обясни факта, че следите, оставени от *Australopithecus afarensis* при Летоли, приличали на направени от човешки крак с къси пръсти.

Дали е възможно австралопитеци с подвити пръсти да са оставили човекоподобни следи? Според Тътъл това било крайно невероятно. Ако хоминидите от Летоли са имали дълги пръсти на краката, обяснил той, то би трябвало да се очакват два различни вида следи от тези пръсти – от дълги разтворени пръсти и от къси подвити пръсти, при които би трябвало да има изключително дълбоки отпечатъци от кокалчетата. Това просто не е така, поради което следите не може да са оставени от

дългопръстите стъпала на *Australopithecus afarensis*.

Дори и Тим Уайт, който бил убеден, че следите са оставени от *Australopithecus afarensis*, заявил следното: „Моделът на Стърн и Съсман (1983 г.) на пръсти, подвити „като при шимпанзетата“, изисква значителна вариативност на страничните дължини на пръстите, която да може да се проследи при отпечатъците от Летоли. Те обаче не демонстрират такава особеност.“

Тъгъл директно предизвикал Йохансон, Уайт, Латимър и Лав-джой, които настоявали на тезата, че следите от Летоли са оставени от *Australopithecus afarensis*: „Като се имат предвид извиването и удължаването на пръстите, както и други особености на скелета, говорещи за дървесен начин на живот... е твърде невероятно, *Australopithecus afarensis* от Хадар в Етиопия да е можел да остави следи, които да приличат на тези от Летоли.“ Подобни изказвания предизвикали дълги контраатаки от страна на Йохансон и неговите последователи, които продължили да разпространяват идеята, че следите са оставени от *Australopithecus afarensis*.

През 1987 г. например Тим Уайт публикувал едно изследване върху отпечатъците от Летоли, в което оспорил твърдението на Тъгъл, че те са оставени от хоминид, който е бил по-развит от *Australopithecus afarensis*.

Ето какво пише Уайт: „Сред 26-те хоминидни индивида и сред колекцията от повече от 5000 фосила от гръбначни, намерени в Летоли, няма абсолютно нищо, което да подсказва съществуването на по-развит плиоценски хоминид в това находище.“ Но, както видяхме при нашия преглед на африканските хоминидни фосили всъщност има разни „неща“, които свидетелстват заяа/метгз-образни същества през плиоцена, като някои от тях са били намерени не особено далеч от Летоли. Освен това е добре известно, че скелетните останки от хора са много редки, дори и на местата, за които със сигурност е доказано човешкото обитаване.

Уайт предсказал, че „в крайна сметка следите от Летоли ще се окажат малко по-различни от оставените от съвременен човек при аналогични условия.“ Но доколкото можем да преценим за момента, те са неразличими. Дори и самият Уайт веднъж заявил: „Не правете тази грешка. Те приличат на човешки. Ако вземете един отпечатък, оставен на пясъка на някой калифорнийски1 плаж, и попитате едно четиригодишно дете „Какво е това?“, то веднага ще ви каже, че някой е минал оттам. То обаче няма да може да го различи от стотиците други, нито пък вие бихте успели. Външната морфология е една и съща. Има добре оформена модерна пета, със здрав свод и хубава възглавничка пред него. Палецът продължава правата и не се извива настрана, както е при маймуните.“

Тъгъл от своя страна отбелязва следното: „По отношение на всички различни морфологични черти, стъпалата на индивидите, които са оставили следите от група G, са били неразличими от тези на съвременните хора.“

Черен череп, черни мисли

През 1985 г. Алън Уокър от Университета „Джон Хопкинс“ открил западно от езерото Туркана фосилен череп на хоминид, който бил получил тъмно оцветяване от действието на околните минерали. Находката била наречена „Черния череп“ и събудила съмнения относно представата за човешката еволюция, предложена от Доналд Йохансон.

Според първоначалната идея на Йохансон, *Australopithecus afarensis* поставил началото надве еволюционни линии. Подреждането може да бъде изобразено като дърво с два клона. Стволът е *Australopithecus afarensis*. Единият клон е развитието на вида *Homo*, което минава през *Homo habilis* и *Homo erectus*, за да стигне до *Homo sapiens*. Другият клон са австралопитеците, които също се развили от *Australopithecus afarensis*.

Според твърденията на Йохансон и Уайт, *Australopithecus afarensis* предхождал *Australopithecus africanus*, от който пък се появил *Australopithecus robustus*. Тенденцията била към появата на по-големи зъби и по-масивни челюсти, както и на по-големи черепи с костен ръб – сагитален (стреловиден) гребен – отгоре. Той служел за прикрепването на мощните дъвкателни мускули на ро-бустните австралопитеци. Предполага се, че от *Australopithecus robustus* се е развил св^хфобусчкият *Australopithecus boisei*, при който гореизложените особености са демонстрирани в крайни форми. „Черният череп“ – с обозначение KNM-WT17000 – приличал на този на *Australopithecus boisei*, но бил на 2,5 млн. години – по-стар и от най-ранните робустни австралопитеци.

Как отговорил Йохансон на откриването на *boisei*-образнш „Черен череп“? Той признал, че новата находка малко усложнила нещата и изключила подреждането на *Australopithecus africanus*, *Australopithecus robustus* и *Australopithecus boisei* в една постъпателна линия, която да тръгва от *Australopithecus afarensis*. Йохансон предложил четири възможни подредби на четирите вида, като не уточнил, коя от тях трябва да е правилна. Все още нямало, заявил той, достатъчно информация, която да оправдае един подобен избор.

Несигурността относно броя на различните видове при Хадар и обърканите връзки между по-късните хоминиди (*Australopithecus africanus*, *Australopithecus robustus*, *Australopithecus boisei* и *Homo habilis*) създават трудности за еволюционистите. През 1986 г. Пат Шипмън заявила следното: „Най-добрият отговор, който можем да дадем в момента, е че вече нямаме много ясна представа -кой от кого се развива.“

В центъра на това ново объркване стои един изключително важен въпрос – кой е поставил началото на линията *Homo*. Шипмън описва как веднъж Бил Кимбъл – един от сътрудниците на Йохансон — се опитал да се справи с филогенетичните проблеми, породени от „Черния череп“: „В края на една лекция върху еволюцията на австралопитеците той изтри всички подредени алтернативни диаграми и за момент се загледа в празната черна дъска. След това се обърна към аудиторията и разпери ръце.“ В крайна сметка Кимбъл стигнал до извода, че в началото на линията на *Homo* стои *Australopithecus africanus*. Йохансон и Уайт продължили да твърдят, че *Homo* е произлязъл директно от *Australopithecus afarensis*. След като разглежда няколко филогенетични алтернативи и стига до извода, че нито една от тях не е подкрепена от достатъчно доказателства, Шипмън заявява следното: „Бихме могли да твърдим, че нямаме каквото и да било доказателство за това, къде се появява *Homo*; можем да отстраним всички представители на вида *Australopithecus* от семейството на хоминидите... Инстинктивната ми реакция към една подобна идея е толкова негативна, че се съмнявам в това, че мога да я анализирам рационално. Отгледана съм с идеята, че австралопитекът е хоминид.“ Това е едно от най-чистосърдечните изказвания, които някога сме чували от традиционен учен, който се занимава с палеоантропологични проучвания.

В гореизложената дискуссия сме включили само тези находки, които понастоящем повечето учени разглеждат като автентични. Едва ли е необходимо да споменаваме, че ако трябваше да представим и доказателствата за съществуването на физически модерни хора в много далечното минало, това само щеше да усложни допълнително нещата.

След като разгледахме историята на африканските открития, които имат някакво отношение към човешката еволюция, можем да направим няколко обобщителни бележки. (1) От Африка произхождат голям брой доказателства за това, че през плиоцена и ранния плейстоцен са съществували създания, които са приличали от

анатомична гледна точка на съвременните хора. (2) Изглежда, че традиционната представа за австралопитека като много човекоподоб-но, ходещо на два крака и живеещо на земята същество е невярна. (3) Статутът на австралопитека и *Homo erectus* като предшественици на човека може да бъде оспорен. (4) Статутът на *Homo habilis* като отделен вид също може да бъде оспорен. (5) Дори ако се ограничим с общоприетите находки, ще открием, че големият брой предложени еволюционни връзки между африканските хоминиди е доста объркващ. Като прибавим тези наблюдения към представените в предните глави, можем да достигнем до заключението, че съвкупността от факти – фосилни кости и артефакти – отговаря най-вече на идеята, че в продължение на десетки милиони години хора от съвременен тип са съществували паралелно с други примати.